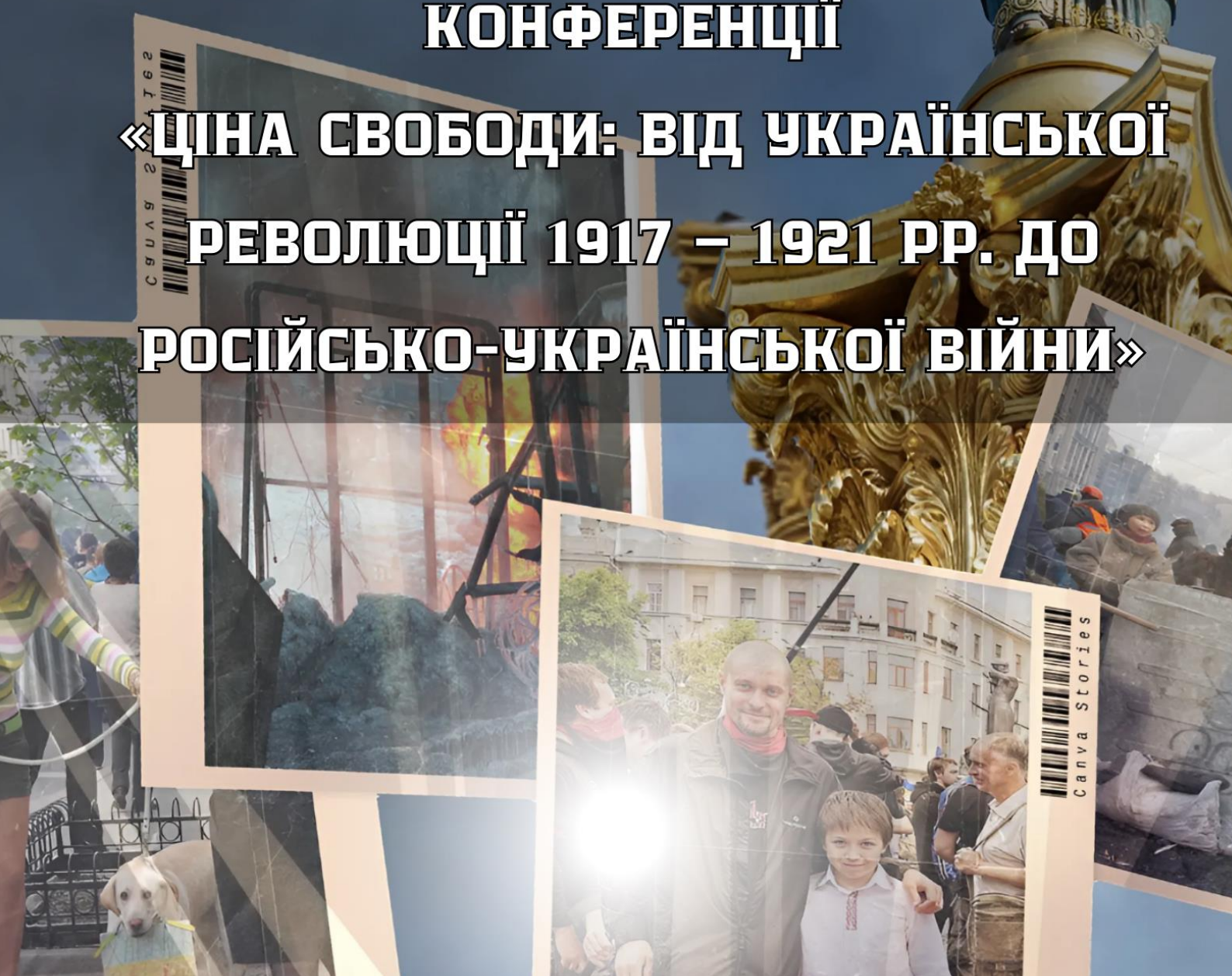

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ЦІНА СВОБОДИ: ВІД УКРАЇНСЬКОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – 1921 РР. ДО
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЦІНА СВОБОДИ: ВІД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
1917 – 1921 РР. ДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

22-23 ЛИСТОПАДА 2024

КИЇВ – 2025

Рецензенти:

к. і. н., доц. Майя Володимирівна Костюк (Уманський національний
університет садівництва)

к. і. н., доц. Вячеслав Володимирович Редзюк (Університет Григорія Сковороди
в Переяславі)

Ред. колегія: Коняєва К. І., Новосел Н. С., Гребінник А.О., Коржавіна Є.О. та інші

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол №11 від 20.01.2025 р. та на засіданні кафедри новітньої історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол №6 від 22.01.2025 р.

Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Ціна свободи: від Української революції 1917 – 1921 рр. до російсько-української війни» (22-23 листопада 2024 року) – Київ, 2025. –258 с.

До збірника увійшли тези учасників II Міжнародної наукової конференції «Ціна свободи: від Української революції 1917 – 1921 рр. до російсько-української війни», яка відбулась 22-23 листопада 2024 року на базі історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка у співorganizаторстві з Науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених історичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Видання розраховане на науковців, аспірантів, студентів, державних службовців, представників політичного та громадського середовища.

За точність викладених фактів, коректність цитування та правильність посилань відповідальність несуть автори!

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Коняєва Карина
Ігорівна

бакалавр кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Новосел Наталія
Сергіївна

бакалавр кафедри новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Гребінник Андрій
Олегович

голова НТС історичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Коржавіна Єкатерина
Олександрівна

заступниця голови НТС історичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Данилова Олександра
Євгенівна

студентка 4 - го курсу історичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Єременко Юлія
Миколаївна

студентка 6 - го курсу історичного факультету Харківського

національного університету імені В.Н.
Каразіна.

Колодій Єлизавета
Сергіївна

студентка 3 - го курсу історичного
факультету Харківського
національного університету імені В.Н.
Каразіна.

Курганова Діана
Андріївна

студентка 3 - го курсу історичного
факультету Харківського
національного університету імені В.Н.
Каразіна.

Новіков Влад
Миколайович

студент 4 - го курсу історичного
факультету Харківського
національного університету імені В.Н.
Каразіна.

Онищенко Ігор
Романович

студент 4 - го курсу історичного
факультету Харківського
національного університету імені В.Н.
Каразіна.

ORGANIZING COMMITTEE

Koniaieva Karyna Ihorivna	Bachelor of the Department of Ethnology and Local History of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Novosel Nataliia Serhiivna	Bachelor of the Department of Contemporary History of Ukraine of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Hrebinnyk Andrii Olehovych,	Head of the NTS of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University,
Korzhavina Yekateryna Oleksandrivna	Deputy Head of the NTS of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University

EDITORIAL BOARD

Danylova Oleksandra Yevhenivna	A student of the 4th year of the Historical Faculty of V.N. Karazin Kharkiv National University
Ieremenko Yuliia Mykolaivna	A student of the 6th year of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University

Kolodii Yelyzaveta Serhiivna

A student of the 3rd year of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University.

Kurhanova Diana Andriivna

A student of the 3rd year of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University.

Novikov Vlad Mykolaiovych

A student of the 3rd year of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University.

Onyshchenko Ihor Romanovych

A student of the 3rd year of the Faculty of History of V.N. Karazin Kharkiv National University.

ПЕРЕДМОВА

«Зустрічаємось о 22:30 під монументом Незалежності. Одягайтеся тепло, беріть парасольки, чай, каву, гарний настрій та друзів.»

- саме з цих слів розпочався Майдан у Києві.

Українська революція стала одним з великих поривів нашого народу до побудови власної державності. Це була боротьба за право жити у власному домі, розмовляти рідною мовою і бути господарями своєї землі. Тоді, як і сьогодні, на шляху стояла росія, яка намагалася знищити наш народ і нашу культуру.

Минуло століття, але виклики залишаються схожими. Помаранчева революція, річницю якої ми відзначали в листопаді 2024 року, дала зрозуміти, що український народ не готовий миритися з несправедливістю. І в 2013-2014 роках наш народ знову вийшов захищати демократичні цінності і цим ще раз доводити, що Україна - це Європа, що ми обираємо шлях свободи та демократії. І зараз військові на фронті захищають цей вибір від російської агресії.

Міжнародна наукова конференція ***«Ціна свободи: від Української революції 1917 – 1921 рр. до російсько-української війни»*** стала унікальним простором для переосмислення нашого минулого та аналізу сучасних викликів, з якими стикається українська нація. Її учасники мали змогу обговорити широкий спектр питань: від політичного й економічного до культурного й соціального.

Організаторами конференції виступили:

- Кафедра етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка ;
- Кафедра новітньої історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

- Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених історичного факультету Харківського національного університету імені Василя Назаровича Каразіна;
- Історико - культурницький проект просвітницького спрямування «Хлопоман»

Велика кількість аспектів революційної доби досі залишаються малодослідженими, що створює нові можливості для майбутніх досліджень істориків, політологів та інших науковців. Особливо цікавим є порівняння історичного досвіду революцій в Україні з аналогічними подіями у світовій історії. Це дає змогу краще зрозуміти місце нашої держави в глобальному контексті боротьби за свободу та дотримання прав людини.

Цей збірник тез об'єднує думки науковців, які досліджують революційні події XX і XXI століття. Результати цієї конференції підкреслюють, що боротьба за свободу — це комплексний феномен, який включає політичний, військовий, культурний та особистісний компоненти.

FOREWORD

«We meet at 10:30 PM under the Independence Monument. Dress warmly, bring umbrellas, tea, coffee, good mood and friend»

- these are the words that began the Maidan in Kyiv.

The Ukrainian Revolution became one of the great impulses of our people to build their own statehood. It was a struggle for the right to live in their own home, speak their native language and be masters of their land. Then, as now, Russia stood in the way, trying to destroy our people and our culture.

A century has passed, but the challenges remain similar. The Orange Revolution, the anniversary of which we celebrated in November 2024, made it clear that the Ukrainian people are not ready to put up with injustice. And in 2013-2014, our people again came out to defend democratic values and thereby prove once again that Ukraine is Europe, that we choose the path of freedom and democracy. And now the military at the front are defending this choice from Russian aggression.

The International scientific conference «The Price of Freedom: From the Ukrainian Revolution of 1917-1921 to the Russian-Ukrainian War» has become a unique space for rethinking our past and analyzing the modern challenges facing the Ukrainian nation. Its participants had the opportunity to discuss a wide range of issues: from political and economic to cultural and social.

The conference was organized by:

- Department of Ethnology and Local History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv;
- Department of Contemporary History of Ukraine, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv;

- Scientific Society of students, Postgraduate, Doctoral students and Young scientists of the Faculty of History, Vasyl Nazarovych Karazin Kharkiv National University;

- Historical and cultural educational project «Khlopoman»

A large number of aspects of the revolutionary era still remain poorly researched, which creates new opportunities for future research by historians, political scientists and other scientists. Of particular interest is the comparison of the historical experience of revolutions in Ukraine with similar events in world history. This allows us to better understand the place of our state in the global context of the struggle for freedom and respect for human rights.

This collection of abstracts unites the views of scientists who study the revolutionary events of the 20th and 21st centuries. The results of this conference emphasize that the struggle for freedom is a complex phenomenon that includes political, military, cultural and personal components.

РОЗДІЛ 1

КУЛЬТУРА В УМОВАХ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ВИШИВАНОВОГО (ВІЛЬГЕЛЬМА ФРАНЦА ЙОЗЕФА КАРЛА ФОН ГАБСБУРГА-ЛОТАРИНЗЬКОГО)

Зелененька І. А.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Більшість фактографічних, біобібліографічних, описових праць про Василя Вишиваного (Вільгельма Франца Йозефа Карла фон Габсбурга-Лотаринзького, німецькою – Wilhelm Franz Joseph Karl von Habsburg-Lothringen, відомого також як Вільгельма Франца Австрійського, із родини, яка вважалася нащадками Рюриковичів і Гедиміновичів [10], [3], [5]) є дослідженнями про життєпис і життєтворчість очільника УСС і мистця, зосібна, задля мінімалізації тотального впливу більшовицьких фальсифікацій.

У контексті висвітлення мистецької діяльності УСС згадаємо праці таких учених: Миколи Ільницького [9, с.277-279], Тараса Салиги [19], Наталії Мафтин [14], Юрія Коваліва [11, с.101-105], Ірини Роздольської [17, с.253-259], [18], Оксани Кузьменко [13], Ірини Зелененької [7, с.16-22], [8], із дидактичними міркуваннями – Лілії Дмитрук [8], Ірини Бузенко [8]. Сильвету Вільгельма фон Габсбурга охарактеризували: Лариса Стрельська [20, с.137-141], Ігор Коляда [12], Роман Новосад [16], Ярослав Дашкевич [4], Людмила Євтушенко [6] та ін.

Окремою темою для розвідок стала пресова квартира (відділ УСС), культурний центр, навколо якого гуртувалися галицькі мистці, у першу чергу, письменники й композитори, які відроджували національну пам'ять,

фундаментували ідеологію Легіону УСС та послугували черговому витку національного відродження [5]. Іван Немченко, письменник, літературознавець, у праці «Дивовижний життєпис Василя Вишиваного» окваліфікував Вільгельма Франца Йозефа Карла фон Габсбурга-Лотаринзького як одного з чільних подвижників національної справи [15].

Прикметними для нас є спогади Вільгельма фон Габсбурга: «Моя наука почалася нормально в шестім році життя приватно вдома. Першій мій учитель був тірольський німець Ганс Салер. Вчився я по пляну шкільному, зразу зі своїм другим братом разом, опісля сам. Так тревало аж до 1912 р.» [10], [3]. Серед літературних авторитетів Василя Вишиваного (Вільгельма Франца Йозефа Карла фон Габсбурга-Лотаринзького) – німецькі та італійські поети, німецькі – Генріх Гейне, Ніколаус Ленау, італійські – П'єтро Метастазіо, Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка [10], [3].

У «Мемуарах Вільгельма Габсбурга. Полковника УСС» описане відверте, але й осмислене захоплення українцями: «Батько осів на стало в місті Живець, у Західній Галичині, де одержав в спадку добра по архикнязю Альбрехті. Там бувала в нашім домі польська шляхта і я навчився там польської мови, яку добре опанував. Там я перший раз почув про українців. Поляки називали їх «Русіні» і висказувалися про них, як про розбишаків, бандитів. Я міг тоді мати коло 14 літ і свято вірив, що українці, які так недалеко від Живця живуть, це дійсно розбишацьке плем'я. Це мене дуже цікавило...» [10], [3].

Юнацькі мандри Галичиною й Карпатами, спогади зі спілкувань із львів'янами, карпатськими українцями, а також закоханість, народні пісні спонукали Василя Вишиваного (Вільгельма Франца Йозефа Карла фон Габсбурга-Лотаринзького) до вивчення української мови [10], [3].

Навчаючись у військовій академії, Василь Вишиваний (Вільгельм Франц Йозеф Карл фон Габсбург-Лотаринзький) студіював «Історію України» Михайла Грушевського [10], [3], захопився творами концептуальних у сенсі формування

націофії письменників: Тараса Шевченка, Івана Франка, Василя Стефаника, Юрія Федьковича [10], [3]. Усе це закріплювало прагнення «вести бравий український народ до найвищої мети – незалежної України, збудованої на традиціях Запорізької держави...» [10], [3].

Роман Новосад відстежив творчий шлях Василя Вишиваного, адже особисто був знайомий із австрійським ерцгерцогом із династії Габсбургів, політиком, дипломатом, письменником, полковником Легіону Українських Січових Стрільців. Перше враження Романа Новосада про Вільгельма фон Габсбурга було таким: «Подумалося: за одним столом з нами, українськими студентами, вечеряє нащадок могутньої у недалекому минулому династії Габсбургів, онук передостаннього цісаря Австро-Угорщини Франца-Йосифа, ерцгерцог Вільгельм фон Габсбург Льотрінген. Здалося, що і зовні Вишиваний дуже схожий на свого титулованого дідуся, чії фотознімки я не раз бачив у старих шкільних підручниках часів австрійської імперії...» [16].

Як письменник Василь Вишиваний був вельми щирим автором (неоромантиком), згадував закоханість у львів'янку, довірливо оповідав про відмову працювати супроти українського визвольного руху та про готовність воювати за Україну, порівнюючи свою свідомість із свідомістю однолітків: «Про вибух війни довідався я тоді, коли всі... Ніяких приватних інформацій про неї я не мав. Від хвилі, як вибухла війна, урльопи здержано і я додому вже не їздив. У школі панував веселий ентузіазм із приводу війни. Одначе я не поділяв його і немов прочував, що той ентузіазм скінчиться не добре...» [10], [3].

Дослідник Ігор Коляда пише, що Вільгельм Франц Йозеф Карл фон Габсбург-Лотаринзький мав на меті клопотатися українськими силами у війську – із ініціативи утвореної Української Національної Ради Габсбурзька монархія дозволила формування Українського Легіону, що мав послугувати політичним амбіціям Австро-Угорщини [12], [3], [4]; отримавши звання лейтенанта австрійської армії Вільгельм Франц Йозеф Карл фон Габсбург-Лотаринзький відбув за наказом до 13-го полку уланів, сформованих (у більшості) з українців

Золочівського повіту (Львівська область) [3], [4], [6], про що згадував: «З дому поїхав я до кадри свого полку. Я знав, що це український полк і що рекрутується з Золочівщини... Мій полк стояв тоді в Карпатах і належав до 18 бригади, 3-ї армії (Боровича). Він стояв на лівім крилі тої армії в сусідстві з армією Макензена. На дворі стояла весна — було дуже свіжо й весело...» [10], [3].

Оскільки з 12 років Вільгельм Франц Йозеф Карл фон Габсбург-Лотаринзький жив у містечку Живець (Західна частина Галичини), у 17 самотійно подорожував до Львова, Станіслава (Івано-Франківська), у Капати, то, зрозуміло, пізнання української мови, зацікавлення діалектами, фольклором [12], [15], а, разом із ними, ідентичності розпочалося саме тоді; це демонструють спогади діяча: «Там я перший раз почув про Українців... Поляки називали їх «Русіни» і висказувалися про них, як про розбишаків, бандитів. Я свято вірив, що Українці, які так недалеко від Живця живуть, це дійсно розбишацьке плем'я. В 17 році життя довелося мені поїхати в гуцульські гори. Їхав через Львів і Станіславів інкогніто. Вражіння з гуцульських гір мав чудесне... В Ворохті зустрів гуцула-селянина... я замешкав у нього. Їздив скрізь, шукаючи українських розбишаків. Але надармо. Це мене розчарувало. Від тоді я зовсім змінився і до Живця вернув іншим, як виїхав...» [10], [3].

Серед вояків УСС краще вивчив українську мову, перейнявся її літературною нормою, просив себе називати «Василем», одягав вишиту сорочку (вишиванка, подарована підлеглим, оберіг і символ, визирала з-під однострою командувача), використав українські знаки для строїв – зокрема, синьо-жовті кокарди [12], [15], [3]. Воюючи як очільник УСС, у тому ж таки 1915 р. почав керувати армійською групою, до складу якої входив легіон УСС. Належний до імператорської родини Вільгельм Франц Йозеф Карл фон Габсбург-Лотаринзький став членом сенату, де познайомився з українськими парламентарями, зокрема, із Євгеном Петрушевичем, громадсько-політичним діячем, правником, доктором цивільного й церковного права [12], [15], [3].

Поетичне прізвисько, як і згодом літературний псевдонім Василь Вишиваний, закріпилося швидко й не випадково [6], [17]: «Моя сотня, зложена тільки з українців, мала національну українську свідомість, але боялася виявляти її, бо тоді кожного українця уважали політичне підозрілим. Старшини в сотні були самі німці. Страх українців перед переслідуванням доходив до того, що деякі признавалися до польської народности. За це я ляв страшенно і казав їм, що коли я признаюся до українського народу, то і вони можуть це сміло робити. Військова і моральна вартість моєї сотні представлялася дуже добре. Я взагалі уважаю українців найкращими жовнірами. Тільки вони трохи подібні до овець: як мають провід, котрому вірять, то підуть в огонь і в воду, та й виконають навіть неможливе до виконання...» [10], [3].

Своєю державницькою, інтелектуальною, мистецькою працею Василь Вишиваний доводив, що українці як гідний європейський етнос достойні свободи та рівності з іншими, за умови гідності: «Коли я признаюся до українського народу, то і вони можуть сміло це робити...» [10], [3]. У мемуарах натякав, що висока моральність українців має зворотний бік, – завелику добродушність [10]. Діяльність Василя Вишиваного в Україні було обмежено через заздрісні скарги гетьмана Павла Скоропадського, німецького ставленика: Василя Вишиваного вважали претендентом на гетьманську булаву та на коронування (адже Україна мала відповідні історичні традиції) [6], [15], [3].

Нарис «Верба» Василя Вишиваного було знайдено у записній книжці Юрія Старосольського, сина відомого українського вченого громадського й політичного діяча з Галичини Володимира Старосольського [2], у якому в формі «гірської байки» [2], наслуханої від «старої» верби [2], натхненний гостюваннями в Краснім Лузі (гірське село на Покутті біля Черемоша), автор оповідає про причини любові до України та жертвності заради неї.

Книгу поезій «Минають дні...» Василя Вишиваного, укладену з 23 віршів, присвячено українським воїнам, легіонерам УСС: «Борцям, що впали за волю України» [1]. Вступна поезія з кільцем, за якою й названо збірку, оповідає про

минушність кохання й боротьби, а з ними – про минушність усіх емоцій і почуттів, що кодує минушність життя, у якому борці не побачили кінцевого переможного результату: «Минають дні розкішного кохання, / Минають дні журби, / Минають дні великого страждання, / Важкої боротьби...» [1].

Мотиви Карпат, насичені діалектизмами, гуцульським і галицьким мелосом, знаходимо в замальовках: «Ніч надходить...»: «Ступає ніч тихоньким кроком, / Щоб квіти, гори — всі заснули...» [1]; у «Чорногорі»: «Сріблом сяє сніг в Карпатах, / А під захід червоніє...» [1], тут згадані Черемош та Піп-Іван; у «На полонині»: «Солодко так звучить і мило / В краю Гуцулів, в полонині...» [1]; «В горах» – ліричне спостереження за настанням ночі: «А соловейко тьохка раз-у-раз – / Прощає гарний теплий день...» [1], «Ніч – чарівниченька задумалась – банує...» [1], подібне в «Ноктюрні»: «Далеко ген дрімають шпилі. / Над ними срібні зорі...» [1].

Відсутнє пейзажування вечірніх і нічних гір у різні пори року такі в таких замальовках: мариністичній «Ноктюрн над морем...», ранковій «Рання хвиля», у присвяті гуцулам «Надія», етюдна – «Осінь в горах»: «Буковий ліс заржавів, червоніє, / І журиться, зітхає і конає...» [1], у близькій до коломийки «Весело гей!»: «Покинув я село, дівчата, / Пішов до рідних верховин. / Зі мною вівці і ягнята / І воля полонин» [1]

Цікавими є ораторії: у «Досвітня заграва на поляні» через екзотизм передано астрономічну зміну: «Мягонький легіт в лісі грає... / І срібний сон поляни тає. / Зоря на сході вже блистить» [1]; у «Осінній вітер» листопад описано в метафоричній градації: «З риданням вітру вістка мчить: / Природа мре! Природа мре! // І там і тут, / І по дорозі / Листки падають, / Мов сльози...» [1]. «Вірлиний крик» – поетизація Гуцульщини, Покуття, Черемошу. Ностальгія «Колись» – медитативне плетиво любовних настроїв-спогадів.

Окремо в книзі позиціонований монолог «Любов матери» – це емоційна сповідь матері молодого стрільця, який загинув у кайданах, біль матері

переходить у переконання, що жертва сина не є даремною, що мати доживе до вивільнення України з рабства й пишатиметься героєм. «Заздрість» нагадує своїми мотивами коліскову, оскільки йдеться про щасливе дитинство того, хто незнайомий із сирітством, вигнанням, блуканням, втрачанням рідних і близьких: «Невинну дитину побачу, / І сниться мені моя доля. / І гірко од жалю заплачу / Мов квота билина край поля» [1].

На дві частини поділені імпресіоністично-експресіоністичні образки: «Зима», зі змінами картин зимової природи від дня до ночі – «все утомлене дримає», «стогне ліс», «потік ридає», «І в мене в серці теж зима, / І чути злобне: кра...» [1], «Хвилі...». Присвятні твори: «Розпука» (Присвячую Василеві Сливчукові), «Незнаним героям» – ліричний суб'єкт заздрить тим, хто завершив боротьбу й опікуваний матінкою-землею. Наслідувальними в настроях є медитація «Потіха нещасного... (собі)» й наступна – пророкування на одну строфу: «Минає в житті лиха доля / І кожний покине ярмо; / Всміхнеться нещасному воля / Цілюючи смертю його...» [1].

Фіналізує книгу своєрідна програмна поезія (славень) «До Збруї!» із присвятою Легіонові: «Присвячую У.С.С.ам». Кожна строфа починається закликком: «До збруї! До збруї стрільці!» [1], остання символізує спадкові традиції боротьби українців: «До збруї! До збруї стрільці! / І рідну країну спасайте! / Повстаньте як вірні козацькі сини, / Героями в хату вертайте!» [1]

Заарештований секретною службою СМЕРШ (СРСР) у Відні в 1947 р., перебуваючи в сумнозвісній Лук'янівській в'язниці, Василь Вишиваний, на російськомовному допиті, відповідав українською. Отримавши 25 років таборів за інкримінуванням шпигунської діяльності на користь західних держав-союзників СРСР по антигітлерівській коаліції, за зв'язки з ОУН, 18 серпня 1948-го р. Василь Вишиваний помер у в'язничній лікарні та був похований на Лук'янівському цвинтарі [5], [6].

Отже, Василь Вишиваний (Вільгельм Франц Йозеф Карл фон Габсбург-Лотаринзький), нащадок однієї з найвідоміших європейських королівських династій (народжений 10 лютого 1895 р. в містечку Пула (тепер Хорватія)), ерцгерцог, архикнязь, політик, дипломат, письменник, полковник Легіону УСС та Армії УНР, за власним волевиявленням виступив у національному українському мистецькому амплуа, зайняв одну з чільних, лідерських позицій в історії визвольних змагань, державотворення України.

Список використаних джерел та літератури

1. Вишиваний В. «Минають дні...»: збірка поезій (публікація за окремим виданням, оприлюдненим у Відні 1921 р.). URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/istoriya-mova/ukrajinskyj-patriot-iz-dynastiji-habsburhiv/zbirka-poezij-vasylya-vyshvanoho-vilhelma-habsburha-mynayut-dni/> (дата звернення: 11.12.2024)
2. Вишиваний В. Моя верба. Нарис. URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/istoriya-mova/ukrajinskyj-patriot-iz-dynastiji-habsburhiv/moya-verba/> (дата звернення: 11.12.2024)
3. Вишиваний В. Українські Січові Стрільці з весни 1918 р. до перевороту в Австрії. Запорожець. Календар на 1921 р. Відень, 1921.
4. Дашкевич Я. Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний). Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури. Львів: «Піраміда», 2015. С. 509
5. Документи №№ 88-98. Матеріали слідства у справі В. Габсбурга-Лотрінгена. URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/istoriya-mova/ukrajinskyj-patriot-iz-dynastiji-habsburhiv/dokumenty-88-98-materialy-slidstva-u-spravi-v-habsburha-lotrinhena/> (дата звернення: 11.12.2024)
6. Євтушенко Л. В. Вільгельм Габсбург в історії української журналістики та літератури. Наукові записки Інституту журналістики. Том 50. 2013. Січень – березень. С.190-196. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hLoEoDYOuqEJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

- bin/irbis_nbuvcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Nzizh_2013_50_39.pdf&cd=8&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 11.12.2024)
7. Зелененька І. А. Художній ідеал у розумінні Миколи Євшана. Постать Миколи Євшана в контексті розвитку українського модернізму: Збірник наукових праць. Випуск 6. Ред. колегія: Н. Поляруш, В. Ткаченко, І. Зелененька, В. Крупка. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 204 с. С. 16 – 22.
  8. Зелененька І. А., Ткаченко В. І., Бузенко І. Л., Дмитрук Л. І. Дидактична перспектива вивчення зв'язів і гартів: національний контекст і культурно-мистецька парадигма. Педагогічна Академія: наукові записки. Випуск 13. 2024/12/29. https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fpedagogical-academy.com%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fview%2F539%2F420%3Ffbclid%3DIwZXh0bgNhZW0CMТAAAR3CFA7D9SIuydMo_QHnS6vM QodN0uSJlpVUiNSSi1oZQqKaIHf7qlzuNM0_aem_xF7putn6Ji5nyJbc-o0Npg&h=AT0L00hYgkTk9LIKp4q7odu-oU9Xw8ORF2hdFnH7TBG7r50xFx3gIXjFgwXDSc_Nb9uaqD_kNA6bBhk5mhQz2qmfecjDQrL2PM6SB7S7CjXiyqamSfn8I_jYTypAOIom9ETHzg (дата звернення: 01.01.2025)
  9. Ільницький М. Стрілецька поезія. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. 1.: 1910–1930-ті роки: Навч. посібн. За ред. В. Г. Дончика. Київ: Либідь, 1993. С. 277–279.
  10. Мемуари Вільгельма Габсбурга Полковника УСС. Начато писання їх 28 / ІХ–1919: автобіографія, 2002. Військово-історичний альманах, №4. 2002. С.142 – 160. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Strelska_Larysa/Do_zhyttiepysu_Vilhelma_Habsburga_Vasylia_Vyshyvanoho.pdf (дата звернення: 11.12.2024)
  11. Ковалів Ю. І. Український інтермедіальний резистанс у мілітарному світі. Українська література : історичний досвід і перспективи. 2024, №3. С.101-

112. URL: <https://vspu.net/ukrlit/index.php/journal/article/view/28/28> (дата звернення 15.12.2024)
12. Коляда І. Знамениті українці. Василь Вишиваний. Харків: «Фоліо», 2022. 129 с.
13. Кузьменко О. М. Стрілецькі пісні (аспекти фольклоризму, фольклоризації, фольклорності): Автореф. дис. канд. філол. наук. Львівський національний університет імені І. Франка. Львів, 2000. 20 с.
14. Мафтин Н. В. Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років ХХ століття: парадигма реконквісти: монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. 356 с.
15. Немченко І. Дивовижний життєпис Василя Вишиваного. Вісник Таврійської фундації (ОВУД). Випуск 6. Київ-Херсон: Просвіта, 2009. С.286-292.
16. Новосад Р. Василь Вишиваний: боротьба за волю України. Кримська світлиця, № 30-31, 13 червня 1997. URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=4950> (дата звернення 15.12.2024)
17. Роздольська І. Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний) у поетичних координатах українського і стрілецького буття. ІХ Міжнародний конгрес українців. Літературознавство: зб. наук. статей (до 100-річчя Національної академії наук України) / голов. ред.: С. Пирожков, А. Загородній, Г. Скрипник; НАН України; ІМФЕ ім. Т. Рильського. Київ, 2018. С. 253–259.
18. Роздольська І. В. Літературний феномен Українських Січових Стрільців: функціонування та структура покоління. Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021. 38 с.

19. Салига Т. Стрілецька Голгофі: Спроба антології. Львів: Каменяр, 1992. 399 с.
20. Стрельська Л. До життєпису Вільгельма Габсбурга. Військово-історичний альманах, 2002, вип. 4, С. 137—141. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Strelska_Larysa/Do_zhyttiepysu_Vilhelma_Habsburga_Vasylia_Vyshyvanoho.pdf? (дата звернення: 11.12.2024)

ОСМИСЛЕННЯ ПОДІЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ В ТЕАТРАЛЬНИХ ПОСТАНОВКАХ

Земляна Є.В.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Театр завжди відігравав унікальну роль у мистецтві, адже він не тільки розважає та надихає, але й слугує важливим засобом для відображення дійсності та формування суспільних поглядів [1].

«Насамперед я вважаю, що в сучасному театрі не повинно бути тем табу, тому треба говорити про все. Найчастіше в театрі зачіпають актуальні теми, які є живими та які потрапляють на певні больові точки людей...», – ці слова українського режисера Івана Уривського якнайкраще описують сучасний український театр [2].

Зокрема Революція Гідності стала важливим етапом в історії України, що залишив глибокий слід у свідомості суспільства. Тож театр, як форма мистецтва, відіграє ключову роль у відображенні соціальних і політичних змін. Висвітлення подій революції через театральні постановки дозволяє не лише зберегти пам'ять про ці події, але й переосмислити їх значення для сучасності. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що театр здатен об'єднати різні елементи мистецтва і створити комплексний погляд на Революцію Гідності, показуючи її вплив на культуру та суспільство.

Метою цього дослідження є аналіз основних театральних постановок, що осмислюють події Революції Гідності.

Історіографія теми включає наукові статті та рецензії, які аналізують вплив Революції Гідності на українське театральне мистецтво. Основні джерела – це театральні тексти та онлайн-ресурси. Однією з ключових праць є антологія «Майдан. До і після», яка є першою збіркою п'єс, створених в контексті революції. Вона відображає переживання людей під час і після подій Революції Гідності та складається з дев'яти п'єс, розділених на три частини: «Предтеча», «Майдан» і «Війна». Збірка містить тексти авторів різних поколінь, що демонструє різноманітність стилів і поглядів на ці події [3].

Вистава режисера Ірини Кліщевської «Ми, Майдан» є частиною антології та має особливе значення. Це не звичайна театральна гра акторів, а вистава, де основним елементом є слово. Режисер обрала простий стиль без яскравих ефектів, щоб підкреслити слова акторів. Текст п'єси складається з реальних висловлювань людей під час Революції Гідності, зібраних Надією Симчич з соціальних мереж та інших джерел.

П'єса стала переможцем конкурсу «Євродрама» (Франція) і описує події з листопада 2013 по лютий 2014 року. У виставі взяли участь 8 акторів, які представили декілька героїв, що робить постановку ще більш насиченою та емоційною [4].

Окремої уваги заслуговує інша п'єса, яка також увійшла до антології – «Maidan Inferno» (Пекло Майдану) української авторки Неди Нежданої. П'єса стала першим українським твором, перекладеним французькою мовою в 2016 році. Окремі фрагменти п'єси були представлені в Франції під час публічного читання.

Вистава відображає драматичні події Революції Гідності, зокрема ніч, коли відбулися трагічні події на Майдані. Хоча в основі твору лежать документальні факти, акцент робиться на почуттях та емоціях людей, які були свідками цих

подій. Герої вистави – звичайні люди, які об'єдналися в боротьбі за свободу та демократію. Перекладачка п'єси, Естель Делавеннат, підкреслює важливість створення українського голосу на міжнародній арені через культуру: «культурні заходи, як покази українських вистав, можуть привернути увагу до України у Франції та інших країнах» [5].

П'єса «Деталізація» Дмитра Тернового також є частиною антології. Ця вистава здобула перше місце на південноєвропейському драматургічному конкурсі «Говорити про кордони. Життя в добу змін – 2012» та перекладена німецькою, французькою та польською мовами [6].

П'єса була написана у 2012 році, за рік до подій на Майдані, і виявилася пророцькою, передбачивши багато з того, що відбулося пізніше. Вона глибоко досліджує життя в Україні після Помаранчевої Революції, а також передбачає деталі майбутньої революції, як наприклад, участь снайперів під час протестів [7].

Отже, театральні постановки, центральною темою яких є осмислення подій Революції Гідності, відіграють важливу роль у відображенні соціальних змін в Україні. Такі вистави передають емоційний стан суспільства та прагнення до змін. Крім того, театр зберігає пам'ять про ці події, формує культурний дискурс. Часто ці вистави поширюються за кордоном та привертають увагу іноземців до України. У цьому контексті театр також виступає як елемент «м'якої сили».

Список використаних джерел та літератури

1. Важинський С., Кулинич М. Театр як відображення іміджевого світу: вплив акторської гри на формування публічного іміджу театральних постанов. International scientific journal «Grail of Science». 2024. № 39. С. 476. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/2367>

2. Як зрозуміти сучасний театр? Гайд від українських театральних режисерів – bit.ua/Медіа про життя і технології в ньому. Медіа про життя і технології в ньому. URL: <https://bit.ua/2019/11/theatre-2/>
3. Театральний проєкт «Майдан. До і після». Антологія актуальної драми. URL: <https://kurbas.org.ua/projects/maidan.html>
4. Ми, Майдан. Theatre. URL: <https://theatre.com.ua/mi-majdan>
5. Чорногорська А. How a Ukrainian play made it to the French stage. Story of Maidan Inferno. Euromaidan. URL: <https://euromaidanpress.com/2016/01/27/how-ukrainian-play-made-it-to-the-french-stage-story-of-maidan-inferno/>
6. Деталізація. Ukrdramahub. URL: <https://ukrdramahub.org.ua/play/detalizatsiya>
7. Сердюк В. «Theater heute» про п'єсу «Деталізація» сучасного українського драматурга Дмитра Тернового. Dramaturg. URL: <https://dramaturg.org.ua/theater-heute-про-пєсу-деталізація-сучасного/>

ПОНЯТТЯ «УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ» В ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ СТЕПАНА БАНДЕРИ

Кириловець О. В.

Студент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Актуальність теми публіцистичної спадщини Степана Бандери та його концепції української революції полягає в необхідності глибокого й об'єктивного осмислення історичних подій, що мали вирішальний вплив на становлення української національної ідентичності та боротьбу за незалежність у складних геополітичних умовах після Другої світової війни. Його праці дозволяють не тільки краще зрозуміти погляди та стратегії ОУН-Б, а й

протидіяти сучасним спробам перекручення фактів і маніпуляцій. Залучення безпосередніх текстових джерел Бандери є важливим для наукових досліджень, оскільки це дає змогу аналізувати автентичні ідеї та оцінювати реальні наміри його політичної діяльності без спотворень. Тема також актуальна в контексті сучасної боротьби України за незалежність, оскільки аналіз творів Бандери відкриває нові перспективи для розуміння національно-визвольних процесів.

Метою дослідження концепції української революції в публіцистичній спадщині Степана Бандери є всебічний аналіз його ідей щодо національно-визвольної боротьби та визначення впливу цих ідей на формування національної свідомості українців у повоєнний період. Це передбачає виявлення основних стратегічних та ідеологічних принципів, якими керувався Бандера, а також оцінку їхньої актуальності у контексті сучасних викликів і спроб маніпулювання історичними фактами.

Слово «революція» має різні тлумачення в різних контекстах, але в українському історичному дискурсі, зокрема в публіцистичній спадщині Степана Бандери, це поняття набуває особливої глибини та широти.

У нарисі «До засад нашої визвольної політики» Степан Бандера визначає мету і методи, якими має керуватись українська спільнота на чужині. Автор досліджує суть і зміст української національно-визвольної революції, відкидаючи еволюційні концепції як нереалістичні, розкриває природу московсько-більшовицького режиму та системи, описує три фази революції, її визвольну концепцію й стратегію [1, с. 45]. Подальше розширення та узагальнення цих тем можна знайти у інших статтях автора, таких як «Пляновість революційної боротьби в Краю» [1, с. 56-76]. «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс» [1, с. 130-170]. «Слово до Українських Націоналістів-Революціонерів» [1, с. 77-129]. «Перспективи української національно-визвольної революції» [1, с. 506-595].

Українська національна революція, за словами Степана Бандери, відзначається тим, що її ідеї ведуть до повного перетворення всього життя у всіх його проявах [1, с. 45].

Однією з ключових складових післявоєнної визвольно-революційної діяльності ООН були захист, підтримка, розвиток і поширення основних духовних цінностей народу, які є основним об'єктом атак ворога. Політик констатував, що «цією боротьбою відбиваємо нищівні атаки большевизму, підтримуємо іскру невбитого самостійного життя української нації та продовжуємо будівництво майбутнього визволення» [1, с. 353].

У творчій спадщині Бандери українська національна революція поділена на три фази. Вона розглядається як єдиний процес. Перша фаза – це період підпільної боротьби, коли здійснюється мобілізація народних мас проти більшовизму, і зростає організована сила революції. Друга фаза – це перехід до відкритої боротьби за визволення. В цей час завершується довготривала боротьба, а всі сили спрямовуються на пряму конфронтацію з більшовицьким режимом і його силами. Третя фаза – це період будівництва національних держав на руїнах колишнього СРСР [1, с. 51].

У 1950 році Бандера висловив принципову ідею, яка залишається актуальною і пронизує його творчість, а також його глибоке розуміння національної самосвідомості та боротьби за вільну державу: «Прихильники самого протирежимного резистансу борються лише проти більшовизму і його імперіалізму, а не проти Росії, тим більше, сохрани Боже, не проти російського народу» [1, с. 21].

Степан Бандера підкреслював, що стратегія української визвольної політики базується на ідеї, що боротьба за незалежність України – це не просто протистояння Росії, а боротьба проти російського імперіалізму та його загарбницьким прагненням, що нав'язується не лише українському народу, але й іншим націям [3, с. 41].

У праці «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс» Бандера наголошує на тому, що українська революція попри значні жертви триває [1, с. 2].

Концепція, програма і ідеологія українського націоналістичного руху формують єдину мозаїку, засновану на завершеному українському світогляді.

Степан Бандера був впевнений, що така єдність надає руху внутрішню силу та стійкість у боротьбі проти ворога. З іншого боку, будь-які неправильні концепції або дії в українському політичному житті виходять зі суперечливого, несприйнятного для українського світогляду фундаменту або внаслідок розходжень між теоретичними засадами і практичною дійсністю [1, с. 11].

Для бандерівців був характерний окремий високогероїчний стиль революційної боротьби. Про боротьбу до останнього Бандера писав так: «ми не визнаємо ні полону, ні капітуляції перед ворогом» [2, с. 88].

У підсумку Степан Бандера робить висновки, що український визвольний рух вистає у великій сутичці проти Москви. Він перемає, оскільки ґрунтується на величній правді українського народу і його прагненні до свободи й справедливості. Упевненість у перемозі додається вірою в Бога та вірою українського народу. Вірність ідеалам українського націоналізму становить найважливіший ресурс української революції, який жодними засобами не може зламати жоден ворог, навіть такий могутній, як більшовицька Москва.

Список використаних джерел та літератури

1. Бандера, С. Перспективи української революції. Київ: Українська видавнича спілка, 1999. 622 с.
2. Гордасевич, Г. Степан Бандера: людина і міф. Львів: Червона Калина, 2000. 91 с.
3. Присяжна-Гапченко, Ю. Публіцистика С. Бандери 50-х років ХХ ст.: Основні засади визвольної концепції. *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика. 2019. Вип. 46. С. 39.

РІЗДВЯНА ОБРЯДОВІСТЬ ПІД ЧАС ПОДІЙ ЄВРОМАЙДАНУ

Коняєва К.І.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Різдвяна обрядовість завжди відігравала важливу роль у культурі українців. Попри заборону в часи СРСР, її вдалося зберегти. І одним з її основних елементів є вертеп, який залежно від ситуації в країні міг змінювати тематику. Так сталося під час Євромайдану в 2013-2014 роках. Але наукових праць з даного питання досі немає, що робить дане дослідження актуальним.

Мета дослідження: висвітлення впливу подій Євромайдану на різдвяну обрядовість українців.

Ступінь розробленості проблеми: На жаль, цю тематику ніхто не досліджував. Є тільки окремі праці про Революцію Гідності, зокрема «Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності» М. Виницького, «Майдан. Нерозказана історія» С. Кошкіної [2, 3].

Джерельна база складається з відеозаписів вертепу в різних містах України. А також з фотографій, які дають змогу побачити як це відбувалося, та спогадів учасників вертепу.

Спершу варто сказати, що Євромайдан, який розпочався в ніч з 21 на 22 листопада в усіх регіонах України, змінив не тільки громадську думку українського суспільства, але й вплинув на культуру. Українці не просто приходили на Майдан, щоб висловити свої вимоги, але й влаштовували різні акції. Однією з найяскравіших став вертеп. Ця традиція більше збереглася в західних областях України, але під час Євромайдану ми можемо побачити це в Києві, Львові, Тернополі, Донецьку, Луганську. Характерною рисою тогочасного вертепу стало додавання політичної сатири й нових дійових осіб.

У Києві вертеп відбувався на головній сцені на Майдані Незалежності, де зібралися тисячі людей. Спочатку виступив міліціонер, який закликав людей розходитися і вигукував, що вони «бандеровці» [8]. Одним з головних героїв вистави у вигляді Ірода став тодішній президент В. Янукович, який випрошував гроші в путіна: «Дайте гроші. Без них мені хана» [8]. Останній погоджувався їх дати тільки за умови передачі Криму, Києва, Луганська до росії. При цьому він зазначав: «Ті, хто на Майдан прийдуть, хрін чого нам віддадуть... Як підніметься народ - навіть «Беркут» не врятує. Тебе треба навчити, як в сортирах всіх мочити. Грошей дам, чого вже брехати, дам і газу посмоктати»[7]. Тобто бачимо підкреслення цих зав'язків між двома президентами, зокрема і газову залежність. Не обходилося тут без колядок і тому наступним оголошенням стало: «Божий син вже народився. І весь світ перемінився. Так, як було, вже не буде - не допустять люди! Він народився не в Йордані, а тут, на Майдані» [7]. Також тут були персонажі тітушок, які перейдуть на бік народу; Європи, яка Януковича звинувачує у недотриманні обіцянок, придушенні демократії. Лунали заклики, щоб Україна підіймалася, адже її підтримує Канада, Польща та інші країни.

У Тернополі та Львові була схожа тематика, але зі своїми характерними рисами. Автором сценарію Тернопільського вертепу став Олександр Власюк. Серед дійових осіб можна виділити: ірода Януковича, який тримав у руках булаву, як символ влади; цар Ляшко, який погрожував усім вилами; солдат Азаров, який весь час мовчав, щоб уникнути своєї кумедної манери говорити. Ще двох царів зображали у вигляді Кличка з боксерськими рукавичками та Порошенка з коричневою короною, яка нагадувала колір шоколаду й натякала на його фабрику «Рошен». У Львові ініціаторами театралізованого дійства стали пластуни, які основну ідею народження Ісуса Христа поєднали з позичання у чорта путіна грошей для Різдва. Той говорить, що не треба святкувати Різдво, адже є Новий рік. І ця деталь підкреслена дуже вдало, адже за часів СРСР Різдво заборонялося і насаджувався Новий рік. Та і в сучасній росії останнє свято відіграє важливішу роль, чим Різдво, бо мало хто є там православним. І як

зазначила учасниця того вертепу, то «у третій сцені на знак протесту виходить Революція. На її підтримку виходять три пастушки. В нашому випадку це Євромайданівці, які кажуть, що будуть страйкувати, щоб відбороти Різдво» [6]. Головним гаслом стало «Разом до Різдва».

Варто згадати, що Євромайдан також проходив у Донецькій та Луганській областях, на що мало коли звертають увагу. Тут також важливу роль відіграла різдвяна обрядовість. Як згадував Станіслав Федорчук, учасник Донецького Євромайдану, то для нього незабутньою подією став «різдвяний цикл на Майдані, коли приїздили вертепи з Дрогобича, коли, власне, вертеп самих активістів Євромайдану був»[1]. Крім традиційних персонажів, додалися ще «Беркут», «Чірт». Ірода замінили на Януковича з бейсбольною битою, одягли в шапку замість корони та поселили в «палац поміж гір» [4]. Це прямо натякало на Межигіря, резиденцію тодішнього президента. Чірт говорив ламаною українською мовою. Біблійну історію побиття немовлят донецькі Євромайданівці «наклали» на розгін студентів у Києві. Українки захищали своїх дітей перед Іродом, яких били через «йолку» та їхні погляди.

Мешканці Луганська також зіграли виставу й символічно почали біля пам'ятника Тарасові Шевченку, і пройшлися до центру міста. У ролі царя був знову-таки тодішній президент, який зазначав, що він тільки приїхав з Сочі, що йому не важливі люди. Доволі сатирично було сказано: «Я ж як батя для народу, я за люд і за свободу» [5]. Іродом був Азаром з його кривою мовою і словами «Головешкі», катакімба», «бімба» тощо. І тут на захист народу вистають майданівці - батьки зі словами: «Досить, Іроде лукавий, знаємо всі твої справи. А у нас сьогодні свято, не дамо йог псувати. Всю країну обікрали і невже вас досі мало. Вимітайтесь геть з країни й більше не чіпай дитину. Геть.»

Отже, події, які відбувалися на Євромайдані дуже вплинули на тематику вертепу. Зокрема, серед дійових осіб додалися політичні діячі. Також народження Ісуса поєдналося з розгоном мітингувальників.

Список використаних джерел та літератури

1. «Хочу зайти в рідне місто у пікселі, а не в цивільному». Історії донеччан і луганчан, що пройшли шлях від Майдану до ЗСУ / Д. Реалії та ін. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/maydan-viyna-donetsk-luhansk/32693743.html> (дата звернення: 31.10.2024).
2. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. 560 с.
3. Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія. Київ : Брайт Букс, 2015. 400 с.
4. Свобода Р. Донецький Євромайдан показав актуальний різдвяний вертеп із участю «Беркута». *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25222187.html> (дата звернення: 31.10.2024).
5. Свобода Р. У Луганську представили вертеп про Євромайдан. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25222202.html> (дата звернення: 31.10.2024).
6. Стельмах І. Євровертепи відродили традицію політичної сатири. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25225402.html> (дата звернення: 31.10.2024).
7. Як проходив новорічний. *The Will of the People: Public Policy Portal*. URL: <https://volianarodu.org.ua/en/Civil-Society/Yak-prochodyv-novorichnyy-zirkovyy-vertep-na-Maydani-VIDEO> (дата звернення: 31.10.2024).
8. UKR.STREAM. ВЕРТЕП! ПОВНА ВЕРСІЯ! ЄвроМайдан [HD], 2014. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Bm2mHvZ_7dQ (дата звернення: 31.10.2024).

УКРАЇНСЬКА АУДІОКУЛЬТУРА ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, СУЧАСНІСТЬ

Кочержук Д. В.

Доцент кафедри музичного мистецтва

Навчально-наукового інституту театрального та музичного мистецтва

ПЗВО «Київський міжнародний університет»,

викладач кафедри музично-сценічного мистецтва

Київського столичного університету ім. Б. Грінченка,

аспірант II року навчання

відділу музикознавства та етномузикології

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

ім. М. Т. Рильського (НАН України)

Актуальність проблеми. Українська аудіокультура за період свого існування, зокрема за роки відновлення/проголошення незалежності помітно трансформувалася. Розвиток вітчизняної фонографії можемо розподілити на кілька ключових етапів, які виявилися у: 1) закріпленні національної самоідентичності; 2) адаптації до політичних та соціальних змін; 3) формуванні культурної дипломатії і міжнародної уваги; 4) адаптуванні ролі аудіокультури під час російсько-української війни від 2014 року; 5) сприянні розвитку креативних та творчих студій у відродженні (збереженні) традиційної спадщини. Від 1991 року галузь аудіовізуального мистецтва постала важливим елементом самоідентифікації українських митців як процесу культурної самобутності на теренах світового шоу-бізнесу. За 33 роки незалежності *«фонографія»* акумулювалася не лише як інструмент творчого вираження, але й як засіб суспільно-міждисциплінарного діалогу, політичної мобілізації і міжнаціонального культурного обміну.

Мета – виявити роль аудіовізуальної культури у формуванні національної самоідентичності українського суспільства: музика, радіо, сценічне та кінематографічне мистецтва, що сприяють у відновленні історіографічних традицій, появи нових імplementованих жанрів, стилів і технічного інструментарію у звукозаписних матеріалах.

Короткий опис джерельної бази дослідження. Питання розвитку аудіовізуального мистецтва в українському культурологічному та мистецтвознавчому просторі досить інтенсивно порушувалося провідними фахівцями у сферах теоретичних пошуків і практичних дослідів. Імplementацію звукозапису за період 1991–2024 рр. досить точно з'ясовано у теоретичних розвідках А. Азарової [1], В. Дьяченка [2], В. Дудчак [3], І. Клименко [4], Є. Куша [5] та ін. Описи роботи аудіофіксації звуку підкріплювалися апробованими результатами, що порушили правила формування звукового дизайну за рахунок виявлення та вдосконалення осучаснених компонентів комп'ютерно-музичних програм/технологій.

Історіографія. Український звукозапис охоплює у своїй ідеології доволі широке коло явищ, де позначився вплив ряду політичних і соціальних змін, як-от: Перша та Друга світові війни, введення України (УНР) до складу СРСР, проголошення/відновлення незалежності, Революція Гідності (2005, 2013/14) та війна з Росією (від 2014 – зона АТО, від 2022 – повномасштабне вторгнення країни-агресорки), які й вплинули на формування і зміст української музики та аудіовізуальної культури. Враховуючи названі перипетії (*хоч і не на краще, якщо говорити про воєнний стан*), багатьом фахівцям вдалося простежити історичні зміни, уніфіковані в аудіокультурі України з моменту здобуття самостійності, зокрема: відновлення самобутнього музичного мистецтва, традиційного фольклору, появу нових жанрів, стилів і технологічних нововведень.

Виклад основного матеріалу. Етап проголошення/відновлення незалежності української державності у 90-х рр. ХХ ст. та руйнації старої системи СРСР поставив ряд проблематичних компонентних складових перед економічною, політичною та освітянською культурами. Не оминули пертурбації

й аудіовізуальне мистецтво, розпочалася модернізація якісних виконавсько-технічних об'єктів, наближених до європейських стандартів, значно відмінних від соціалістичних канонів. Розкрилася більша кількість аудіонапрямків для слухачів – від поп (іноді – попса – *pops* – *popular sings*) до рок-мистецтв. На обрії шоу-бізнесу з'являються помітні постаті, зокрема: «Воплі Відоплясова», «Скрябін», «Океан Ельзи» та інші, які стали символами нової ери цифровізації звуку. Українська мова повертається до радіоефірів та телевізійних концертних виступів, відбулося формування приватних радіостанцій, дистриб'юторських компаній, продюсерських центрів та музичних лейблів.

Вже на початку ХХІ століття українська аудіокультура інтегрувалася згідно стандартів світових економіко-технічних правил. Цьому посприяли події, запропоновані артистами у європейському просторі (Руслана, яка перемогла на Євробаченні–2004; «Океан Ельзи», що здобув популярність завдяки щільному концертному графіку у країнах Америки та Європи). Окрім вказаних факторів, масовий вплив мали результати НТР¹, які сформували доступність аудіоматеріалу інтернет-ресурсів, та їх адаптацію до унормування канонів ведення шоу-бізнесової діяльності.

Події 2013–2014 рр. – каталізатор нової хвилі музичного руху, адже простежувався підйом патріотичних настроїв, музика постала провідником самовираження для більшості митців. Паралельно, спостерігаємо адаптацію електронного сегменту звуку та експериментальних жанрів (андеграунд, електронна сцена).

Від 2022 року, у зв'язку з повномасштабною військовою агресією РФ проти України, вітчизняне мистецтво зазнає суттєвих змін. Війна стала тематичним джерелом більшості творів, а музика – натхненником підтримки національного духу та символом єдності. Українські артисти виступають у благодійних заходах і концертних програмах, допомагають зібрати кошти для ЗСУ та населення, яке постраждало від драматичних реалій сьогодення.

---

¹ НТР – науково-технічна революція.

Висновки. Аудіозаписна та фонографічна культура незалежної України відображає шляхи та події, що пройшла наша держава від початку ХХ ст. по теперішній час. Це історія боротьби за свою ідентичність (самонаціональне вираження поміж інших народів та етнічних діаспор), активної інтеграції у міжконтинентальну аудіоспільноту. У ХХІ ст. музика стала прерогативою та потужним інструментарієм до виявлення культурно-політичної дипломатії у підтримці розвитку державотворення. Водночас, українське мистецтво перебуває у постійних пертурбаціях поміж технологічного та мистецького напрямків, переживаючи виклики на шляху досягнення нових фонографічних практик. Важливо імплементувати українську музику до сфери світового шоу-бізнесу, особливо в умовах воєнного стану, паралельно – продовжувати розвивати вітчизняне фонографічне аудіомистецтво.

Список використаних джерел та літератури

1. Азарова А. Українська музична дискографія 1920-х років. *Народна творчість та етнологія*. 2024. № 1, С. 48–56.
2. Дьяченко В. Творча діяльність українських звукорежисерів другої половини ХХ – початку ХХІ століття: теорія, історія, практика : дис. ... кандидата мистецтвознав. : 26.00.01. Київ, 2018. 361 с.
3. Дудчак В. Г. Оцифрування національної аудіо-музичної спадщини з архіву українського вільного університету (Мюнхен, Німеччина): історія, сучасність, перспективи. *Український інтернет-журнал Музика*. 2023. С. 5. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/336/9267/19331-1> (дата звернення 18.10.2024).
4. Клименко І. Дискографія української етномузики (автентичне виконання) 1908–2010. Київ, 2010. 53 с.

5. Куш Є. В. Історична динаміка музичного інструментарію в контексті концепції тембрового простору. *Мистецтвознавчі записки*. 2015. Вип. 27. С. 205–213.

**УКРАЇНСЬКІ ОСВІТНЬО-НАУКОВІ ОСЕРЕДКИ В
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ЯК ЦЕНТРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ
(1917–1930 РР.)**

Кучер А. О.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність теми зумовлена необхідністю глибокого вивчення і ґрунтовного аналізу освітньо-наукових осередків української діаспори як важливого феномену збереження національної культури, мови та ідентичності в умовах еміграції. У контексті подій 1917-1921 років, коли українська державність зазнала значних викликів, українські навчальні заклади за рубежом відігравали ключову роль у поширенні знань про українське суспільство, його менталітет та у збереженні інтелектуального потенціалу. Дослідження діяльності цих установ дозволить краще усвідомити способи адаптації українців до чужого культурного середовища і показати їхню роль у формуванні іміджу України за кордоном. Відсутність системного дослідження цих осередків певним чином обмежує можливості для остаточної оцінки, але це не заперечує вагомості здобутки діаспорян. Після національно-визвольної боротьби було засновано ряд українських інституцій, в яких відбулося становлення та поступовий розвиток освітньої та культурної сфери, що спричинило переосмислення функцій та статусу української етнічної спільноти того часу поза межами власної території.

Мета дослідження полягає у висвітленні релевантних аспектів діяльності українських освітньо-наукових осередків зарубіжжя, які стали простором для

розвитку української освіти та науки, де діячі істотно сприяли становленню національної свідомості, роблячи вагомий вклад у збагачення інтелектуальної спадщини українського народу.

Джерельна база дослідження охоплює монографії, електронні ресурси та наукові статті. Зокрема, варто відзначити працю Степана Віднянського, який детально проаналізував культурно-освітню та наукову діяльність української еміграції в Чехословаччині. Також використані матеріали з електронної енциклопедії НАН України, а також відомості про діяльність української еміграції, представлені в рамках теми Музею визвольної боротьби України.

Певна частка українських емігрантів другої хвилі еміграції (період між Першою і Другою світовими війнами) належала до тогочасної культурної еліти, котра могла консолідувати свої сили навколо науково-освітніх центрів або долучитись до їх створення. За їхнім сприянням розвивались та/або виникли освітньо-наукові інституції: Український вільний університет (Далі – УВУ, заснований у Відні і переведений до Праги, згодом до Мюнхена), Музей національно-визвольної боротьби у Празі, Український академічний комітет, Українська Студія Пластичного Мистецтва, Українська господарська академія у Подебрадах, Український вищий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова та ін. Перед новоприбулими емігрантами постало чимало викликів: на початкових етапах переселення вони мали побоювання щодо того, чи прийме їх влада Чехословаччини. Однак згодом їм вдалось здобути підтримку чехословацьких державних діячів, зокрема Томаша Масарика, Карела Крамаржа та Едверда Бенеша.

У лютому 1921 року Український вільний університет у Відні розпочав розгляд питання про переїзд до Праги після того, як Рада Української академічної громади в Чехословаччині звернулася з листом до його керівництва. Ця Рада була найбільшою організацією в Празі, заснованою ще у 1919 році. Лист містив відомості про те, що чисельна українська студентська громада, налічуючи понад 700 осіб (378 з них навчалися в Празі), не мала можливості отримати освіти

рідною мовою. Рада висловила потребу у глибокому вивченні власної історії та культури і запропонувала перенести Український вільний університет з Відня до Праги. Під керівництвом ректора О. Колесси була проведена підготовча робота з переведення. О. Колесса особисто відвідав столицю Чехословаччини, де він проводив численні зустрічі та переговори з чехословацькими офіційними особами, включаючи президента Т. Масарика. Одноголосно професора О. Колессу було обрано на посаду голови Українського вільного університету, що зробило його першим ректором першої української вищої навчальної установи за межами України, також був сформований і затверджений новий склад Ради (секретаріату) УВУ та керівництво факультетів [1, с. 20-21].

При відкритті УВУ в Чехословаччині його професорський склад налічував 12 професорів і 4 доцентів. Максимальна кількість професорів і викладачів була зафіксована у 1933-34 академічному році – 46 осіб, з яких 30 професорів [1, с. 39].

Додатково, деякі заходи університету підтримував чехословацький уряд, такі як видання наукових журналів, підручників та проведення з'їздів. До прикладу, у 1922 році Міністерство освіти Чехословаччини виділило 10 тисяч крон на видання навчальних посібників і таку ж суму – на наукові збірники УВУ, а у 1928 році – 20 тисяч крон на видання другого тому наукового збірника та 6 тисяч – на складання каталогу бібліотеки УВУ [1, с. 32].

Український вільний університет став ініціатором створення Товариства, спрямованого на збереження документів та матеріальних пам'яток, які свідчать про визвольну боротьбу України. За сприяння Університету, 16 січня 1925 року уряд Чехословаччини затвердив статут Товариства «Музей визвольної боротьби України». На перших загальних зборах Товариства 28 травня 1928 року було сформовано Управу, до складу якої увійшли: професор І. Горбачевський – обраний головою, професор О. Лотоцький – заступником голови, також генерал М. Омелянович-Павленко, професор О. Колесса, В. Біднов, В. Старосольський та М. Коновалець (який виконував обов'язки секретаря). З самого початку

створення Товариство «Музей визвольної боротьби України» розпочало інтенсивну діяльність з метою створення Музею, де зберігалися б документи, що свідчили про національно-визвольну боротьбу. Матеріали, які надходили до Музею були систематизовані за чотирма категоріями: політико-дипломатичною, військовою, емігрантською та загальною [3, с. 51].

Наукові з'їзди в Чехословаччині були важливим рушієм для розповсюдження ґрунтовних знань в сферах історії, філософії, права, технічних наук, вони забезпечували платформу для вчених, дослідників для обміну своїми дослідженнями, а також для того, аби привернути увагу до конкретних тогочасних проблем. Існувало 4 напрями секцій:

- 1) історично-філологічна, що включає чотири підсекції;
- 2) правознавство та суспільні науки, що мають дві підсекції;
- 3) природничі науки, які розглядаються в трьох підсекціях;
- 4) технічно-математична група [2].

1 листопада 1924 року був заснований Український академічний комітет, який мав на меті об'єднати українських наукових діячів для їх участі у міжнародній інтелектуальній співпраці. Український академічний комітет об'єднував усі вищі навчальні заклади та наукові товариства в Чехії, близько 20 установ, разом із Науковим товариством імені Шевченка у Львові та Українським науковим інститутом у Берліні [4].

Також закордонні українці починають цікавитися чеською культурою, при тому прагнучи зберегти власну ідентичність, щоб уникнути асиміляції. За підтримки чеської влади проводилися програми допомоги і створювалися українські заклади освіти, в яких безпосередню участь брали українські емігранти. Після національно-визвольних змагань організовувалися Наукові з'їзди, на яких обговорювалися актуальні теми української історії і тогочасних умов. Емігранти, як важлива частина тодішнього чеського суспільства, прагнули

до саморозвитку, стабільного життя та формування естетичних смаків через прояви власної творчості у сфері культури та науки, тому більшість із них активно долучалась до вищезазначених ініціатив.

Список використаних джерел та літератури

1. Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945 рр.) : монографія. Київ, 1994. 83 с.
2. Криськов А. Українські наукові з'їзди в Чехо-Словаччині міжвоєнного періоду. Modern ukrainian nation: language, history, culture : Materials of International Scientific-Practical Conference, м. Lviv. Львів, 2016. С. 267.
URL:
https://new.meduniv.lviv.ua/uploads/repository/kaf/kaf_ukrlang/07.%20Наукова%20та%20міжнародна%20діяльність/zbirnyk_suchasna_ukr_natsiya.pdf#page=266 (дата звернення: 14.11.2024).
3. Кужільна О. Діяльність української еміграції Чехословаччини із заснування товариства «Музей визволення боротьби України». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. № 23. 94 (477). 154:061:069. URL: https://idud.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/nz_vyp_23_050.pdf (дата звернення: 13.11.2024).
4. Український академічний комітет (УАК). Електронна бібліотека. Інститут історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Ukrainskyj_akademichnyj (дата звернення: 15.11.2024).

ВПЛИВ МУЗИКИ НА МІЖНАРОДНУ ПІДТРИМКУ УКРАЇНСЬКИХ РЕВОЛЮЦІЙ

Лисичина Н. В.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність. Коли інформаційні війни ведуться з не меншою силою, ніж збройні конфлікти, роль мистецтва, зокрема музики, як інструменту впливу та мобілізації суспільства, значно зростає. Українські революції не були винятком. Музика в цих подіях не лише супроводжувала патріотичні настрої українців, а й була активним учасником революційних процесів, формуючи громадську думку не тільки всередині країни, а й за її межами.

Мета дослідження – виявлення механізмів, за допомогою яких музика впливала на формування міжнародної підтримки українських революцій.

Завдання:

- Визначення ключових музичних образів та символів, які асоціювалися з українськими революціями.
- Аналіз способів поширення революційної музики за межами України та її вплив на світову музичну культуру.
- Дослідження ролі музики у формуванні міжнародного іміджу України.

Джерела дослідження: пісні, марші, гімни, що були створені та поширювалися під час революцій, відеозаписи концертів, демонстрацій, плакати, листівки, матеріали соціальних мереж (пости, коментарі, хештеги).

Музика завжди була невід'ємною частиною людського життя, відображаючи його радощі, печалі, боротьбу та надії. Пісні – своєрідні капсули часу, які зберігають в собі дух епохи, погляди людей та соціальні проблеми. Вони часто виражали невдоволення існуючим ладом, стаючи рупором для людей, які готові починати революції. Музика віддзеркалює зміни в суспільстві. Українські

народні пісні сприяли формуванню національної свідомості та збереженню культурної спадщини. Наприклад, «Щедрик» – символ української новорічної традиції та музичного таланту; «Боже Великий, Єдиний» відображає духовні цінності українців; «Червона калина» – символ боротьби за незалежність України [1].

Музику використовували різні політичні сили для досягнення своїх цілей, зокрема для мобілізації мас та дискредитації опонентів. Це також могло бути інструментом для поширення ідеологій, тому влада намагалася контролювати музичну творчість. Крім того, музика сприяла відродженню української культури та була засобом об'єднання діаспори. Українські пісні допомагали зберігати зв'язки з батьківщиною серед українців, які жили за кордоном. При цьому і зараз українська музика адаптується до європейських музичних трендів і водночас зберігає свою національну своєрідність. Сучасні українські музиканти використовують свою творчість для боротьби за соціальну справедливість, права людини та демократію.

Музика – потужний інструмент могутньої, хоча інколи прихованої сили, який сприяє формуванню позитивного іміджу України на світовій арені та згуртованості міжнародної підтримки під час революцій. Революційна музика – своєрідна та невід'ємна частина дипломатії, яка дозволяє донести до світової спільноти інформацію про події в Україні та закликати до солідарності. Пісні стали символом боротьби за свободу та незалежність, об'єднуючи людей різних поколінь та соціальних груп (Марія Бурмака «Хранителі надії», «Все починається, коли»; KozakSystem «Брат за брата»; ОЕ «Обійми», «Враже» від Енджі Крейда). Через музику люди відчували свою приналежність до більшої спільноти, що боролася за спільні ідеали (Руслана Лижичко «Дикі танці», Сергій Фоменко «Не спи, моя рідна земля»).

Музичні фестивалі, концерти та інші культурні заходи, присвячені Україні, стали важливими платформами для об'єднання людей з різних країн і вираження підтримки українському народу. Соціальні мережі відіграють значну роль у поширенні революційної музики та організації міжнародних кампаній на

підтримку України. Під час повномасштабної вторгнення музика стала ще потужнішою зброєю, об'єднуючи народ, підтримуючи моральний дух і надихаючи на боротьбу. Спільні проекти українських та іноземних виконавців сприяли популяризації української музики у світі та залученню міжнародної підтримки, наприклад, «Антитіла» та Ed Sheeran, легендарна «Ой у лузі червона калина» від Андрія Хливіюка на Софійській площі та Pink Floyd, а ще перемога «Kalush Orchestra» на Євробаченні–2022. Світові знаменитості відкрито заявляють у своїх соціальних мережах або зі сцени про підтримку, збирають кошти, продають свій мерч та віддають кошти з нього на потреби українців та біженців з України. Наприклад, гурт Måneskin створив пісню, яка буквально каже про те, що *«ми будемо танцювати на цьому паливі»* [3], посилаючись на те, що від російської нафти та газу досі залежать країни і зараз фактично це також є зброєю рф. Олівер Сайкс створив окрему лінійку мерчу [4], кошти з продажу якого йдуть волонтерському фонду. Британський співак Том Оделл зіграв для українських біженців на вокзалі у Бухаресті пісню [5], яка у соціальних мережах стала вірусною. Ці ініціативи не лише збирають кошти, але й формують свідомість людей у всьому світі, привертаючи увагу до міжнародного збройного конфлікту. ДахаБраха випустили зворушливий кліп «У горлі ком» [2], створений за допомогою фото та відео з українських укриттів. Музиканти закликали світ не забувати про страждання українців і підписати петицію Make Russia Pay для підтримки України.

Через музику Україна демонструє свою культурну силу та ідентичність, воюючи з російською пропагандою. Російські артисти стали інструментом пропаганди, підтримуючи війну в Україні. Співаючи про «возз'єднання» та виступаючи на окупованих територіях, вони допомагають Кремлю легітимізувати окупацію. Цей метод не новий: Гітлер та радянські лідери також використовували музику для маніпуляцій. Сьогодні російські зірки, такі як Аллегрова, Кіркоров та інші, просувають наратив «русского мира», замовчуючи міжнародні злочини.

Музика стала невід’ємною частиною українського спротиву. Вона об’єднує, надихає та підтримує нас у боротьбі за свободу і незалежність. Українська пісня – це не просто музика, це наша зброя, наш голос і наша історія.

Список використаних джерел та літератури

1. Мельник М. В. Пісенна творчість доби Української революції як історичне джерело: кваліфікаційна бакалаврська робота : спеціальність 032 – Історія та археологія / наук. кер. С. І. Дегтярьов. Суми: Сумський державний університет. 2023 рік. 59 с.
2. DakhaBrakha – A lump in your throat, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-NmoLrEazgg> (Дата звернення: 14.11.2024).
3. ManeskinVEVO. Måneskin – GASOLINE (Lyric Video), 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=aqqQRuO_UK0 (Дата звернення: 01.11.2024).
4. Osborn Works. URL: <https://osbornworks.com/>
5. War Media. British singer Tom Odell sang for Ukrainian refugees at the Bucharest train station, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tF4IQ3I-Fr0> (Дата звернення: 05.11.2024).

ВУЛИЧНЕ МИСТЕЦТВО ДНІПРА У МЕМОРІАЛІЗАЦІЇ ПОДІЙ УКРАЇНСЬКИХ РЕВОЛЮЦІЙ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Нетеса М.В.

Студентка,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Актуальність проблеми. Дніпро – українське місто, яке формує нове обличчя в умовах глибоких політичних та ментальних змін останнього

двадцятиріччя. Вагома роль у цьому належить вуличному мистецтву або стріт-арту, що став невід'ємною рисою сучасного культурного ландшафту сучасних міст. Проблема вуличного мистецтва не нова для зарубіжних та українських мистецтвознавців, культурологів, урбаністів, істориків. Зважаючи на кількість публікацій з теми, наведемо тільки окремі з них, які узагальнюють досвід цих студій та використані як методологічне підґрунтя для цієї розвідки []. Вважаємо, що осмислення впливу подій українських революцій та російсько-української війни на рівні окремого міста, особливо у порівняльному вимірі, залишається маловивченим питанням, що й обумовило звернення до нього на прикладі Дніпра.

Мета цього дослідження – з'ясувати, як події українських революцій початку XXI ст. та російсько-української війни відбилися у вуличному мистецтві Дніпра, і яке вони посідають місце у їх меморіалізації. Предметом дослідження стали міські мурали, створені протягом 2004 – 2024 років, які й стали головними візуальними джерелами разом з їх презентацією у публікаціях міських ЗМІ, інтерв'ю, туристичних путівниках та оглядах [як приклад – 1; 2].

Виклад основного матеріалу. Поява в Україні під час війни росії проти України «ікони» світового стріт-арту Бенксі, знищення візитівок вуличного мистецтва революції Гідності у Києві вкотре довели значення візуальних видів мистецтва у збереженні українцями пам'яті про значущі події власної історії. Аналіз конкретних прикладів муралів Дніпра, – їх тематики, авторів, року створення, художніх особливостей дали підстави зробити такі висновки.

Події «Помаранчевої революції» 2004 р., коли українське суспільство продемонструвало надзвичайно високий рівень активності та зацікавлення у майбутньому країни, стали поштовхом до розвитку стріт-арту. Причину цього варто вбачати у формуванні громадянської свідомості й свободи, подоланні страху висловити свою думку. Революція актуалізувала багато подій та постатей української історії, та це мало вплинуло на їх втілення в образах Дніпропетровська (місто було перейменовано у 2016 р.).

Знаковими не тільки для міста, а й України, у фіксації минулого та його пам'ятанні стали події революції Гідності. Для Дніпра її символом стала постать Сергія Нігояна – учасника революції і одного з перших загиблих на Майдані у Києві у 2014 р. Мурал з обличчям С. Нігояна був довгий час єдиним нагадуванням про події революції у місті.

Зважаючи на доступні для опрацювання зображення, саме у Дніпрі уперше відбилася тема переселенців: у 2016 р. було створено мурал «Дівчинка-переселенка», який внаслідок повномасштабного російського вторгнення та масових переселень до міста та області жителів України набув іншого змістовного та смислового значення.

Переважання «м'яких» образів і символів (мурали «Лелека», «Патріотична синичка», «Козацька чайка», «Українка»), відсутність мілітарної тематики за винятком окремих постатей, змінилося на гострий та драматичний контент після лютого 2022 р. Місто стало об'єктом ракетних обстрілів, місцем порятунку для поранених та майже 400 тисяч переселенців. Мурали, присвячені Левку Лу'яненку (2022 р.) та загибелі мешканців багатоповерхового будинку 14 січня 2023 р., мурал на честь захисників «Азовстали» (2023 р.) є найбільш виразними і масштабними у зображенні подій війни.

Мурали Дніпра мають спільні риси із муралами інших міст України у плані меморіалізації. Так, об'єктами уваги митців є герої революції та війни, використовується жовто-синя/блакитна палітра та національна символіка, значення яких як маркерів національної ідентичності та єдності зростає з 2004 р. Мурали, як правило, розташовані на центральних вулицях, площах, біля важливих громадських будівель, що підсилює їх вплив на громадську думку. Художники часто включають елементи місцевої культури та історії. Ця обставина додає специфіки до тематики міських муралів. У Дніпрі до суто регіональних рис можна віднести використання елементів петриківського розпису. Серед авторів дніпровського стріт-арту з'явився свій лідер – Валерій Колор (Zdesroy), якому належить вагома частина знакових патріотично-історичних муралів у місті, створених з 2014 р.

Висновки. Мурали Дніпра стали важливим засобом формування історичної пам'яті міста та «підживлення» його національної ідентичності. Для зрусифікованого у часи СРСР промислового центру, де виробництво ракет видавалося чи не єдиним його досягненням (і зображення яких позначили місто пострадянського періоду), Дніпро набуває інших символів, втілених зокрема у муралах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Навігатор по муралах: Дніпро. 27.06.2018. Офіційна сторінка ТОВ «ІА» Рубрика. URL: <https://rubryka.com/photo/navigator-po-muralam-dnipro/>
2. Піскун В. Патріотичні мурали Дніпра 30.05.2023. Портал Дніпрокультура. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/Patriotychni_muraly_Dnipro
3. Петрова І., Хромова О. Монументальне мистецтво як засіб конструювання історичної пам'яті радянської України. *Схід*. 2022. № 3 (1). С. 47–52.
4. Провотар Н. І. Вуличне мистецтво у міському просторі: розміщення та сприйняття у містах України / Н. І. Провотар, Ю. А. Олішевська, К. В. Мезенцев, К. О. Кравченко. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*, 2021. Вип. 55. С. 216-231.
5. Шило О. В., Івашко О. Д. Монументальне мистецтво і стріт-арт в сучасному міському просторі. *Науковий вісник будівництва*. 2016. № 2. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2016_2_18.
6. Krzywik A. Murals as Memory Carriers. Analysis of the Meanings Given to Them and the Attitudes of Their Creators vol. 63, nr 11 Novembre the 15th 2021. ISSN on-line: 1139-7365. DOI: 10.1344/waterfront2021.63.11.03
7. Moskovljevic M. War on the Walls: (Re-)imagining Past And Collective Memories through Murals and Graffiti in post-Yugoslav Serbia. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/372690237_War_on_the_Walls_Re-imagining_Past_And_Collective_Memories_through_Murals_and_Graffiti_in_post-Yugoslav_Serbia

8. Nomeikaite L. Street art, heritage and embodiment. Street Art and Urban Creativity. 3. 2017. P. 43-53. URL: https://www.researchgate.net/publication/324313690_Street_art_heritage_and_embodiment

КІНОКАРТИНА «ДОКУМЕНТИ ЕПОХИ» (1928 Р.) ЯК ПРИКЛАД РАДЯНСЬКОЇ ВІЗІЇ НА ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1917 – 1921 РОКІВ

Пелипенко М. А.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В умовах військового, політичного чи ідеологічного протистояння, культура займає провідне місце, забезпечуючи формування в суспільства сприйняття образів конкретних суб'єктів такого протистояння та ставлення до них. Це явище ми простежуємо і зараз, в умовах російсько-української війни, коли культура дає суспільству пояснення, що є ворожим, а що – своїм через формування системи асоціативних образів. Нині «на полицях» архівів Всеукраїнського фотокіноуправління (1922 – 1930 роки, УСРР) містяться кінофільми, котрі своєю радянською заідеологізованістю, при детальному вивченні, пояснюють, чому ідея державності, поставлена українським суспільством на чолі із їхніми лідерами у 1917 – 1921 роках, була вдало деморалізована, спаплюжена та забута українським соціумом продовж наступних десятиліть і чому українські кіномайстри свідомо долучалися до цього процесу. Серед широкого пласту кіноробіт, які часто впливали на глядача своїм психологізмом, наприклад «Нічний візник» (1928 р., реж. Г. Тасін) чи «Два дні» (1927 р., реж. Г. Стабовий), важливими є фільми на історичну тематику, такі як «Арсенал» (1929 р., реж. О. Довженко) чи «П.К.П.» (1926 р. реж. Г. Стабовий, А. Лундін), що відображали «переконливу правду», підкріплену історичними

фактами; або ж кінохронікальні плівки – «Документи епохи» (1928 р.) Л. Могилевського – котрі і є **об'єктом** даного дослідження.

Актуальність даної **роботи** полягає в незначній зацікавленості українського суспільства до історично важливого кінохронікального фільму «Документи епохи» 1928 року режисера, визнаного на міжнародному рівні, проте маловідомого в українському інфопросторі, Леоніда Могилевського (Могі).

Метою роботи є визначення поєднання в кінохроніці історичної цінності із спаплюженням ідеї української державності.

Дослідженню ролі Леоніда Могилевського у ВУФКУ та його закордонного професійного розвитку присвячені роботи таких дослідників як Р. Росляк [3], Л. Госейко [1], та В. Миславський [2]. Джерельну базу дослідження значною мірою становлять публікації української та закордонної періодики 1920-х – 1930-х років, зокрема журналу «Кіно» [9], інтерв'ю Жана Мітрі із Л. Могі у французькій періодиці [4]; документальні матеріали, опубліковані Р. Росляком [5; 7; 8]; заархівовані монтажний лист та документи до кінофільму «Документи епохи» [10], відеофрагменти кінофільму у відкритому доступі [6].

Під час роботи із джерелами та матеріалами публікацій було застосовано метод компаративного аналізу, дедукції та індукції на час опрацювання відеофрагментів, в ході чого було з'ясовано, що Л. Могилевський розглядав кінохроніку як пріоритетну галузь кінематографії, обов'язкову фіксацію «доби соціалістичного будівництва» [9, 2]. Із останнього вислову стає зрозумілим прорадянсько налаштований напрямок його світогляду, що знаходить втілення у заідеологізованому характері подачі інформації про події Української революції.

В ході проведеного дослідження було з'ясовано, що неігрові історичні кадри кінострічки із зображенням П. Скоропадського та його поплічників (сцена «банкет у Гетьмана»), М. Грушевського й інших представників УЦР (сцена «Оголошення універсалу»), В. Винниченка та С. Петлюри (сцена «Вступ

Директорії в Київ») «скріплювалися» україномовними інтертитрами із антиукраїнськими наративами – дискваліфікація та аморалізація української ідеї в очах глядача. Все це було здійснено під керівництвом або особисто Л. Могилевським, тому можна стверджувати про повне усвідомлення ним своїх дій, більше того про його повну переконаність у правильності своїх дій – здійснення «політично грамотного монтажу» [9, 2], за його словами.

Таким чином, на рівні припущення лишається уявлення про ідеологічні переконання Л. Могилевського: імовірно режисер дійсно був переконаний в правильності радянської ідеології, проте саме для свободи у творчості, яка була все ж обмеженою в СРСР, він покинув територію СРСР, за що йому було інкриміновано іноагента, а фільм був знятий із прокату з обмеженням доступу до плівки.

Підводячи підсумок, звертаємо увагу, що незмінним лишається парадоксальний факт збереження унікальних для української історії кадрів, на жаль, через використання їх для деморалізації ідеї української державності, що ідеологічно викривило її сприйняття тогочасним українським глядачем; а постать талановитого французького режисера українського походження спровокувала тимчасове забуття даної кінороботи українською спільнотою та створення неправдивого сприйняття подій Української революції 1917 – 1921 років.

Список використаних джерел та літератури:

1. Entretiens avec Leonide Moguy (Pour Vous 1930-1938) – *La Belle Equipe. La Belle Equipe*. URL: <https://www.la-belle-equipe.fr/2020/02/16/entretiens-avec-leonide-moguy-pour-vous/#mitry> (Дата звернення: 10.11.2024).
2. Госейко Л. Леонід Могилевський: від ВУФКУ до європейських кіностудій. *Кіно – Театр*. 2018. № 5 (139). С. 38–40.
3. Заява Л. Б. Могилевського завідувачу виробничого відділу Правління ВУФКУ П. Ф. Нечесу про створення фільму «Сторінки доби» та оплату роботи. Див.: Росляк Р. Леонід Могилевський і його фільми. *Науковий*

- вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2019. № 24. С. 186. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.24.2019.183939> (Дата звернення: 01.11.2024).
4. Класика Українського Кіно. Документи епохи 1928 | Режисер Леонід Могилевський (Уривок), 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4HVIDJSHTjo> (Дата звернення: 01.11.2024).
  5. Лист Л. Б. Могилевського завідувачу частини культурфільмів Правління ВУФКУ М. Я. Капчинському про необхідність складання угоди для подальшої роботи над фільмом «Документи епохи». Див.: Росляк Р. Леонід Могилевський і його фільми. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2019. № 24. С. 186. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.24.2019.183939> (Дата звернення: 01.11.2024).
  6. Матеріали Народного комісаріату Робітничо-селянської інспекції УСРР про працівників ВУФКУ. Див.: Росляк Р. Леонід Могилевський і його фільми. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2019. № 24. С. 186. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.24.2019.183939> (Дата звернення: 01.11.2024).
  7. Миславський В. Історія українського кіно 1896–1930: факти і документи. Т. 1. Харків : «Дім Реклами», 2018. 680 с.
  8. Могилевський Л. Зафільмована історія. *Кіно*. Київ, 1928, №6. С. 2 URL: <https://libraria.ua/issues/1230?StartDate=1928-06-01>.
  9. Монтажний лист до кінофільму «Документи епохи» *Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного*, Ф. 593. *Державне агентство України з питань архівів* URL: https://avd.archives.gov.ua/files/kino-doc.php?od_obl=593 (Дата звернення: 14.10.2024).

10. Росляк Р. Леонід Могилевський і його фільми. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2019. № 24. С. 174–191. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.24.2019.183939> (Дата звернення: 01.11.2024).

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ НА НАДДНІПРЯНЩИНІ

Романюк Р. О.

Кандидат політичних наук,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Актуальність тематики полягає у важливості культури як складової державницької політики в умовах революційних та воєнних викликів. Метою дослідження є висвітлення просвітницької діяльності Українських січових стрільців на Наддніпрянській Україні в період Української революції 1917–1921 років.

Джерельну базу становлять дослідження М. Лазаровича, І. Хоми, спогади С. Тобілевича. Вагому роль відіграють праці вихідців із УСС, які діяли в еміграції. Серед них варто виділити низку праць С. Ріпецького.

Про діяльність та наміри Українського січового стрілецтва можна дізнатися із творчості Стрільців. «Чи ворог той в кашкеті лиш, чи ворог той в шоломі, ми панувать їм не дамо у нашім власнім домі!» – це слова із пісні Романа Купчинського «За Збруч, за Збруч, хоч голірuch, підемо всі підемо!». Ця пісня відображала настрої УСС, які йшли на Велику Україну, здобувати незалежність для українського народу, який був розділений між двома імперіями.

Власним домом, вільною батьківщиною була для Стрільців українська держава над Дніпром. Коли 7 червня 1918 року від'їздили з Галичини перші сотні Вишколу УСС на Україну, – його командант Гриць Коссак видав наказ, в якому

пригадав Стрільцям обов'язки, які мають сповнити в вільній Україні [5, с. 131]. Цей наказ закінчувався таким покликом: «Стрільці! Нехай через весь час в українській державі руководить вами любов України і її населення, тверда воля служити Україні кождим словом, ділом і помишленієм, непохитна воля сповнити вповні вояцький і громадянський обов'язок Українських Січових Стрільців!» [4, с. 60–61].

Чи не найкращим підтвердженням значення вільної України для Стрільців була їх напружена праця на благо молодій державі [3]. Окрім участі у боях, Стрільці займалися і просвітницькою діяльністю, хоча давалося це і нелегко. Перші зустрічі й розмови з місцевим селянством показали, що воно дуже часто було позбавлене національної свідомості, а всі його інтереси зводилися здебільшого до матеріальних справ і розподілу землі. У багатьох селах були помітні наслідки більшовицької агітації. Розмови про будівництво самостійної держави, про навчання в школах рідною мовою не викликали в селян жодного зацікавлення [1, с. 21–22]. Спілкуючись зі своїми співрозмовниками, стрільці виступали передусім як українські державники, пояснювали їм значення самостійності України, знайомили їх з політикою Центральної Ради, розповідали про становище Галичини і її прагнення, а також про свій легіон та його мету [7, с. 40–41].

Завдяки активним діям Миколи Саєвича, колишнього організатора шкільної праці УСС на Волині, «заложено в липні 1918 р. за згодою австрійського командування при губерніяльним старості в Кам'янці Подільському т. зв. Комісаріят УСС, якого завданням мала бути допомога при організації шкільництва та при заснуванні і веденні інших культурно-освітніх установ, як рівно ж захист інтересів населення» [5, с. 140]. Стрільці проводили «всі можливі заходи, щоб народ збудити з вікового, кам'яного сну, щоб затлити в ньому вогник самосвідомості, національного й людського чуття» [6, с. 14].

Такі галузі мистецтва, як «фотографіка, скульптура, музика (стрілецька оркестра) і театр» були елементами великої пропагандивної праці на Наддніпрянщині в 1918 р. [5, с. 106]. Неодноразовими виступами перед

населенням Наддніпрянської України, вони значною мірою спричинилися до розвитку й популяризації стрілецької творчості та стрілецької ідеї. Був це в часи воєнного лихоліття прекрасний засіб живої національної пропаганди, чому сприяли як зміст виконуваних творів, так і сама з'ява українського вояка перед публікою [2, с. 45]. «Під проводом старших, з участю знавців свого діла: артистів, співців і музик, позаводили вони виклади шкільної науки для дітей і дорослих, світляні картини, концерти, театральні вистави й народні гулянки. Було творене спільною працею велике діло культури, що зацікавило й привабило до них усю околицю» [6, с. 19].

Таким чином, просвітницька діяльність Стрільців стала поштовхом до національно-культурного відродження України. Такі їх дії спричинили до усвідомлення населенням Наддніпрянщини себе як частини великого українського народу.

Список використаних джерел та літератури

1. Заклинський М. Перший раз на Великій Україні. *Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1931 р.* Львів, 1930. С. 19–29.
2. Лазарович М. Культурницька та просвітня праця легіону Українських січових стрільців під час Першої світової війни. *Українські січові стрільці – лицарі рідного краю.* Коломия: Вік, 2007. С. 41–48.
3. Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. Тернопіль: Тайп, 2003. 114 с.
4. Левицький К. Великий зрив (до історії української державности від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів). Львів, 1931. 152 с.
5. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. Нью-Йорк: Червона Калина, 1956. 360 с.
6. Тобілевич С. Рідні гості. Спогади з побуту Українських Січових Стрільців на Степовій Україні. Львів–Київ: Червона Калина, 1922. 38 с.

7. Щуровський В. Українські Січові Стрільці на Запоріжжю. *Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1929 р.* Львів, 1929. 319 с.

ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ В СОЛОВЕЦЬКОМУ ТАБОРІ

Сміян А. О.

Студентка,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Соловецький табір особливого призначення став одним з найбільш знакових місць репресій радянської влади в перші роки після революції 1917 року. Його створення було частиною сталінської політики боротьби з ідеологічними противниками, зокрема з українською національною елітою, яка виступала за незалежність України та культурну автономію. Втрата української інтелігенції внаслідок репресій мала руйнівний ефект на національний розвиток та соціально-політичну ситуацію в Україні. Відомо, що сотні українських письменників, науковців, військових і політичних діячів були вивезені до цього табору, де багато з них загинули в умовах жорстокого терору.

Метою цього дослідження є аналіз соціально-політичних наслідків знищення української еліти через Соловецький табір для України в постреволюційний період.

Основу джерельної бази дослідження становлять статті, присвячені Соловецькому табору та його ролі в репресивній системі, а також матеріали, що висвітлюють долі українських діячів, репресованих у 1930-х роках.

У радянський час дослідження Соловецького табору були обмежені цензурою, але з розпадом СРСР та відкриттям архівів почали з'являтися праці, присвячені вивченню системи ГУЛАГу та репресій проти національної інтелігенції.

З метою ізоляції осіб, які виступали проти більшовицького режиму, що були звинувачені у так званих «контрреволюційних злочинах», а також для боротьби

з будь-якою інтелектуальною та духовною активністю, за ініціативою Голови Раднаркому РСФРР В. Леніна і наркома військових справ Л. Троцького, в Сибірі та на Далекому Сході були створені перші концентраційні табори смерті. Постановою ВЦВК від 15 квітня 1919 року, підписаною головою М. Калініним, було затверджено введення таборів примусових робіт. 13 жовтня 1923 року Постановою РНК СРСР був заснований «Соловецький табір примусових робіт особливого призначення» [5].

Однією з основних цілей сталінського режиму стало знищення української національної еліти, яка виступала за автономію України та протистояла більшовицькій політиці. Представники інтелігенції, які були залучені до політичного, культурного та наукового життя країни, потрапили під хвилю репресій, оскільки їхня діяльність ставала загрозою для радянської влади. Між революцією 1917 року і початком 1930-х років українці зазнали масових репресій, у тому числі через Соловецький табір.

Як свідчив Семен Підгайний, який у 1933-1940 роках був засланий у Соловецький табір особливого призначення, «головну масу ув'язнених українців-інтелігентів становила категорія так званих "інженерів душ"» – письменників, поетів, істориків, філологів, агрономів [3, с. 60]. До репресованих відносять й українських мовознавців ліквідованих з метою наближення української мови до російського зразка. Зокрема, Холодний Григорій, мовознавець, професор Київського інституту народної освіти. На процесі СВУ засуджений до 8 років ув'язнення, був у Соловецькому концтаборі. Розстріляний 1938 р. Шаля Іван, професор української мови у Краснодарському педагогічному інституті. Перебував у Соловецькому концтаборі. Євген Плужник – український поет, драматург, перекладач, помер у лікарні Соловецького концтабору 2 лютого 1936 р. Валер'ян Підмогильний, український письменник і перекладач, редактор видавництва «Книгоспілка», в березні 1935 р. засуджено до десятирічного ув'язнення. Перебував в ізоляторі Соловецького табору. 2 жовтня 1937 р. його засуджено на розстріл, а 3 листопада розстріляно [1, с. 10].

Значний відсоток серед в'язнів становили українці. Сюди комуністична влада відправляла діячів УНР, вояків повстанських загонів, духівництво, представників старої інтелігенції, партійних і державних діячів. У 1937 році в Соловецькому таборі були розстріляні провідні українські митці, серед яких: Лесь Курбас, Микола Куліш, Павло Филипович, а також політичні діячі, зокрема Матвій Яворський, Володимир Чеховський, Валер'ян Поліщук, Михайло Полоз [4, с. 210].

Серед знищених тоталітарним режимом у 1937 році був і Микола Зеров – видатний український поет, літературознавець, перекладач, літературний критик, полеміст, професор, лідер «неокласиків». 27 квітня 1935 року М. Зерова та ще 28 українських інтелігентів заарештували та звинуватили в терорі й контрреволюційній діяльності, відправили в заслання на Соловки. М. Зеров покірно погодився з усіма обвинуваченнями. І не тому, що боявся тортур, а тому, що хотів ще мати трохи часу для літературної праці. Він отримав 10 років ув'язнення, так само, як й інші «неокласики». 9 жовтня 1937 року постановою трійки НКВС Ленінградської області М. Зерову було призначено смертний вирок. Його стратили 3 листопада 1937 року в рамках відзначення 20-ї річниці «Великого Жовтня» [2, с. 162, 165].

Знищення української інтелігенції у Соловецькому таборі мало довгострокові наслідки для національної пам'яті та культурної спадщини. Втрата такої кількості культурних і політичних лідерів призвела до неможливості ефективно зберігати національну ідентичність в умовах сталінських репресій. Багато культурних центрів були знищені, а українська мова, література і наука були піддані жорстокому тиску з боку радянської влади. Проте саме в часи сталінських репресій з'явилися перші спроби збереження національної пам'яті. У вигнанців і родичів репресованих діячів почала формуватися опозиція, а також нова генерація українців, які зберігали історичну пам'ять про знищених лідерів і їхній внесок в розвиток національної культури.

Список використаних джерел та літератури

1. Качуровський І. Доля українських лінгвістів на тлі радянської мовної політики. Репресовані мовознавці. 2010. URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/142/1/108_Represovani_movoznavzhi.PDF (Дата звернення 10.11.2024).
2. Ніколенко О. Соловецький в'язень Микола Зеров. Рідний край. 2010. № 2. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/1443> (Дата звернення 11.10.2024).
3. Підгайний С. Українська інтелігенція на Соловках (спогади 1933-1941 рр.). Нью-Йорк: «Прометей», 1947. 93 с.
4. Сіленко А. СЛОН – табір смерті. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. 2015. URL: <https://www.naiiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zahodi/zbirniki/2015/tezu-ukr-mova2.pdf> (Дата звернення 10.11.2024).
5. Шановська О. Загроза знищення української інтелектуальної еліти за часів радянської влади. Scientific Collection «InterConf+». 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/371850659_Zagroza_znisenna_ukrainskoi_intelektualnoi_eliti_za_casiv_radanskoii_vladi (Дата звернення 10.11.2024).

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО І ФУТУРИЗМ: ПОШУКИ НОВОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ІДЕОЛОГІЧНОГО ТИСКУ

Фокіна К. О.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми. Михайль Семенко – ключова постать українського футуризму, є символом мистецького пошуку і водночас трагедії

«Розстріляного відродження». Його творчість втілює прагнення української культури до модернізації та інтеграції в загальноєвропейські художні процеси. Актуальність цієї теми полягає у вивченні ролі авангардного мистецтва у відродженні національної культури та аналізі, також розуміння того, як саме радянська влада позбувалась від невігідних їм культурних діячів. Дослідження спадку Михайля Семенка сприяє актуалізації ідей культурного спротиву та розширює знання про мистецькі експерименти 1900-1930-х років, які стали важливою частиною історії українського мистецтва та революції.

Метою дослідження є аналіз творчого доробку Михайля Семенка та його внеску в український футуризм як частину світового авангардного руху в період української революції.

Опис джерельної бази та історіографії. Варто зазначити, що джерельна база є доволі таки обширною, в більшості порушується проблематика того як автор інтерпретує авангард для себе, також його ставлення до літературних робіт його попередників, таких як Т. Шевченко, І. Франко та інші, його ставлення до радянської політичної ідеології та опис його тлумачення футуризму, кверофутуризму та інші.

Перш за все хочу зазначити про книгу «Семенко М. З радянського щоденника», що була видана в 1932 році в Харкові. Загалом дана книга доволі таки гарно відображає творчий період Семенка, коли він активно залучався до літературного процесу в умовах радянської реальності.

Наступною працею буде книга «Михайль Семенко. Вибрані твори / Упоряд. А. Біла», видана в Києві в 2010 році. Загалом ця книга містить в собі короткий біографічний опис Семенка та також найбільш значущі твори поета, що дозволяють читачеві познайомитися з багатогранною творчістю Семенка.

І останньою роботою буде книга «Богацький П. Сьогочасні літературні прямуння», видана в 1923 році. В цій праці Семенко згадується як діяч і основний представник українського футуризму, який став важливим елементом

авангардної культури 1920-х років. У його працях Богацький відзначає специфіку українського футуризму, акцентуючи на радикальних ідеях Семенка про революцію в мистецтві та новаторське використання мови.

Михайль Семенко – один із найцікавіших та найзагадковіших літературних діячів періоду Української революції, коли відбувалось з одного боку культурне піднесення, але одночасно з цим й політичний терор, який отримав назву «Розстріляне відродження». Найбільш відомий тим, що має фактично почесне звання «батька» українського футуризму, до якого він перейшов з символізму у 1914 році та продовжував працювати в цьому стилі аж до часу свого арешту в 1937 році. Варто зауважити, що Семенко в своїй творчості намагався створювати нові естетичні форми, застосовувати урбаністичну тематику та приніс візіопоезію й сучасні верлібри аби модернізувати українську літературу та інтегрувати її в контекст світового авангардного руху, проте, можна зрозуміти, що поширення та розвиток його діяльності були проблематичними, так як відбувалось посилення ідеологічного тиску з боку радянської влади, що в результаті призвело до фатальних наслідків як для нього, так і для багатьох його сучасників.

Футуризм як мистецький прорив М. Семенка. Загалом, сам по собі футуризм виник на початку 20 ст. та був спрямований на розрив із традицією та створення нового, динамічного мистецтва, що відображало індустріальну добу. Український футуризм розпочався в 1914 р. з виходом двох збірок Семенка, що мали назву «Дерзання» та «Кверофотуризм», в останню він вмістив маніфест і фактично започаткував термін «кверофотуризм» [8, с. 135] – мистецтво шукання.

Також варто зазначити й про перше українське футуристичне об'єднання під назвою «Кверо», що складалось з Михайля й Василя Семенків та Павла Ковжуна [1, с. 15], загалом два художники та один поет, але воно проіснувало не довго, так як на початку Першої світової війни усіх учасників мобілізували на фронт. За часів цього об'єднання Михайль намагався в своїй ліриці підіймати тему мегаполісу [5, с. 8] та загалом розвитку, так як головна ціль футуризму –

майбутнє, тому в його роботах все частіше починає лунати урбанізм, який повинен відкрити очі на технологічний розвиток та витіснити попередню відсталість.

Повернувшись до Києва у 1917 р., а саме після Лютневої революції, намагався вже створити нове футуристичне об'єднання, тому у 1919 р. він фактично став учасником групи «Флямінго», де видав збірки «П'єро мертвопетлює» і «В садах безрозних» та проголосив революційний футуризм і опублікував поеми в цьому стилі під назвою «Сонце» та «Дві поезофільми». Загалом в цей період в його творах домінували такі риси як апокаліптичний оптимізм, новизна, розвиток, сучасність і технічна затребуваність мистецтва.

Вже у 1921 р. Михайль видав збірку «Проміння гроз» та створив у Харкові свою «Ударну групу поетів-футуристів», що у 1922 р. переросла в Асоціацію панфутуристів [7, с. 9].

З 1924 р. футуризм починає переходити в конструктивістську фазу [5, с. 15], а вже у 1927 р. в Харкові утворилось нове угруповання «Нова генерація», що випускало свій часопис, який знаменував укорінення конструктивістських принципів в українському авангарді. В результаті, футуризм став фактично конкурентом новому соціалістичному реалізму, що стало проблемою і із-за чого йому довелось занепасти. У 1930 р. «Нову генерацію» змусили самоліквідуватись, згодом утворилась нова Спілка письменників, яка вже задовольняла бажання влади, але Семенко в неї не вступив. У 1930-1931 рр. поет видав збірник віршів та памфлетів «Європа і ми» та збірку віршів «З радянського щоденника», де описував свій дискомфорт теперішнього буття.

Семенко в умовах ідеологічного тиску. Політика коренізації 1920-х років створила ілюзію культурної свободи для українських митців. Семенко активно використовував цей період, експериментуючи з формою і змістом, та думаючи, що футуризм зможе вийти на так званий діалог з новою ідеологією, так як саме в той період партія повинна була взяти курс на індустріалізацію. Проте, із

посиленням тоталітарного режиму, футуристичні ідеї, які базувалися на індивідуалізмі та творчій свободі, почали розходитися з офіційною лінією партії, що вимагала підпорядкування мистецтва ідеології.

Семенко намагався адаптуватися до нових умов, співпрацюючи з радянською владою і навіть пишучи твори, що відповідали соціалістичному реалізму [8, с. 186], але його футуристична спадщина, орієнтована на новаторство, залишалася небезпечною для системи, яка придушувала будь-які прояви інакомислення.

23 квітня 1937 р. в Києві відбувся творчий вечір Михайля Семенка, а через 3 дні його було заарештовано за звинуваченням у «контрреволюційній діяльності», а саме за участь в троцькістському блоці та згодом розстріляно.

У висновку можна сказати, що Михайль Семенко і його футуризм є надзвичайно важливим явищем в історії української культури. Загалом його пошуки нового мистецтва, хоч і завершилися трагічним кінцем, але вони до тепер залишаються символом творчої сміливості та прагнення до оновлення. Його трагедія, як і трагедії інших митців «Розстріляного Відродження», нагадує нам про ціну, яку доводиться платити за творчі пошуки та боротьбу за свободу, те саме ми можемо простежити і в сучасності під час російського повномасштабного вторгнення в Україну, так як багато українських митців пережили і переживають трагедію, коли росіяни, як і в радянський період, продовжують забороняти та знищувати нашу культуру, але не зважаючи на це, митці й на далі борються, творять та показують свої роботи по всьому світу, аби передати біль, сміливість та мужність українського народу.

Список використаних джерел та літератури

1. Богацький П. Сьогочасні літературні прямуння. Прага-Берлін : «Нова Україна», 1923. С. 35–50.
2. Білокін С. Чи був Михайль Семенко футуристом? *Сучасність*, 1990, № 10.

3. Ковалів Ю. Михайль Семенко і футуризм. *Визвольний шлях*, 1995, № 10–11.
4. Петров В. Діячі української літератури (1920–1940 рр.) – жертви більшовицького терору. Київ, 1992.
5. Семенко М. Вибрані твори. Київ : «Смолоскип», 2012. С. 1–20.
6. Семенко М. З радянського щоденника : поезії, 1930-1931 / М. Семенко. Харків : Літ. і мистецтво, 1932. 92 с.
7. Семенко М. Поезії. Київ : «Радянський письменник», 1985. С. 1–15.
8. Холодницька С. Теоретико-практичний паритет спадщини Михайля Семенка в контексті української моделі футуризму : культурологічний аналіз. Дис. Київ, 2021. С. 135–200.
9. Якубовський Б. Михайль Семенко. *Червоний шлях*, 1925. № 1–2. С. 238–250.

ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ НА КОЛЕКТИВНУ ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНЦІВ

Шеховцова-Бурянова В. А.

Асистент кафедри філософії та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Актуальність проблеми. Революція Гідності стала не лише одним із ключових моментів сучасної історії України, але й визначальним фактором у процесах формування національної ідентичності та колективної пам'яті українців. Революційні події сприяли трансформації суспільних і культурних практик, створенню нових символів і героїв, а також глибоко вплинули на соціально-політичні процеси в державі. Актуальність дослідження полягає в тому, що колективна пам'ять, сформована внаслідок цих подій, продовжує відігравати вирішальну роль у консолідації суспільства, особливо в контексті

поточних викликів, таких як російсько-українська війна. Вивчення колективної пам'яті дає можливість глибше зрозуміти процеси, що визначають сучасну національну свідомість та патріотичні настрої українців.

Мета дослідження. Проаналізувати вплив Революції Гідності на формування колективної пам'яті в Україні.

Опис джерельної бази та історіографії. В основі дослідження лежать праці провідних теоретиків колективної та культурної пам'яті, зокрема А. Ассмана та П. Нора, які сформулювали фундаментальні підходи до аналізу процесів формування спільної історичної пам'яті через колективні переживання та символи. Їхні концепції дозволяють глибше зрозуміти механізми, за допомогою яких соціуми конструюють та передають наративи про минуле. Важливим доповненням до цих праць є дослідження А. Киридон, яка детально розглядає феномен Революції Гідності, акцентуючи увагу на її причинах, етапах та наслідках для соціально-політичного розвитку України. Систематичне опрацювання цих джерел дозволяє зробити висновки щодо ролі Революції Гідності у трансформації національної свідомості, формуванні нових соціальних практик та еволюції громадянської активності українців.

Революція Гідності 2013–2014 років стала переломним моментом у новітній історії України. Вона не лише ініціювала значні соціально-політичні зміни, але й глибоко трансформувала уявлення українців про власну національну ідентичність, патріотизм, свободу та гідність. Як масштабний громадянський рух, вона спричинила значний вплив на колективну пам'ять українців – процес соціально обумовленого осмислення минулого, що впливає на самоідентифікацію та культурне розуміння суспільства.

Колективна пам'ять, як підкреслювали такі науковці, як Ассман А. [1] та Нора П. [3], формується через спільні історичні переживання, символи та наративи. Колективна пам'ять – є важливим чинником національної ідентичності, оскільки визначає, як суспільство інтерпретує та передає спільний історичний досвід. Революція Гідності, як точка національного зламу, сприяла

народженню нових символів, героїв і культурних практик, які закріпилися у колективній пам'яті та вплинули на подальший розвиток української державності.

Однією з найважливіших складових колективної пам'яті є формування нових символів, що репрезентують значущі історичні моменти. Революція Гідності створила потужні символи, які стали центральними у новітній українській історичній пам'яті. Найважливіший із них – Герої Небесної Сотні. Ті, хто загинув, захищаючи ідеали свободи та демократії, стали не лише історичними фігурами, але й вічними символами національної боротьби. Їхня жертва стала не просто частиною історії, а духовною опорою, що впливає на сприйняття сучасності та формує бачення майбутнього.

Меморіали Небесній Сотні, які з'явилися по всій країні, стали місцями колективного вшанування і символічними центрами національної пам'яті. Їхня присутність в міському просторі увічнює Революцію Гідності, перетворюючи їх на частину повсякденного культурного ландшафту, що постійно нагадує про жертвність заради свободи. Ці символи також мають важливу функцію в консолідації суспільства, сприяючи національному єднанню на основі спільного досвіду.

Революція Гідності змінила не лише політичний, але й культурний ландшафт України. Вона дала новий поштовх до розвитку культурних практик, що відображають патріотичні та демократичні ідеї, які були на передньому плані революційних подій.

Революція Гідності стимулювала розвиток активного громадянського суспільства, яке стало важливою частиною колективної пам'яті українців. Учасники протестів не лише вимагали змін, але й усвідомлювали свою відповідальність за долю країни. Ця громадянська активність закріпилася в пам'яті як частина національного досвіду, формуючи новий етап в еволюції громадянської ідентичності.

Цей процес мав важливе значення для подальшого розвитку держави. Революція Гідності підштовхнула багатьох українців до політичної участі,

волонтерства та громадської діяльності. У масовій свідомості закріпилося усвідомлення того, що громадяни мають безпосередній вплив на події в державі. Такі громадянські ініціативи, як волонтерський рух та допомога армії, стали важливою частиною нової національної ідентичності.

Революція Гідності справила глибокий вплив на формування колективної пам'яті українців. Революція Гідності не лише змінила національну свідомість, але й сприяла закріпленню нових символів, героїв та соціальних практик, що стали невід'ємною частиною української ідентичності. Революція Гідності заклала основу для формування нового типу національної пам'яті, яка базується на цінностях демократії, свободи, гідності та незалежності. Вплив Революції Гідності продовжує визначати політичні, соціальні та культурні процеси в Україні, особливо в контексті російсько-української війни. Колективна пам'ять про Революцію Гідності є важливим елементом національної єдності та стійкості українців у боротьбі за своє майбутнє.

Список використаних джерел та літератури

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Киридон А. М. Євромайдан. Революція Гідності: причини, характер, основні етапи. *Історична пам'ять*, 2015. Вип. 33. С. 17–32.
3. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 2014. 272 с.

ПЛЕЙЛИСТ АТО

Щербак А.В.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність зумовлена культурним феноменом музики в умовах війни, цей феномен відображає глибокий соціокультурний злам, який є важливим для розуміння, як це впливало на військових АТО.

Метою є аналіз музичного контенту російсько-української війни, сформованого упродовж АТО з 2013–2018 роки, яку слухали українські воїни.

Джерельна база є великою, був опрацьований значний інформаційний масив збережений у публіцистиці ЗМІ України, інтерв'ю музикантів та відеоматеріали ресурсу YouTube.

З початком АТО музика стала важливим супутником українських військових, відображаючи їхній настрій, досвід, і боротьбу. На фронті лунали як твори, знайомі з попередніх конфліктів, так і сучасна музика. Від суворої лірики до гумору, це допомагало долати труднощі та підтримувати бойовий дух.

З початком АТО в Україні не була розвинена military music(військова музика), коли розпочалися бої, то по обидва боки лінії фронту військові слухали, популярні твори ще з часів Афганської війни, наприклад, гурт «Мазарі-Шариф», які залишалися близькими старшому поколінню вояків. Ця популярність також зумовлена тим, що в зоні АТО служило і воювало близько 12 тисяч ветеранів Афганської війни [1].

Серед музичних вподобань військових, незалежно від віку, особливе місце посів російський гурт «Сектор Газа» [8]. Їх творчість добре знайома ще з 1990-х років, виявилася настільки популярною, що пісні гурту не лише слухали, а й переписували, додаючи новий текст пов'язаний з подіями АТО:

«Я сегодня в поле чистом
Застрелил сепаратиста
За национальную мечту».

У 2014 році прикордонники з Донецької області написали текст для пісні «Он воюет на Донбасе», поклавши слова на мелодію «Демобілізація» гурту «Сектора Газа» [13]. У цьому творі йдеться про боротьбу із сепаратистами на Сході, про товаришів по зброї, які загинули, про труднощі бойових буднів, і про рідних, які чекають на їх повернення. Хоч текст пісні виконується російською мовою, але завершується символічною фразою: «Украина родина моя» [5].

У той період серед молоді особливо популярним був російськомовний реп. Це явище було зумовленим вподобанням покоління, яке сформувалося в 1990-х роках, на фронті цей жанр лунав у плейлистах молодих військових. Серед українських реперів найбільшу популярність здобув Yarmak та його пісня «22», написана ще в період Майдану [14]. Рядок «Моя страна не упадет на колени» надихала багатьох продовжувати спротив у складні часи [11].

Творчість «Ляпис Трубецкой», а згодом будуть відомі, як «Brutto», закріплюється у житті українських військових. Зокрема, фраза «Привіт, воїн света» часто звучала серед солдатів у жартівливій формі [8]. Окрему популярність здобула пісня «Гарри» у виконанні «Brutto», яка влітку 2015 року лунала по всьому фронту – від навчальних центрів до бліндажів [7]. У своєму інтерв'ю для «Української правди» Сергій Міхалок сказав: «А «Гарри» – как бы песня про качалку, а оказалось песня про жизнь, про память, про погибшего друга...», також в інтерв'ю він підкреслює, що ця пісня є важливою для воїнів АТО [12]. У пісні йдеться про звичайного хлопця, який пішов захищати свій дім від ворога, що зробило її близькою для багатьох мобілізованих, які склали основну частину Збройних Сил та Нацгвардії в той період.

На фронті солдати слухають не тільки сувору лірику, але й гумор, який допомагає впоратися з труднощами війни. Прикладом цього є гурт «Пирятин» і

їхня популярна пісня «Арта» [10]. Учасники в інтерв'ю для «Інтерв'ю з України» розповідають, що після того, як вони подивилися концерт «Пісні АТО», де звучала патріотична лірика в стилі радянського Афгану чи Чечні, вони вирішили створити пісні, що звучатимуть по-іншому. Зокрема, «Арта» стала популярною серед воїнів, особливо артилеристів, завдяки своєму легкому, навіть попсовому звучанню, яка мала бадьорий та бойовий настрій [9].

Гурт «Два Два Дев'ять» у 2016 році випустив пісню «Простите меня, мужики, за то шо не был в АТО!» де іронізують над співвітчизниками, які уникають участі у війні, виправдовуючи себе політичними причинами. Фраза «При власті всі ворували і війну розв'язали» висміює популярний серед таких людей наратив про те, що війна нібито не їхня справа, а наслідок дій політиків. Майже увесь текст побудований на саркастичному зображенні виправдань тих, хто ухиляється від захисту держави [3].

«Прастіте меня мужики

За то шо не бил в АТО

Пака ви там стрелялі

Я іграл в доміно».

Трапляються й ті військові, які слухали пісні з явно сепаратистським змістом, наприклад, «Вставай, Донбасс!» російської групи «КУБА» [2]. Її слухали не через ідеологічні переконання, а з гумористичною мотивацією. Для деяких це був спосіб «поржати», така поведінка часто зумовлена бажанням відчувати контраст між серйозністю та її абсурдністю, тим більше коли пісня асоціюється з ворогом.

Отже, військові в АТО слухали старі Афганські хіти, реп та рок, деякі адаптували до актуальних подій. Популярними були пісні, які надихали на боротьбу або використовували гумор для подолання труднощів, іронізували ситуацію у країні.

Список використаних джерел та літератури

1. В Україні сьогодні вшановують учасників бойових дій на території інших держав. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2403420-v-ukraini-sogodni-vsanova-ucasnikiv-bojovih-dij-na-teritorii-insih-derzav.html>.
2. Група КУБА. Група "Куба", песня "Вставай, Донбасс!", концерт 3 ноября 2014 года, LIVE, 2014. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NPwIHAc8OsQ>.
3. Два Два Дев'ять [229]. Два Два Дев'ять - Простите меня мужики за то що не был в АТО!, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=H0phS62fmJY>.
4. Дудчак В. Від музики майдану до музики війни: український феномен. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6305/13340-1?inline=1>.
5. Красень Київ. Песни из зоны АТО – Он воюет на Донбасе, 2014. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nsr-fNewlnU>.
6. «Ми вас туди не послали». URL: <https://90.in.ua/afhanska-viyna>.
7. Музика війни. Як формувалися і змінювалися музичні смаки воїнів АТО-ООС. Texty.org.ua - статті та журналістика даних для людей – Тексти.org.ua. URL: https://texty.org.ua/articles/85797/Muzyka_vijny_Jak_formuvalysa_i_z_minuvalysa_muzychni-85797/.
8. Палій Г. Солдатські плейлисти. OBOZREVATEL. URL: <https://www.obozrevatel.com/blogs/12983-soldatski-plejlisti.htm>.

9. «Пирятин»: жорстко і з юмором. Інтерв'ю з України.
URL: <https://rozmova.wordpress.com/2018/03/11/pyryatyn/>.
10. ПИРЯТИН. Пирятин - арта [official audio], 2018. YouTube.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0YСmјyRtNEс>.
11. Прослухавши пісню Ярмака, українець вирушив на фронт. Офіційний сайт каналу 1+1. URL: <https://1plus1.ua/novyny/prosluhavshi-pisnyu-yarmaka-ukrayinec-virushiv-na-front>.
12. Сергій Міхалок: українці готові більше брати відповідальність, ніж росіяни та білоруси. Українська правда.
URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/05/15/7068015/>.
13. «Я сьогодні в поле чистом застрелил сепаратиста» - пісня про АТО. Gazeta.ua. URL: <https://gazeta.ua/articles/culture/a-segodnya-v-pole-chistom-zastretil-separatista-pisnya-pro-ato/567287>.
14. Yarmak Music. ЯрмаК ft. Tof - 22, 2014. YouTube.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8SqTaE4-5a4>.

РОЗДІЛ 2

УКРАЇНСЬКІ РЕВОЛЮЦІЇ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ, СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ТА ЕТНІЧНОМУ ВИМІРАХ

РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ ЯК КРОК ДО ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Бабинець І.І.

Студентка,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми. Першим кроком на шляху досягнення незалежності націонал-демократи вважали Декларацію про суверенітет. Вони організовували мітинги для виходу з СРСР. 30 вересня 1990 р. відбулася масштабна 300-тисячна хода в центрі Києва із гаслами «Ні — новому Союзному договору!»[5, с. 34]. Революція на граніті стала вагомим кроком до відновлення незалежності України. Вперше вуличні протести не тільки вплинули на діяльність комуністичної партії, а й підірвали її авторитет. 2 жовтня 1990 р. Українська Студентська Спілка під проводом О. Донія та Студентське Братство на чолі з М. Іващишиним на площі Жовтневої революції (сучасний Майдан Незалежності) оголосили безстрокове голодування. [2, с. 63]

Актуальність проблематики важко заперечити, адже Революція на граніті стала фундаментом для відновлення незалежності української держави, змогла згуртувати суспільство у боротьбі проти комуністичної партійної верхівки.

Метою даної роботи є спроба простежити перебіг Революції на граніті та виявити наслідки мітингів.

Стан дослідження. У даному дослідженні ми використовували праці українських авторів, таких як К. Бибік, А. Макогон, О. Мельничук, С.

Пивоваров, Д. Пристай, В. Стеблюк, Т. Яворська. У своїх доробках вони окреслили хід та значення Революції на граніті для відновлення незалежності України, спираючись на свідчення учасників подій. Хоч даній темі присвячені окремі дослідження, однак для цілісної картини необхідні нові напрацювання, враховуючи сучасні події.

Виклад основного матеріалу. Перебування України у складі СРСР супроводжувалося переслідуваннями інакомислення та придушенням українського національного руху. Із занепадом сили комуністичної партії та крахом тоталітарної системи з'явилися шанси на відновлення української державності. Студенти розчарувалися у старшому поколінні й не вірили, що новий союзний договір забезпечить зміни. Учасники протестів прагнули не допустити підписання нового союзного договору. Окрім цього, вони вимагали проведення позачергових виборів до Верховної Ради УРСР, відставки голови Ради міністрів В. Масола, націоналізації майна КППС та надання українцям права на проходження служби на території української РСР [2, с.63].

Активісти Революції на граніті планували проводити демонстрації біля Верховної Ради, проте там вони наткнулися на загони поліції. Друга частина протестувальників розмістила намети на тогочасній площі Жовтневої революції перед монументом В. Леніну. Поліція так і не розігнала демонстрантів, а в подальшому Київська міська рада дозволила проводити масові протести в центрі міста. [4].

Л. Кравчук мав переговори з Д. Іванициним 5 жовтня, однак йому так і не вдалося переконати студентів припинити протести. Позитивним у цій ситуації було те, що ця зустріч відобразалася по телебаченню і всі громадяни були повідомлені про ненасильницький протест студентів. [8]

У малому залі будинку Федерації незалежних профспілок України 11 жовтня проходила пресконференція організаторів протестів. Студентські організації

повідомили журналістів, що через те, що влада не виконує зазначені вимоги студентів, вони не припинятимуть виступи в Києві та по всій Україні. [7]

Учасники демонстрацій у своїх спогадах зазначали, що співробітники КДБ хотіли придушити танками їх виступ, як колись це було зроблено в Китаї в 1989 р., однак цього не сталося. Кульмінаційною подією став страйк київських студентів 15 жовтня 1990 р., коли вони захопили приміщення університетів, безпосередньо червоний корпус Київського національного університету імені Т. Шевченка. Близько ста тисяч протестувальників зібралися на площі Жовтневої революції і вирушили до Верховної Ради. Вже 16 жовтня 1990 р. було зведено друге наметове містечко під будівлею парламенту. [5] За підрахунками в цей день голодувало близько 300 осіб (в т.ч. 30 з них з першого дня підтримали голодування) [12].

Шістнадцять днів безперестанку тривало голодування студентів, яке суттєво змінило вигляд тодішньої радянської України, показавши волевиявлення народу. Столиця України стала місцем для обговорень та мітингів. Студентів часто навідували вчорашні дисиденти, політики та лауреати першого фестивалю «Червона рута» - Е. Драч і М. Бурмака. Народна артистка Н. Крюкова та Л. Костенко також приходили до голодувальників. [11]

До того ж, на підтримку студентів окрім депутатів Верховної Ради України, виступили колишні політв'язні С. Хмара, О. Мешко, Л. Горохівський і т.д. Уже 17 жовтня 1990 р. Верховною Радою України було прийнято Постанову, яка в певній мірі задовольнила вимоги студентів. На зустріч з голодуючими прийшли працівники Міністерства вищої і середньої освіти, політики, зокрема голова опозиційної групи у парламенті Народна рада І. Юхновський. Згодом прем'єр подав у відставку, а голодування та демонстрації припинилися. Завершальним етапом мітингів стало прийняття постанови Верховною Радою УРСР, що врахувала вимоги студентів. 17 жовтня 1990 р. Революція на граніті фактично завершилася [3, с. 123-124].

Під час Революції на граніті представниками Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ) було організовано медичне забезпечення на чолі з Л. Пирогом. У таборовому медичному наметі надавали допомогу голодуючим, здебільшого студентам. Бригади швидкої медичної допомоги постійно чергували біля табору, за потреби викликали лікарів з «Октябрської» лікарні. Був випадок, коли Н. Матвієнко забрала швидка допомога, бо в неї загострилася виразкова хвороба. Деякі студенти на другому тижні голодування втрачали свідомість, впадали в стопор... [9, с. 72]

«За участь в Революції на граніті можна було потрапити на гачок КДБ чи поліції, за це могли відрахувати з університету. Та нас це не насторожувало, бо ми були молоді і завзяті.» – зі свідчень журналіста, учасника Революції на граніті С. Руденка [10].

На жаль, головна вимога – про розпуск Верховної Ради – так і не була реалізована. Проте, навіть Л. Кравчук, тодішній голова Верховної Ради, пізніше зізнавався, що, якби у 1991 р. провели перевибори, Україна могла б піти зовсім іншим шляхом [11].

Хоч влада обіцяла студентам не привертати до кримінальної відповідальності учасників мітингів, однак згодом було відкрито кримінальні справи проти демонстрантів. О. Донія запроторили в Лук'янівське СІЗО, втім громадськість виступила проти його арешту, після чого він був звільнений. У подальшому, учасники Революції на граніті продовжили громадянську діяльність у різних сферах життя[6].

Найголовнішим наслідком Революції на граніті стало відновлення незалежності України 24 серпня 1991 р. на позачерговій сесії Верховної Ради УРСР [1, с. 10].

Отже, Революція на граніті була однією з ключових подій до відновлення незалежності України, стала символом боротьби українського народу за власну державність. Рушійною силою Революції була молодь, яка боролася за

справедливість та зміни в державі. Буквально за два тижні студенти змогли домогтися майже всіх своїх закликів і влада була змушена піти на поступки голодувальникам. Були виконані вимоги студентів, окрім одної - дострокових парламентських виборів.

Список використаних джерел та літератури

1. Бабинець І. Серпневий Путч 1991 р. Сучасні тренди в науці: міждисциплінарний підхід. *Збірник матеріалів I Міжнародної студентсько-аспірантської науково-практичної конференції*. Львів, 2024. С.7-10.
2. Бибік К. Політична ситуація на Україні на початку 90-х рр. Процес суверенізації в умовах розпаду СРСР. *Молодий вчений*, 5 (105), 2022. С.60-64.
3. Макогон А. Молодь у боротьбі за відновлення української державності: Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція гідності. *Матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції „Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання”*, 20-21 квітня 2016 року. Т. : ТНТУ, 2016. Том 2. С. 123-124.
4. Мельничук О. «Усі були проти системи», – спогади Сергія Годлевського про Революцію на граніті. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://history.rayon.in.ua/topics/693779-usi-buli-proti-sistemi-spogadi-sergiya-godlevskogo-pro-revolyuetsiyu-na-graniti> (Дата звернення: 20.11.2024)
5. Пивоваров С. 34 роки тому в Києві почалась студентська Революція на граніті. Вона перемогла, але не зовсім. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://babel.ua/texts/111359-34-roki-tomu-v-kiyevi-pochalas-studentska-revolyuciya-na-graniti-vona-peremogla-ale-ne-zovsim-podiya-v-arhivnih-foto> (Дата звернення: 20.11.2024)
6. Пристай Д. "Революція на граніті". Хроніка студентського протесту на Майдані. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

- <https://suspilne.media/67513-30-ta-ricnica-revolucii-na-graniti-hronika/> (Дата звернення: 20.11.2024)
7. Революція на граніті. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://maidanmuseum.org/uk/storinka/revolyuciya-na-graniti> (Дата звернення: 20.11.2024)
8. Революція на граніті: як група студентів змогла перетворити площу Жовтневої революції на Майдан Незалежності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.5.ua/suspilstvo/revoliutsiia-na-hraniti-iak-hrupa-studentiv-zmohly-peretvoryty-ploshchu-zhovtnevoi-revoliutsii-na-maidan-nezalezhnosti-314656.html> (Дата звернення: 20.11.2024)
9. Стеблюк В. Історія створення студентської секції ВУЛТ та участь у Революції на граніті. *Українські медичні вісті*, (1-2). С. 71-72.
10. Яворська Т. Молоді, зятяті і завзяті: як студенти творили українські революції. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://espreso.tv/molodi-zatyati-i-zavzhati-yak-studenti-tvorili-ukrainski-revoljutsii?amp> (Дата звернення: 20.11.2024)
11. 1990 – початок студентської «Революції на граніті». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/zhovten/2/1990-pochatok-studentskoyi-revoljuciyi-na-graniti> (Дата звернення: 20.11.2024)
12. 34-та річниця Революції на граніті. П'ять головних цифр про перший Майдан, який наблизив незалежність України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/zhovten/2/1990-pochatok-studentskoyi-revoljuciyi-na-graniti> (Дата звернення: 20.11.2024)

ПЕРШИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ З'ЇЗД І ЙОГО РІШЕННЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНІЗАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ

Бабійчук Р.Ю.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність: Від 24 лютого 2022 року триває повномасштабна агресія Росії проти України. Російська армія веде головні бойові дії на Донбасі, півдні України, Харківщині, а також щоденно обстрілює українські міста і села, руйнує інфраструктуру, убиває мирних жителів. Внаслідок цього зростає актуальність такого питання як розбудова власних збройних сил, створення нових родів військ, тощо. Події останніх років наполегливо доводять актуальність вивчення питання про українізацію армії під час Української революції 1917-1921 рр..

Метою даного дослідження є прослідкувати заходи, які приймалися для того, щоб створити власну боездатну армію, провести українізацію цих військових частин.

Перший етап Української революції викликає значний інтерес дослідників таких як: О.Й. Щусь [5], В.Ф. Верстюка [1; 3], І.І. Фурмана, І.С. Печенюка [4] та інших.

Джерельною базою дослідження є: газета «Вісті з Української Центральної Ради», 1917, травень, № 7 [2]; археографічний збірник «Український національно-визвольний рух» березень - листопад 1917 р. Документи і матеріали та інші [3].

Процеси, які започаткували українізацію в армії знизу, почалися з утворенням в Києві Українського військового клубу імені гетьмана Павла Полуботка. На чолі цих процесів опинився непересічний український громадсько-політичний діяч Микола Міхновський. Потім було створено «Український військовий організаційний комітет», який очолив полковник

Глинський [1, С. 6]. Також проводилася активна робота з організації Першого всеукраїнського військового з'їзду.

Військовий з'їзд розпочався 5 травня 1917 року в Педагогічному музеї. До складу президії увійшли: від фронту - С. Петлюра, від УЦР - В. Винниченко, від тилових військ - М. Міхновський, від флоту - С. Письменний. Почесним головою з'їзду обрали М. Грушевського. Надвечір, після гострих дебатів, був прийнятий порядок денний:

1. Ставлення до поточних справ, до Тимчасового уряду, а також до Петроградської Ради робітничих і селянських депутатів;
2. Ставлення до Першої світової війни 1914-1918 рр.;
3. Українізація армії;
4. Боротьба з дезертирством та підтримання дисципліни в армії;
5. Земельне питання;
6. Освіта населення;
7. Наступний військовий з'їзд;
8. Вибори Тимчасового Українського військового Генерального Комітету (УГВК) [2, С. 1].

Резолюцію по першому питанню запропонував В. Винниченко. В ній зазначалося, що для подальшої згоди між революційною демократією необхідно буде оголосити про національну територіальну автономію України, зі створенням міністерства в українських справах при Тимчасовому уряді [5, С. 16].

З'їзд проходив в атмосфері домінування соціал-демократів, які фактично не давали самостійникам виступати з їхніми ідеями. Загалом, переважали федералістські ідеї, які поділяло все тодішнє керівництво УЦР, що і стало фатальним у подальшій боротьбі.

На військовому з'їзді була популярною думка В. Винниченка про те, що треба прагнути закінчення війни і досягнення миру шляхом відмови від анексій і контрибуцій [4, С. 66; 5, С. 19]. Цього повинні були б прагнути і європейські

соціал-демократичні партії. Але ця думка була помилковою. В першу чергу, необхідно було формувати власні військові сили не дивлячись на спротив Росії.

Стосовно третього пункту було запропоновано національно-територіальний поділ військ, а після війни створіння народної міліції [1, С. 6], так як, на думку Володимира Винниченка, регулярна армія не відповідає сподіванням народу, а тому повинна бути розпущена [5, С. 21-22]. Вважаю це одним з найгірших і найбільш невдалих рішень цього з'їзду.

З'їзд ухвалив постанови про те, що земля має належати тим, хто її обробляє, а надра України - її народів [2, С.166].

Стосовно освіти з'їздом було прийнято резолюцію, яка зобов'язувала Центральну раду сприяти українізації початкової, середньої та вищої школи, а також створення Академії Генерального штабу УНР [2, С.166-167; 3, С. 283-284].

Із доповіддю про будівництво національного війська виступив С. Петлюра. З'їзд ухвалив початок створення української армії. В тилкових частинах українські військові мали виділятися в окремі національні підрозділи. На фронті цей процес мав проводитися поступово, щоб не викликати дезорганізації армії і флоту. З'їзд прийняв постанову про відкриття військових шкіл всіх ступенів та забезпечення їх військовими підручниками українською мовою. А також, ухвалив постанову про те, що Росія повинна повернути Україні її історичні клейноди [3, С. 280-281, 283-284].

Через федералістські симпатії Центральної Ради процес національного державотворення опинився під загрозою. Прагнучі всі свої дії погоджувати з Тимчасовим урядом, Українська Центральна Рада заклала міну сповільненої дії під підмурок української державності. Але не зважаючи на недоліки, рішення з'їзду мали важливе значення для розвитку українського національного руху у військах, а також сприяли зростанню національної свідомості українського народу.

Список використаних джерел та літератури

1. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада й українізація військових частин російської армії. *Український історичний журнал*. 2012. № 3. С. 4-27. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2012/3/2.pdf>
2. Перший український військовий з'їзд (5-8 травня). *Вісті з Української Центральної Ради*. 1917. Травень. № 7. С. 160-173. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Visty_z_Ukrainskoi_Tsentralnoi_Rady/1917_N07.pdf?PHPSESSID=bjirltnhmsur51k183eiasnoj2
3. Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року: Док. і матеріали / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. Київ: Видавництво ім. Олени Теліги. 2003. 1024 с.
4. Фурман І.І., Печенюк І.С. Перший всеукраїнський військовий з'їзд та його значення в національному державотворенні й українізації армії / *Військово-науковий вісник*. 2020. № 33. С. 61-74. URL: <http://vnv.asv.gov.ua/article/view/203189/202952>
5. Щусь О.Й. Всеукраїнські військові з'їзди. Історичні зошити. Препринт № 7 / Академія наук Української РСР. Інститут історії. Київ. 1992. С. 1-86. URL: http://history.org.ua/JournALL/Preprint/Preprint_1992_7/Preprint_1992_7.pdf

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ В ЗАПОРІЖЖІ (ЛИСТОПАД 2013-КВІТЕНЬ 2014 РР.)

Береза М. С.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми. У листопаді 2013 - лютого 2014 років Україну охопила Революція Гідності. Населення України відстоювало свої права і свободи, боролось за демократизацію, економічну та політичну цілісність

держави. Революція Гідності сприяла підняттю патріотизму українців. Актуальність досліджуваної теми полягає в розумінні та сприйнятті важливості спільної боротьби українців проти режиму Януковича за вступ до Євросоюзу. Досвід формування громадянської спільноти, що протистояла режимові, є важливим елементом уроків Революції Гідності.

Мета роботи: охарактеризувати перебіг подій Революції Гідності у Запоріжжі.

Джерельна база дослідження представлена фото та кінодокументи, проведення мітингів та автопробігів у Запоріжжі, матеріалами інтерв'ювання учасників подій Революції Гідності та опитувань прихильників й противників Майдану. Використано матеріали місцевої та центральної періодичної преси, які дозволяють зрозуміти специфіку Революції Гідності в Запоріжжі.

Історіографія. Сьогодні практично не існує наукових публікацій, присвячених Революції Гідності в Запоріжжі, окремі ілюстраційні матеріали, знаходимо в роботах Ю.Шведи «Революція Гідності в контексті теорії соціальних революцій», А.Колодія «Феномен Майдану в контексті пошуку моделі врядування в Україні»; Б.Глотова та Н.Сидоренка «Реформування системи організації державної влади в умовах глибокої політичної кризи».

27-28 вересня 2013 року стали початком Майдану в Запоріжжі. Невелика група людей об'єдналася в організацію «Запоріжжя проти безглуздя», яка займалася протидією місцевій олігархії [6], котра користувалася становищем безкарності та маніпулювала населенням Запоріжжя.

Кожного року в Україні, зокрема й в Запоріжжі, проводилися дні Європи. Активне населення міста Запоріжжя підтримувало проєвропейське спрямування української політики. У квітні-травні 2013 року, містяни долучилися до організації заходів на міських днях Європи [4].

Активіст Олександр Шацький згадував: “Ми прийняли рішення, що слід майдани в Запоріжжі проводити щоденно. Навіть з тією метою, щоб співробітників міліції, внутрішні війська не відправляли до Києва, щоб звернути увагу до нас. Відтягнути сили від Києва. Ми ж теж стратеги. Лідерську роль я віддаю Ірині Іванівні Лех, яка зателефонувала мені. Ми на Майдан ходили як на роботу” [3].

Кожен громадянин міста міг бути учасником подій, від 24 листопада 2013 року відбувся мітинг на Фестивальній площі за участю громадських активістів та політичних партій [6, 5]. Активісти організації «Європейський вибір - єдино правильний для України!» були незадоволені українськими реаліями, також низьким рівнем життя та корупцією.

Приєднання студентів запорізьких вишів до загальноукраїнського страйку відбулося не одразу, але 27 листопада 2013 року, студентська молодь вийшла на протести. 29 листопада 2013 року запорізькі активісти ГО “Європейська молодь України” розгорнули прапор Євросоюзу [6]. Мітинг у Запоріжжі проти розгону було проведено 1 грудня 2013 року. Мітинг на підтримку євроінтеграції України відбувся 5 грудня 2013 року, під час виступу містяни збирали речі для передачі на Євромайдан.

Підсумовуючи, що порівнюючи з Євромайданом була дуже страшною і зміною для України, це були дуже жахливі моменти, люди в Запоріжжі загинули, і сам був свідком Майдану в Запоріжжі, і бачив на власні очі, що там відбулося.

Список використаних джерел та літератури

1. Архіви з Майдану в Запоріжжі 2013-2014 рр. URL: <https://ukranews.com/ua/news/667682-na-marsh-i-viche-v-chest-revolyutsiyi-gidnosti-v-zaporizhzhzhi-vyishly-300-osib>
2. Глотов Б., Сидоренко Н. Реформування системи організації державної влади в умовах глибокої політичної кризи. *Державне управління та*

- місцеве самоврядування*. 2014. Т. 1, № 2. С. 3–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_3 (дата звернення: 20.10.2024).
3. Інтерв'ю С. Тоцької з учасником революційних подій у м. Запоріжжя О. Шацьким, 1954 р.н., м. Запоріжжя. 10.02.2019 р.
  4. Карівець І. Революція Гідності у гуманітаристиці України. *Дискурс Революції Гідності*. 2017. № 6. С. 99–100. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001075818> (дата звернення: 20.10.2024).
  5. Колодій А. Про феномен революції в контексті сучасності. *Вісник Львівського університету*. 2014. Т. 2, № 5. С. 133–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2014_5_17 (дата звернення: 20.10.2024).
  6. Тоцька С. І. Революція Гідності на території Запорізької області (листопад 2013-квітень 2014 рр.) : магістерська робота. Запоріжжя, 2021. 154 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/6307> (дата звернення: 20.10.2024).
  7. Фотокадри з Запорізького Майдану URL: <https://suspilne.media/zaporizhzhia/321282-pamatau-ce-vidcutta-svobodi-u-den-gidnosti-ta-svobodi-ucasnici-evromajdanu-zgaduut-akim-vin-buv-u-zaporizzi/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Виступ Ю Луценка на Запорізькому Майдані 29 грудня 2013 р. у м. Запоріжжя, площа Фестивальна (нині майдан Героїв Небесної Сотні) біля ЗОДА, фото. Джерело: особистого архіву Софії Тоцької. [1, 3]

Додаток Б

Мітинг 24 листопада 2013 р. на підтримку ЄС та Євроасоціації у м. Запоріжжя, площа Фестивальна (нині майдан Героїв Небесної Сотні) біля ЗОДА, фото. Джерело: з особистого архіву Софії Тоцької. [1, 3]

Додаток В

Розгін запорізького Майдану силовиками м. Запоріжжя біля ЗОДА 26 січня 2014 р., фото. Джерело: з сайту новин: <https://www.061.ua> [1]

Додаток Г

Протестуючі вшановують пам'ять загиблих на Майдані у Києві. Мітинг 23 лютого 2014 р. у м. Запоріжжя, площа Фестивальна (нині майдан Героїв Небесної Сотні) біля ЗОДА, фото. Джерело: з особистого архіву Софії Тоцької. [1, 3]

Розгін Євромайдану в Запоріжжі, 26 січня 2014 року. Фото: golos.zp [7]

МІСТО СТОРОЖИНЕЦЬ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1914–1918 ТА В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

Гадинко О. О.

Вчитель історії,

Сторожинецька гімназія,

м. Сторожинець, Чернівецька область

Незважаючи на те, що минуло вже досить багато часу після закінчення Першої світової війни (1914–1918 рр.) спеціальних історіографічних напрацювань з даної тематики, які би висвітлювали події «Великої війни» в контексті малих міст і містечок немає в достатній кількості, за винятком публікацій останніх років, які з'явилися у фахових виданнях, проте, їх теж недостатньо [5, с. 42-44, 66-68], [13, с. 9-15], [14, с. 45-46], [15, с. 67-84].

Події Першої світової війни, на превеликий жаль, які розгорнулися у країнах Європи в 1914 р., внесли суттєві зміни у життя країн та їх народів, у тому числі Буковини та Сторожинця. Зоною бойових дій стала північно-східна частина Буковини. Перший раз військові підрозділи російської армії вступили у місто 12 вересня 1914 р. і перебували в ньому до 20 жовтня. Вдруге вони зайняли місто в

листопаді і перебували в ньому до лютого 1915 р. Тоді був зруйнований міст через р. Серет. Були евакуйовані всі державні установи та їх службовці, значна частина населення, в основному євреї, залишили місто і виїхали до Відня, столиці Австрії. Всі громадські будівлі були підпалені [16, s. 42-43, 197-198], [17, s. 526-556].

Жахлива картина міста спостерігалася після третього приходу російських військ, яке супроводжувалося відомим «Брусиловським проривом» в червні 1916 р. і тривало до серпня 1917 р. У місті перестали діяти ткацька фабрика, два шкіряних і лісопильний заводи. Згорів центр міста, за винятком кількох будинків, які випадково вціліли. Була зруйнована телефонна та електромережа. Під час російського вторгнення місцевий землевласник Янку Флондор виконував обов'язки мера, адміністративний службовець Шлемко – виконував обов'язки муніципального секретаря. Після відходу російських військ розпочався довгоочікуваний ремонт електростанції з метою забезпечення населення електроенергією (світлом).

Лютнева революція (23 лютого / 8 березня) 1917 р. в Російській імперії передала відповідні настрої та гасла як по всій імперії так і поза її межами, у тому числі й на Буковину [12, с. 80-90]. Наприкінці березня 1917 р. у Сторожинці була створена Рада солдатських депутатів [6, с. 548-549], [9, с. 7], [10], [11]. Революційні настрої солдатів російської армії передавалися й цивільному населенню, яке й не без того потерпало від соціальних, економічних, політичних та військових потрясінь. В оперативному повідомленні комісара Сторожинецького повіту Гаєвського за 27 липня 1917 р., під час відступу російських військ, зазначалося, що п'яні солдати пограбували Сторожинець. Війська нещадно грабували як заможних, так і незаможних, навіть тих селян, які мали великі сім'ї [5, с. 161].

З серпня 1917 р. Сторожинець знову опинився під скіпетром Австро-Угорської монархії. Остаточо військові дії на східному фронті припинилися наприкінці листопада 1917 р. коли ворогуючі сторони (Австрія, Німеччина і

Росія) сіли за стіл переговорів у Бересті. Протягом жовтня-листопада 1918 р. на Буковині як і в інших регіонах Австро-Угорщини розпочалися масові суспільно-політичні заворушення, які призвели до розпаду монархії, закінченню Першої світової війни в листопаді 1918 р. та виникнення на її теренах нових держав в Центрально-Східній Європі [2, с. 212-219], [10, с. 42-43, 197-198].

За окремим сепаратним мирним договором від 9 лютого 1918 р. між Українською Центральною Радою і центральними державами з українських земель Галичини і Буковини мав бути створений окремий автономний край під скіпетром Габсбургів. Місто та край ще перебували під австрійським урядуванням. Не дивно, що наприкінці 1918 р. Сторожинець зайняли українські нерегулярні (добровільні) військові частини, і то – на декілька днів [2, с. 203-204], [7, с. 298], [16, с. 43]. Безперечно, зазначені регіональні події 1918 року були фрагментарними відголосками загальноукраїнських подій часів національно-визвольних змагань 1917-1920 рр. Однак, за умовами Сен-Жерменського (вересень 1919 р.), Тріанонського (червень 1920 р.) і Севрського (серпень 1920 р.) мирних договорів колишнє герцогство Буковина відійшло до королівської Румунії, у складі якої перебувало до червня 1940 р. 10-11 листопада 1918 р. румунські війська зайняли Сторожинець і Чернівці [1, с. 96-97], [3, с.552-562], [4, с. 16], [8, с. 57-64]. У житті городян розпочалася нова епоха – період відбудови міста після довготривалої війни.

Список використаних джерел та літератури

1. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія / Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. Донецьк: «Ноулідж», 2010. 237 с.

2. Буковина. Історичний нарис. Чернівці: Зелена Буковина, 1998. 416 с.

3. Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини ХХ ст.) / В. М. Ботушанський, С. М. Гакман, Ю. І. Макар. Чернівці:

Рута, 2005. 744 с.

4. Гадинко О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. Чернівці: Прут, 2013. 208 с.

5. Заполовський В. Буковина в останній війні Австро-Угорщини 1914-1918. Чернівці: Золоті литаври, 2003. 284 с.

6. Історія міст і сіл Чернівецької області. Київ: УРЕ АН УРСР, 1969. С.546-558.

7. Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. 967 с.

8. Прокопович Е. Кінець австрійського панування в Буковині. Чернівці: Золоті литаври, 2003. 80 с.

9. Речмедін А. П. Сторожинець. Ужгород: Карпати, 1977. 63 с.

10. Малишко В. М. Сторожинець. *Радянське село*. 1967. 15 квітня.

11. Малишко В. М. Сторожинець. *Радянське село*. 1967. 18 квітня.

12. Ботушанський В. Події Лютневої (Березневої) революції 1917 р. у Чернівцях. *Буковинський історичний журнал*, 1997. № 1. С.89-101.

13. Гадинко О. Місто Сторожинець напередодні та в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.). Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 квітня 2024 року. Львів: Львівський науковий форум, 2024. С. 9-15.

14. Гадинко О. Місто Сторожинець в роки Першої світової війни (1914-1918) // На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять. Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914-1918 рр. 27-28 вересня 2024 року. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2024, С. 45-46.

15. Гадинко О. Е. Слушанський про події 1914 року на Буковині (у Сторожинці). *Актуальні питання розвитку науки та освіти: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 жовтня 2024 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2024. С. 67-84.

16. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Errinerungen. Darmstadt, 1983. 206s.

17. Wagner R. Vom Moldauwappen zum Doppeladler: Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina. Augsburg: Hofmann-Verlag, 1991. 625 s. (S. 526-556).

БОРОТЬБА АРМІЇ УНР ПЕРІОДУ ДИРЕКТОРІЇ (ЛИСТОПАД 1918 – Листопад 1920 р.р.) У ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ІСТОРИКІВ

Губський С. І.

Молодший науковий співробітник,
відділ етнології та історії України НДІ українознавства
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Після відновлення державної незалежності України 24 серпня 1991 р. дослідження подій української національно-демократичної революції 1917-1921 рр. – найважливішої події у національному пробудженні українського народу на початку ХХ ст., стали невід’ємною складовою історичного процесу, зокрема дисертаційних досліджень сучасних науковців.

Проте, значна частина цих праць присвячувалась, насамперед, дослідженню політичних процесів революції та діяльності українських урядів державних утворень поч. ХХ ст.

Поступово в цьому контексті дослідники почали звертати увагу на створення та діяльність національних військових формувань, збройної боротьби за збереження української державності у тих роках, яка хоча і закінчилась поразкою, але збагатила майбутні покоління борців за незалежність багатим історичним досвідом.

У цьому зв’язку нашою метою є висвітлити і проаналізувати, враховуючи об’єм даних тез, дисертаційні дослідження, присвячені створенню,

функціонуванню та збройній боротьбі Армії УНР періоду Директорії (листопад 1918 – листопад 1920 рр.) та її родів військ і окремих частин в захист незалежності України.

Одним з перших наукових досліджень, присвячених періоду творення Збройних Сил УНР була праця В. Задунайського. Автор зазначає, що період творення національної армії періоду Директорії відбувався у надзвичайно несприятливих внутрішніх соціально-економічних та зовнішньополітичних обставинах. Проте, в цей час, хоча із значними недоліками функціонально-структурного характеру були створені повномасштабні регулярні Збройні Сили УНР [1, с. 20]. Дослідження А. Харука присвячено створенню та функціонуванню військово-повітряних (авіаційних та повітроплавних) частин в українських збройних формуваннях періоду 1917–1920 рр.

Розглядаючи організаційну структуру та бойову діяльність військово-повітряних сил Дієвої армії Директорії УНР, автор наголошує, що авіація була окремим самостійним родом військ, який приймав активну участь у бойових діях, а здійснення кур'єрських польотів для зв'язку із іноземними державами було важливим напрямом діяльності військово-повітряного флоту [5, с.12].

У праці О. Левченка на основі неопублікованих раніше архівних документів і матеріалів, а також періодичних видань, мемуарних праць тощо досліджується збройна боротьба Армії УНР у листопаді 1918 - листопаді 1919 рр., тобто до переходу Української Галицької Армії (УГА) на Наддніпрянщину.

Автор поділяє бойову діяльність наддніпрянських військ на два різних періоди. Перший – з кінця грудня 1918 – по 5 лютого 1919 рр., який характеризувався невдалими для української армії боями з радянськими та польськими військами і відступом українців на польському фронті.

Другий період – з початку лютого до середини липня 1919 р. характеризувався запеклими воєнними діями, що супроводжувались обопільними контрударами і великими людськими втратами. У кінці травня 1919 р. Армія УНР була реорганізована і переведена на регулярні рейки. Це дозволило

провести у червні 1919 р. контрнаступальну операцію в районі Проскурова. Проте, вона не увінчалася перемогою. Червоні мали чисельну перевагу в людях та незрівнянно більшу матеріальну базу. І тільки перехід УГА за Збруч змінив ситуацію і дозволив почати новий етап боротьби за незалежність України [2, с. 15–16].

Ж.Мина у своїй роботі констатує, що процес перетворення більшості повсталих напіввійськових загонів проти режиму П.Скоропадського на регулярну армію відбувався в умовах постійних бойових дій, неоднотайності політичних керівників УНР щодо внутрішньої і зовнішньої політики, шаленої більшовицької пропаганди, обмеженої матеріальної бази. Дослідниця наголошує, що реорганізація Армії УНР протягом 1920 р. характеризувалася послідовністю заходів, а створення нової законодавчої бази щодо армійських реформ та дієвих заходів по їх реалізації, проведені урядом УНР та військовим міністерством у березні-квітні 1920 р. посилили українську армію та за деякими параметрами зробили її більш боєздатною [3, с. 16–17].

П.Ткачук у своєму комплексному дослідженні висвітлив процеси формування, комплектування, підготовки особового складу, озброєння і тактики бойових дій, системи виховання і вишколу особового складу сухопутних військ українських державних утворень періоду 1917–1921 рр.

Автор наголошує, що сухопутні частини Армії УНР створювались стихійно. Це відбувалось під час антигетьманського повстання, яке захопило в свою орбіту формування з різним політичним забарвленням, якими було важко керувати. Тільки на початку 1919 р. завдяки наполяганням генералів і вищих старшин Генерального штабу, які залишились на службі в Армії УНР, сухопутні війська були реорганізовані: створено піхотні, артилерійські, кінні, інженерно-технічні частини, які приймали участь у боях проти ворожих військ. Проте безперервна війна на трьох головних фронтах, перешкодили військово-політичному керівництву УНР розбудувати чисельну та забезпечену у матеріально-технічному відношенні боєздатну армію [4, с. 31-32].

Таким чином, подальше висвітлення та історіографічний аналіз праць сучасних українських науковців, окреслить основні тенденції і напрямки їх внеску у вивченні державотворчих, військових та інших процесів в Україні в добу національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Список використаних джерел та літератури

1. Задунайський В. В. Збройні сили УНР (1917–1920 рр.): автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02 / Донецький державний університет. Донецьк. 1995. 21 с.
2. Левченко О. Д. Бойова діяльність Армії Української Народної Республіки (листопад 1918 р. – липень 1919 р.): автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02 / НАН України, Інститут історії України. Київ. 2002. 19 с.
3. Мина Ж. В. Збройні Сили Директорії УНР та їх боротьба за державну незалежність України (листопад 1918 р. – листопад 1920 р.): автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 20.02.22) / МОН України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 2008. 20 с.
4. Ткачук П. П. Сухопутні війська Збройних Сил України доби революції 1917–1921 рр.: автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук: 20.02.22 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2009. 38 с.
5. Харук А. І. Військово-повітряні сили України в 1917–1920 рр.: автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 20.02.22 / Державний університет «Львівська політехніка». Львів. 2000. 17 с.

РЕВОЛЮЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ ЗМІН: ДОСВІД УКРАЇНИ

Євдоченко І. В.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Українські революції ХХ-ХХІ століть залишаються ключовими подіями, які визначили вектор розвитку державності, соціальної структури та національної ідентичності. Вони не лише стали відповіддю на виклики свого часу, а й значно вплинули на формування сучасної політичної культури та громадянського суспільства. Незважаючи на значну кількість досліджень, взаємозв'язок соціально-економічного, суспільно-політичного та етнічного вимірів у революційних подіях України потребує додаткового осмислення, що визначає наукову проблему цієї роботи.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними подіями, зокрема російсько-українською війною, що вимагає осмислення історичного революційного досвіду для визначення стратегій консолідації суспільства, розв'язання соціальних проблем та побудови стійкої демократичної системи. Революції як каталізatori соціальних, економічних і політичних змін дають змогу краще зрозуміти причини й наслідки суспільних трансформацій, а також можливі сценарії розвитку.

Історіографічна база дослідження включає праці українських і зарубіжних істориків, таких як Наталя Яковенко, Ярослав Грицак, Сергій Єкельчик та Пол Роберт Магочій. Джерельна база охоплює архівні документи, матеріали періоду Української революції 1917–1921 років, спогади учасників революційних подій, а також статистичні дані та сучасні наукові дослідження.

Соціально-економічний вимір українських революцій відображає боротьбу за справедливість і рівність. Революція 1917-1921 років скасувала поміщицьке

землеволодіння і спробувала передати землю селянам, що стало важливим кроком до соціальних змін, хоча реалізація цієї реформи була обмежена через політичну нестабільність і воєнні дії. У радянський період економічні трансформації, такі як індустріалізація і колективізація, призвели до голоду та репресій. Революція на граніті (1990 р.) порушила питання економічних прав громадян, а Помаранчева революція (2004 р.) і Революція Гідності (2013-2014 рр.) спрямували увагу на боротьбу з корупцією, реформування економічної системи та інтеграцію до Європейського Союзу [3, с. 99].

Суспільно-політичний вимір революцій визначив трансформацію державних інститутів та посилення громадянського суспільства. Українська революція 1917-1921 років проголосила незалежність і створила Українську Народну Республіку, але через внутрішню роз'єднаність і зовнішню агресію ці досягнення не вдалося закріпити. Відновлення незалежності у 1991 році стало результатом тривалої боротьби, в тому числі й Революції на граніті, яка мобілізувала суспільство та утвердила демократичні цінності. Помаранчева революція та Революція Гідності стали етапами демократизації, які активізували громадянське суспільство та започаткували низку реформ, спрямованих на боротьбу з олігархією та встановлення верховенства права.

Етнічний вимір революцій демонструє важливість міжетнічного співіснування та національної ідентичності. Під час Української революції 1917-1921 років проголошені права національних меншин заклали основи міжетнічної толерантності, хоча політична нестабільність завадила повній реалізації цих ініціатив [1, с. 114]. У радянський період міжетнічні відносини контролювалися репресивною політикою, що призвело до напруженості. Сучасні революції, особливо Революція Гідності, сприяли формуванню єдиної української ідентичності. Гасло «Єдина країна» об'єднало представників різних регіонів і етнічних груп у боротьбі за спільну мету, а російська агресія після 2014 року консолідувала суспільство.

Таким чином, українські революції мають багатовимірний характер, що впливає на всі аспекти суспільного життя. Вони сприяли реформам, політичній трансформації та зміцненню національної ідентичності. Період відновлення незалежності України після падіння Радянського Союзу є важливим етапом у суспільно-політичному вимірі революцій. Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, оформлене Постановою Верховної Ради України, стало результатом багаторічної боротьби за національну ідентичність і демократію, розпочатої ще під час Революції на граніті 1990 року та завершеної в момент розпаду СРСР [2].

Досвід революцій залишається важливим джерелом для осмислення сучасних викликів і визначення шляхів подальшого розвитку України. Аналіз цих подій допомагає зрозуміти, як консолідувати суспільство, реформувати політичну систему та інтегруватися у світову спільноту, зберігаючи національну самобутність і демократичні цінності.

Отже, українські революції стали рушіями системних змін у державі, вплинули на всі аспекти суспільного життя та сформували підґрунтя для подальшого розвитку України. Досвід цих подій залишається актуальним для аналізу сучасних викликів, таких як боротьба за територіальну цілісність, зміцнення демократичних інститутів та економічна стабільність. Революційна історія України доводить, що консолідація суспільства, інтеграція демократичних цінностей і збереження національної самобутності є ключовими елементами успішного розвитку держави.

Список використаних джерел та літератури

1. Левицький Б. Українська революція 1917–1921 рр.: причини поразки та історичні уроки. Львів: Інститут українознавства, 1999. С. 98-123.
2. Постанова Верховної Ради України «Про проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №38. С. 502.

3. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2005. С. 87-102.

МОДЕРНІ РЕВОЛЮЦІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Катрун Т.І.

Студент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира

Гнатюка,

Університет Масарика (м.Брно/Чеська Республіка),

Член Чеського наукового товариства - ČSSBBS та Чеської асоціації українців

Актуальність теми. В сучасних реаліях української історії актуальним є вивчення революції як історико-політичного явища. Особливе місце належить вивченню українських революцій як моменту ствердження національної ідентичності та прагненню до власного державотворення.

Серед значимих виявів боротьби в історії України - модерні революції ХХ-ХХІ століть: Революція 1917-1921 рр. та Революція Гідності 2014 року. Актуальною новизною в сучасній історіографії, зокрема для подальших наукових досліджень, може слугувати вивчення повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році на територію України не лише з точки воєнної агресії іноземної країни та національного спротиву українців, а й свого роду продовження модерних революцій, які були в 1917-1921 рр. та 2014 р. Адже російська війна принесла руйнацію, смерть та багато лих Українській державі. Стараючись насильно нав'язати свою проімперську політику, РФ не змирилося з Революцією Гідності та розпочала агресію проти України. Ці фактори пробудили ідеї, суть та дух революцій ХХ століття та революції 2014 року з новою потужною силою. Розпочалося на ново поглиблення саме проєвропейських та демократичних інтересів в українському суспільстві, бажання відійти від колишньої системи комунізму та завершити відносини з РФ з точки зору розбіжностей у баченні

внутрішньої та зовнішньої політики обох країн. Дата 2022 року - новий поштовх національних змін на всіх рівнях: політичному, економічному, соціальному, культурному і т.д. Означена новизна потребує досліджень та аргументацій.

Мета. Пропонована тема має на миті простежити історію модерних революцій в Україні. Власне, суть, основні ідеї та результати. Також автор розглядає подію 2022 року як продовження та новий поштовх революційних змін у суспільстві України. Чи завершилася Революція Гідності 2014 року? Чи всі її ідеї втілилися? Можливо ця Революція і не закінчувалася, а лише посилилася з початком широкої агресії РФ в 2022 році.

Історіографія. Якщо в загальному окреслювати джерельну та історіографічну базу з заданої тематики то тут слід відзначити дві праці сучасних українських істориків, це: Україна у двадцятому столітті [2]. Здебільшого акцент у даній роботі йде на висвітлення загальних історичних, культурних та політичних подій в Україні у двадцятому столітті. Автор робить хороше окреслення 1917-1921 рр., а саме української революції. Друга важлива праця – Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття [1]. Тут автор робить серйозну кропітку роботу та історичний аналіз який є важливим джерелом для дослідження даної теми.

Основний матеріал. Українські революції модерної доби є важливим та проблемним напрямом історичних досліджень. Книг та наукових робіт на цю тематику українська історіографія має достатньо. Пропонована праця акцентує на 2022 році в контексті того, чи продовжилася боротьба за ідеї, які відстоювали українці під час революцій в 1917-1921рр., та 2014 р. Окреслену історико-хронологічну лінію фактично у 100 років потрібно розглядати, як певний «ланцюг» суспільних змін та прагнення до власного державотворення. Зокрема, які були передумови революцій. Фактично у всіх двох випадках: 1917 та 2014 р., це небажання іти шляхом диктатури та бути проросійським «братським» народом. Далі, що важливо, до розгляду пропонується саме не перебіг

революцій, адже він дуже насичений, і загалом про це сказано та написано доволі багато, натомість варто розглянути наслідки революцій, але в контексті результатів, які ставили перед собою революційні зміни. Чи були реалізовані усі ідеї? Знову у двох випадках бачимо, що українські революції приводили до агресії іноземних країн. Тут пропонується звернути увагу саме на російську агресію, яка відбулася в 1917-1921 рр., 2014 р. та 2022 р. У перших двох революціях - зрозуміло. Піднесення настроїв демократизму, націоналізму та вільної України, - небезпечні речі для російської держави. Однак, що трапилося в 2022 році? Можливо, Революція Гідності не завершилася так скоро, як думали. І процес реалізації ідеї Революції Гідності з роками лише наростає. Зокрема, проєвропейська проросійська політика, якої РФ просто не могла допустити. Тому і Путін наважився на, ще ширшу агресію, адже побоювання, що певні націоналістичні ідеї українців можуть втілитися в повну силу, лякали його та російський імперіалізм, як ідеологічну силу. В цьому контексті 2022 рік виглядає саме продовженням революційних змін 2014 року. За якими факторами це можемо бачити: цілі Революції Гідності - це шлях в ЄС та НАТО, демократичні реформи, закінчення партнерства з Росією, а також знищення проросійських партій та наративів. У 2022 році, з початком ширшої агресії, усі ці пункти та цілі, які були досягнуті, але не завершені у 2014-2021 рр., набрали нового значення. Народ більше почав розуміти актуальність та важливість Революції Гідності. Її ідеї та цілі зараз захищають українські воїни, а їм допомагає кожний свідомий громадянин.

Висновки. Модерні революції в історії України займають важливе значення в державотворчому процесі. В запропонованій роботі - акцент та огляд революцій 1917-1921 рр., та 2014 року як прояву народу до утвердження себе як національної ідентичності в своїй вільній країні. Новизною став запропонований авторський підхід розгляду 2022 року як продовження боротьби за ідеї, які відстоювалися на Революції Гідності, адже не всі задачі виконані. В результаті

роботи можна зазначити, що цей напрям є актуальним та перспективним для наукових досліджень та збагачення української історіографії.

Список використаних джерел та літератури

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2024. 656 с.
2. Мельник В. Україна у двадцятому столітті. Львів: Астролябія, 2010. 455с.

ЄВРОМАЙДАН НА ЗАКАРПАТТІ: ЯК «СРІБНЕ СЕРЦЕ» БИЛОСЯ В ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКОМУ РИТМІ

Лазарчик В.В.

Студент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Події Революції Гідності продовжили героїчну боротьбу українців за свою незалежну державу, яка наприкінці 2013 р. незмінно грузла у ворожих обіймах Росії. Проте Євромайдан не лиш продемонстрував рішучість, але й національну єдність.

Актуальність проблеми. Євромайдан є однією з головних подій сучасної української історії, а тому потребує глибокого вивчення та аналізу, зокрема в територіальному аспекті. Закарпатський Євромайдан є унікальною подією в історії краю, яка об'єднала закарпатців навколо власної держави. Тема актуальна ще й тим, що теперішні угорські зазіхання на Закарпаття саме завдяки Революції Гідності розсіюють ілюзії щодо окремішності краю.

Метою даного дослідження є опис та характеристика подій Євромайдану на Закарпатті в контексті української революції.

Джерельної база та історіографії. Тема недосліджена, тому відкриває чимало перспектив. Вивчення нами даної проблематики базувалось на свідченнях учасників та очевидців тих подій, на основі репортажів, а особливе зацікавлення для нас склали фоторепортажі, а також відгуки й висвітлення подій закарпатського Євромайдану у періодичній електронній пресі.

Основна частина. Революція Гідності зазвичай асоціюється з подіями на Майдані Незалежності в Києві, коли ж Євромайдан розуміється як більш широке явище, що було характерне для абсолютної більшості українських територій, а особливо міст. Євромайдан – це боротьба громадян української держави за свої права, що стала наймасштабнішою подією в новітній історії України, яка охопила не лише українські території, але усю планету, кожне місце, де билось українське серце. Ці події стали символом обстоювання прав людини та громадянина, коли свавілля правоохоронних органів, узурпація влади, корупція, політика русифікації та зближення з Росією викликали незламний протест. Спровокувала спротив населення України відмова президента Віктора Януковича підписувати угоду про асоціацію України з Європейським Союзом, про що стало відомо 21 листопада 2013 р., того ж вечора на Майдані в Києві розпочались протестні акції [4].

Євромайдан на Закарпатті розпочався 21 листопада в м. Ужгород, на площі Театральній, разом з протестами у столиці України, про це згадує співорганізатор ужгородської акції – Володимир Феськов. «І от я як зараз пам'ятаю: отут знаходились намети, бочка. Першими сюди прийшли студенти, студентський актив, як тільки стало зрозуміло, що в Києві студенти виступають проти згорнення євроінтеграції» - згадує В. Феськов [3]. Проте на закарпатському сайті «Закарпатський Кореспондент» знаходимо інформацію, що «перший місцевий Євромайдан відбувся в Ужгороді 24 листопада», коли кілька сотень закарпатців, тримаючи українську та європейську символіку, стояли на Поштової площі, щоб висловити протест зриву підписання Угоди про асоціацію з ЄС [5]. Різниця у кілька днів не є кричущою, гадаємо, що обидва протести мали місце, прете

перший не був надто велелюдним та, припускаємо, відбувся увечері, що зменшило ефект сприйняття. В символічному значенні обидва рухи, що могли походити з різних середовищ, свідчили про єдиний процес, що розпочався в Україні.

Основними осередками протестів стали центральні площі міст Закарпаття, де знаходились органи влади, або символічні місця зустрічі. Місцеві закарпатські Євромайдани відбулись у найбільших населених пунктах області, наймасовішими були протести в таких містах як: Ужгород, Мукачеве, Хуст, Іршава, Рахів, Тячів, Берегове та інших. Зокрема в Ужгороді, протестні акції відбувалися на Народній площі, де знаходилася Закарпатська ОДА, Поштової площі – міська рада, а також на площі Театральній у центрі міста [2].

Першими учасниками Євромайдану стали студенти та викладачі, учасники Помаранчевої революції, а незабаром до них приєдналися чи не всі верстви суспільства у віковому та професійному вимірі. Так формувалося громадянське суспільство Закарпаття. «Майдан дав мені надійних і патріотичних друзів. Не з усіма ми спілкуємося часто, але всі стали хорошими людьми – хтось воює, хтось волонтерить, а хтось веде соціально-відповідальний бізнес», - згадує Юлія Дуб, активна учасниця Євромайдану на Закарпатті [1].

Події, що розгорнулися в Києві увечері 30 листопада, коли на Майдані продовжували залишатися чимало активістів, серед яких була більшість студентів. Поліція жорстоко розігнала учасників протестів, що вивело на вулицю маси, до Києва з'їхалися сотні тисяч людей з усіх куточків України [4]. Активні учасники закарпатського Євромайдану, їздили на київський Майдан, бо розуміли, що саме там відбуваються головні події. Одна з місцевих учасниць Революції Гідності, Галина Ярцева, згадує це так: «На Майдан я поїхала 4 грудня, взявши на роботі відпустку. Пробула там два тижні, готувала їжу на кухні профспілок... У Києві я зайшла у закарпатський намет, зустріла і обняла всіх знайомих, які туди їздили як на ротацію... Це дійсно був Майдан світла, не було

страху, що тебе обкрадуть, зашкодять... Це справді була атмосфера єднання» [1]. Київський Майдан демонстрував соборність країни, коли об'єднались усі – від малого до великого, щоб відстояти український шлях України.

Одночасно із першим київським віче у центр Ужгорода 1 грудня вийшли переважно студенти, однак за тиждень, 8 грудня, на центральній площі зібралося понад тисячу ужгородців, які пройшли «Маршем мільйонів» в честь солідарності зі столичними виступами проти В. Януковича та системи, яку він очолював. Тоді ж в Ужгороді було започатковано рух «Автомайдану» і «Самооборони». Місце влада, що складалась переважно з представників Партії регіонів, не могла не помітити протестний рух, запал якого зростав: активісти намагалися оточити й погрожували штурмувати Закарпатську ОДА. Розуміючи нетерпимості населення і усвідомлюючи крах режиму В. Януковича, губернатор краю Олександр Ледида 20 лютого написав заяву на звільнення. А разом з ним пішли і його заступники [5]. Як бачимо він тримався до останнього, слідкував за революційними подіями в Києві, адже в Ужгороді намагався не загострювати протистояння, хитро уникаючи сутичок з протестувальниками, які все-таки не пішли на штурм адмінбудівлі.

Схожа доля чекала на міського голову – колишнього регіонала Віктора Погорелова. За політичну підтримку біглого президента мер Ужгорода поплатився посадою: на сесії Ужгородської міської ради 24 лютого депутати висловили йому вотум недовіри [5].

Події Євромайдану на Закарпатті, а особливо в Ужгороді, продемонстрували єдність національної громадянської думки як у Києві, так і на місцях: місцеві протестувальники приєднались до вимог київського Майдану. Протестні акції на Закарпатті розпочались майже одночасно з Євромайданом у Києві, його учасниками на перших порах так само були студенти, що плекали ідею вільної України у єдності з Європою, а не Росією, і змогли об'єднати навколо неї українське суспільство. Закарпатський Євромайдан проходив як

мирний протест народу, проти якого влада побоялася застосувати жорстоку силу. Відсутність агресивних дій підтримували хитке становище, варто зауважити, що протестувальники не вдавались до активних штурмів адмінбудівель, хоч облдержадміністрація перебувала в напівоточенні. Таке становище дозволило місцевим ставленикам Партії регіонів досидіти до перемоги Революції Гідності, тому в результаті вони були змушені піти у відставку. Євромайдан на Закарпатті став свідченням, що «срібне серце» б'ється в загальноукраїнському ритмі.

Список використаних джерел та літератури

1. Гідність або є, або її нема: Євромайдан у спогадах і відчуттях 10 років потому. *Varosh*. URL: <https://varosh.com.ua/life/gidnist-abo-ye-abo-yiyi-nema-uevromajdan-u-spogadah-i-vidchuttyah-10-rokiv-potomu/> (дата звернення: 15.11.2024).
2. До Дня Гідності та Свободи в Україні та до Дня Героїв Небесної Сотні. *Державний архів Закарпатської області – ДАЗО*. URL: <https://dazo.gov.ua/do-dnya-gidnosti-ta-svobody-v-ukrayini-ta-do-dnya-geroyiv-nebesnoyi-sotni/.html> (дата звернення: 15.11.2024).
3. «Ми говорили невідповідні речі, було багато емоцій», — Володимир Феськов про Майдан в Ужгороді. *Суспільне Ужгород*. URL: <https://suspilne.media/uzhgorod/106622-mi-govorili-nepidgotovleni-reci-bulo-bagato-emocij-volodimir-feskov-pro-majdan-v-uzgorodi/> (дата звернення: 15.11.2024).
4. Революція Гідності. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/storinka/revolyuciya-gidnosti> (дата звернення: 15.11.2024).
5. Як змінив Закарпаття Майдан. *Закарпатський Кореспондент*. URL: <https://zak-kor.net/2048-yak-zmniv-zakarpattya-maydan.html> (дата звернення: 15.11.2024).

БІЙ ЗА ВОЗНЕСЕНСЬК 1920 р.: УСПШНА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ АРМІЇ УНР

Нікулін А. О.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Українська військова історія була сповнена багатьох героїчних битв у різний період, які стали надбанням української історії та військової справи. У багатьох війнах українці демонстрували героїзм, витримку духу та незламність, якою зараз в умовах російсько-української війни захоплюються українці та іноземці. Разом з тим окремі сторінки військової історії є маловідомими для широкого загалу. Однією з таких подій є битва за Вознесенськ під час Першого зимового походу армії УНР у 1920 р. проти російських більшовиків. Аналізуючи тактичні рішення командування армії Української Народної Республіки, можна врахувати цінний досвід ведення маневреної боротьби для сучасних військових під час війни проти росії.

Метою роботи було дослідити та проаналізувати тактику армії УНР, яка була використана у бою за Вознесенськ та її наслідки для Першого зимового походу.

Історіографія та джерельна база щодо військової історії УНР є об'ємною, оскільки складається з різноманітних праць істориків-сучасників того періоду, дисертацій, статей, тощо. Для наукових тез щодо даного питання було використано аналітичні та інформаційні Інтернет-видання, як-от «Gazeta.ua», «galinfo.com.ua», «Експертний корпус», Інтернет-портал територіальної громади Вознесенська, сайт Українського інституту національної пам'яті, які містять спогади учасників тієї битви – від звичайних солдат до її командувачів, а також детальний огляд битви, її наслідки тоді та актуальність у контексті сьогодення.

Наприкінці осені 1919 р. армія УНР опинилася у критичній ситуації: велика нестача боєприпасів, набоїв, зброї, медикаментів, вояків масово косив тиф.

Ведення боїв ускладнювалося також тим, що солдати армії Української Народної Республіки опинилися у глибокому тилу більшовиків і білогвардійців. Паралельно зі збройною боротьбою військо проводило інформаційно-пропагандистську діяльність: повідомляло місцеве населення про існування уряду УНР та про боротьбу за незалежність України [5]. У цілому, тяжка ситуація в українській армії пояснювалася інтенсивними боями на кілька фронтів, великими бойовими і не тільки втратами, відсутністю зовнішньої підтримки і допомоги.

Перебуваючи на Черкащині на початку 1920 року, українське військо командування отримало звістку про те, що основний арсенал ворога зосереджений у Вознесенську. На нараді було вирішено взяти місто штурмом та захопити озброєння. Українська розвідка встановила, що у Вознесенську, де у той час відбувався місцевий з'їзд більшовицьких осередків, перебувало близько 600-700 ворожих піхотинців, яких підтримували кіннота та гармати. Успіх міг відбутися лише за раптовості нападу та відваги українських бійців. Велику роль в інформуванні вояків УНР про ситуацію в укріпленому форпості відіграли селяни, які повідомили, що, незважаючи на перевагу ворога у чисельності та озброєнні, частина гарнізону вирушила придушувати селянські виступи проти продрозкладки. Перед боєм Чорні Запорожці армії УНР вирішили поділити набої між собою порівну: кіннотники отримали по 3 патрони, а піхотинці – ще менше [3]. Описана ситуація досить яскраво відображає всю важкість становища українського війська. Однак, тісна співпраця селян з українським військом стала основою для майбутнього успіху військової операції.

Про дефіцит набоїв також досить детально згадував генерал-хорунжий армії УНР Михайло Крат: *«У нас набоїв обмаль: 100 на кулемет, дві обойми на рушницю, а рушниць – одна на двох козаків. А у Вознесенську – величезні склади зброї ще з часів світової війни. “Хлопці, Вознесенськ мусимо взяти!” А там саме з'їзд комуністичної партії. Не ждали там “банди”, аж ось почули лихо. Сіли в окопи комуністи, ждуть підмоги з Одеси»* [2].

Проте, незважаючи на брак боєприпасів українські вояки вирішили взяти місто непомітно о третій годині ночі 15 квітня, однак безуспішно через завчасну підготовку більшовиків і їхню обізнаність про наближення українського війська. Чатові, побачивши українців, відкрили по них щільний вогонь з рушниць і кулеметів, підсиливши додатково обстрілами з бронепотяга. Ускладнював ведення бою густий туман, тому вояки армії УНР могли орієнтуватися здебільшого за звуками пострілів. Надалі противник перейшов у контрнаступ, унаслідок чого козаки почали відходити на кращі позиції, що дозволило їм перегрупувати кінноту, виставивши на лінію лави піхоти Кінно-гірського дивізіону під командуванням полковника Олекси Алмазова [2]. Початковий план оволодіння військами УНР містом зазнав невдачі.

Вирішальне значення відіграла атака кінноти Чорних Запорожців під керівництвом Петра Дяченка, полковників Андрія Долуда та Литвинка і повстанського відділу отамана Гулого-Гуленка, які проскочили лаву зсередини і з боків, унаслідок чого наступ більшовиків був розбитий, а їхні відділи не мали шансу втекти. Загалом українські кіннотники у бою знищили всю залого міста, лише невелика частина змогла прорватися до порому на річці Буг. Тоді ж українські вояки, не маючи набоїв, почали імітувати постріли з рушниць, сильно плескаючи в долоні, а сама битва увійшла в українську історіографію як «битва під аплодисменти». Серед «червоних» почалася велика паніка, більшість із них повтікали з поля бою, кинувши зброю, або здалися в полон. Втрати ворога становили близько 200-300 вбитих та 400 поранених, у той час як українські солдати мали 5 поранених і 2 загиблих у бою [1]. Отже, подібна тактика справила сильний психологічний вплив на більшовиків, що відіграло ключову роль у проведенні успішної військової операції.

Результатом битви стало визволення міста Вознесенськ від більшовиків армією УНР та захоплення великої кількості боєприпасів. Українські вояки змогли поповнити свій військовий арсенал на 2 млн рушничних і 32 тис гарматних набоїв, 2 важкі і 18 легкі гармати, 48 кулеметів і 12 містральєз

(картечниць), 4 ешелони військового майна, 4000 фур ворожого обозу, цінне господарське і технічне майно. Продавши все непотрібне майно для населення, армія змогла отримати чималі гроші, за які змогли себе повністю забезпечити на 2-3 тижні, а також суттєво переозброїти армію: піхота отримала нові рушниці з багнетами, кіннота – легкі кулемети, остроги, сідла, навіть капелани та урядові особи та візники отримали зброю. Перемога армії УНР під Вознесенськом викликала величезний страх серед комуністів в Одесі, які стали масово евакуюватися до Миколаєва та рити окопи біля Березівки. Однак кіннота полковника Литвиненка змусила більшовиків тікати [3]. Битва мала важливе значення, оскільки дозволила продовжити Зимовий похід воякам Української Народної Республіки та підняла бойовий дух у війську загалом.

Отже, завдяки вдалому плану та продуманій тактиці вояки армії УНР змогли оволодіти важливим містом, де був найбільший осередок військового арсеналу противника, а сама перемога визначила подальшу долю Зимового походу проти більшовиків. Визволення Вознесенська стало найвизначнішою бойовою операцією українських перемог у 1920 році, яка повернула солдатам УНР віру у свої сили та дозволила продовжити нищити ворога. Упродовж усього рейду тилами ворога було пройдено близько 2500 км і здобуто понад 50 перемог над російськими більшовиками, результатом чого стало об'єднання учасників походу з польсько-українськими частинами та подальшим визволенням Києва. Перемога сторічної давнини є символічною та важливою і в наші дні, оскільки під час повномасштабного вторгнення РФ до України ЗСУ зупинили і розгромили у березні 2022 року під тим же Вознесенськом російську 49-ту загальновійськову армію, яка наступала з Півдня.

Список використаних джерел та літератури:

1. 1920 – бій за Вознесенськ URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/kviten/15/1920-biy-za-vozesensk>

2. Бій за Вознесенськ (16 квітня 1920) URL: <https://expcorp.org.ua/publ/biy-za-vozneseensk-16-kvitnya-1920/>
3. Бій за Вознесенськ URL: <https://voz.gov.ua/kultura/3286-bii-za-vozneseensk.html>
4. Бій за Вознесенськ: як військо УНР здобуло важливу перемогу над більшовиками URL: https://galinfo.com.ua/news/biy_za_vozneseensk_yak_viysko_unr_zdobulo_vazhlyvu_peremogu_nad_bilshovykamy_384125.html
5. Українські військові зайняли важливе місце URL: https://gazeta.ua/articles/history/_ukrayinski-vijskovi-zajnyali-vazhlive-misto/1026288

ГЕРОЇ АРМІЇ УНР З ЛУГАНЩИНИ: ЄВГЕН БІЛЕЦЬКИЙ, ПАВЛО ГРЕЧИШКИН, ДМИТРО ЛІНИЦЬКИЙ, СЕМЕН ЛОЩЕНКО

Новосел Н. С.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність: російська федерація окупувала Луганську область України. російське керівництво стверджує, що ці території ніколи не були українськими та є частиною так званого «руського міра». Але вивчення історії цього регіону доводить, що Луганська область завжди була частиною загальноукраїнських історичних процесів і невід’ємною складовою українського визвольного руху. Тож вивчення історій бійців армії УНР є важливим для спростування міфів, які використовує держава-агресор в інформаційній війні проти України.

Метою роботи є вивчення біографій та діяльності Євгена Білецького, Павла Гречишкіна, Дмитра Ліницького, та Семена Лощенко.

Щодо літератури з цієї теми, то варто згадати книгу Я. Тимченко, статті П. Воронцова та Ю. Юзича. Цінним джерелом у даному дослідженні стали спогади сотника армії УНР А. Гончаренка.

Білецький Євген Миколайович був генерал-хорунжим Армії УНР. Він народився 8 грудня 1870 року в м. Райгородок Старобільського повіту Харківської губернії (зараз це село Райгородка, Щастинського району Луганської області). Євген походив з дворянського роду. Він закінчив 5-класне Харківське реальне училище та Єлисаветградське кавалерійське училище у 1894 році. У 1917 р. Євген Білецький став членом Українського Генерального Військового комітету. Протягом 1918–1919 рр. він перебував на посаді начальника Херсонської ремонтної комісії з поповнення кінським складом Армії Української Держави, згодом — Дієвої армії УНР. З 16 квітня 1920 року Євген Білецький був командиром Учбового куреня 4-ї запасної бригади у Кам'янці-Подільському. З 20 вересня 1920 р. став генерал-хорунжим Армії УНР та начальником Тилу Армії УНР. За свою діяльність був нагороджений Хрестом Симона Петлюри. У 1945 р. був схоплений у Польщі радянськими військами — його подальша доля невідома [3 с. 42].

Павло Петрович Гречишкін народився 15 січня 1900 року на хуторі Гречишкіне Старобільського повіту (зараз це село Гречишкіне Новоайдарського району Луганської області). У 1918 році у 18 років він став бійцем Армії УНР. Павло був з родини священників. Спочатку він вчився в Куп'янській духовній школі, а потім у Харківській духовній семінарії. Павло Гречишкін брав активну участь у боях у період із 1918-го по 1920-й, а потім разом з українською армією у листопаді 1920 року відступив до Польщі, де був інтернований в табір міста Каліша. Тут Павло збирав пожертви для хворих вояків Армії УНР. Потім він емігрував у Чехословаччину [1].

Дмитро Володимирович Ліницький був підполковником Армії УНР. Він народився 21 лютого 1892 року в селі Сватова Лучка Куп'янського повіту,

Харківської губернії (зараз м. Сватове Луганської області). У 28 років 6 листопада 1920 року він став начальником штабу 7 бригади 3-ої стрілецької дивізії Армії УНР, яка за особливу стійкість і мужність отримала почесну назву «Залізна». Сам Дмитро Ліницький за свою діяльність був нагороджений Хрестом Симона Петлюри. Після поразки УНР у війні з Радянською Росією він емігрував до Чехословаччини [3, с. 250].

Семен Матвійович Лощенко був підполковником Армії УНР. Він народився 9 липня 1893 року в селі Іванівка Слов'яносербського повіту Катеринославської губернії (це сучасний Антрацитівський район Луганської області). З 18 квітня 1917 року Семен був у складі першого добровольчого козацького полку ім. Богдана Хмельницького, а в травні того ж року став делегатом Першого всеукраїнського військового з'їзду. 29 січня 1918 року 24-річний Семен Матвійович зіграв важливу роль в бою під Крутами. Керуючи імпровізованим бронепотягом, він можна сказати врятував бій, адже не дав більшовикам зіпсувати зв'язок між частинами українських оборонців [4]. Як згадував сотник Аверкій Гончаренко: «Хто його прислав – не знаю, але думаю, що це була його особиста ініціатива. Цей старшина, борючись з подиву гідною самопосвятою, вносив велике замішання своїми влучними стрілами в запілля червоних, і це зупиняло марш Муравйова» [2]. Семен Лощенко також взяв активну участь у придушенні більшовицького заколоту та обороні Києва, у визволенні України від російського агресора навесні 1918 року. Під проводом Болбочана, який звільняв Крим, Семен Лощенко був одним з тих, хто прорвав більшовицьку оборону півострова. Також він став учасником першого зимового походу в грудні 1919 – в травні 1920 року. У 1920-1921 рр. Семен Лощенко був командиром 1-ї Запорозької гарматної бригади та 1-ї Запорозької стрілецької дивізії Армії УНР. Після поразки УНР у війні з Радянською Росією він емігрував до Німеччини [4].

Отже, історії Євгена Білецького, Дмитра Ліницького, Павла Гречишкина та Семена Лощенка є яскравим прикладом патріотизму мешканців Луганщини.

Вони присвятили свої життя боротьбі за незалежність України та проявили героїзм у боях. Такі історії мають лишатися у нашій пам'яті.

Список джерел та літератури

1. Воронцов П. Був готовий віддати життя за свободу країни. *Голос України*. 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/312656>.
2. Гончаренко А. "Бій під Крутами". Пам'ятай про Крути. URL: <http://kruty.org.ua/spogady/64-q-q->.
3. Тимченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917-1921). Книга І. Київ : Темпора, 2006. 535 с.
4. Юзич Ю. "Незрівнянний гарматник" Семен Лощенко. *Історична правда*. 2020. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/01/29/156950/>

АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ НА ЧЕРКАЩИНІ В 1919-1922 РР. : НА ПРИКЛАДІ ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Онофрійчук М.М.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність дослідження. Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року зумовило зростання інтересу до вивчення військової історії і, зокрема, боротьби українців проти росіян за збереження власної держави. Яскравим прикладом національно-визвольної боротьби українського народу з російськими загарбниками стала Холодноярська республіка. Саме повстанці Холодного Яру під час революційної доби 1917-1921 рр., були вагомим чинником українського протистояння з «білими» і «червоними» російськими окупантами.

Мета: проаналізувати антибільшовицький повстанський рух в Чигиринському повіті Київської Губернії в 1919-1922 рр., зокрема в Холодноярській республіці.

Антибільшовицький повстанський рух на теренах України в 1919-1920-х рр. та безпосередньо в Холодному Яру, досліджувався у працях Романа Ковалю, Сергія Лунина, Юрія Митрофаненка та інших українських істориків. Основну групу джерел складають опубліковані документи та спогади безпосередніх учасників подій, зокрема Юрія Горліса-Горського (справжнє прізвище – Городянин-Лісовський), Михайла Дорошенка, Михайла Омелянович-Павленка.

Виникнення перших повстанських загонів на території Черкащини датується 1918 роком. Причиною розгортання повстанського руху в Холодному Яру стали масове пограбування місцевих сіл спочатку німецькими військами, після підписання українським урядом угоди про забезпечення союзників продовольством, пізніше – «білими» та «червоними» російськими загарбниками. У 1918 р. для охорони Мотронинського монастиря жителі села Мельники створили загін самооборони, який дав початок військовій організації села і усього Холодного Яру. У 1919 р. загін перетворився в полк гайдамаків Холодного Яру, під командуванням Василя Чучупака [1].

Станом на кінець 1919 р. повстанці на чолі з В. Чучупакою контролювали значну частину Чигиринського повіту. На цих територіях було проголошено скасування будь-яких розпоряджень російської влади, як «білої», так і «червоної», та відновлювалися закони і розпорядження УНР. Загалом боротьба повстанців В. Чучупака проти більшовиків і білогвардійців тривала майже рік. Зокрема, на початку січня 1920 р. полк гайдамаків Холодного Яру брав участь у вигнанні червоних із Черкас. Весь цей час намагання ворогів подолати Холодноярську республіку були марними[6].

Після встановлення впродовж 1920 року на теренах Чигиринщини більшовицької влади, холодноярські повстанці перейшли на партизанські методи боротьби. Військо розмістилося по селах, бійці зняли форму і злились з

місцевим населенням. Погіршили ситуацію для повстанців смерть отамана Василя Чучупака 19 лютого 1920р. та розстріл більшовиками начальника штабу холодноярівців, брата ватажка Петра Чучупака під час полону у Смілянському ЧК[2]. Незважаючи на це 1920 р. став для Холодноярської організації періодом найінтенсивнішої боротьби проти російських більшовицьких окупантів.

Більшовики докладали багато зусиль, щоб приборкати холодноярівських повстанців, діяли різними методами. У серпні 1921р. чекістський агент Пташинський проник до Холодного Яру, і користуючись довірою, запропонував отаманам зібратись і обговорити план майбутнього загального повстання. Зібрати в одному місці повстанських ватажків і з подальшим їх арештом було ідеєю чекістів. Також одним з етапів ліквідації Холодноярської республіки стала так звана «амністія», яку обіцяли тим повстанцям, які складуть зброю добровільно. Обіцянкам повірили 1141 повстанців. Однак і після так званої «амністії» мешканців Мельників та навколишніх сіл, які активно підтримували повстанців, чекали жахливі репресії.

У 1922 р. повстанське військо розбилось на нечисельні загони, які намагалися продовжувати боротися з більшовиками. Однак вже у листопаді Черкащину було виключено зі радянського списку неблагонадійних територій щодо «бандитизму». Холодноярівський повстанський рух зазнав поразки [8].

Отже, повстанці Холодного Яру зробили вагомий внесок у боротьбу українців за збереження незалежної держави. Холодний Яр став одним з потужних повстанських центрів, який був створений місцевими селянами для захисту від «білих» і «червоних» та підтримки української державності. Повстанці Холодного Яру стали одним із символів боротьби українців проти російських окупантів.

Список використаних джерел та літератури

1. Василь Чучупака URL: <http://bandera.lviv.ua/vasyl-chuchupaka/>
2. Горліс-Горський Ю. Ми ще повернемося!. К., Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2012. С. 9-87.

3. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. Академічне видання. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 399 с.
4. Дорошенко М. Стежками холодноряськими. Спогади 1918-1923 рр.. Філадельфія, 1973. 220 с.
5. Коваль Р. Історія Холодноряської організації. Київ: Історичний клуб «Холодний Яр»; Кам'янець-Подільський: ПП «Аксіома», 2016. 104 с.
6. Коваль Р. Коли кулі співали : біографії отаманів Холодного Яру і Чорного лісу: воєнно-історичні нариси / Р. Коваль. К. ; Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2006. 624 с.
7. Коваль, Р. Начерк до історії Холодноряської організації 1917-1922 років // Коваль, Р. М. *Повернення отаманів Гайдамацького краю*. Київ, 2001. С. 194-220.
8. Митрофаненко Ю. Холодний Яр в історії Української революції 1917-1920-х рр.: історіографічна традиція та сучасні інновації осмислення / Ю. Митрофаненко // *Український визвольний рух*. 2016. № 21. С. 81-116.

ФАЛЬШУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОШОВИХ ЗНАКІВ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ 1917–1921 РОКІВ

Парган Н.О.

Старший фахівець Департаменту грошового обігу
Національного банку України, м. Київ

Важливим проявом державотворення часів Української революції 1917–1921 роки була побудова власної грошової системи. Водночас, введення в обіг національної валюти зіштовхнулося з проблемами, що сповільнювали цей процес. Однією з них було фальшування українських грошових знаків.

Фінансова політика урядів Української Центральної Ради (далі – УЦР), Української Держави Павла Скоропадського та Директорії УНР добре висвітлені в численних дослідженнях вітчизняного науковця П. Гай-Нижника. Боністичному аспекту присвячено праці Р. Тхоржевського, М. Гнатишака та інших. У цих дослідженнях фальшування українських грошових знаків згадується побіжно, в контексті політичної історії або джерелознавства. При цьому наявна джерельна база – протоколи поліції, листування та розпорядження урядів, джерела особового походження, публікації в тогочасній пресі тощо дає можливість висвітлити масштаби, способи та закономірності діяльності фальшивомонетників на території України та їх негативний вплив на побудову національної грошової системи.

Усі законодавчі акти, що стосувалися емісії українських грошових знаків, передбачали покарання за їх підробку. Уже в так званому Законі про гривню, прийнятому Центральною Радою 1 березня 1918 року, за фальшування передбачалося покарання «позбавленням прав і тюрмою» [5, с. 171]. До того ж, на самих кредитових білетах, знаках державної скарбниці та марках-шагах (види грошових сурогатів, що були випущені до обігу в 1917–1921 роках) зазначалося те саме.

Найбільшим центром фальшивомонетників була Одеса. Тільки в літографії Дукельського-Діклера інспектори карного розшуку виявили фальшивих кредитових білетів номіналом 100 карбованців на суму 1085900 рублів. З травня по серпень 1918 року в одеситів було знайдено підроблені кредитові білети в 40 та 20 карбованців [1, арк. 52]. Крім того карно-розшуковим відділом поліції була розкрита фабрика фальшування українських грошових знаків в квартирі Абрама Дегтярова, а також виявлено друкарський станок з усіма приналежностями в столярній майстерні Янкеля Каца по вул. Жуковського [1, арк. 52 зв].

Найбільшу фабрику фальшивомонетників було викрито у вересні 1918 року. В будинку біля дачі Кухти слідчі знайшли не тільки добре обладнану типографію, але й кілька мільйонів надрукованих з однієї сторони фальшивих

кредитових білетів номіналом 50 карбованців [6, арк. 103]. Ще одну підпільну друкарню розшукові агенти виявили в маєтку по вулиці Виноградній, де було знайдено «кіпу» віддрукованих розмінних марок «40 шагів». Її власники належали до анархо-комуністів [7, арк. 103]. Варто зазначити, що при браку необхідного устаткування в офіційних типографіях, які друкували державне замовлення, підпільні друкарні були чудово оснащені найрізноманітнішими станками та обладнанням.

Інколи фальшування відбувалося банальним способом. Наприклад, у Києві в обігу знаходили знаки 100 карбованців з виправленням номіналу на «400», а 2 карбованці 75 копійок – на 12 карбованців 75 копійок [8, с. 4]. Траплялися також крадіжки та збут недодрукованих грошових знаків робітниками друкарень [2, с.9].

Серед причин такого масштабного явища підробки грошей слід зауважити низький ступінь захищеності банкнот та знаків. Також на користь фальшивомонетників спрацювала плутанина у дизайні та кольоровій гамі кредитових білетів та знаків державної скарбниці, друкованих у київській та одеській друкарнях, бюрократична тяганина з затвердженням єдиних зразків, як це було з знаками номіналом 50 карбованців. Окрім того далася в знаки складна фінансово-політична ситуація, зокрема фінансовий голод.

Все це викликало неоднозначне ставлення населенням. Існували прецеденти, коли робітники відмовлялися отримувати заробітну плату українськими грішми, Київська контора Державного банку не приймала потерті знаки, вважаючи їх фальшивими [3, арк. 16 зв.], а певні фінансові установи взагалі відмовлялися приймати українські гроші [4, арк. 60].

Держава активно протидіяла фальшуванню грошових знаків. Це може стати темою окремого дослідження.

Таким чином, фальшування українських грошових знаків мало чималий масштаб, котрий породжувався та добре резонував з низькою якістю державних грошей. Це викликало недовіру населення до українських грошових знаків

загалом та спричиняло згубний вплив на становлення української національної валюти.

Список використаних джерел та літератури

1. Ведомость о числе преступлений и злоупотреблений, раскрытых чинами Уголовно-розыскного отдела г. Одессы, в период с 1 мая по 1 августа 1918 года. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 2199. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 52–52 зв.
2. Збут недороблених кредиток. *Відродження*. 1918. 2 (20) червня. С. 9.
3. Лист Управління Подільської залізниці до Міністра фінансів. 10 жовтня 1918 р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 2199. Оп. 1. Сп. 20. Арк. 16–17 зв.
4. Протокол экстренного заседания Комиссии по приему денежных знаков. 31 июля 1918 р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 2199. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 60.
5. Протокол засідання Малої Ради 1 березня 1918 р. № 90. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали : у 2т. / упор. Верстюк В. Ф. та ін. Київ : Наук. думка, 1997. Т. 2 : 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. С. 171.
6. Рапорт начальника Карно-розшукового відділу поліції м. Одеса від 25 вересня 1918 р. №7571. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 2199. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 103.
7. Рапорт начальника Карно-розшукового відділу поліції м. Одеса від 25 вересня 1918 р. № 7578. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 2199. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 104.
8. Фальшиві гроші. *Нова Рада*. 1918. 31(18) березня. С. 4.

УЧАСТЬ АРМІЇ ГРЕЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ КАМПАНІЇ КРАЇН АНТАНТИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ(СІЧЕНЬ-КВІТЕНЬ 1919 Р.)

Пігнаста Д. С.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми: Похід грецьких військ в Україні в 1919 р. став частиною кампанії країн Антанти спрямований проти більшовиків і мав завадити поширенню ідеї світової комуністичної революції. Участь Греції у війні вплинула на відносини українських і понтійських греків із радянською владою, що згодом стане одним із чинників репресій 1937 р. Участь грецької армії в бойових діях на території України залишається маловідомою сторінкою історії українсько-грецьких відносин.

Мета дослідження: висвітлити передумови, цілі, перебіг та наслідки участі грецької армії у військовій кампанії країн Антанти у 1919 р.

Історіографія присвячена діям грецьких військ в Україні в 1919 р. представлена роботами зарубіжних істориків, які розглядають роль Греції у Першій світовій війні та її участь у міжнародних конфліктах у післявоєнний час. В українській історіографії тема залишається малодослідженою і лише побіжно згадується в контексті дій військ Антанти на українських теренах(Попенко Я; Городня Н.; Дацків І). У праці «Еллінізм у південній Росії та українська кампанія: їх вплив на понтійське питання» грецького дослідника Н. Петсаліса-Діомідіса розглядаються передумови, причини й результати української кампанії, зміст переговорів між Грецією та Францією, пов'язуючи результати української кампанії з понтійською проблемою. Різні аспекти участі грецьких військ у спільному поході країн Антанти знайшли відображення у працях К. Фотіадіса, Н. Моттаса, К. Діогоса, Дж. К. Мухолаланда.

Джерельна база дослідження складається з опублікованих документів, дипломатичного листування між державами Антанти, офіційних звітів грецької армії, а також мемуарів учасників подій.

Після захоплення більшовиками влади в жовтні 1917 р. і декларування принципів світової комуністичної революції, країни Антанти стали приділяти особливу увагу подіям на теренах колишньої російської імперії.

Де-факто Франція визнала УНР ще за Центральної Ради, про що посол Франції в Києві Ж. Табуї заявив В. Винниченку 4 січня 1918 р. [3, с.52]. Франція прагнула створити буферну зону між більшовицькою росією та країнами Європи, а також мала економічні інтереси, зокрема володіла пакетом акцій у суднобудівній промисловості [1, с. 98].

Після закінчення світової війни Директорія УНР намагалася орієнтуватися в зовнішній політиці на Антанту[2, с. 215]. Але Франція сприймала Директорію як лівий пробільшовицький уряд. 14 січня між Антантою і Директорією почались переговори. Паралельно Франція вела перемовини з Добровольчою армією А. Денікіна, з метою створити плацдарм для наступу на більшовиків.

У Першій світовій війні Греція вступила у війну на боці Антанти, через прихильність прем'єр-міністра Е.Венізелоса. Після війни керівник французького уряду Ж. Клемансо запропонував Греції підтримати експедицію Антанти на Південь України для боротьби з більшовиками[7, с. 234]. Франція хотіла залучити греків, через небажання проливати кров своїх солдатів[6, с.50].

Відправляючи свої війська на південь України на підтримку Антанти, Греція одночасно посилювала національне відродження серед понтійських греків і їхні сподівання на допомогу з боку метрополії в намаганні здобути незалежність від Османської імперії [7. 228-230, 250-251].

Е. Венізелос вагався відправляти військо до України, адже розумів, що солдати могли потрапити під вплив більшовицьких ідей. Окрім того, він

побоювався реакції соціалістичних партій у Греції. Однак погодився і направив 1-й армійський корпус у складі трьох дивізій (42000 військових) обмін на підтримку територіальних претензій Греції у Східній Фракії й Малій Азії та з метою захистити понтійських греків.

Війська Антанти досягли України, а саме Одеси 8(20) січня 1919 р. Ними керував генералом Ф. д'Ансельм, а грецький генерал Нідер прибув в Одесу значно пізніше[8].

Просування грецьких та союзницьких військ Антанти в Україні відбувалося повільно, особливо після зосередження 22 тисяч союзників в Криму. Союзне командування змушене було рахуватися з антиантантівськими настроями Півдня України. У лютому-березні 1919 року українські повстанці під керівництвом Григор'єва після завзятих боїв захопили Миколаїв, Херсон і Вознесенськ. На відміну від французів та інших військових сил, грецькі солдати чинили сильний опір, зазнавши значних втрат.[4]

14 березня 1919-го було оголошено, що Одесу повстанці обступили облогою, а французький генерал д'Ансельм узяв на себе всю повноту влади в одеському регіоні. Втрата Сербки, на північному сході від міста, де розташовувались грецькі війська відкрила шлях більшовикам до Одеси.

Вирішальний вплив на пересування грецьких та інших військ на Півдні України мав початок Паризької мирної конференції, на якій було ухвалено загальне рішення країн Антанти евакуювати війська з Одеси, а також зміна уряду Франції, який виступив проти продовження інтервенції.

До 6 квітня 1919 р. сили Антанти залишили Одесу. Грецькі військові частини прикривали евакуацію, потім відступили до Криму. Причинами евакуації були й відсутність продовольства для харчування вояків і деморалізація французьких військових підрозділів. Завершальним епізодом кампанії був франко-грецький конфлікт, що стався 19 квітня.

Відсутність належної координації між різними союзними силами, призвела до військових поразок та втрати контролю над територіями. В результаті, у квітні 1919 року Антанта прийняла рішення про відступ і грецькі війська покинули Україну.[4]

Таким чином, слід зазначити, що після завершення Першої світової війни Франція не мала достатніх ресурсів для масштабної антирадянської інтервенції і залучила для боротьби з більшовиками грецький військовий контингент. Греція, відправляючи свої війська до України, переслідувала власні інтереси. Серед її мотивів були прагнення заручитися підтримкою Франції на Паризькій мирній конференції для вирішення територіальних питань і захист переслідуваних грецьких християн в Османській імперії.

Однак Антанта, Директорія УНР та російська Добровольча армія не змогли об'єднати зусилля для створення єдиного фронту проти більшовиків що визначило в кінцевому результаті їх поразку.

Локальний характер розташування військ Антанти, їхня нечисельні та пасивні військові дії визначили неможливість досягнення початкової поставленої мети.

Список використаних джерел та літератури

1. Городня Н. Переговори між представниками Директорії УНР і держав Антанти у січні-березні 1919 р. *Європейські історичні студії*. № 6. С. 2017. 84-106.
2. Дацків І. Українсько-французькі відносини в період Директорії УНР. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. № 19. С. 2010. 215.
3. Попенко Я. «Українське питання» в політиці Французької Республіки впродовж 1917–1921 рр. *Українська зовнішня політика новітньої доби*. №19. 2014. С. 52.
4. Український тиждень. Грецька авантюра на Півдні України.

URL: <https://tyzhden.ua/hretska-avantiura-na-pivdni-ukrainy/>

5. Христюк, П. Українська революція. Розвідки і матеріали. Кн. 4. Замітки і матеріали до історії Української революції. 1917–1920 рр. Т. IV. Нью-Йорк: Вид-во Чарторийських. 1922.
6. Munholland, J. K. 1981. The French Army and Intervention in Southern Russia, 1918–1919. Cahiers du monde russe et soviétique. № 22 (1). 50 p.
7. Petsalis-Diomidis, N. 1972. Hellenism in Southern Russia and the Ukrainian Campaign: their effect on the Pontus Question (1919). Balkan Studies. Vol. 13, t. 2. 221-263 p.
8. Μόττας, Ν. 2019. «Μόλις έμαθα ποιοι είναι οι μπολσεβίκοι αποφάσισα να περάσω μαζί τους» - Όταν Έλληνες Στρατιώτες αρνήθηκαν να πολεμήσουν ενάντια στην Σοβιετική Ρωσία. URL: <https://tinyurl.com/rsr9v9b>

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (УЦР) В ОЦІНКАХ ДМИТРА ДОРОШЕНКА

Протуренко В. О.

Студент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Актуальність. Дмитро Дорошенко свідок та творець української державності на початку ХХ століття. Перебуваючи у вирії революційних подій, він зробив політичний внесок у створення УНР, проте, у значній мірі через свої переконання, опинився в опозиції до УЦР. Власні роздуми, щодо формування української держави Д. Дорошенко виклав у своїх працях. Їх вивчення дає можливість проаналізувати погляди діяча на державотворення УЦР й дійти висновків чому тодішня українська влада не змогла налагодити ефективне функціонування державного апарату.

Мета: проаналізувати погляди Д. Дорошенка на державне будівництво УЦР.

Короткий опис джерельної бази та історіографії. Ключовими для написання стали праці Дмитра Дорошенка: «Мої спомини про недавнє минуле

(1914-1920 рр.)» [5] та «Історія України 1917–1923 рр.» [4]. Важливу роль становлять праці його сучасників, зокрема І. Мазепи «Україна в огні й бурі революції» [6], щоденник С. Чикаленка за 1918-1919 рр. [8], праці В. Винниченка «Відродження нації Том I» [1], «Відродження нації Том II» [2].

1917 р. був останнім роком існування Російської імперії та початком українського державотворення. Координуючим органом українців стала УЦР. Від початку її створення виникли суперечки щодо формування та складу. За спогадами Д. Дорошенка існувало два варіанти утворення УЦР. Перший полягав у тому, що рада мала бути створена на базі Товариства українських поступовців з долученням усіх українських сил. Другий, відстоювали соціалісти, які вимагали партійного принципу, що зрештою і переміг. Д. Дорошенко згадував: «Але тому, що переспорити й переконати людей з демагогічним нахилом дуже важко, то оскільки не сперечалися й не гарячилися при формуванні Центральної Ради, але складати її довелося по принципі партійному» [5, с.85]. При цьому, він зазначав: «...це уявлялося ділом дуже небезпечним по своїх наслідках» [5, с.85]. Уже в еміграції С. Петлюра також визнавав, що це був невдалий підхід: «Вони партійні інтереси ставили вище державних...» [7, с. 222].

Критикував Д. Дорошенко і склад УЦР куди не були допущені представники середньої й більшої власності, а також заможні селяни. Про багатих українських селян діяч писав: «заможні селяни – то найбільш збережений і твердий з національного погляду елемент» [5, с.154].

Одним із ключових моментів невдалого державотворення УЦР стало створення власної армії. Д. Дорошенко наступним чином окреслив хиби українізації армії: «Замість того, щоб відразу поставити справу на твердій національно-патріотичній основі, використовуючи всі здорові елементи армії зверху до низу й організувати українське військо на принципах твердого ладу й дисципліни, керманічі, здебільшого молоді й недосвідчені люди, прапорщики або військові урядовці повели справу з усіма прийомами дешевої демагогії... боялися і не давали ходу дійсно заслуженим і бойовим офіцерам..»

[5, с.129]. Підтримував цей погляд й І. Мазепа, який також твердив, що армію потрібно було формувати лише з національно свідомих людей..» [6, с.38]. Подібні погляди висловлював і Є. Чикаленко, щоправда, він акцентував увагу на тому що старі офіцери не такі й надійні: «кадрові офіцери за невеличким винятком, всі були ворогами української держави й воліли большевицьку Росію, ніж Україну» [8, с.40]. Знову ж таки існував і політичний вимір питання. С. Петлюра згадував, що йому через партійну засліпленість заздрили та не виділяли кошти на формування Коша Слобожанської України [7, с. 222].

Інше не менш важливе питання, яке піднімає Д. Дорошенко це зв'язок Києва з регіонами. Перебуваючи на посаді губернського комісара Чернігівщини, він згадував, що Генеральний секретаріат не вживав заходів, щоб нав'язати контакти із місцевою адміністрацією, причому уряди губерніяльних комісарів скрізь очолювали уже українці. «З Петербурга мене щодня закидали десятками телеграм, навіть про дрібниці, від київського уряду не тільки нічого не присилалося, але й не можна було добитись навіть відповіді на свої телеграми» [5, с.178]. Навіть В. Винниченко погоджувався, що проявів влади Генерального Секретаріату на місцях було дуже мало[3, с.273]. У праці «Історія України 1917-1923» Д. Дорошенко писав, що у листопаді 1917 р. Генеральний Секретаріат уже намагався встановити свою владу у провінції, відсилав накази й заклики, проте всі державні, адміністративні, судові та інші установи були дезорганізовані [4, с.151].

Вкрай важливими питаннями для населення України була земельна реформа та меншою мірою проголошення автономії. Ці проблеми УЦР намагалася розв'язати видавши III Універсал. Д. Дорошенко, радше негативно оцінив Універсал, адже УЦР проголосила скасування права власності та передачу землі селянам без викупу, але, зрозумівши хибний шлях, видала пояснення, де застерігала від самовільного захоплення землі [5, с.204]. Наслідки були катастрофічними: «Натурально, що «симпатії народніх мас» відвернулися від Центральної Ради й перевелись до більшовиків...» [5, с.205]. Д. Дорошенко

також наводить позицію заможних верст населення, щодо III Універсалу, які також негативно до нього поставилися [4, с.145]. У голови Генерального Секретаріату В. Винниченка була ж своя позиція та бачення стосовно земельного питання: «Ми зовсім не хотіли бути большевиками, які “вносили анархію” в індустрію, які “демагогічно” одбірали в поміщиків землю й без усяких церемоній видавали її селянам» [2, с.111]. Також не було розв’язано Третім Універсалом і національного питання. У спогадах Д. Дорошенко писав, що у Чернігові Універсал прийняли як незалежність і святкували з військовим парадом [5, с.195], проте у праці «Історія України 1917-1923», вказує, що відхрещуючись від самостійності УЦР змарнувала національний ентузіазм [4, с.141].

Дуже критично Д. Дорошенко оцінював діяльність УЦР після її повернення, у березні 1918 р., до Києва: «Коли нарешті показалися в Києві Голубович з своїми міністрами, а за ними й Грушевський з Малою радою, то заспівали свої старі пісні, то громадянство побачило, що нічого нового не буде...» [5, с.231].

Отже, Дмитро Дорошенко критично оцінює державотворчу діяльність Української Центральної Ради, вказує на хиби її формування, помилки у проведенні українізації армії та непослідовність у вирішенні земельного та національного питань.

Список використаних джерел та літератури

1. Винниченко В. К. Відродження нації. Частина 1. Відень : Дзвін, 1920. 348с.
2. Винниченко В.К. Відродження нації. Частина 2. Відень : Дзвін, 1920. 328 с.
3. Винниченко В. К. Щоденник 1911-1920. Едмонтон-Нью-Йорк : Канадський Інститут Українських Студій і Комісія УВАН у США для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка, 1980. 499 с.
4. Дорошенко Д. І. Історія України 1917-1923 рр. : документально-наукове видання. Том 1, упоряд. К. Галушко. Київ, Темпора, 2002. 320 с.
5. Дорошенко Д. І. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 рр.). Київ : Темпора, 2007. 632 с.

6. Мазепа І. П. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921. Київ : Фоліо, 2019. 667 с.
7. Петлюра С. В. Статті. Ред. М. Москаленко, упоряд. О. Климчук. Київ : Дніпро. 1993. 341 с.
8. Чикаленко Є. Х. Щоденник (1918-1919). Київ : Темпора, 2011. 424 с.

ДЕМИД РОМАШКО: ЗАПОВНЕННЯ ПРОГАЛИН ПОХОДЖЕННЯ

Радіо М.В.

Викладач,

Економіко-правовий фаховий коледж Київського кооперативного
інституту бізнесу і права

Український історик Станіслав Кульчицький вважає, що поняття “отаманщина” до обігу було запроваджено В. Винниченком (він зробив це у своїй книзі “Відродження нації”) і обмежувалось періодом від січня 1919 року (початку другої війни УНР з РСФРР) до так званої “листопадової катастрофи” 1919 року [5]. З енциклопедії довідуємось, що “Отаман – термін тюркського походження, у тюркських мовах означав: “провідник”, “керівник”, “батько”” [8].

Павло Гай-Нижник звертав увагу, що для багатьох дослідників того періоду притаманне скоріше негативне ставлення до діяльності отаманів через послаблення обороноздатності перед зовнішнім ворогом, відсутність консолідуючого центру та єдності та ін.

Фактично ж повстанські загони захищали свої села, містечка, міста, воюючи проти зовнішнього ворога, спроб встановлення іншої (на їхню думку, ворожої та шкідливої) влади, а подекуди і між собою. Тому деякі дослідники вважають, що це були вимушені дії за таких умов. І досить значна кількість праць висвітлює невідомі раніше прогалини у біографіях таких діячів. Чисельність учасників повстань означеного періоду різна. Так само проблематично встановити точну чисельність отаманів (як мінімум відомо про понад 60 осіб), котрі були

помітними своєю активною діяльністю [1, с. 105-110]. Життєвий шлях деяких з них досліджував Роман Коваль.

Постаті одного з них, а саме - Демида Ромашка було присвячено кілька розвідок, літературні твори.

Наприклад, журналіст Олександр Ясенчук в своїй статті наводить версію, згідно якої саме Ромашку П. Тичина присвятив один з своїх віршів “На майдані коло церкви”. Фактів для такого обґрунтування не наведено [9]. Натомість земляк Тичини теж поет Дмитро Головка згадує, що Павло Григорович на питання стосовно прообразу літературного героя відповів: “...образ чабана - збірний, узагальнений”[2, с. 109]. Тож бачимо, що постать отамана дещо оповита легендарністю. Чимало з його біографії поки є невідомим, попри актуальність такої тематики. Наприклад, досі широкому загалу не були відомі зображення (світлина), дата народження та походження одного з лідерів повстанців на Чернігівщині. Про це зазначає Віталій Назаренко: “Ані рік народження, ані дата – невідомі”[6, с. 7].

Тому метою даного дослідження є встановлення дати народження отамана та його походження. Про актуальність вивчення діяльності та загалом життя отаманів свідчать зростаюча кількість статей і книг відповідної тематики, адже це сприяє ґрунтовнішому розумінню суспільно-політичних процесів тих часів.

Нещодавно мною був віднайдений запис в метричній книзі Покровської церкви, який дозволяє з великою вірогідністю припустити коли з'явився на світ Демид Ромашко. В джерелі зафіксовано, що 02 липня 1894 року у с. Ярославка (Козелецького уїзду, нині - Ніжинського району на Чернігівщині) народився і цього ж дня був хрещений Діомид Євстафійєв Ромашко [4]. Фактично це ім'я є тотожним Демиду (Демидку, Демидоньку, Демидочку, Демидку). Так само і Євстафій є Остапом[7, с. 55; 58].

Батьки уклали шлюб за 9 років до народження їхнього сина Демида Ромашко, тобто у 1885 році, 18-го січня. Обоє (Євстафій Симеонов Ромашко та Єфросинія Іванова) значились як казенні селяни і одружувались вперше [3].

Демид не був єдиною дитиною у подружжя. Принаймні наявні записи про народження 3-х братів та рідної сестри. Але мати помирає, коли Демиду виповнилося лише 6 років. Очевидно це могло суттєво ускладнити дитячі роки хлопця і привчити змалечку до самотійності.

Підсумовуючи вищевикладене, на основі метричних книг вдалось з великою вірогідністю встановити точну дату народження Демида Ромашка та дізнатись відомості про селянське походження його батьків. Тож на момент вбивства отаман мав 25-26 років. В подальшому є необхідність залучення (за наявності) додаткових джерел для підтвердження цих відомостей, оскільки не можна відкидати можливість помилкового запису через людський або інший фактори.

Список використаних джерел та літератури

1. Гай-Нижник П. Отаманщина в період Директорії УНР: соціальна база, роль і місце в національно-визвольній боротьбі. *Література та культура Полісся*. Вип.58: Проблеми філології, історії та культури ХХ століття у сучасних дослідженнях. - Ніжин: Вид-во НДПУ ім.М.Гоголя, 2010. С. 105-114.
2. Головка Д.А. Журбина криниця: оповідання. Афори. К.: Український письменник, 2003. 166 с.
3. ДАЧО. Ф. 679, Оп. 10, Спр. 381. Арк. 391 Зв., 392.
4. ДАЧО. Ф. 679, Оп. 10, Спр. 640. Арк. 77 Зв., 78.
5. Кульчицький С.В. ОТАМАНЩИНА [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. 728 с.: іл.. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Otamanschyna> (дата звернення: 01.11.2024).

6. Назаренко В. «Ви чували про Ромашку, про Тютюнника, Махно...»? Чернігівщина. №25 (634). 22 червня 2017 р. С. 7.
7. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник / За ред. В. М. Русанівського; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. 3-тє вид., випр. К. : Наукова думка, 2005. 334 с.
8. Щербак В.О. ОТАМАН [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2010. 728 с.: іл.. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Otaman> (дата звернення: 01.11.2024).
9. Ясенчук О. Лівобережні повстанці Київщини і Чернігівщини: їх порівнювали з Махном. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/02/28/28210/> (дата звернення: 01.11.2024).

ЖІНКИ У БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНУ: ДІЯЛЬНІСТЬ ОТАМАНШИ МАРУСІ СОКОЛОВСЬКОЇ

Сукач А. Р.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми: Відновлення та розбудова української держави зумовили зростання інтересу до національної історії. Перед істориками постало завдання об'єктивного висвітлення участі жінок у боротьбі за Україну. Сучасна українська історіографія значною мірою дослідила селянський повстанський рух під час Української революції 1917-1921 рр., однак роль жінки у революційних подіях залишається мало вивченою. Історія жіноцтва у тогочасному суспільстві, на прикладі життя та діяльності Марусі Соколовської, демонструє приклад сміливості та самопожертви, що крізь віки мотивує сучасне покоління до боротьби за збереження цілісності держави.

Мета: висвітлити діяльність отаманши Марусі Соколовської, показати її участь у боротьбі за збереження української держави.

У сучасній історіографії відсутнє комплексне дослідження присвячене висвітленню участі жінок у боротьбі за державу в роки Української революції. Лише в окремих працях розкриваються маловідомі аспекти діяльності жінок у 1917-1921 рр. Так, аналізу діяльності жінок-воїнів через призму спогадів сучасників присвячена стаття А. Грідіної «Жінки-героїні Української революції за спогадами сучасників». Дослідження дозволяє показати роль жінок в Українській революції не лише через офіційні документи, а й через спогади. Праця Г. Махоріна «Українська національна революція 1917-1922 рр. та її перебіг на Житомирщині» демонструє роль жінок у локальних осередках національного спротиву. Дослідник спирається на офіційні документи радянських спецслужб та спогади учасників подій.

Джерельну базу дослідження становлять свідчення очевидців та тогочасні періодичні видання.

Становище жінки в суспільстві зазнало значних змін під впливом Великої війни 1914-1918 рр. Мобілізація чоловіків перекладала господарські обов'язки на плечі жінок, які з часом прагнули принести користь не лише в тилу, але й на фронті як сестри милосердя чи військові.

Першими відомими жінками, які взяли зброю до рук для захисту української державності стали Олена Степанів, Софія Галечко, Ганка Дмитерко.

Учасник Чортківської офензиви, вояк УГА В. Левицький у виданні «Дороговказ: орган вояцької думки і чину» залишив спогади про роль жіноцтва у визвольному русі. Мемуарист згадував: «Це були дівчата ідейні, які ... на поклик нашого уряду пішли добровольцями в армію боронити свою батьківщину» [2, с. 49].

З подібних свідчень можна зробити узагальнений образ жінки, яка добровільно долучилася до українського війська. Мотивацією для цього виступали розуміння необхідності брати участь у боротьбі за власну державу проти ворогів, підтримка рідних, які пішли воювати, допомога пораненим.

Жінки в армії УНР виконували різні функції, брали участь у бойових діях, забезпечували комунікацію між республіканською армією та повстанськими загонами і навіть командували військовими загонами [2].

Однією з легендарних жінок військових була Маруся Соколовська. Вона народилася 14 грудня 1902 року у Горбулеві, нині Житомирщина. З березня 1919 року, у віці 16-ти років, вона входила до складу повстанського загону, який очолював її брат Дмитро Соколовський. 8 серпня 1919 р. більшовики вбили отамана. Керівником загону в 300 шабель та 700 багнетів стала 17-річна Олександра, яка пізніше взяла собі ім'я Маруся [1, с. 121].

Соколовська підтримувала Директорію УНР у боротьбі проти російських ворогів. Про це повідомляла газета «Громадянин»: «...коли у Житомирі відновилася влада Директорії, Олександра прибула до міста...Після спілкування з [Директорією] заявила про те, що готова зі своїми бійцями підтримувати владу...» [3, с. 139].

Загін, яким командувала Маруся, воював не тільки на Волині, а й у інших губерніях, зокрема, на Вінниччині. 14 листопада 1920 р. у містечку Вахнівці (нині Вінницька область) гайдамаки Марусі вщент розгромили більшовицький продзагін 24-ї Залізної дивізії.

Сотник УГА Василь Бачинський, зустрівся з отаманшею у с. Вересах біля Житомира, де став свідком розмови Олександри зі стрільцями. Про цю зустріч він написав: «Уже давно підвода стояла готова до від'їзду, а Маруся малювала минуле... Як кайдани рвались, як воля родилась... Як вона ночами прокрадалась крізь ворожі застави... Братів не стало... Бог і Україна знають, що поклали свої голови за волю Батьківщини...» [3, с. 139].

Про подальшу долю Соколовської невідомо. Загадкою залишається і її дата смерті [3, с. 139].

Отже, життя та діяльність Олександри Соколовської переконують в тому, що жінка на війні відіграє важливу роль, в тому числі і як командир бойового підрозділу. Приймавши на себе велику відповідальність, отаманша довела, що жіноча сміливість нічим не поступається чоловічій. Її образ стимулює інших жінок на активну участь у боротьбі за незалежність України. Яскравим прикладом є сучасна військова – Олена Звіробій, яка взяла собі позивний «Маруся» надихнувшись історією Соколовської.

Отаманша Маруся залишилася у національній пам'яті символом незламності українок і її приклад особливо актуальний у наш час, коли Україна знову відстоює свою незалежність у боротьбі з російським агресором.

Список використаних джерел та літератури

1. Ганжа О.І. Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917- 1927). К.: Інст історії України НАН України, 2000. 208 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000515>
2. Грідіна А. Жінки-героїні Української революції за спогадами сучасників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Т. 1, № 52. С. 46-49. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_1/5.pdf (дата звернення: 30.10.2024).
3. Махорін Г. Українська національна революція 1917-1922 рр. та її перебіг на Житомирщині / Геннадій Махорін. Житомир : Євенок О. О. 2017. 202с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/8511/1/ukr_revol_2017_209.pdf

ВАСИЛЬ ТЮТЮННИК ТА СЕРГІЙ ДЯДЮША ЯК ВИЗНАЧНІ ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ПОЛТАВЩИНІ

Ярошенко В. Д.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність роботи: Сьогодні в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну дослідження діяльності та вшанування пам'яті діячів Української революції є важливим проявом національної свідомості та прикладом того, що ми не забуваємо тих, хто боровся та поклав своє життя за українську державність. Полтавщина, як один із регіонів революційних подій, стала центром діяльності багатьох визначних діячів, які боролися за незалежність України, зокрема Василя Тютюнника та Сергія Дядюші, уродженців Хорольщини. Аналіз їхньої діяльності та внеску є дійсно актуальним, оскільки дасть нам змогу прослідкувати паралелі опору українців у ХХ ст. та в сучасному суспільстві.

Мета роботи: дослідження та аналіз діяльності Василя Тютюнника та Сергія Дядюші як поборників за українську незалежність.

Щодо історіографії та джерельної бази, яка стосується кожного з цих постатей, то про Василя Тютюнника немає жодної цілісної наукової праці наразі. Одним з цінних джерел про нього є спогади Євгена Маланюка. Тим не менш, про його життя та діяльність написані наукові статті, зокрема Наталією Марчук та Надією Требіною. Щодо Сергія Дядюші, то варто згадати про праці Я. Ю. Тинченка: «Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) та «Українське офіцество: шляхи скорботи та забуття. 1917–1921 роки».

Василь Тютюнник народився 17 липня 1890 року у селі Куторжиха Хорольського повіту Полтавської губернії. Він є видатною та непересічною особистістю, яка зробила вагомий внесок під час Української революції. Військовий діяч, старшина армії Української держави та Директорії у 1918-1919

рр., полковник, начальник генерального штабу армії УНР та командувач дієвої армії УНР – все це про Василя Тютюнника.

Євген Маланюк у своїх спогадах згадував: «На той час, Головне управління Генерального штабу справляло малоросійське враження... На чолі більшості відділів стояли типово російські, явно ворожі Україні офіцери... Але саме відділ служби Генерального штабу... та Оперативний відділ, завдяки керівникам його – полковнику Мешковському та підполковнику Тютюннику, – були, власне, двома оазами в пустелі «марососійської» бюрократичності та російської ворожості...» [4].

У період гетьманства Василь Тютюнник продовжував військову службу, але правління П. Скоропадського йому не дуже подобалося через російську орієнтацію. Так само надзвичайно здивував його і універсал про федерацію з білогвардійською росією. Василь Тютюнник був запальним, але в той же час стриманим. «Занадто він був патріотом і вояком, – писав Є. Маланюк, щоб відмовитись від обов'язку..., він переступив через свою ображену амбіцію, вибачивши тим сліпим, що кидали в нього ще недавно...» [2].

Роль Василя Тютюнника важко переоцінити. Він творив українську військову історію до кінця 1919 року. Це був той, безперечно, найвидатніший старшина і полководець український, який створив національну армію України, який провадив нею аж до оволодіння Києвом 1919 року. То був той отаман Василь Тютюнник, що запалений духом любові до Вітчизни, згорів, як свічка, на славу історії української [3].

Не менш значною була діяльність Сергія Дядюші. Він був видатним українським полководцем, генерал-поручником Армії УНР, народився 26 вересня 1870 року в місті Хорол Полтавської області. Походив із козацько-шляхетського роду, як і багато полтавців. Його життя було загалом присвячене саме військовій службі. У квітні 1918 року Дядюша розпочав службу в Армії УНР, що дозволило йому згодом обіймати ключові посади: начальника

Волинського корпусу, головного інспектора піхоти, начальника Головного управління Генерального штабу, військового міністра. У жовтні 1918 року, очолюючи Холмську групу Волинського армійського корпусу, Сергій Дядюша брав участь у антигетьманському повстанні.

З 17 листопада 1918 р. виконував накази військового міністра, а з 1 грудня 1918 р. перебував у військовому штабі Директорії УНР при Симоні Петлюрі. Дядюша займав тоді нейтральну позицію щодо керівництва держави, що призвело до його звільнення. Проте 31 грудня 1918 року він був призваний до Армії УНР знову, увійшовши до штабного резерву.

Під час Української революції і до останніх днів свого життя Сергій Іванович Дядюша залишався вірним ідеї створення самостійної української держави і незважаючи на часту зміну керівної верхівки, підозри у нелояльності до чинної влади, у шпигунстві, він продовжував роботу по формуванню майбутньої військової еліти задля боротьби за українську державність [5].

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що Василь Тютюнник та Сергій Дядюша були дійсно визначними постатями, хоча біографічних даних про них доволі обмаль. Вони, як багато інших українських діячів на той час, присвятили своє життя розбудові української держави та армії. Сьогодні дуже важливо пам'ятати про таких людей, оскільки, як писав Євген Маланюк: «Там, де немає пошани до визначних особистостей, не може витворитися традиція, що грає таку велику роль у вихованні нації, в накресленні її історичних завдань і шляхів...».

Список використаних джерел та літератури

1. Дядюша Сергій Іванович. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-19736>
2. Недооцінений отаман. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/12/20/156759/>
3. «Вісті Хорольщини», № 3 24.01.2020. 1 с.

4. «Найвидатніший старшина і полководець український». *Інтернет-видання «Полтавщина»*. URL: <https://poltava.to/project/6528/>
5. 26 вересня минає 150 років з дня народження відомого військового діяча, генерала-поручика армії УНР Сергія Дядюші | Черкаська районна адміністрація. URL: <https://cherkassyrd.gov.ua/vydatniukrayintsi/2020/09/23/26-veresnya-mynaye-150-rokiv-z-dnya-narodzhennya-vidomogo-vijskovogo-diyacha-general-poruchyka-armiyi-unr-sergiya-dyadyushi/>

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ І РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

НАСЛІДКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У МОЛДОВІ (2024) ДЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Бойда А. В.

Аспірант,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Актуальність проблеми. Сучасна нам повномасштабна війна, яка триває з 24 лютого 2022 р. несе за собою не лише військово-стратегічний, а й важкий міжнародно-дипломатичний напрямок оборони і наступу для України. Окрім того, що головною подією 2024 р. для світу були нещодавні вибори президента США, не менш вагомими події для нас мали місце в сусідній державі – Молдові. Такими ж вагомими для України є і парламентські вибори в Грузії 26 жовтня 2024 р. Однак, на відміну від Грузії, у Молдові є і досі неконтрольована проблема у вигляді нелегітимного і керованого Кремлем Придністров'я. З врахування того, що на президентських виборах в Молдові стояв вибір між ЄС і росією, перед Україною також стояла проблема двох сценаріїв подальших подій. У першому – це відкриття нового фронту російсько-українського конфлікту, а в другому – це спроба владнати проблему спільно з офіційним Кишинівом.

Мета — проаналізувати останні актуальні події в Молдові і їх наслідки для України в короткостроковій перспективі грудня 2024 – листопада 2025 рр.

Джерельну базу дослідження презентують матеріали українських і західних ЗМІ, які висвітлювали події в Молдові в жовтні 2024 р. Досліджуваною нами проблемою активно займалися такі дослідники як К. Вітман, М. Герасименко, Ю. Левченко, М. Москалюк, В. Сухонос, Л. Талмазан і ін.

В жовтні 2024 р. Молдова могла стати для України ще одним сусідом, який різко змінив вектор зовнішньої політики з проєвропейського на проросійський. Так свого часу це сталося в Словаччині в 2023 р. – одразу ж після приходу до влади Р. Фіцо. Схожий сценарій міг реалізуватись і за можливого приходу до влади опонента М. Санду экс-генпрокурора РМ О. Стояногло або ж экс-башкана Гагаузії І. Влах. Проросійські медіа активно поширювали ідеї щодо покращення відносин між Кишинівом і Москвою саме за рахунок обрання О. Стояногло. У випадку перемоги проросійського кандидата, хаос в РМ був би вигідний Кремлю для формального приводу для чергової т.зв. «СВО», а де факто – нового театру війни в Європі [1, с. 94-95].

У першому турі (мав місце 20 жовтня 2024 р. – А. Б.), М. Санду змогла отримати 42,4 % голосів, а її опонент О. Стояногло – 25,9 % голосів. Звісно, що у порівнянні з виборами 2020 р. рейтинг і прохідність М. Санду на виборах суттєво впала. Однак, це не означало, що для неї буде проблемним другий тур (пройшов 3 листопада – А. Б.). Тут п. Санду завдяки мінімальному відриву від конкурента і за рахунок голосів діаспори зібрала 55% голосів. Перемогу Санду в цьому випадку можна сприймати як ще одну російську поразку [2].

Загалом, події 20 жовтня – 4 листопада 2024 р. в Молдові є чітким сигналом для України. Вони засвідчили, що у випадку проведення президентських і парламентських виборів в 2025-му або 2026 р. в Україні, діаспорні голоси також можуть відіграти вагомую роль при обранні президента і нової ВРУ [3].

Отже, перемога М. Санду на виборах в 2024 р. засвідчила про потребу пошуку покращення міждержавної співпраці між Україною і РМ у сфері євроінтеграції, культури, освіти, збільшення обсягу взаємної торгівлі і т.д. Останні події в РМ також засвідчили, що потенційний спалах сепаратизму в Гагаузії може перекинутись у наслідках на проблемні райони південно-західної Одещини. В даному випадку Україні слід посилити безпекові заходи в цих районах і покращити заходи з українізації, роботи з населенням та зосередити більше уваги на виборах у післявоєнний час.

Список використаних джерел та літератури

1. Бойда А. Придністров'я як фактор замороженої напруги в російсько-українській повномасштабній війні 2022-2024 рр. *Матеріали міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів «Україна-НАТО: спільні безпекові виклики (до 75 річниці підписання Північноатлантичного договору)»* (05 квітня 2024 року). Ужгород: Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», 2024. С. 93 – 97.
2. Вибори в Молдові: Євросоюз привітав Санду з перемогою. *Радіо Свобода*, 4 листопада 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-moldova-vybory-sandu-peremozha-yes-pryvitannya/33186826.html>
3. Імуш В. Санду перемогла на президентських виборах: що це означає для Молдови, України та Одещини? *Думська*, 4 листопада 2024. URL: <https://dumskaya.net/news/sandu-pobedila-na-prezidentskih-vyborah-что-eto-186410/ua/>

ПРОРОСІЙСЬКИЙ ВПЛИВ НА ПОЛІТИКІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА НАСЛІДКИ СТОСОВНО ДОПОМОГИ УКРАЇНІ

Деревляний Д. В.

Студент,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

З часів розпаду Радянського Союзу Російська Федерація послідовно намагалась знайти прихильників та лобістів на території країн Заходу. **Актуальність теми** апологетів проросійського впливу та «друзів Росії» в країнах Європейського Союзу у контексті допомоги Україні обумовлена важливістю для нашої держави сталої підтримки її боротьби з агресором, а також швидкістю процесу євроінтеграції нашої держави.

Наукова проблематика статті включає дослідження зв'язків західних політиків та громадських діячів із ЄС, їх вплив та наслідки. **Джерелами досліджень** є публікації в західній пресі та дослідження міжнародних розслідувачів.

Ще з 2014 року в лексикон політичних оглядачів, а потім – і широкого кола читачів увійшов термін *putinversteh* – «той, хто розуміє Путіна». Таким терміном стали називати німецьких політиків, які адвокували інтереси Росії або хоча б намагалися «не злити Кремль». Частина німецьких політиків позв'язують історичні, економічні та ідеологічні зв'язки, що послаблюють реакцію Німеччини на агресію Росії. У період Холодної війни СРСР активно використовував шпіонаж і контакти з німецькими соціал-демократами (*SPD*) для просування своїх інтересів. Ця спадщина й досі впливає на німецьку політику, де частина політичного істеблішменту проявляє симпатії до Кремля або виправдовує його дії.

Найяскравішим прикладом довгий час залишався ексканцлер ФРН Герхард Шредер, який співпрацював з "Газпромом" і публічно виправдовує анексію Криму, проводячи паралелі з іншими конфліктами. Також окремі діячі з політики, бізнесу та культури підтримують російські наративи, зокрема через моральну еквівалентність чи антипатії до США [4].

Відповідна діяльність поширена у більшості країн ЄС, зокрема – у Франції існує ряд політиків, асоційованих із Росією – серед яких найвідомішою, безумовно, є Марін Ле Пен. Політики табору «розуміючих Путіна» не завжди є маргінальними – наприклад, вони стоять на чолі Угорщини та (від недавніх пір) Словаччини. Риторика Роберта Фіцо, прем'єр-міністра Словаччини, може бути інтерпретована як спроба зменшити підтримку України на міжнародній арені, використовуючи заклики до "миру", які насправді слугують для тиску на Україну. Його часті акценти на "слов'янській єдності" відображають ідеологічні підходи, які Росія застосовує для виправдання своєї агресії. Водночас позиція

Фіцо підкреслює складнощі в єдності ЄС щодо підтримки України, зокрема в умовах можливих змін у політиці США [5].

Проросійські актори, однак, не обов'язково виступають за знищення України або повне відрізання допомоги. Навесні 2023 року Ле Пен наголошувала: *«коли одна країна нападає на іншу і загрожує її суверенітету, необхідно займати чітку позицію»*. Вона підтримує постачання Україні «оборонної» зброї, але виступає проти поставок «наступальної». Ле Пен заявила, що воєнне вирішення ситуації неможливе, і закликає до негайних мирних переговорів. Вона попередила, що перемога Росії «буде катастрофою», оскільки створить прецедент для вирішення конфліктів силовим шляхом, але вона побоюється, що перемога України може призвести до прямого втручання НАТО, що, на її думку, нібито розпочне Третю світову війну [3].

Віктор Орбан часто спекулює на потребі гуманітарної підтримки та «захисту угорського населення» від війни. Висловлювання Віктора Орбана демонструють його прагнення дистанціювати Угорщину від війни в Україні, обґрунтовуючи це захистом національних інтересів. Орбанівський "нейтралітет" та збереження власної безпеки, є помітним пасом в бік Москви – і фактично відображає альтернативну позицію Угорщини щодо активної підтримки України, яка відрізняється від загального курсу ЄС. Прем'єр Угорщини досить часто спекулює тематикою миру – говорячи про свої візити до Києва та Москви у липні цього року, Орбан підкреслює, що його зусилля спрямовані на досягнення перемир'я, яке, на його думку, «могло б стати першим кроком до миру» [2].

У деяких країнах ЄС можна фіксувати зниження кількості та якості проросійської риторики. Яскравий приклад на підтвердження цього факту – Греція, де історично мали місце сильні проросійські настрої. Після початку повномасштабної війни РФ проти України підтримка України в грецькому суспільстві зростає, хоча й не стала домінуючою.

Греція надає Україні військову допомогу, зокрема техніку та боєприпаси зразку ХХ сторіччя, однак передача зброї не афішується через внутрішньополітичні ризики, адже опозиція використовує подібні кроки для критики уряду [1].

Варто зазначити, що антиукраїнські заяви здійснюють мало впливу на політику Європейського Союзу – з усіх держав, дійсно, лише орбанівська Угорщина не заявляла про оборонну підтримку України. Водночас, ситуація може змінитися з часом і залежно від настроїв електорату в Європі. Задача України – вести постійний і послідовний діалог з усіма силами та наголошувати на безпеці ЄС через допомогу нашому народові та безпеку України.

Список використаних джерел та літератури

1. "Греція могла стати для України другою Угорщиною, а натомість постачає зброю ЗСУ". *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/08/7/7191599/>
2. «Українці заслуговують на краще майбутнє»: Орбан зробив заяву щодо війни. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-orban-uhorshchyna-viyna-ukrayina-rosiya/33195374.html>
3. Marine Le Pen: 'If Russia wins the war, it will be catastrophic... if Ukraine wins, it will mean WWII has been unleashed'. *El Pais*. URL: <https://english.elpais.com/international/2023-04-13/marine-le-pen-if-russia-wins-the-war-it-will-be-catastrophic-if-ukraine-wins-it-will-mean-wwiii-has-been-unleashed.html>
4. Paul Roderick Gregory: Empathizing With The Devil: How Germany's Putin-Verstehers Shield Russia. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/04/05/empathizing-with-the-devil-how-germanys-putin-verstehers-shield-russia/#1cec0c566137>
(дата звернення: 15.11.2024)
5. Slovakia's Fico doubts Trump's Ukraine plan, pushes for less Western aid. *EURACTIV.sk*. URL:

<https://www.euractiv.com/section/politics/news/slovakias-fico-doubts-trumps-ukraine-plan-pushes-for-less-western-aid/> (дата звернення: 15.11.2024)

ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА В СУДАНІ ЯК ЩЕ ОДИН ФРОНТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Дойчик М.В.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність. Як відомо, нині війни ведуться не завжди на своїй території, а іноді і не своїми руками. Ми б хотіли зосередитися на одному цікавому епізоді, який навіть є приводом для гордості та визнання. Наша держава воює із Російською Федерацією не тільки на власній території, а й у таких далеких від нас куточках світу як Судан. Війна, яку розв'язала Москва триває і досі, тому вкрай важливо досліджувати діяльність українських військових не тільки в межах операцій в Україні, а і за її межами. Це допоможе з'ясувати імена та подвиги бійців у надскладних умовах і шанувати їх роботу та берегти пам'ять про героїв, що боронять нашу країну.

Мета дослідження – проаналізувати війну в Судані в контексті глобального російсько-українського протистояння та з'ясувати внесок українців у боротьбі із російським військами.

Джерельною базою нашого дослідження є матеріали та публікації у медіа, які висвітлювали конфлікт у Судані. Передусім це матеріали The Wall Street Journal, Бабель, Мілітарний та Українська правда. Історіографія з нашої тематики ще не представлена, оскільки вона ще не написана. Тому наше дослідження ґрунтується тільки на джерелах.

Виклад основного матеріалу. Передусім, розпочнемо із причин конфлікту. Вранці 15 квітня 2023 р., у столиці Судану, у місті Хартумі та інших містах країни розпочались бої між армією та Силами швидкого реагування (далі - СШР).

Фактично, друга була ще одною силовою структурою. Причиною конфлікту стало те, що СШР мали б підкоритися одному уряду, що був сформований у 2021 році, натомість до цього часу вони підкорювалися віце-президенту. Це злиття мало б відбуватися поступово, до 2026 року, проте Уряд національної єдності дав тріщину. Так генерал Абдель Фаттах аль-Бурхан, який очолював уряд та віце-президент – Мохамед Хамдан Дагало, не змогли дійти до єдиної згоди щодо процесу підпорядкування СШР одному військовому командуванню. З огляду на повідомлення медіа від 15 квітня 2023 р., першими в атаку пішли Сили швидкого реагування, які атакували Генштаб, місця постійної дислокації армії, аеропорт у столиці та інші об'єкти. Тож саме СШР, на чолі із віце-президентом фактично повстали проти дійсної влади.

Після цього, фактично, країна вступила у фазу громадянської війни, і що найжахливіше для неї, вона, наразі не завершилася. Якщо говорити про чисельність урядових військ – вона становить приблизно 100 тис. осіб, які протистояли СШР – чисельністю у 40 тис. Згідно із повідомленнями, 11 червня в Судані розпочалися нові збройні сутички між армією та воєнізованими СШР. Ці зіткнення стали одними з найжорстокіших за останні тижні в густонаселеному районі Хадж Юсеф у Барі, одному з трьох сусідніх міст, разом із Хартумом і Омдурманом. Одразу стало зрозуміло, що жодна із сторін немає сил щоб здобути перевагу над іншою. Це і стало причиною того, що як уряд так і повстанці шукали підтримку ззовні. Так, до СШР примкнули Лівійські збройні сили та горезвісний ПВК «Вагнер». Неочікувано для всіх спостерігачів, Україна виявилася залученою у цей конфлікт, а саме бійці ГУР МО, чисельністю орієнтовно у 300 осіб.

Як стало відомо із медіа, минулого літа 2023 року, глава суверенної ради Судану, Абдель Фаттах аль-Бурхан, звернувся до Президента України Володимира Зеленського за підтримкою [5]. За словами українських і суданських військових, Бурхан таємно надавав Києву військову допомогу після 2022 р.[4]. Варто зазначити, що чисельність ПВК «Вагнер» становила близько 3 тисячі

бійців, тобто Судан для України був ще одним фронтом боротьби із російським впливом [3].

Початкова мета ГУР МО була відносно простою – здійснення розвідки та збір відповідної інформації про рух ворожих військ, використання комунікаційних маршрутів та автодоріг, а також отримання даних щодо чисельності противника. Другий етап полягав у підготовці диверсійних акцій проти транспортних засобів найманців та збройних формувань, які перевозили боєприпаси та паливо у колонах. З урахуванням обмеженості дорожньої інфраструктури Судану це стало вигідним для Головного управління розвідки, що дозволило визначити основні маршрути руху колон, які часто використовувалися [2].

З урахуванням обмеженого чисельного складу, підрозділ почав навчати новобранців, яких пізніше залучали до спеціальних операцій. З точки зору України, це була тотальна війна із Росією, яка мала наметі знаходити будь-яку можливість послаблювати вплив Москви та отримувати гроші на продовження війни проти України. Як відомо, перші українські військові висадилися в Судані середині серпня на чартерному літаку. Українські війська розпочали із ознайомлення суданських солдатів із тактиками, що допомагали їм протистояти численній російській армії. У лютому українці допомогли поставити передові турецькі безпілотники Bayraktar TB2. Ясна річ, що на певному етапі ці удари наносили саме українські військові. Також одразу для міжнародних спостерігачів став зрозумілий «почерк» українських бійців, а саме велике застосування дешевих безпілотних апаратів, які викошували ворожу піхоту та техніку. Окрім цього, українські бійці змогли захопити в полон кілька вагнерівців [1].

Отже, історія із громадянською війною показує, як локальна війна залучила до себе неочікуваних гравців, кожен з яких переслідував власний інтерес. Для України це був черговий новий фронт із Росією. Переслідування вагнерівців та їх покарання за участь у війні із нашою державою було, є і буде нашою метою.

Тому українські військові не нехтують будь-якими засобами та способами, щоб послабити Росію не тільки на тимчасово окупованих територіях а й у різних куточках світу.

Список використаних джерел та літератури

1. ГУР втрутився у війну в Судані, щоб зменшити вплив росії в Африці. Розповідаємо, як українські військові рятували суданського генерала і навчили місцевих використовувати дрони. URL: <https://babel.ua/texts/104655-gur-vtrutivsyu-u-viynu-v-sudani-shchob-zmenshiti-vpliv-rosiji-v-africi-rozpovidayemo-yak-ukrajinski-viyskovi-ryatuvati-sudanskogo-generalu-i-navchili-miscevih-vikoristovuvati-droni-za-materialom-wsj> (дата звернення: 10.11.2024).
2. У ГУР розповіли деталі операції в Судані. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/u-gur-rozpovily-detali-operatsiyi-v-sudani/> (дата звернення: 11.11.2024).
3. Українські спецпризначенці нищать найманців ПВК “Вагнер” у Судані. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayinski-spetspryznachentsi-nyshhat-najmantsiv-pvk-vagner-v-sudani/> (дата звернення: 11.11.2024).
4. Ukraine Is Now Fighting Russia in Sudan. URL: https://www.wsj.com/world/ukraine-is-now-fighting-russia-in-sudan-87caf1d8?mod=hp_lead_pos7 (дата звернення: 10.11.2024).
5. WSJ дізнався про участь України у війні в Судані проти Росії. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/6/7445214/> (дата звернення: 11.11.2024).

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ Д. ТРАМПА (2017-2021 РР.)

Кудасюк М. І.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Перемога Д. Трампа на цьогорічних виборах викликала низку суспільних дискусій. З одного боку, багато українців побоюються зменшення / припинення підтримки України. Водночас є сподівання, що Трамп може виявитися більш рішучим за свого попередника (заяви завершити війну за добу). Тому набуває актуальності вивчення особливостей американсько-українських відносин за першого президентства Трампа, що і є метою цього дослідження. Історіографічну базу складають праці Кравченко О., Івасечко О., Лопушанського П., Маляренка Т., а також аналітичні матеріали «Arms Control Association», «New York Times», «Kyiv Post», «CNN», які висвітлюють американсько-українську співпрацю 2017-2021 рр. в контексті протидії РФ.

Перемога Трампа на президентських виборах 2016 р. започаткувала суперечливу фазу двосторонніх відносин, що зумовлено наступними причинами. По-перше, фаворитом української влади була демократка Гіллари Клінтон, послідовна прихильниця України та різкий критик РФ. Натомість зовнішня політика республіканців ґрунтувалася на зменшенні міжнародних зобов'язань і зосередженні на внутрішніх проблемах. Україна майже відкрито підтримала Демократичну партію. По-друге, у серпні 2016 р. стало відомо, що Пол Манафорт, очільник передвиборчого штабу Трампа, отримав понад 12,7 млн. доларів від Партії регіонів в 2007-2012 рр., а також співпрацював з партією «Опозиційний блок» [4]. По-третє, спорадичні заяви Трампа про готовність до «великої угоди» з РФ і спроби знайти спільну мову з РФ в таких питаннях, як Сирія, Іран і Північна Корея, ядерна зброя також стали несприятливим фоном для українсько-американських відносин.

Ідеологічне підґрунтя визначалося звинуваченнями Трампа щодо прихильності України до демократів, проблемою недовіри до української влади через підозри в корупції та розглядом вступу України в НАТО як шляху до ескалації відносин з РФ. Однак оскільки публічні підозри Трампа в змові з РФ вимагали спростування, Білий дім мав продемонструвати позитивну динаміку відносин [2, с. 660].

Україну відвідав ряд офіційних осіб: державні секретарі (Рекс Тіллерсон у 2017 р. та Майк Помпео у 2020 р.), міністр енергетики Рік Перрі, міністр оборони Джеймс Меттіс тощо. У 2017-2018 рр. П. Порошенко тричі зустрічався з Трампом – під час візиту до США в червні 2017 р. і на щорічних сесіях Генеральної Асамблеї ООН. У липні 2017 р. адміністрація Трампа призначила Курта Волкера спеціальним представником з питань України.

У 2018 р. Джон Салліван заявив, що «Крим – це Україна. Ми ніколи не укладемо угоди щодо України без України» [7]. 25 липня 2018 р. Державний департамент оприлюднив Кримську декларацію, що підтвердила незаконний характер анексії Криму РФ [8]. Документ пов'язав політику США з Декларацією Веллса 1940 р., яка виступала проти анексії СРСР балтійських держав. Крім цього, США змінили визначення ЛНР і ДНР від нейтрального терміну «території, непідконтрольні українському уряду» на «території, окуповані РФ». Адміністрація Трампа продовжувала виступати за виконання Мінських домовленостей, стверджуючи, що це останні документи, в яких РФ визнає територіальну цілісність України (за винятком окупованого Криму) [6, с. 197].

Важливим було рішення США про постачання Україні протитанкових ракетних комплексів «Javelin». Перша партія, що прибула в травні 2018 р., оцінювалася в 47 млн. доларів [3]. Вашингтон також продовжив надавати Києву допомогу в реформуванні військової сфери. Так, у лютому 2019 р. США на прохання українського керівництва направили групу експертів на чолі з колишнім секретарем ВМС США Дональдом Вінтером.

Однак проблемою стала ситуація навколо запорізького виробника аерокосмічного обладнання «Мотор Січ». У червні 2019 р. стало відомо, що власники підприємства домовилися про його продаж двом китайським компаніям – “Skyrizon Aircraft Holdings” і “Xinwei Group” [5]. США виступили проти угоди, вважаючи, що вона може посилити військовий потенціал Китаю. З метою скасування угоди 23-24 серпня 2019 р. Київ відвідав радник США з національної безпеки Джон Болтон. Зрештою угоду про продаж компанії було заблоковано, що ускладнило українсько-китайські відносини.

Американсько-українська співпраця в 2019 р. визначалася ще одним скандалом. Анонімно американський держслужбовець подав офіційну скаргу на президента США. Йшлося про телефонну розмову 25 липня 2019 р., у якій Трамп змушував президента України оголосити про початок розслідування проти Джо Байдена та його сина Хантера. Зазначалося, що від цього залежить надання військової допомоги в розмірі 391 млн. доларів. Трамп діяв також через свого адвоката Руді Джуліані і генерального прокурора Білла Барра [9]. У грудні 2019 р. Палата представників США оголосила Трампу імпичмент за звинуваченнями у зловживанні владою.

Незважаючи на це, у цілому Україна користувалася стабільною двопартійною підтримкою. Український конгресовий кокус у Палаті представників нараховував 40 членів, включаючи спікера Ненсі Пелосі. Україна також зберегла геополітичну увагу та посилила підтримку з боку США. Про це свідчить видання «Кремлівського звіту», до якого ввійшли 210 росіян, що мали тісні контакти з Путіним і могли стати потенційними об'єктами санкцій. Іншим прикладом є збільшення військово-політичної підтримки. У 2014-2021 рр. США надали понад 4,6 млрд. доларів допомоги, з них 2,5 млрд. – військова допомога. Зауважимо, що адміністрація Обама виділила Україні 1,4 млрд. доларів США впродовж 2014-2016 рр., тоді як адміністрація Трампа – 2,6 млрд. доларів [1, с. 264].

Отже, американсько-українські відносини за першої адміністрації Трампа 2017-2021 рр. були позначені одночасно суперечностями та досягненнями. Хоча ідеологічна невизначеність, політична обережність, скандали, ускладнювали ситуацію, Україні вдалося зберегти підтримку США. Свідченням цього було посилення санкційного тиску, прийняття Кримської декларації, збільшення обсягів військової допомоги тощо. Загалом труднощі взаємодії протягом першого президентства Трампа засвідчують необхідність подальшого зміцнення відносин на основі спільних цінностей і стратегічних інтересів.

Список використаних джерел та літератури

1. Івасечко О., Лопушанський П. Військова допомога США Україні у протидії збройній агресії Росії у 2014–2023 роках. *Вісник Львівського університету*. Серія «Політичні дослідження». 2023. № 49. С. 259-269.
2. Кравченко О. Політика США щодо України за адміністрації Дональда Трампа: проблемні питання та перспективи. *Україна дипломатична*. 2020. Вип. 21. С. 658-667. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001184335> (дата звернення: 15.11.2024).
3. Atlas T. U.S. Anti-Tank Missiles Headed to Ukraine. *Arms Control Association*. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2018-04/news-briefs/us-anti-tank-missiles-headed-ukraine> (date of access: 15.11.2024).
4. Kramer A. E., McIntire M., Meier B. Secret Ledger in Ukraine Lists Cash for Donald Trump's Campaign Chief. *New York Times*. 2016, August 16. URL: <https://www.nytimes.com/2016/08/15/us/politics/what-is-the-black-ledger.html> (date of access: 15.11.2024).
5. Krushelnysky A. Washington worries over Kyiv defense ties to China. *Kyiv Post*. 2018, September 14. URL: <https://archive.kyivpost.com/ukraine-politics/washington-worries-over-kyiv-defense-ties-to-china.html> (date of access: 15.11.2024).

6. Malyarenko T., Wolff S. The logic of competitive influence-seeking: Russia, Ukraine, and the conflict in Donbas. *Post-Soviet Affairs*. 2018. V. 34(4). P. 191-212.
7. Sullivan J. J. Remarks at the Ministry of Foreign Affairs' Diplomatic Academy. *US Department of State*. 2018, February 21. URL: <https://2017-2021.state.gov/remarks-at-the-ministry-of-foreign-affairs-diplomatic-academy/> (date of access: 15.11.2024).
8. U.S. Department of State "Crimea Declaration" dated on July 25, 2018. URL: <https://osce.usmission.gov/crimea-declaration/> (date of access: 15.11.2024).
9. Wolf Z. B. Trump's Ukraine scandal: Who's who? *CNN*. 2019, November 26. URL: <https://www.cnn.com/2019/09/28/politics/trump-ukraine-scandal-people/index.html> (date of access: 15.11.2024).

**ПОЗИЦІЯ ТА ЗАХОДИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ ЩОДО ГІБРИДНОЇ
АГРЕСІЇ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ (2014–2022 РР.)**

Кузьменко Е.К.

Аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У даній роботі автором зазначено ключові тенденції та політики Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо України, розгорнутий матеріал та аргументацію буде опубліковано у науковому фаховому журналі.

Актуальність теми. Формування позиції Сполученого Королівства як одного з ключових партнерів України та лідера у прийнятті рішень щодо підтримки України (після широкомасштабного вторгнення РФ на територію України) відбулось, зважаючи на проєвропейський вибір України, інтерес,

проактивність та долучення до підтримки України Сполученим Королівством протягом 2014–2022 років. Період 2014–2022 років у даному контексті є важливим для глибшого аналізу та погляду на процеси в Україні з позиції Сполученого Королівства.

Історіографія. Проблематика побіжно досліджувалась у наукових працях українських дослідників: А. Грубінки, Н. Яковенко, В. Тютюнника, В. Горовенка та ін., у експертних публікаціях аналітичних центрів «Українська Призма», «Нова Європа», спорадично в українських та закордонних ЗМІ. Серед британських науковців відзначимо внесок науковців та експертів Д. Мак-Глінн, М. Воронюк, Т. Гартон-Еш, Н. Росс Сміт та ін..

Виклад матеріалу. Революція Гідності в Україні з усіма здобутками, викликами та наслідками, переорієнтація державного зовнішньополітичного курсу України у бік євроатлантичної та євроінтеграції (що згодом було закріплено на конституційному рівні у 2019 році [9]), російська дестабілізуюча діяльність на території України з подальшою спробою анексії Криму та створення квазіутворень (днр, лнр) на сході України – комплекс взаємопов’язаних історичних подій, які у британському суспільно-політичному дискурсі актуалізували українську тематику, стали одним з яскравих проявів дестабілізації безпекової ситуації у світі.

На формування позиції Сполученого Королівства щодо підтримки України вплинула низка факторів: історичні передумови, ціннісний фактор (захист засад міжнародного права, повага до принципів суверенітету та територіальної цілісності держави), геостратегічні та економічні інтереси, активність української діаспори та ін. Більше того, на фоні подій Революції Гідності українське питання піднялось у суспільно-політичний та медійний дискурс Сполученого Королівства (хоч і не на тривалий час [7]). Значну роль у цьому відіграла активна українська діаспора. Так, у Лондоні, паралельно з подіями Революції Гідності в Україні, було організовано Лондонський Євромайдан

(наприклад, організований діаспорою «March for Peace» об'єднав більше 10000 людей і став однією з яскравих проявів просування української позиції у Сполученому Королівстві) [1, Р. 61].

Під час спроби анексії Криму російською федерацією Сполучене Королівство одним з перших засудило агресію та запровадило персональні санкції проти причетних до подій тимчасової окупації людей, зайняло чітку позицію щодо невизнання анексії Криму російською федерацією [8].

Поступово на фоні розгортання війни на сході України протягом 2014-2015 рр. під час прем'єрства Девіда Камерона було анонсовано початок військово-технічної підтримки України, започаткування операції ORBITAL. З 2014 по 2022 рр. у рамках програми було підготовлено більше 22 000 українських військових, навчання проводились британськими інструкторами на території України. Також безоплатно щорічно надавалася різного роду в обмеженій кількості військова допомога: спорядження, зброя та ін. Більше того, активізувався двосторонній політичний діалог, підтримка щодо реформування державної служби, процесів закупівель у сфері безпеки, боротьби з корупцією та ін. [2, Р. 6-7].

Питання України було включене і в стратегічні документи, пов'язані з зовнішньою політикою та обороною Сполученого Королівства. Так, у 2015 році питання, яке на той час артикулювалось, як «the Ukrainian crisis», було зазначено у Стратегії національної безпеки Сполученого Королівства. Більше того, відбувся перегляд ставлення до російської федерації: *«На саміті НАТО в Лісабоні в 2010 році ми взяли на себе зобов'язання працювати з нашими союзниками над розбудовою партнерства з росією. Але з того часу росія стала більш агресивною, авторитарною і націоналістичною, дедалі більше протиставляючи себе Заходу. Незаконна анексія Криму в 2014 році і подальша підтримка сепаратистів на сході України за допомогою гібридної тактики заперечення і маніпулювання ЗМІ продемонстрували готовність росії підривати*

ширші міжнародні стандарти співпраці задля забезпечення своїх інтересів.»[4] (у попередній Стратегії 2010 року Україна не згадувалась [5]).

Гострим аспектом, який неможливо не врахувати при огляді проблематики, зважаючи на вплив на світові події, Україну, Європу і т. п. було питання Брекзит, референдум щодо якого відбувся 23 червня 2016 року (51,9% проголосували за вихід з ЄС) [3]. Сполучене Королівство, попри тривалість процесу Брекзиту, внутрішні проблеми (економічного, соціального та ін. характеру) на державному рівні протягом процесу підтримувало подальший євроінтеграційний вектор розвитку України та не знижувало підтримку України.

До важливих ініціатив Сполученого Королівства також варто зазначити: проведення щорічної Ukraine Reform Conference (вперше відбулась у Лондоні у 2017 році [6], з початку повномасштабної війни росії проти України формат буде переведений у Ukraine Recovery Conference), активна підтримка та участь у Кримській платформі, допомога через ОБСЄ, Раду Європи, ООН, НАТО та ін. формати.

Сформована протягом досліджуваного періоду позиція Сполученого Королівства дозволила включитися у допомогу напередодні та під час широкомасштабного війни росії проти України, через політико-дипломатичні, економічні та військово-технічні інструменти (надавши значні обсяги зброї, амуніції, наприклад, тільки з січня до кінця березня 2022 року було передано більше 4000 NLAW [2, Р. 6]).

Висновки. Тобто, проактивна позиція та позитивна динаміка заходів Сполученого Королівства щодо підтримки та налагодження двосторонніх відносин з Україною поступово формувалась протягом 2014–2022 років. Вагому роль у цьому також відігравали: діяльність української діаспори у Сполученому Королівстві; погіршення відносин між Сполученим Королівством і рф на фоні агресивних дій та початку гібридної війни рф проти України. Підтримка Сполученого Королівства щодо України охоплювала політико-дипломатичний,

військово-технічний напрямки, питання реформування України, підтримку у боротьбі з корупцією та ін. Використовуючи дану оптику простежується логіка та стратегічна лінія щодо підтримки Сполученим Королівством України напередодні та під час широкомасштабного вторгнення росії на територію України.

Список використаних джерел та літератури

1. Lapshyna I. (2019). Do Diasporas Matter? The Growing Role of the Ukrainian Diaspora in the UK and Poland in the Development of the Homeland in Times of War [Electronic source]. *Central and Eastern European Migration Review*. P. 51–73. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/337325188_Do_Diasporas_Matter_The_Growing_Role_of_the_Ukrainian_Diaspora_in_the_UK_and_Poland_in_the_Development_of_the_Homeland_in_Times_of_War (Date of access: 03.01.2025).
2. Ministry of Defence Annual Report and Accounts 2021-2022 [Electronic source] // MOD. – July 2022. Mode of access: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/62cfe337d3bf7f28643ca451/20220714_MOD-ARA_2021-22.pdf (Date of access: 03.01.2025).
3. Report: 23 June 2016 referendum on the UK's membership of the European Union [Electronic source] // The Electoral Commission. 13.07.2019. Mode of access: <https://www.electoralcommission.org.uk/research-reports-and-data/our-reports-and-data-past-elections-and-referendums/report-23-june-2016-referendum-uks-membership-european-union> (Date of access: 04.01.2025).
4. The National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review [Electronic source] // HM Government. November 2015. P. 18. Mode of access: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/478933/52309_Cm_9161_NSS_SD_Review_web_only.pdf (Date of access: 03.01.2025).
5. The Strategic Defence and Security Review [Electronic source] // HM Government. – October 2010. – Mode of access:

<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a78da21ed915d0422065d95/strategic-defence-security-review.pdf> (Date of access: 03.01.2025).

6. Ukraine Reform Conference [Electronic source] // GOV.UK. – Mode of access: <https://www.gov.uk/government/topical-events/ukraine-reform-conference> (Date of access: 05.01.2025).

7. Wilderom R. How British, German, and US Media Cover Crimea’s Annexation and the Donbass War [Electronic source] // VOX UKRAINE. 2020. Mode of access: <https://voxukraine.org/en/how-british-german-and-us-media-cover-crimea-s-annexation-and-the-donbass-war/> (Date of access: 04.01.2025).

8. Кузьменко Е. Питання Криму в британсько-українських відносинах (лютий 2014 – лютий 2022 року) [Електронне джерело]. *Європейські історичні студії: науковий журнал*. № 27. К., 2024. С. 54–71.

9. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 07.02.2019 № 2680-VIII [Електронне джерело] // Верховна Рада України. 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (Дата доступу: 03.01.2025).

ПОВСТАННЯ МАУ МАУ АБО ЯК ІЗ РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ СТАТИ ТЕРОРИСТАМИ

Маліновський Р.М.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність: Повстання Мау Мау у Кенії є ключовим моментом в історії деколонізації Африки. Це складний конфлікт, який кидав виклик британському колоніальному правлінню та піднімав питання націоналізму, ідентичності та опору. Вивчення цієї події допомагає зрозуміти взаємодію між колоніальною владою та опором, а також їхній вплив на постколоніальні суспільства.

Метою цього дослідження є критичний аналіз зображення повстання Мау Мау під час і після конфлікту, зосереджуючись на зміні сприйняття повстанців від революціонерів до терористів.

Джерельна база: Дослідження спирається на первинні та вторинні джерела. Первинні включають колоніальні документи, свідчення британських чиновників і бійців Мау Мау, газети та пропагандистські матеріали. Вторинні охоплюють наукові праці про соціально-політичні умови конфлікту та критику історичного дискурсу про Мау Мау.

Історіографія: Зображення повстання Мау Мау еволюціонувало від сприйняття як жорстоких повстанців до визнання їх законними борцями за свободу. Перші наративи, сформовані британською пропагандою, були обмежені та упереджені. Значний зсув стався з появою книги Керолайн Елкінс "Імперська розплата", яка викрила систематичні колоніальні зловживання, що призвело до поновлення розслідувань і судових позовів.

Коріння повстання Мау Мау лежить у давніх образах народу кікуйю, чії землі були конфісковані британськими поселенцями на початку ХХ століття. Витіснення місцевих громад із родючих районів викликало обурення та заворушення. Економічні труднощі, обмежений доступ до землі та відсутність політичного представництва посилили гнів серед кенійців, зокрема кікуйю. Мау Мау склалися переважно з кікуйю, але також включали представників інших етнічних груп, і їхня мета полягала в поверненні земель та досягненні самоуправління. Через підпільні збори, церемонії присяги та саботаж вони почали чинити опір британській владі [6]; [1].

Британська реакція на дії мау-мау була швидкою та суворою. У жовтні 1952 року колоніальний уряд оголосив надзвичайний стан, затаврувавши мау-мау як терористів, що дозволило делегітимізувати рух і виправдати жорсткі заходи проти нього. Колоніальна влада застосувала жорстокі контрповстанські заходи,

затримуючи тисячі підозрюваних у симпатіях до Мау Мау без суду, піддаючи їх тортурам та утримуючи в концтаборах у жахливих умовах [3]; [4].

Прагнучи зруйнувати колоніальне правління, мау-мау здійснювали насильницькі напади на колоніальну інфраструктуру, європейських поселенців та африканців-колабораціоністів. Рух використовував партизанські тактики, нападаючи на ферми, поліцейські ділянки та урядові установи. Найвідомішим актом насильства стала різанина в Ларі в березні 1953 року, коли загинуло понад 100 лояльних до колоніального уряду кікуйю. У 1960 році надзвичайний стан було скасовано, що ознаменувало кінець повстання Мау Мау, яке, хоча й зазнало поразки, вплинуло на британську колоніальну політику [1]; [5].

У 1963 році Кенія здобула незалежність, а першим президентом став Джомо Кеніятта, який був ув'язнений під час повстання як передбачуваний лідер Мау Мау. 12 грудня 1964 року Кеніятта оголосив амністію бойовикам Мау Мау за умови їхньої здачі; деякі з них вимагали землю та інтеграцію в держслужбу і армію. 28 січня 1965 року уряд направив армію в район Меру, де були бійці Мау Мау під керівництвом фельдмаршалів Мваріама та Баймунгі, які були вбиті. 14 січня 1965 року міністр оборони д-р Нджороге Мунгай заявив у "Дейлі Нейшн": "Тепер вони поза законом, їх переслідуватимуть і покарають." [2].

Повстання Мау Мау залишається складною і суперечливою сторінкою в історії Кенії. Те, що почалося як націоналістичний опір колоніальному пануванню, було затьмарене насильством з обох сторін: мау-мау здійснювали військові злочини, які завдали шкоди їхній справі, а британці проводили жорстоку контрповстанську операцію, яка врешті-решт придушила рух. Закінчення повстання не завершило боротьбу за незалежність Кенії, але проклало шлях до її остаточного успіху.

Список використаних джерел та літератури

1. Aoife Duffy. Kenya: the shameful truth about British colonial abuse and how it was covered up. The Conversation. URL: <https://theconversation.com/kenya-the->

shameful-truth-about-british-colonial-abuse-and-how-it-was-covered-up 218608 (date of access: 12.10.2024).

2. Anais Angelo. Jomo Kenyatta and the repression of the ‘last’ Mau Mau leaders, 1961–1965. Taylor & Francis Online. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17531055.2017.1354521?scroll=top&needAccess=true> (date of access: 12.10.2024).

3. British Kenya (1920-1963). University of Central Arkansas – UCA. URL: <https://uca.edu/politicalscience/home/research-projects/dadm-project/sub-saharan-africa-region/british-kenya-1920-1963/> (date of access: 12.10.2024).

4. Parry M. Uncovering the brutal truth about the British empire | Marc Parry. the Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/news/2016/aug/18/uncovering-truth-british-empire-caroline-elkins-mau-mau> (date of access: 12.10.2024).

5. Scullin J. The Mau Mau Insurrection: The Failed Rebellion That Freed Kenya. UW Tacoma Digital Commons | University of Washington Tacoma Research. URL: https://digitalcommons.tacoma.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=history_theses (date of access: 12.10.2024).

6. What Was The Mau Mau Uprising? Imperial War Museums. URL: <https://www.iwm.org.uk/history/what-was-the-mau-mau-uprising> (date of access: 12.10.2024).

ВНЕСОК ЯРОСЛАВИ СТЕЦЬКО У СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ (СЕРЕДИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Отрошко Л. Г.

Молодша наукова співробітниця відділу етнології та історії України

Науково-дослідного інституту українознавства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми. Ярослава Стецько (в дівочтві – Ганна-Євгенія Йосипівна Музика, псевдо – Слава Стецько) (14.05.1920–12.03.2003) – відома українська громадсько-політична діячка світового національно-визвольного та антибільшовицького руху, націонал-патріотка, дипломатка, депутатка.

Актуалізувати знання про особистий вагомий внесок Я. Стецько у розбудову української публічної дипломатії і боротьбу за відновлення української державної незалежності та становлення української політичної нації дуже важливо для національно-патріотичного виховання, особливо в умовах сучасної російсько-української війни.

Мета дослідження – охарактеризувати внесок Я. Стецько у становлення української публічної дипломатії в середині ХХ – на початку ХХІ ст.

Джерельна база та історіографія. Основними дослідженнями, у яких охарактеризовано основні напрями міжнародної діяльності Я. Стецько є: збірка спогадів «Слава Стецько – донька української нації. Спогади сучасників» (2011) [6]; колективна монографія «Вірна дочка України. Слава Стецько: життєпис у боротьбі» (2011) [3]; автобіографія Я. Стецько «Слава Стецько. Жінка, яка творила незалежну Україну», літературний запис якої здійснив Д. Куделя (2021) [7]; розділ про неї у колективній монографії «Українки в історії ХХ–ХХІ століття» (2012) [4]. Також важливі моменти розкрито у монографії «Нарис історії Антибільшевицького блоку народів» (2021) [5]. Ряд статей, в яких згадується міжнародна дипломатична діяльність Я. Стецько, опубліковано у

наукових та науково-популярних журналах [8; 9]. Величезний об'єм інформації також міститься у друкованих виданнях, збірках документів та установчих документах і матеріалах, різних інших періодичних та неперіодичних виданнях міжнародних та українських політичних організацій, а також в архівах, що ще потребує дослідження [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Соратниця Провідника Організації Українських Націоналістів (далі – ОУН) С. Бандери, помічниця та дружина ідеолога партії Я. Стецька, Я. Стецько пройшовши вишкіл ОУН, досягла значних управлінських посад завдяки своєму таланту, гарту та лідерським якостям. Це дало їй можливість мати вплив на формування суспільно-політичної думки як в Україні, так і за кордоном, та донести ідею відновлення Української Самостійної Соборної Держави до ширших мас громадськості.

У публічному дипломатичному просторі Я. Стецько відома своєю участю у діяльності міжнародних антикомуністичних, антиімперських та антибільшовицьких організацій, зокрема як: Президент Антибільшовицького Блоку Народів (далі – англ. *Anti-Bolshevik Blok of Naion, ABN*) (1986 – 1996 рр.); Голова Проводу ОУН (бандерівська) (1991 р. – початок 2000-х); Голова політичної партії Конгрес Українських Націоналістів (далі – КУН) (1992 – 2003 рр.); постійна делегатка Всесвітньої Антикомуністичної Ліги (далі – англ. *World Anti-Communist League, WACL*), що згодом стала називатися Світовою лігою за свободу і демократію; Антикомуністичної Ліги Азіатських Народів (далі англ. *Asian Peoples Anti-Communist League, APACL*), Європейської Ради Свободи (далі англ. – *European Freedom Council, EFC*) та ін. [5].

Основними напрямми міжнародної громадсько-політичної та національно-патріотичної діяльності Я. Стецько було виконання нею особисто та під її керівництвом значного обсягу роботи, а саме: налагодження зв'язків та розвиток відносин з різними осередками української еміграції (державними, громадськими, культурними, мистецькими, молодіжними, інформаційними та

ін.), а також із громадсько-політичними діячами країн перебування, що підтримували ідеї української державної незалежності; реалізація іміджевих, популяризаторських, інформаційних та ін. проєктів за кордоном на підтримку України (демонстрації, пікети, блокування тощо); координація роботи партійних осередків ОУН та КУН як в Україні так і за кордоном; участь у роботі міжнародних заходів (зустрічей, з'їздів, конференцій та ін.); активна видавнича та редакційна діяльність і т. п.

Дослідивши та проаналізувавши джерельну базу з цієї проблематики, можна умовно виділити три періоди міжнародної діяльності Я. Стецько, згрупувавши їх за основними напрямками міжнародної дипломатичної діяльності.

Перший – це громадсько-політична та національно-патріотична діяльність з відстоювання інтересів української самостійної держави в еміграції у повоєнний період разом із Я. Стецьком в ОУН (1944 – 1986 рр.), борючись проти російського імперіалізму та більшовизму та відстоюючи права поневолених росією народів, беручи участь у роботі таких міжнародних політичних організацій як *ABN*, *WACL*, *APACL*, *EFC* та ін. [5, с. 178–190; 6, с. 35–48].

Другий період – діяльність в еміграції після смерті Я. Стецька до відновлення незалежності України, будучи Головою Проводу ОУН та Президентом АБН (1986 – 1991 рр.). Приміром, свою діяльність в еміграції як Провідниці ОУН Я. Стецько дуже детально змалювала у спогадах, які детально записав Д. Куделя [7, с. 67–163]. Коротку хроніку транснаціональної діяльності *ABN* подано у ґрунтовній праці історика Г. Роя, де також згадується й про особистий внесок Я. Стецько у діяльність цієї організації та пов'язаних із нею об'єднань [5, с. 178–190; 6, с. 35–48].

Третій період – це її парламентська та дипломатична робота в Україні, обов'язки депутата та голови партії Конгрес Українських Націоналістів (1991 – 2003 рр.). У цей час вона набула повноважень депутата Верховної Ради України і продовжила підтримувати міжнародні зв'язки вже як Голова КУН, Голова

Проводу ОУН та виконувала обов'язки Голови АБН. З розпадом СРСР, тобто з 1991 р. *WACL* трансформувалася у Світову Лігу за Свободу і Демократію. А *APACL* в Азійсько-Тихоокеанську Лігу за Свободу і Демократію, отримавши згодом, у 1993 р. статус неурядової організації при Організації Об'єднаних Націй. Я. Стецько продовжувала брати участь у засіданнях цих організацій. Це давало їй змогу продовжувати боротьбу з авторитарним російським режимом за свободу та демократію. Зокрема, політично та інформаційно підтримувати Чеченію (Ічкерію), організовуючи політичний тиск народів світу на уряд росії та проводячи збір гуманітарної допомоги постраждалим від російської агресії у російсько-чеченських війнах [5, с. 168, 6, с. 33–48].

Висновки. Проаналізовано джерельну базу з проблематики, виділено окремі періоди, види та напрями міжнародної діяльності Я. Стецько та охарактеризовано її особистий внесок у становлення та розвиток української публічної дипломатії у період від середини ХХ – до початку ХХІ ст.

Список використаних джерел та літератури

1. Архів ОУН. Українська Інформаційна Служба – Лондон. URL: <https://ounuis.info/>
2. Восьмий Надзвичайний Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріали й Постанови. Бібліотека Українського Підпільника Ч. 17. Видання Української Центральної Інформаційної Служби (УЦІС). 1991. Б. м. 261 с.
3. Мельничук Б. І., Сагайдак М.І., Уніят В.Б. Вірна дочка України. Слава Стецько: життєпис у боротьбі. [Вид. 2-ге]. Тернопіль: Астон, 2011. 127 с.: іл.
4. Міщанчук Н. Слава Стецько – символ незламного духу України. *Українки в історії ХХ–ХХІ століття* / В. Борисенко, П. Кононенко, Є. Сверстюк [та ін.] Київ: Либідь, 2012. С. 115–122.
5. Рій Г. Є. Нарис історії Антибольшевицького блоку народів: монографія. Київ,: УВС, 2021. 236 с.

6. Слава Стецько – донька української нації. Спогади сучасників. / Автори упорядники і керівники проекту М. Чепіжко, В. Чепіжко Київ: ТОВ «Сигла», 2011. 208 с.
7. Стецько, Слава. Слава Стецько. Жінка, яка творила незалежну Україну. Автобіографія. / Дмитро Куделя. Київ: Ярославів Вал, 2021. 200 с.
8. Отрошко Л. Громадсько-політична діяльність Слави Стецько в контексті етнокультурних процесів в Україні у період від середини 80-х років ХХ ст. до початку 2000-х років. *Українознавство*, 2018. №3. С. 62–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2018_3_6
9. Отрошко Л. Історіографічний огляд праць, присвячених життю і діяльності Ярослави Стецько в контексті етнокультурних, державотворчих та націєтворчих процесів в Україні. *Гілея*. Збірник наукових праць. Випуск 157. Історичні науки. 2020. С. 102–108. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=228>

БОРОТЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ІРЛАНДІЇ В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Пирог В.Є.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми: В українському науковому дискурсі питання боротьби за незалежність Ірландії часто зводиться до Великоднього повстання 1916 року або ж терористичних актів з боку Ірландської республіканської армії. Комплексних академічних досліджень з вивчення особливостей війни за визволення Ірландії, її передумов та викликів немає взагалі.

Пропонована розвідка не має на меті вичерпати потребу у дослідженнях такого штибу, але окреслює головні причини та методи введення боротьби за

становлення незалежної держави на прикладі Ірландії, для якої, як і для України, притаманне колоніальне минуле.

Мета полягає в окресленні головних аспектів боротьби ірландців за становлення власної держави на основі джерел та історіографічної літератури.

Короткий опис джерельної бази та історіографії: Оскільки акцент дослідження здійснено на XIX-XX ст., джерелами виступають державні акти Великої Британії та Ірландії, що часто були причиною чи наслідком конфліктів, а також спогади ірландців, які брали участь у контрабандному перевезенні зброї у 1910-их роках.

Під час дослідження корисними були праці низки вітчизняних, англійських та ірландських науковців. Особливо важливою є стаття французької дослідниці Емілі Бертільо про підпільні поставки зброї, адже вона містить унікальні свідчення очевидців [8].

Територія Ірландії перебувала у складі Великої Британії протягом 1169-1921 років, але її населення зберегло відчуття власної окремішності. Причина - насильницька колонізація з боку британців, чіє освоєння земель характеризувалося терором, конфіскацією угідь та обмеженням прав місцевого населення [4]. У XIV ст. ірландцям було заборонено займати керівні посади й говорити власною мовою, з XVI ст. католики позбувалися права на здобуття вищої освіти та володіння землею. Будь-які повстання завершувалися збільшенням чисельності англійського війська на території Ірландії [2].

Вперше католики й протестанти Ірландії переступили через конфесійні розбіжності та підняли повстання за незалежність від Британії у 1798 році. З цієї події починається формування ірландської політичної нації. Визвольна боротьба зазнала поразки й у 1801 р. завершилася проголошенням унії Англії та Ірландії. Угода передбачала входження ірландців до Парламенту Великої Британії, єдину протестантську церкву та однакові права в галузі торгівлі й судноплавства [10].

Фактично ж, Ірландію було перетворено на ринок дешевої робочої сили та сировини, а інтересами католицької більшості знехтували.

XIX ст. стало для ірландців часом конструювання ідентичності: розвиток культури традиційно передувє боротьбі за державність. У 1880-их вони заснували Гельську атлетичну асоціацію та лігу, що мала на меті популяризацію ірландської мови. Згодом, щоправда, думку щодо кореляції мови та національної ідентичності змінили й почали відроджувати ірландську літературу англійською [3]. Відбулася й політизація національного руху: виникли перші політичні партії, зокрема популярна досі “Шинн Фейн” (1905 р.).

На початку 1910-их років ірландські парламентарі просували закон про автономію для Ірландії, але зазнали невдачі, значною мірою через опір протестантської більшості в Ольстері [7]. У зв’язку з цим, члени Ірландської Республіканської Братії (ІРБ) на чолі з Патріком Пірсом і Томом Кларком розпочали планування визвольного повстання проти британців.

Ключовою проблемою, що потребувала вирішення, був брак зброї. Причина цього - Прокламація Георга V від 4 грудня 1913 року, що забороняла імпорту озброєння на території Ірландії. Окрім того, води навколо Британських островів патрулювалися бойовими кораблями - це ускладнювало завезення контрабанди з Шотландії. Саме Шотландія та кайзерівська Німеччина були головними постачальниками зброї ірландським повстанцям. Британці нехтували перевіркою яхт, тож цей вид водного транспорту було обрано найоптимальнішим для перевезення зброї. Окрім того, ірландські контрабандисти використовували методику додавання кодових слів для повідомлення місця зустрічі [8]. Підготовка повстання тривала до 1916 року, адже кількість зброї, яку вдавалося перевозити за раз, була мізерною.

Напередодні Великоднього повстання 1916 року британці заарештували частину організаторів, за якими велося стеження, тож виступ було обмежено м. Дублін. 24 квітня націоналісти захопили Головну пошту міста, а Петрік Пірс

оголосив про створення Ірландської Республіки. Тим не менш, існувала самопроголошена держава менше тижня: після прибуття британської піхоти й артилерії виступ було придушено. Ірландське Великодне повстання тривало до 29 квітня 1916 року. Сумарні втрати обох сторін становили близько 400 осіб вбитими, половина з них - цивільне населення [6]. Лідерів повстання на наказом британців було страчено, що спричинило обурення серед ірландців.

Наступний етапом боротьби за власну державу стало створення у 1917 р. Ірландської республіканської армії (ІРА) з загонів ІРБ та Ірландських волонтерів. Саме це формування стало рушійною силою Війни за незалежність Ірландії, що тривала протягом 1919-1921 років. Зважаючи на малочисельність війська та нестачу озброєння, ІРА обрала тактику партизанської боротьби, точкових нападів на місця дислокації англійців і політичних вбивств [1]. Її основною мішенню була Королівська Ірландська поліція - важіль британського правління та джерело зброї. До початку 1920 року більшість англійських казарм внаслідок дій ІРА було знищено або евакуйовано.

Попри успіх, ІРА не мала достатньо потуги для цілковитої перемоги над британцями. Армія вдалася до пропаганди, що передбачала висвітлення злочинів англійців, що здійснювалися як помста за ірландських терор (наприклад „Кривава неділя” 21.11.1920). Націоналісти мали на меті збільшити власну підтримку серед місцевого населення та дискредитувати владу Великої Британії.

Війну за незалежність Ірландії було завершено 6 грудня 1921 року, коли, згідно з Англо-ірландським договором, 26 графств отримали назву Ірландська Вільна Держава й статус домініона в межах Британської імперії. 6 протестантських графств Ольстеру залишилися у складі Сполученого Королівства [9]. Розділення Ірландії спричинило громадянську війну: частина “Шинн Фейн” на чолі з Імоном де Валерою виступила проти розділення країни і за її повну незалежність, інші члени партії воювали на боці Ірландської Вільної

Держави. Громадянська війна тривала протягом 1922-1923 рр. і завершилася поразкою Імона де Валери.

Офіційно проголошення незалежності Республіки Ірландія відбулося 18 квітня 1949 року, хоч головні закони держави було прийнято раніше. Конституцію Ірландії ухвалили в 1937 р., саме вона затвердила назву держави “*Ейре, або, англійською мовою, Ірландія*” (пер. з англійської), прапор і дві державні мови - гельґе та англійську [5].

Боротьба ірландців за власну державу наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. характеризувалася комбінацією методів досягнення мети: від просування законів у парламенті до контрабанди зброї та партизанської боротьби, коли дипломатія була безрезультативною. Важливим у цей час є перехід від релігійної до національної ідентичності, що виявився у популяризації власної культури, створенні політичних партій та намаганні досягти терпимості між ірландцями-католиками та протестантами. Останній, національний, аспект став ключовим для здобуття Ірландією спершу статусу домініона, а згодом й незалежності.

Список використаних джерел та літератури

1. Аналітична доповідь на тему: Ірландська республіканська армія. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2021/11/irlandzka-respublikanska-armia/>
2. Ірландія. Країни Північної Європи. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/468/1/Entsyklopedia_versa-72-87.pdf
3. Конфлікти, що змінили світ: великий науковий проект / Н. Іщенко та ін. Харків. 2020 р. С. 23-27.
4. Пирог В. Є. Розвиток ірландського націоналізму. Збірник ХХІ міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна». 2023. С. 284-287.
5. Constitution Of Ireland. URL: <https://assets.gov.ie/6523/5d90822b41e94532a63d955ca76fdc72.pdf>

6. Easter Rising. URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/easter-rising>
7. Irish War of Independence. URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/irish-war-independence>
8. Smuggling Weapons, Republicans and Spies across the Irish Sea and the North Channel (1912–1923): Gaelic Friends or Foes? URL: <https://journals.openedition.org/etudeseccossaises/1400>
9. The Signing of the Anglo-Irish Treaty, 1921. URL: <https://www.museum.ie/en-IE/Collections-Research/Collection/Documentation-Discoveries/Artefact/The-Signing-of-the-Anglo-Irish-Treaty,-1921/7a49e7e5-7cf7-4218-b3b4-c974d4adafa6>
10. Union with Ireland Act 1800. URL: <https://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo3/39-40/67/contents>

РОЗДІЛ 4
«РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА (2014-): ВИКЛИКИ ДЛЯ
СЬОГОДЕННЯ»

BRAZILIAN FIGHTER IN UKRAINE

Cavalcante Junior, Claudio

PhD candidate in Anthropology (PPGSA)

Federal University of Rio de Janeiro,

Rio de Janeiro, Brazil

Alex Silva

Report:

Among Brazilian combatants in Ukraine, no one has Ukrainian origins or relationship with the Ukrainian diaspora in Brazil. Most of them are conservative and some are evangelical, they usually point out the sense of justice and the fight for freedom as reasons for being in Ukraine. Alex “Business” Silva, from São Paulo, 50 years-old, is a shooting instructor, conservative and “Christian” (evangelical) (CAVALCANTE JUNIOR, 2024, p. 79). He first gained notoriety for carrying Ukrainian national symbols at demonstrations in São Paulo in 2020².

He had already lived in Ukraine since 2015³, and was married to a Ukrainian woman, but he was in Brazil during the pandemic and was involved in demonstrations that were considered “pro-Bolsonaro”, where he allegedly manipulated Ukraine’s “neo-Nazi symbol”⁴. Silva pointed out that it was a tribute to his Ukrainian wife and

---

² <https://www.cnnbrasil.com.br/politica/embaixador-da-ucrania-explica-bandeira-usada-em-manifestacao/>. Access: 10.21.2023.

³ <https://www.bbc.com/portuguese/internacional-60581760>. Access: 02.21.2023.

⁴ <https://www.cartacapital.com.br/politica/o-que-significa-a-bandeira-de-origem-ucraniana-usada-em-protestos-bolsonaristas/> and <https://g1.globo.com/sp/sao-paulo/noticia/2020/05/31/policia-apura-se->

that the red-black flag represented the blood of Ukrainian heroes and the Ukrainian black soil⁵. These feelings were reinforced by the Ukrainian diaspora in Brazil and the then Ukrainian ambassador to Brazil in a statement to the press⁶. At the time, it emerged the movement called “ucraniza Brasil”⁷ (“Ukranize Brazil” in English) (op. cit., p. 78). The objectives of Alex Silva’s “Ucraniza Brasil” movement were exposed by himself in live streams on YouTube⁸.

Silva also claims to have been the first foreigner to have volunteered on the first day of the full-scale invasion to fight against the Russians⁹ and today he works in the Ukrainian armed forces in assaults, instruction and continues to promote fundraising campaigns to purchase equipment or vehicles in the context of the war effort. His great fight is for Ukraine, for the Ukrainian cause. In many live streams, he describes his experiences in the Ukrainian armed forces. He is a reference for Brazilian soldiers in Ukraine, that’s why on February 7, 2024, together with Brazilian fighter João “Tacabala” Berclé, he received authorization to set up a unit made up only of Brazilian soldiers in the International Legion¹⁰.

Born in Rio de Janeiro in 1985 (BERCLÉ, 2023, p. 44), Berclé is a former marine and shooting instructor (op. cit., p. 56). In his autobiography, the fight for freedom appears as the great commitment of the soldiers who are in Ukraine fighting against the invaders (op. cit., p. 233). He also claims to be “conservative” and “right-wing” (op. cit., p. 19). Berclé, like other Brazilian fighters, does not claim “ukranization”, but

---

[bandeiras-neonazistas-foram-estopim-para-confronto-de-manifestantes-na-avenida-paulista.ghtml](#). Access: 07.25.2024.

⁵ <https://veja.abril.com.br/blog/radar/manifestacao-pro-bolsonaro-na-av-paulista-tem-ate-bandeira-neonazista/>. Access: 05.27.2020.

⁶ Check the ambassador’s letter at https://brazil.mfa.gov.ua/pt/news/carta-da-embaixada-da-ucrania-no-brasil-ao-diretor-de-redacao-da-veja?fbclid=IwAR0v15qH9wv_sVlFhzIf1cv_oSJmGqRP3ukbnhtjbSP0I70kP4X44cEltG4. Access: 05.27.2020. Ambassador Tronenko gave an interview to CNN Brasil on 05.31.2020. Check it out at <https://www.youtube.com/watch?v=SPNU0lkesUY>. Access: 06.02.2020.

⁷ Check out <https://revistaforum.com.br/opiniao/2020/4/21/que-sara-winter-quer-quando-diz-vamos-ucranizar-73441.html>, despite the article having incorrect information about Stepan Bandera and Ukrainian nationalist movements. Access: 05.29.2020.

⁸ <https://www.youtube.com/@AlexSilva300>. Access: 04.16.2024.

⁹ <https://www.bbc.com/portuguese/internacional-60581760>. Access: 02.21.2023.

¹⁰ <https://www.youtube.com/live/TRP3eXbbgGA?si=ICxKIsNLCOt-Gs78> (11:05). Access: 02.08.2024.

he shares values of Alex Silva's project. He is also a Christian (evangelical)¹¹ like Silva.

An aspiring Brazilian fighter, a pro-Ukraine activist, from São Paulo, then a postgraduate student and 26 years-old, Georges use to organized anti-war demonstration in São Paulo. Like Bercle he also did not demand "Ukrainization". On August 2023, Georges went to Ukraine with the aim, according to him, of being a fighter, but Silva discouraged Georges when he was already in Ukraine from trying to become a combatant, as he had no military experience. Now he is living in Ukraine and working on humanitarian aid.

Groups of fighters or supporters of the Ukrainian cause are generally unaware of the Ukrainian presence in Brazil. They know that there are descendants of Ukrainians in Brazil, but they do not know the dynamics of Ukrainian activities. The ties that the soldiers established for the Ukrainian cause did not involve the Ukrainian diaspora in Brazil. The universe of both pro-Ukraine activists in Brazil and Brazilian fighters is practically independent of Ukrainian activities in Brazil carried out mainly by descendants of Ukrainian immigrants.

There is a disconnection in relation to how the land of ancestors of Ukrainian-Brazilians is perceived and this has implications for the way in which it mobilizes some populations in a context of war. Among them, there is a distance between a Ukraine as a "collective memory" and a "de-facto" Ukraine, which suffers from the war, as it happens among Japanese people in Brazil (LESSER, 2001, p. 221). This disconnect also involves Silva's project and the use of Ukrainian national symbols in the Brazilian political context.

BIBLIOGRAPHY:

1. BERCLE, João. Mercenário, louco ou austruísta?: relatos de um brasileiro na guerra da Ucrânia. Rio de Janeiro: Ubook Editora, 2023.

---

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=Y3MV36NX5fk> (3:18:55). Access: 01.03.2024.

2. CAVALCANTE JUNIOR, Claudio. “Putin mente em discurso no Dia da Vitória para justificar invasão a Ucrânia”. In O Lavrador (Khliborob) – Boletim Informativo da Sociedade Ucraniana do Brasil. Curitiba, n. 4009 (ano XCIX), junho 2023 (pp. 6-7). Available from: [https://issuu.com/subbras/docs/o_lavrador -
_ed. junho 2023](https://issuu.com/subbras/docs/o_lavrador_-_ed._junho_2023). (Access: 11.21.2023.)

3. FERRARO, Vicente. “As contradições nos argumentos de Pútin para invadir a Ucrânia: os mitos da Otan, da proteção de minorias e da desnazificação”. In JALLAGEAS, Neide & GOMIDE, Bruno (org.). Ensaio sobre a Guerra Rússia Ucrânia 2022. São Paulo: Kinoruss, 2022.

4. HERZ, Monica & MENDES, Isa Lima. “O Brasil e a Guerra da Ucrânia” In LOUREIRO, Felipe (org.) Linha Vermelha: a Guerra da Ucrânia e as relações internacionais. Campinas: Editora da Unicamp, 2022.

5. ISHCHENKO, Volodymyr. “Em direção ao abismo: a política ucraniana após o Euromaidan”. In RUSEISHVILI, Svetlana (org.). Guerra na Ucrânia: olhares não hegemônicos. São Carlos: EDUSCAR, 2023.

6. In Україна-Латинська Америка: виклики та перспективи глобального партнерства: матеріали II Міжнародної наукової конференції (24-25 листопада 2023 року). Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2024. Available from: [https://for.history.knu.ua/wp-
content/uploads/2024/10/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8
%D0%BA_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0
%D0%9B%D0%90%D0%9A%D0%91_2023.pdf](https://for.history.knu.ua/wp-content/uploads/2024/10/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D0%9B%D0%90%D0%9A%D0%91_2023.pdf). (Access: 10.16.2024.)

7. LESSER, Jeffrey. A negociação da identidade nacional: Imigrantes, minorias e a luta pela etnicidade no Brasil. São Paulo Editora EDUSP, 2001

8. «Putin insiste em argumentos falsos em entrevista a americano» In O Lavrador – Khliborob: Boletim Informativo da Sociedade Ucraniana do Brasil. Curitiba, n. 4019

(ano C), março 2024 (pp. 3-5). Available from: <https://acesse.one/og6SB>. (Access: 06.05.2024.)

9. RUDLING, Per Anders (2012). «'They Defended Ukraine': The 14. Waffen-Grenadier-Division der SS (Galizische Nr. 1) Revisited». *The Journal of Slavic Military Studies*. 25 (3): 329–368].

10. RUSEISHVILI, Svetlana. In «Introdução – As perspectivas nativas sobre a guerra russo-ucraniana: um exame engajado». In RUSEISHVILI, Svetlana (org.). *Guerra na Ucrânia: olhares não hegemônicos*. São Carlos: EDUSCAR, 2023.

11. SUBTELNY, Orest. *Ukraine: A History*. Toronto, Buffalo e Londres: University of Toronto Press, 2009 (4a ed./ 1a. 1988).

12. «The visibility of Ukraine and the role of Ukrainian diaspora in Brazil since the beginning of the full-scale invasion».

13. TARASIUK, Taras & UMLAND, Andreas. «Unexpected Friendships: Cooperation of Ukrainian Ultra-Nationalists with Russian and Pro-Kremlin Actors». *Illiberalism Studies Program Working Papers* no. 8. September 2021.

14. UMLAND, Andres. «The Far Right in Pre- and Post-Euromaidan Ukraine: From Ultranacionalist Party Politics to Ethno-Centric Uncivil Society». *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization* 28: 2 (Spring 2020): pp. 247-268.

А ЧИ ЗНАВ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИКУМ ПРО ПЛАНИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ДО УКРАЇНИ РАНІШЕ?

Білоус Є. В.

Студент,

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

З 24 лютого 2022 року світ став свідком збройного конфлікту в Європі, що по рівню геополітичного масштабу та перспективами був не знаний ще з часів Другої світової війни. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну сколихнуло не лише політичний і військовий порядок, а й викликало запитання про передумови цього вторгнення. У цьому плані, досить вагомим є фактор суспільної думки, зокрема у векторі, чи були ознаки підготовки цієї агресії заздалегідь, чи мали політики та спецслужби можливість передбачити її масштаб, і чи можна було запобігти трагедії.

Актуальність. Насамперед, актуальністю проблематики виступає російсько-українська війна та її наслідки як для України та і для всього світу. Важливим у цьому є широка громадська зацікавленість, зокрема з першочергової причини, що люди прагнуть зрозуміти, чи достатньо зусиль було докладено для попередження війни, і чому саме не попередили вітчизняні керівники. Крім цього, у цьому є досить важлива роль засобів масової інформації зі сторони союзних до України держав, які являли альтернативу українським, та здійснювали ті чи інші попереджувальні знаки, засновуючись на даних розвідок. Такий контекст є важливим та актуальним для розвитку критичного мислення сучасної людини.

Історіографія та джерельна база дослідження. Тематика російсько-української війни досі є макрооб'єктом для дослідження у сфері гуманітарних, суспільних та інших суміжних наук та дисциплін. Серед науковців, що займалися цією проблематикою можна назвати П. Гай-Нижника, В. Смоля, С. Плохія тощо.

Звернемо увагу, що російсько-української війни займе нішу досить тривалих тем для відповідних напрямків аналізу.

Джерельна база цього дослідження заснована на інформації глобальних аналітичних матеріалів, ЗМІ, відкриті дані розвідок, інтерв'ю тощо. Саме дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує історичний та аналітичний методи. Використано принцип критичного аналізу джерел для оцінки достовірності інформації, а також синтез для формування узагальнень. Значну увагу приділено контент-аналізу відкритих даних.

Результати дослідження. Шок, який глобально пройняв українське суспільство на ранок 24 лютого 2024 року, став остаточною точкою впевненості, що РФ готувала цей напад заздалегідь. Проте, цей шок став більш вражаючим та болючим, пам'ятаючи як українська влада заспокоювала населення протягом останніх місяців, що напад з боку РФ не буде. Певною мірою, ця так звана стратегія заспокоєння могла мати характер стабілізації суспільної думки та розвієння хаосу, що міг зашкодити демографічному та економічному потенціалу, і плюс до того зберегти мобілізаційний ресурс держави. Проте, ця дія принесла стан масового обурення, який декламував, що політична спільнота знала, але не вірила або спеціально ховає від суспільства.

Попри все, відомості того, що РФ готує масовий напад на українські землі був відомий ще навіть до весни 2021 року, коли союзні до України держави почали фіксувати масове скупчення російських кадрів на кордоні. Ще в часи АТО, у 2016 році, РФ почала здійснювати комплексну модернізацію власного ВПК, зокрема посилила військову присутність у так званому Південному військовому окрузі, реанімувавши у 2016 році 150-ту мотострілецьку дивізію, оснащену великою кількістю танків. [9]

Прискорене озброєння відбувалось уже у 2018 році, і станом на 2019 рік округ мав понад 500 тактичних літаків, 340 гелікоптерів та нові формування батальйонів із важким озброєнням. Звертаючи увагу на іншу частину

стратегічної переваги росіян – фактичне володіння окупованого ними ж Криму, то слід наголосити, що до кінця 2018 року там було розміщено підрозділи десантників, транспортні літаки та системи ППО, що зробило регіон одним із важливих напрямків для розгортання подальших дій [8].

Важливо також зазначити, що інвестиції у техніку дозволили модернізувати 50–60% озброєнь до 2018 року, із метою досягти 70% до 2021 року [7].

Для тодішнього часу мало хто знав об'єктивну причину таких дій, але припускали, що це було спробою залякати Україну чи вплинути під час нових виборів у 2019 році. Проте не виключався мотив, що такі дії говорять про можливість ескалації.

З іншої сторони, президентські вибори 2019 року стали для росіян моментом деяких радощів, що було неодноразово продемонстровано їхніми ЗМІ [3]. Своєю чергою, нова політична команда в Україні стала більше орієнтовуватись на центризм у геополітичному плані та відсікала ідеї можливості нової фази війни у публічному просторі, що було яскраво продемонстровано через акти впровадження сумнозвісної формули Штайнмайера та досить негативною реакцією на побоювання проукраїнських військових формувань стосовно небезпеки зі сторони рф. Ці часи особливо відомі громадською акцією «Ні капітуляції!».

Починаючи з кінця лютого 2021 року перед Україною нависла загроза російського вторгнення. Тодішні кераничі рф називали це розгортанням військових навчань [1]. Що цікаво воно не даремно розгорталось саме у вище згаданому військовому окрузі. Окрім того звучали неодноразово фейкові новини про буцімто провокації з української сторони. 30 березня Головнокомандувач України Руслан Хомчак повідомив про значне нарощування рф військових сил біля кордону з Україною, включаючи 28 батальйонно-тактичних груп, з подальшим збільшенням до 53. На окупованих територіях Криму, Донецької та

Луганської області було розміщено понад 60 тисяч російських військових [10]. Дмитро Песков заявив, що це «внутрішні заходи для забезпечення безпеки» і не становлять загрози сусіднім країнам [2]. На початку травня, частина російських військових була виведена, але американська розвідка зауважила, що було виведено лише незначну частку [5].

Осінь 2021 та зиму 2022 років можна назвати досить дивним періодом українського інформаційного поля. Представники українського політикуму, зокрема Зеленський, Резніков, Данілов, Арахамія, Гетманцев тощо заявляли, що попередження про напад зі сторони союзників є «дизінформацією», «розведенням паніки», «фейками» тощо [4], чим самим здійснили для українського населення нову інформаційну пастку. Крім того, протягом 2019 по лютий 2022 років з української сторони було здійснено низку дій, що грало на руку агресору.

Досить риторичними та іронічними у цій проблематиці є слова О. Данілова у інтерв'ю для служби «BBC News Україна» у 2022 році: «З 30 жовтня (мається на увазі 2021 рік, - авт.) я постійно ходжу в цьому одязі. Ми як могли давали сигнали, в тому числі для суспільства... Ми навіть уявити не могли, що вони будуть убивати дітей, жінок, вагітних, літніх людей» [6].

Висновки. РФ готувалася до повномасштабного вторгнення в Україну задовго до 2022 року, зокрема масштабне нарощування військової присутності, зокрема у Південному військовому окрузі, яскраво фіксується ще з 2016 року. Модернізація техніки, посилення десантних підрозділів у Криму та створення нових батальйонів з важким озброєнням свідчили про довгострокову стратегію агресії.

Попри численні попередження західних розвідок про загрозу вторгнення, українське керівництво до дня удару на ранок 24 лютого 2022 року публічно називало ці повідомлення «фейками» або «дизінформацією», що дезорієнтувало суспільство та знизило його готовність до потенційної агресії. Українські

керманічі недостатньо серйозно поставилася до можливої загрози зі сторони росії заздалегідь, що викликало ряд обурення суспільства. Окрім того, на нашу думку, це понесло ряд негативних дій вже під час розгортання активних подій, наслідки чого помітні і наразі.

Список використаних джерел та літератури

1. Росія готується до нового нападу на Україну в січні-лютому – голова ГУР Міноборони. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rozvidka-ukrayiny-rosiya/31572016.html>
2. Росія не є загрозою для України, пересування армії Росії не має викликати занепокоєння – Кремль. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-peskov-rosiya-bezpeka/31187464.html>
3. Третина росіян вважає, що перемога Зеленського вигідна РФ. *Українська правда*. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2019/04/29/7213889/>
4. Чорний Н. Знали, але заперечували: як українська влада інформувала про підготовку Росією вторгнення. Хронологія | Межа. Новини України. *Межа. Новини України*. URL: <https://mezha.net/ua/mysli/znyly-ale-zaperechuvaly-lyak-ukrainska-vlada-informatsiiu-pro-pidhotovku-rosiieiu-vtorhnennia-khronolohiia/>
5. 80,000 Russian Troops Remain at Ukraine Border as U.S. and NATO Hold Exercises. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2021/05/05/us/politics/biden-putin-russia-ukraine.html>.
6. BBC News Україна. Олексій Данілов: «Перемогти наш народ неможливо, крапка», 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rdaB1dvAnvw>
7. Connolly R. and Boulègue M. *Russia's New State Armament Programme: Implications for the Russian Armed Forces and Military Capabilities to 2027*. London: Royal Institute of International Affairs. 2018, p. 5. URL:

<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-05-10-russia-state-armament-programme-conolly-boulegue-final.pdf>

8. Cranny-Evans S. Russia and Ukraine raise combat readiness as tensions rise. *Jane's Defence Weekly*. 2018.
9. Cranny-Evans S. Russia's Southern Military District receives mechanised, airmobile reinforcements. *Jane's Defence Weekly*. 2018.
10. Ukraine says Russia massing troops on border, US warns Moscow. *France 24*. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20210401-ukraine-says-russia-massing-troops-on-border-us-warns-moscow>.

СПОДІВАННЯ ТА ПРОРАХУНКИ У ДИПЛОМАТИЧНОМУ ВИРІШЕННІ ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2022)

Гайданка С.А.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми. З початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України робляться спроби вирішення проблеми війни дипломатичним шляхом. У зв'язку з цим варто звернути увагу на досвід вирішення проблеми війни на сході України (2014-2022) за допомогою мирних ініціатив та перемовин.

Мета дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати, на що сподівались політичні лідери, прагнучи завершити війну на сході України мирним дипломатичним шляхом, які кроки були зроблені для цього та які прорахунки були допущені.

Історіографія та джерельна база. В історіографії тема мирного дипломатичного врегулювання війни на сході України висвітлена, але окремими періодами, тобто є публікації за 2014-2019 роки, а також за 2019-2022 роки. За

2014-2022 роки можна знайти кілька публікацій, присвяченій цій тематиці. До основних публікацій можна віднести такі праці, як монографія Юрія Офіцинського «Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013-2017 років)»; стаття Григорія Перепилиці «Дипломатія Зеленського в урегулюванні російсько-українського конфлікту на Донбасі» у довіднику «Україна дипломатична»; аналітична доповідь Центру Разумкова «Війна на Донбасі: реалії і перспектив врегулювання».

Щодо джерельної бази, то вона включає і електронні посилання, які ілюструють позицію і кроки політичних діячів щодо дипломатичного врегулювання війни на сході України.

Петро Порошенко 25 травня 2014 року заявляв, що АТО має тривати години і що його позиція щодо врегулювання підтримуватиметься Росією [5]. Така заява означала ілюзорність думки Порошенка, що його буде підтримувати Росія, яка зацікавленою стороною у мирному вирішенні питань війни не хотіла бути. Попри це, Порошенко збирався втілити свою обіцянку. 20 червня 2014 року він увів в дію свій мирний план по врегулюванню ситуації на сході України, який крім загальних цілей, мав такі пункти, як-от децентралізація та узгодження губернаторів [3].

Здійснивши публікацію мирного плану, Порошенко сподівався, що отримає кроки у відповідь з боку проросійських бойовиків, тому фактично пішов на деякі поступки. Однак один з лідерів «ДНР» Деніс Пушилін заявив, що його терористичне угруповування не буде розброюватись перед українською владою [1]. У результаті, протягом липня-серпня 2014 року були проведені успішні українські контратаки, які однак нівелювались участю російських регулярних сил.

Щодо Мінських угод, укладених впродовж 2014-2015 років, то також були сподівання від світових лідерів відносно їх ефективності. Наприклад, у 2016 році президент США Барак Обама заявляв, що допоки Москва не виконає умови

домовленостей, санкції зніматись не будуть [4]. Путін висловлювався щодо підтримки Мінських угод, сподіваючись, що виконання умов з боку України призведе до її федералізації, а також відмови від євроатлантичної інтеграції. Але йому не вдалось здобути бажаного результату через те, що домовленості він виконувати не збирався, а навпаки проводив примусову інтеграцію окупованих територій. Так, у 2019 році РФ спростила порядок видачі своїх паспортів мешканцям ОРДЛО, на що Порошенко відреагував заявою про черговий етап збройної агресії проти України [6].

Коли до влади прийшов Володимир Зеленський, то він сподівався на те, що зробить усе, аби на схід України прийшов мир, навіть якщо він втратить президентську посаду [6]. «Заирнути в очі Путіну» він вважав можливим через прямі перемовини з метою домовитись про закінчення війни, що само собою означало зусилля без очікуваного результату [7]. У червні та жовтні 2019 року відбулось розведення сил в Золотому, в Станиці Луганській, однак розведення створило умову проникнення диверсійних груп, що було неприйнятно для української сторони [8]. Розведення сил, відкриття мосту у Станиці Луганській не стало шляхом вирішення війни дипломатичним шляхом.

У підсумку можна сказати, що протягом 2014-2022 років політичні діячі України та світу сподівались на вирішення війни на сході України мирним дипломатичним шляхом. Однак у кожного було свої сподівання щодо мирного врегулювання, що безумовно створило труднощі у процесі припинення військових дій. Єдиним учасником, хто не збирався втілити мирні ініціативи була російська сторона, яка бажала захопити усю Україну, а не тільки її східну частину.

Список використаних джерел та літератури

1. Бойовики ДНР не згодні на "мирні" умови Порошенка, - Пушилін. *espreso.tv*.

- URL: https://espresso.tv/news/2014/06/18/boyovyky_dnr_ne_zhodni_na_myr_ni_umovy_poroshenka_pushylin (дата звернення: 16.11.2024).
2. Інавгураційна промова президента України Володимира Зеленського. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489> (дата звернення: 16.11.2024).
  3. Мирний план Президента України щодо врегулювання ситуації в східних регіонах України. *Вікіджерела – вільна бібліотека*. URL: (дата звернення: 16.11.2024).
  4. Меркель та Обама закликають якомога швидше виконати мінські угоди. *Центр міжнародної безпеки та партнерства*. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/3395> (дата звернення: 16.11.2024).
  5. Порошенко: АТО має тривати години, а не місяці. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25398652.html> (дата звернення: 09.11.2024)
  6. Свобода Р. Порошенко прокоментував указ Путіна про видачу паспортів жителям окупованого Донбасу. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-poroshenko-pro-rosiyski-rasporty/29901395.html> (дата звернення: 16.11.2024).
  7. Шебеліст С. Зазирнути путіну в очі. *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/zazirnuti_putinu_v_ochi_n1535006 (дата звернення: 16.11.2024).
  8. Шрамович В. Відступ чи розведення? Чому відводять війська на Донбасі. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50247764> (дата звернення: 16.11.2024).

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ВИКЛИКИ ТА ДОСВІД МИНУЛОГО ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ

Горохов С.В.

Кандидат історичних наук, доцент,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Актуальність. Військово-політичні події, які розгорнулися в наслідок російської агресії, останнім часом вже створили чимало викликів, що суттєво впливають та будуть мати подальші наслідки на розвиток нашої держави та населення в цілому.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи проблеми сьогодення, які спричинила російська агресія, ми можемо умовно згрупувати нинішні виклики, що постали перед нашим суспільством наступним чином.

Соціально-психологічні:

тотальна небезпека;

внаслідок технічних можливостей агресор отримав змогу завдати удару по всій території України. Таким чином, учасниками бойових дій є майже все населення країни.

перерозподіл малих соціальних груп;

вимушена зміна постійного місця проживання чисельної маси населення України, по суті, створила нову соціальну групу – переселенці. Масова мобілізація призвела до збільшення в рази такої категорії, як військові, що створило чимало нових викликів на соціально-побутовому рівні. [4]

демографічні втрати;

Внаслідок фізичного знищення певних категорій населення, міграції до інших країн (з більшою вірогідністю не повернення в Україну) створило такий виклик, як деформація робочих сил у сфері виробництва, освіти, медицини, а саме головне, демографічної спроможності нації на відтворення. Все це разом

призводить до морально-психологічного виснаження, що є ще одним викликом на шляху до перемоги. [1]

Виклики військового характеру:

Широкомасштабний та масований характер бойових дій. Велика смуга лінії фронту, інтенсивність втрат вимагає постійного забезпечення живою силою та технікою, що в свою чергу, змушує постійно проводити мобілізацію.

масове використання російського ракетного озброєння, на яке не встигає реагувати система ППО України, призводить до масових руйнувань та втрат серед цивільного населення.

Окремо слід відмітити ***прискорений, динамічний характер бойових дій***, що змушує постійно шукати нові відповіді. Наприклад, застосування ворожого БПЛА, яке спричинило кризу на оперативно-тактичному рівні. Так, застосування в старий спосіб традиційних озброєнь стало неможливим чи значно обмеженим (танки, піхота).

навчання та використання новітнього типу зброї БПЛА;

Налагоджування з нуля, досі невідомої форми виробництва, новітнього типу зброї БПЛА та створення системи підготовки персоналу для його обслуговування. Пошук нових форм, методів та тактики застосування в нових умовах ведення війни. Характер бойових дій спричинив велику потребу в плані кількості, як традиційних озброєнь так і новітніх. Нажаль, на ці виклики а ні вітчизняний ВПК, а ні ВПК дружніх нам країн адекватно відреагувати не можуть. [2]

Наступний виклик - ***залежність військового керівництва України від суто політичного фактору***. Одним з таких прикладів є викривлене ведення бойових дій. Зазначимо той факт, що досить довгий час в ході відкритої агресії Україна, в супереч усім канонам ведення війни, не наносила удари по території противника та його союзників, дозволяючи таким чином агресору вільно перекидати резерви, накопичувати склади та таке інше. Напрямки наступу обиралися під впливом зовнішніх політичних чинників, що в свою чергу,

призводило не тільки до неадекватних тактичних рішень, а ще до того, що ворог задалегідь про них знав. Залежність військового планування від поставок боєприпасів зовні, які не завжди забезпечують весь хід операції.

Наступною групою викликів є **геополітичні**.

Транснаціональний характер учасників військово політичних подій в Україні. Пряма та опосередкована участь інших країн в конфлікті. Так, Україна веде бойові дії зі збройними силами двох ядерних держав: Росії та КНДР. Пряму чи опосередковану військову допомогу агресору надає КНР, КНДР, Іран та інші. Кажучи іншими словами, ВПК України протистоїть ВПК потужних країн світу. Транснаціональний характер усієї системи світу дозволяє агресору формувати підрозділи, використовуючи демографічний та економічний потенціал інших країн. Геополітичним викликом став також такий факт, як **зміна характеру поведінки політичних гравців світу**, а саме, відсутність вольових політичних кроків з боку гарантів національної безпеки України, згідно підписаних міжнародних договорів. Розглядаючи кожну з груп викликів, постає питанням: яка і в який спосіб має бути реакція держави та суспільства!? [3]

Таким чином, ми можемо констатувати, що саме сьогодні, шляхом фрагментально-ретроспективного аналізу, знаходячи приклади в минулому, ми маємо можливість знайти рецепти відповідей на сучасні виклики. В нашому випадку, ми можемо звернутися до прикладів з часів першої світової війни!

Обидві війни – 1914 та 2022 рр. – почалися з великого патріотичного піднесення, та вже, через два роки, ми спостерігаємо втому та невдоволення. Звернімо увагу, що в той час, ніхто не мав і уяви, в якій формі має бути перемога. В 1917 році, наприклад, на вершині незадоволення від війни, маса населення не знала, що закінчення буде в кінці 1918 року. Основні учасники не мали чіткого розуміння мети ведення війни. Пропаганда усіх учасників тих подій, як і сьогодні російська, теж дескредитовувала уряди та керівництво в очах населення. Характерною ознакою цієї перемоги та поразки одночасно є те, що територія країн Четвертного союзу, які зазнали поразки, не була окупована, населення не

страждало від прямого впливу від обстрілів, розташування військ, біженців та ін. Під кінець війни, Німеччина та її союзники, окрім Османської імперії, мали лише один західний фронт. Згадаємо, що в наслідок подій восени 1917р., фактично зник східний фронт. Більше того, Німеччина отримала доступ до продовольчих ресурсів з України. Так, в 1918 році постало питання про те, чия буде перемога. Країни Антанти, а саме Франція, мала досить суперечливі можливості що до перемоги. Північна частина країни, більш промислово розвинута, була перетворена на зону бойових дій. Демографічний потенціал теж був досить обмежений. Число найманців, колоніальних військ було незначним за кількістю.

В той же час, країни Антанти підійшли до перемоги досить планово. Створена ними військова та економічна блокада Німеччини спрацьовувала поступово і, в той же час, суттєво. Одна з причин поразки Німеччини – це продовольча та ресурсна криза національного масштабу. Серед власного населення проводилася постійна пропаганда, відбулося масове залучення різних соціальних груп до ВПК. Для подолання кризи на оперативному рівні, було застосовано масу технічних новинок того часу: танки, авіація, підводні човни та ін. Масовість піхоти та перевага німців у важкій артилерії було зведено нанівець вище вказаними новинками.

Що ми маємо сьогодні? Російський агресор теж знаходиться в аналогічних умовах Німеччини часів першої світової війни. Територія не зайнята, стратегічний тил не зруйнований, більший демографічний потенціал і таке інше. В той же час, на відміну від періоду першої світової, сучасний технологічний рівень дозволяє створювати масове виробництво припасів та техніки не залучаючи, як раніше, велику кількість населення; доставка боєприпасів та іншого не залежить від морських комунікацій.

В умовах різних запасів мобілізаційних ресурсів така зброя, як БПЛА, дозволяє звести нанівець в цьому плані перевагу агресорів. Далекобійна зброя дозволяє перетворити ВПК противника на руїни без зайвих жертв серед українських військовослужбовців. Крім того, сьогодні налагоджується та зростає

виробництво боєприпасів з боку країн ЄС та США, які, до речі, не зазнають вогневих ударів і можуть спокійно працювати, тобто, по суті, виконують роль стратегічного тилу України.

Транснаціональний характер, якого не знали країни початку ХХ ст., працює теж на нас. Про що свідчить створення українського іноземного легіону. Головне для нас, що більшість саме передових країн з їхніми новітніми технологіями разом з Україною. Той факт, що союзники агресора відкрито не вступають в конфлікт (окрім КНДР), говорить про сильні позиції України. Як і колись блокада Німеччини, так і сучасні санкції проти агресорів, також мають суттєвий вплив, про це свідчить той факт, що друга армія світу просить допомоги у КНДР та їм подібним.

Отже, перемога в першій світовій – це перемога демократичного ладу над імперіями, в тому числі і серед своїх союзників. Причина цьому одна, громадянин завжди перемагав раба! Так, Україна, як демократична країна має всі умови для перемоги. Головне – це політична воля всіх учасників та національне єднання всього суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Бура Д., Подобна Є. Лютий лютий 2022 р. Свідчення про перші дні вторгнення. Х., 2022.
2. Гардінк Л. Вторгнення. За лаштунками кривавої війни росії на боротьби України за виживання. К., 2023.
3. Горбулін В., Бадрак В. Над прірвою. 200 днів російської війни. К., 2023.
4. Історик Тімоті Снайдер: чому перемога України важлива для світу? – [Електронний ресурс].- <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/10-argumentiv-vid-istoryka-timoti-snaydera-chomu-peremoga-ukrayiny-vazhlyva-dlya-svitu>. – Дата звернення: 26.10.20

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ НЕРУХОМОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ХАРКІВЩИНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022-2024 РР.

Єрмак Є.Р.

Студент,

Харківський національний університет імені Василя Назаровича Каразіна

Актуальність дослідження. Захист нерухомої культурної спадщини є актуальним та важливим предметом дослідження у сучасності, потреба України захищати свій культурний простір виникла з проголошенням незалежності України, але внаслідок збройної агресії Російської Федерації, починаючи з квітня 2014 р., й подій повномасштабної війни з 24 лютого 2022 р. поставили на одне з перших місць для українського суспільства саме захист українських культурних цінностей.

Мета дослідження – схарактеризувати основні проблеми збереження нерухомої культурної спадщини Харківської області під час російсько-української війни.

Джерельна база дослідження включає кілька груп джерел: 1) нормативно-правові акти — сюди входять документи, які у юридичному полі визначають положення культурної спадщини, визначають її охорону у міжнародних юридичних межах та в межах українського законодавства; 2) публіцистика — висвітлення руйнувань культурної спадщини у ЗМІ. Вони наводять конкретні приклади знищених музеїв, університетів, бібліотек та інших історично важливих будівель, наголошуючи на масштабах втрат і знищених пам'яток. Джерела також вказують на значну кількість зруйнованих об'єктів на Харківщині, яка є однією з найбільш постраждалих областей. Збереження та реставрація зосереджені на зусиллях щодо відновлення та збереження пошкоджених або зруйнованих культурних об'єктів, фізичного захисту

культурних об'єктів; 3) статистичні дані офіційного (МКІП, ЮНЕСКО) та громадського моніторингу культурної спадщини.

Досліджувані питання знайшли певне висвітлення в науковій літературі (О. Рішняк [10; с. 162], В. Литовченко [3; с. 103-112.], О. Титова [12; с. 5-24], Ю. Кісельова [2; с. . 86-112], Є. Рачков [9; с. 13-19] та ін.). Крім того, ми маємо справу з динамічним процесом, який все ще триває.

Відповідно до Рамкової конвенції Ради Європи, яку Україна підписала в 2005 р. в м. Фаро, висвітлюються питання про значення культурної спадщини для суспільства [8]; Згідно Ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» 2000 р., культурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини. Об'єктом культурної спадщини, відповідно, є визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [1].

Культурна спадщина продовжує зазнавати пошкоджень або руйнувань, особливо на територіях, які були окуповані російськими військами та де відбувалися, та тривають бойові дії. Серед найбільш постраждалих регіонів України є саме Харківщина. Водночас існує певна суперечливість офіційних даних щодо втрат культурної спадщини, починаючи з 2014 р.

У наявних умовах практично неможливо уникнути небезпеки або передбачити загрозу для конкретних пам'яток, оскільки дії ворожих військ свідчать про свідоме бажання агресора знищити національну культуру України, а також всі матеріальні об'єкти, які є пов'язаними з нею. З цього приводу виникли актуальні питання, пов'язані з особливостями реалізації заходів з охорони, перевезення та самих практик фізичного захисту нерухомих пам'яток в Україні,

а також їхнього нормативно-правового забезпечення та моніторингу, особливо під час війни.

З моніторингом нерухомої культурної спадщини Харківщини та України загалом маємо низку проблем. Невипадково протягом російсько-української війни з'явилося чимало науково-громадських ініціатив, спрямованих на налагодження системного спостереження за пошкодженими або зруйнованими об'єктами культурної спадщини (наприклад, Ukrainian Heritage Monitoring Lab [6], «МІСТО І ВІЙНА» [4] та ін.). Є також намагання МКІП створити єдину цифрову екосистему культурної спадщини, яка почала розроблятися з червня 2022 р. [5].

З початком російського вторгнення в Україні було вжито заходів для збереження нерухомої культурної спадщини Харківщини. Деякі пам'ятки та будівлі огородили захисними конструкціями з вогнетривких матеріалів, мішків з піском і фанерних щитів. Спеціалісти зазначають, що ці заходи не захистять від прямих влучань, але можуть зменшити ушкодження від уламків та ударної хвилі [10; с. 162].

Найбільш поширеними на сьогодні пошкодженнями культурної спадщини у департаменті культури Харківської обласної військової адміністрації виявляють руйнування, яке було створене через вибухову хвилю.

Водночас, коли постають питання реставрації чи зберігання нерухомої культурної спадщини на Харківщині після пошкоджень чи руйнування, то маємо низку проблем. Громадська ініціатива «SaveKharkiv» разом з департаментом культури Харківської обласної військової адміністрації висвітлюють складність комунальних служби міста обслуговувати історичні місця, які були піддані обстрілам, що призводить до повторного ушкодження та руйнування культурних об'єктів. Загалом фахівці виявляють це у браку необхідної спеціальної підготовки місцевих комунальних послуг, а також відсутності належного плану дій та поведження у таких складних випадках, щоб

в подальшому реалізувати заходи у відновленні та реставрації пошкодженої пам'ятки [7].

Через руйнування культурних об'єктів харківська місцева влада разом з громадськими активістами одні з перших розробили механізми консервації пошкодженої нерухомої культурної спадщини (здебільшого забивають шибки фанерними щитами, створюють імпровізовані підпори, встановлюють паркан навколо будівлі, захисні конструкції для даху тощо). Зараз експерти проводять «консервацію» спадщини чи вже «законсервували» низку культурних об'єктів [13].

Є. С. Рачковим проаналізовано явище «урбіцид» (умисне знищення міської інфраструктури) в контексті російсько-української війни. Навмисне руйнування українських міст, їхньої інфраструктури та культурної спадщини призводить до втрати культурної різноманітності, встановлення однорідності та знищення підґрунтя для самоідентифікації міських спільнот [9; с. 13-19].

Отже, збереження культурної спадщини в Україні, зокрема в Харківській області, стикається зі значними проблемами, які загострюються через триваючий російсько-український конфлікт. Знищення культурних пам'яток, навмисне чи супутнє, є не лише втратою культурної спадщини, а й загрозою різноманітності культурної ідентичності українських міст. Незважаючи на зусилля урядових і неурядових організацій щодо моніторингу та збереження культурних об'єктів, масштаби шкоди залишаються значними. Незважаючи на руйнівні наслідки конфлікту, Україна зробила значний крок у напрямку збереження своєї культурної спадщини як через законодавчу базу, так і через практичні заходи.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про охорона культурної спадщини». Відомості Верховної Ради України (ВВР). No 39. Ст. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> Конвенція (дата звернення - 20.04.2024).

2. Кісельова Ю. Монументальні місця пам'яті в умовах війни: практики медійної репрезентації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*, 2022, вип. 62. С. 86–112.

3. Литовченко В. В. Стратегія міжнародного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини ЮНЕСКО. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Історія*. 2013. Вип. 1. С. 103-112.

4. Місто і війна: про що проєкт? *CityFace*. URL: <https://en.cityface.karazin.ua/news/186> (дата звернення: 25.01.2024).

5. МКІП працює над створенням Національної платформи культурної спадщини України. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-pracyuye-nad-stvorennuyam-nacionalnoyi-platformi-kulturnoyi-spadshchini-ukrayini> (дата звернення: 24.01.2024).

6. Моніторинг спадщини заради відновлення: результати проєктів документування втрат культурної спадщини. *Ukrainian Heritage Monitoring Map*. URL: <https://www.heritage.in.ua/> (дата звернення 18.06.2024).

7. На Харківщині через війну зруйновані понад 200 пам'яток: які порушення бачать архітектори під час поведження з будівлями. *Суспільне Харків*. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/653632-na-harkivsini-cerez-vijnu-zrujnovani-ponad-200-pamatok-aki-porusenna-bacat-arhitektori-pid-cas-povodzenna-z-budivlami/> (дата звернення: 27.03.2024).

8. Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_719#Text (дата звернення - 20.04.2024).

9. Рачков Є. Знищення, збереження та переосмислення міської культурної спадщини України під час російсько-української війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*, 2022, вип. 62. С. 12-48.

10. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. Число 4. С. 159-173.

11. РФ зруйнувала або пошкодила понад 1000 пам'яток культурної спадщини, найбільше - на Харківщині. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3849883-rf-zrujnuvala-abo-poskodila-ponad-1000-pamatok-kulturnoi-spadsini-najbilse-na-harkivsini.html> (дата звернення: 18.06.2024).

12. Титова О. М. Культурна спадщина Криму та Донбасу: сучасний стан, можливості збереження. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2016. Вип. 30. С. 5-24.

13. Харків, який ми втрачаємо. Як у місті (не) консервують пошкоджену історичну спадщину. *Харківський антикорупційний центр*. URL: <https://anticor-kharkiv.org/our-work/kharkiv-iakyy-my-vtrachaiemo-yak-u-misti-ne-konservuiut-poshodzhenu-istorychnu-spashchynu/> (дата звернення: 29.04.2024).

14. In the face of war, UNESCO's action in Ukraine. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116> (дата звернення: 18.06.2024).

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ (2022 – ?)

Івасюта Ю.В.

Студентка,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Актуальність проблеми. Проблема зберігання історії безпосередньо поєднана з відходом цієї проблеми з боку держави, з боку дослідники і відповідно пересічних громадян. В епоху повномасштабної війни ми чудово

розуміємо, що потреба у збереженні власної історії лише зростає в умовах постійних обстрілів, знищення окупантом бібліотек, розграбування ним же музейних і архівних колекцій. Особливу історичну цінність несуть у собі архівно-кримінальні справи як джерела відвертих радянських репресій супроти українців в 1918-1991 рр. Звісно, що значний масив було передано з архівів силового блоку в обласні і центральні державні архівні інституції ще в 1990-х – на початку 2010-х рр. Разом з тим, доля непереданих з архівів МВС і СБУ справ як на окупованому Донбасі та Криму, так і прифронтових Харкові, Херсоні, Миколаєві і інших містах – залишає все більше питань, аніж відповідей.

Мета — розкрити проблему збереження архівно-кримінальних справ в системі НАФ і запропонувати кроки щодо її вирішення на практичній площині.

Джерельною базою для даного дослідження є чинне декомунізаційне законодавство України, в тому числі і про доступ до архівів репресивних органів радянської влади [1]. Обраною для нами проблематикою свого часу активно займалися такі дослідники як А. Амонс, Е. Андрющенко, О. Бажан, О. Єгрешій, А. Когут, О. Рубльов, Ю. Шаповал та ін. дослідники архівно-кримінальних справ в українському сегменті проблеми.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну (24.02.2022 – ?) стало катастрофою для збереження архівно-кримінальних справ. Справа в тім, що опісля знищення ракетною атакою будівлі Чернігівського обласного управління СБУ весною 2022 р. і влучання ракети в будівлю СБУ в Харкові, є багато питань щодо врятованих або знищених АКС. До прикладу, якщо в ході знищення будівлі СБУ в Чернігові було втрачено понад 13 тисяч архівно-кримінальних справ, то станом на сьогодні є питання щодо стану архіву СБУ в Харкові [3].

Аналогічним є питання щодо збереження чи знищення архіву СБУ в Херсоні, який перебував в окупації з 6 березня по 11 листопада 2022 р. Також, Державний архів Херсонській області за попередніми оцінками співробітників та керівництва Укрдержархіву (Київ) було розграбовано на 45%. Який % архівно-кримінальних справ було знищено, вкрадено чи втрачено в інший спосіб

– невідомо. Поряд з цим, є проблемним доступ до архівів МЗС та СБУ на місцях, які є недоступними для користувачів опісля 24 лютого 2022 р. Особливо актуальною є ця проблема в тиловому Івано-Франківську, де доступ до такого роду справ є лише з боку ДАІФО [2, с. 96-97].

На наш погляд, дану проблему можна вирішити як за рахунок прискорення передачі АКС і інших матеріалів репресивних радянських органів до ГДА СБУ, ГДА УІНП та на передачу в обласні архіви. Розширення кола професійних істориків і архівістів як через підготовку у ВНЗ, так і через громадські ініціативи може прискорити офіційні та неофіційні процеси зі сканування і обміну документами поміж професійними дослідниками та краєзнавцями. Існує також і запит на створення альтернативі електронного архіву ЦДВР. Даний ресурс технічно відсталим і потребує суттєвого оновлення під сучасні технічні можливості електронного пошуку, обробки запиту і ідентифікації запитуваного.

Отже, ми резюмуємо, що попри наявний з 9 квітня 2015 р. пакет декомунізаційного законодавства, в Україні з початку повномасштабної війни суттєво погіршився доступ до архівних справ. Запропоновані нами методи і рішення можуть вирішити дану проблему при мінімальних витратах та за рахунок реалізації у вітчизняній архівній системі волонтерського чинника.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України № 316-VIII від 9 квітня 2015 р. «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/316-19>

2. Івасюта Ю. Доступ до архівів радянських карально – репресивних органів в м. Івано – Франківську: юридичний та практичний аспект. Регіональні студії української історії. Матеріали Другої Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. 11 квітня 2024 р. / відповід. ред. І.М. Романюк. Вінниця : ВДПУ, 2024. С 95 – 98.

3. У знищеному архіві СБУ в Чернігові зберігалося майже 13 тисяч справ репресованих. Укрінформ, 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3471496-u-znisenomu-arhivi-sbu-v-cernigovi-zberigalosa-majze-13-tisac-sprav-represovanih.html>

ФІЛЬМ ВПЛИВ («ІМПАКТ») ТА РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ

Карімов Н. В.

Студент,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Актуальність теми: У липні 2024 року в Youtube вийшов документальний фільм «ВПЛИВ» («Impact: Groundbreaking Documentary»). Він викриває глобальну загрозу, яка стоїть перед усім людством. Опис фільму наголошує, що в фільмі наведені факти, що Росія є осередком сучасного нацизму, який відбудовує «Четвертий Райх». Автори фільму доводять, що сучасна війна — це не лише збройний конфлікт, а й масштабна ідеологічна кампанія, покликана зруйнувати загальні гуманістичні цінності та нав'язати світу нові форми тоталітаризму, подібні до нацизму.

Мета дослідження - аналіз основних тез фільму у контексті війни росії проти України.

Джерельна база та історіографія: документальний фільм, статті та заяви відомих російських нацистів. Основні тексти: російська агресія, Україна, російський нацизм, РАЦИРС, «денацифікація», геноцид, дерусифікація, ідентичність.

Фільм «ВПЛИВ» («Impact») вийшов у липні 2024 року [3]. Це творіння 30-літнього розслідування розкриття механізму маніпуляцій, що використовуються для впливу на громадську думку та поведінку людей. Фільм показує, що в світі існує прихований ворог – «глобальний антикультизм», який просто зараз

відроджує ідеї нацизму та спрямовує світову спільноту до цивілізаційної війни, за якою слідуватиме встановлення тоталітарного режиму. Особлива увага приділена частинам «Антикультизм як нова форма нацизму» та «Злочини антикультизму проти людства – справа «Україна». Російська агресія проти України грає особливу роль: починаючи з 2014 року, російська влада зображувала нашу націю, як «нацистів», «сатаністів», посібників «бандерівських вбивць». 24 лютого 2022 року президент росії володимир путін заявив: «Ми будемо прагнути демілітаризації та денацифікації України», на нараді Радбезу росії назвав владу України «зграєю наркоманів та неонацистів» [5]. Далі почався маховик геноциду Українського Народу, хоча зачатки почались ще задовго до 2014 року. Більше того, автори цього фільму напевне не знали, чи знають, що нинішня війна з росією для України є не першою й не останньою, що Україна перебуває у стані 28-мої війни з росією [1].

Після 24 лютого 2022 року сучасну росію дійсно порівнюють з нацистською Німеччиною [8]. Риторика російської пропаганди та особливо церкви проти України схожа з риторикою нацизму та лютеран щодо євреїв у 1930-х роках. Особливо пов'язано з геноцидом. В одному ряду з заявами голови РАЦІРС Александра Дворкіна про «сатаністську» Україну та протоієрея РПЦ Александра Новопашина щодо вторгнення, є й відома стаття російського політтехнолога Тимофія Сергійцева – «Що Росія має зробити з Україною» [4]. Стаття закликала до знищення України як держави та етноциду українців: *«Нацистська, бандерівська Україна, ворог Росії (...) нам не потрібна. Якщо усвідомити, що під «нацистською та бандерівською» російська пропаганда має на увазі національно орієнтовану, прозахідну Україну з європейськими цінностями, то очевидно, що Росія має на меті знищити Україну»* - пишеться у цьому «заклику до геноциду» [6]. У цьому фільмі було розказано, про геноцид, його стадії – дегуманізація, дискримінація, гоніння на прикладі знищенню євреїв - Голокосту 1933-1945 років[7]. Символічно, що автором концепції геноциду був єврей з Львова Рафаель Лемкін, який є ще автором статті «Радянський геноцид в

Україні», у якій проаналізував Голодомор 1932-1933 років в Україні в контексті міжнародного права [2].

19-хвилинний розділ «Справа «Україна» розповідає про дії РПЦ та доктрину «священної війни» проти України, як і її «священного обов'язку» [9]. Після переглянутого та почутого у бік нашого народу одразу згадується аналогія нацистської Німеччини: ідеологія переваги, встановлення панівної релігії, придушення інакомислення та масована військова пропаганда. Не дивно, що Україна протягом десяти років продовжує політику дерусифікації та збереження української ідентичності у гаслі «Армія. Мова. Віра. Незалежність», вже нещодавно заборонивши РПЦ в Україні.

Який висновок можемо сказати під час дослідження фільму «ВПЛИВ» («Impact»)? Проти України з історичної та юридичної точок зору, дійсно почата справжня антилюдська та нацистська війна. Буря ідеології російського нацизму, спрямована на геноцид Українського Народу вирувала вже 24 лютого 2022 року: повторити новий Батурин, Голодомор, Чорнобиль, нацистські концтабори. Українська Нація має змогу та звитягу протистояти російській агресії. Війна росії проти України довела, що ми маємо повністю зберегти Україну від усього російського – церкви, впливу, мови, культури. Війна, яка триває з 20 лютого 2014 року – дійсно священна для України заради мети, яку заповіли Степан Бандера та Роман Шухевич: «Здобудеш Українську Державу, або загинеш в боротьбі!» І ми цей заповіт виконаємо. Бо ми є незламним народом. Незламною була й буде Україна.

Список використаних джерел та літератури

1. ДП «Редакція газ. «Голос України». Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. *Голос України – газета Верховної Ради України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045> (дата звернення: 07.06.2022).

2. Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами) / Ред. Р. Сербин; Упоряд. О. Стасюк. Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000». Київ: Майстерня книги, 2009. 208 с.
3. Правда і Свобода. ВПЛИВ (The IMPACT). Українська версія, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yZpdWz2Um3Q> (дата звернення: 09.09.2024).
4. Протоієрей Александр Новопашин: «Цивілізаційної війни не уникнути». *Радонєж*. URL: <https://radonezh.ru/2022/06/27/protoierey-aleksandr-novopashin-civilizacionnoy-voynu-ne-izbezhat> (дата звернення: 27.06.2022).
5. Про проведення спеціальної воєнної операції. *Сайт президента російської федерації*. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/67843> (дата звернення: 24.02.2022).
6. Текст Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (Архівовано 2014-02-01 у Wayback Machine).
7. Что Россия должна сделать с Украиной. *РИА Новости*. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html> (дата звернення: 03.04.2022).
8. Nazi Germany and Modern Russia – EXPOSING ANTI-CULT TERRORISM. *EXPOSING ANTI-CULT TERRORISM*. URL: <https://actfiles.org/nazi-germany-and-modern-russia/> (date of access: 04.08.2024).
9. The IMPACT. Episode 6. Genocide of the Entire Country. The “Ukraine” Case. (Video & Text Version) – EXPOSING ANTI-CULT TERRORISM. EXPOSING ANTI-CULT TERRORISM. URL: <https://actfiles.org/genocide-of-the-entire-country/> (дата звернення: 18.09.2024).

УРБИЦИД ЯК СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Коваленко А. І.

Студент,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Наразі Україна переживає найскладніший час у своїй історії. Повномасштабна війна стала трагічною подією, що сколихнула весь світ. Російська федерація своїми діями щодня спричиняє не лише жахливі людські страждання, а й руйнує наші міста і села, заклади освіти й медицини, церкви та храми, інфраструктуру.

Актуальність проблеми неможливо переоцінити, оскільки аналіз масштабів руйнувань та розуміння концепції урбіциду є критично важливими для документування воєнних злочинів, привернення уваги до потреб постраждалих та мобілізації зусиль для відбудови населених пунктів.

Мета дослідження - проаналізувати відкриті джерела мережі “Інтернет” щодо знищення на “порох” українських міст і сіл, визначити економічні збитки, завдані Україні внаслідок руйнувань.

Джерелом цього дослідження є аналітичний портал “Слово і діло”.

Виклад основного матеріалу хочеться розпочати з визначення поняття “урбіцид”. Урбіцид (лат.: urbs: місто + латиниця: caedere різати, вбивати) – це знищення міст як соціокультурних просторів, осередків виробничих, побутових, культурних відносин, ментальних зв’язків і їх мереж. Дослівно цей термін означає “знищення міста”, а ширше – “насилство щодо міст” [2]. Уперше це визначення вжив Майкл Муркок у 1963 році, пізніше його використовували критики реструктуризації міст 1960-х років у США.

Початком масового військового урбіциду в нашій країні стало 24 лютого 2022 року, коли російська федерація розпочала цілеспрямоване систематичне бомбардування та руйнування міст і містечок, залишаючи їх в руїнах. Такого деструктивного нападу наші населені пункти не переживали з часів Другої

світової війни. Адже, політика “спаленої війни”, яку проводить ворог, щодня перетворює міста і села України на руїни, залишаючи мільйони людей без даху над головою.

Інфографіка “Масштаби руйнувань українських міст унаслідок російської агресії” створена за даними UNOSAT і представників органів України показує, які міста повністю або частково знищені окупантами станом на 27 грудня 2023 року [4; Додаток 1].

Як видно, на Київщині найбільше постраждали Буча та Ірпінь (орієнтовний відсоток руйнувань становить 30% і 70% відповідно). У Харківській області знищені такі міста, як Ізюм (80%) та Куп’янськ (30%). На Донбасі ж рівень руйнувань населених пунктів під час російських штурмів за оцінкою фахівців становить від 60 до 90%. Це такі міста, як Рубіжне, Северодонецьк, Соледар, Бахмут, Авдіївка, Мар’їнка, Вугледар, Волноваха, Маріуполь.

Свідоме знищення міст - це не лише фізична руйнація, а й спроба видалити з історичної пам’яті цілі епохи, культурні коди та ідентичність. Загалом, за період з 24 лютого 2022 року до 25 квітня 2024 року російська федерація зруйнувала або пошкодила 1062 об’єкти культурної спадщини. Із них пам’яток національного значення – 123, місцевого значення – 864, щойно виявлених об’єктів культурної спадщини – 75. До цього переліку входять Харківський художній музей, Національний музей Григорія Сковороди, Спасо-Преображенський собор, музей Богдана та Варвари Ханенків. Усі ці воєнні злочини зафіксовані і можуть бути використані як докази для кримінального переслідування причетних осіб у Міжнародному кримінальному суду в Гаазі [1].

А шкода, заподіяна інфраструктурі України, на грудень 2022 року збільшилася майже до 138 мільярдів доларів [3; Додаток 2]. Дослідження платформи “Слово і діло” містить перші оцінки фінансових витрат на відновлення.

За два з половиною роки повномасштабної війни залишилися глибокі рани на українській землі. Сотні тисяч зруйнованих будинків свідчать про масштаби

руйнувань, завданих росією. Точна кількість пошкоджених об'єктів невідома через постійні бойові дії та окупацію. Тому відновлення України після війни стане складним і тривалим процесом.

Висновок. На основі відкритих джерел можна стверджувати, що урбіцид як один із інструментів ведення війни має на меті не лише завдати фізичних руйнувань, а й зламати опір українського народу, позбавити його культурної спадщини та підірвати довіру до майбутнього. Дослідження цієї теми дозволяє зробити такі висновки:

- систематичні обстріли цивільних об'єктів є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права;
- урбіцид – це не лише фізичні руйнування, а й психологічна травма для українців;
- систематичне документування фактів руйнувань та збору доказів є необхідною умовою для притягнення винних до відповідальності та забезпечення справедливості.

Отже, розуміння масштабів урбіциду та його наслідків є критично важливим для об'єднання зусиль міжнародної спільноти з метою притягнення винних до відповідальності, надання гуманітарної допомоги та відбудови України. Відновлення зруйнованих міст та інфраструктури потребуватиме значних ресурсів і часу. Однак, пам'ятаючи про страждання, завдані українському народу, ми маємо об'єднати зусилля для відбудови нашої держави і створення більш безпечного майбутнього для наших дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Зафіксовані воєнні злочини. URL: <https://mkip.notion.site/7be52d2803994651a23a220a8ed85f1c?v=49c5b44ce6c64534a719bab610474c6f> (дата звернення 07.10.2024).
2. Михайлова О. Урбіцид – стратегія російських окупантів в російсько-українській війні. Національний інститут стратегічних досліджень : офіц.

сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/urbitsyd-stratehiya-rosiyskykh-okupantiv-vrosiysko-ukrayinskiy-viyni> (дата звернення 06.10.2024).

3. Названо вартість воєнних збитків інфраструктурі України. *Аналітичний портал “Слово і діло”*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/25/novyna/suspilstvo/nazvano-varnist-voennykh-zbytkiv-infrastrukturi-ukrayiny> (дата звернення 06.10.2024).

4. Так виглядає «звільнення»: які українські міста повністю чи частково зруйновані окупантами. *Аналітичний портал “Слово і діло”*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/12/28/infografika/suspilstvo/tak-vyhlyadaye-zvilnennya-yaki-ukrayinski-mista-povnistyu-chy-chastkovo-zrujnovani-okupantamy> (дата звернення 04.10.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Б

БОРОТЬБА ЗА ІДЕНТИЧНІСТЬ: РОСІЙСЬКІ АТАКИ МУЗЕЙНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНИ

Ляшенко О. Р.

Студент,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Актуальність проблеми. Під час війни, яку розпочала російська федерація проти України у 2014 році, українська спадщина музейних установ переживає безпрецедентний час невідворотних втрат, особливо з початком вторгнення у 2022 році. Це вказує на потребу висвітлення злочинів росії, адже саме музеї є важливим елементом для формування освіченого суспільства та культивування ідей захисту елементів української ідентичності.

Метою даної статті є дослідження системності атак росії на українські музеї з 2014 року і дотепер як компоненту ідеологічної війни проти України.

Джерельна база з даної тематики включає інтерв'ю та матеріали медіаресурсів України та світу, офіційні документи, наукові статті, інформаційні матеріали з експозиції музеїв «На сторожі Святої Софії» (Музей історії міста

Києва), «Війна: Зворотна перспектива» (Національний музей історії України у Другій світовій війні). Аналіз історіографії вказує на висвітлення теми сучасними мистецтвознавцями, дослідниками українського музейництва, пам'яткознавства, краєзнавства, велика кількість матеріалів містить дані про злочини після 2022 року та набагато менше про стан об'єктів музейного підпорядкування на ОРДЛО від 2014 року.

Сучасна росія не раз вдавалась до найгрубіших методів цинічної пропаганди на адресу українського народу, тож активна інформаційна війна виявилась кістяком для загарбання українських земель [3, с. 236]. Апогеєм цієї політики стало фізичне знищення культурного надбання, зокрема музеїв. За даними Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, станом на 25.07.2024 року збитків зазнали 2024 заклади культури, з них 334 знищені. Постраждало 117 музеїв та галерей [8].

Першим музеєм, який було зруйновано, став Донецький обласний краєзнавчий музей у 2014 році. В окупації знаходяться близько 90 музеїв і музейних сховищ, також росія займається вивезенням культурних цінностей із цих територій та приймає закони для «виправдання» цих дій [4].

Під час вторгнення в результаті бойових дій знищено чи значно пошкоджено Історико-краєзнавчий музей в Іванкові (Київська обл.), Художній музей імені А. Куїнджі (м. Маріуполь), Краєзнавчий музей в Охтирці (Сумська обл.), Музей Сковороди (Харківська обл.), Музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича (Львівська обл., фото Додаток-А) та багато інших [7]. Удари зачепили майже кожен область України, що дає вичерпне уявлення про цілеспрямованість атак і перечить російській тезі про «удари лише по військовим об'єктам». Цю думку доводить і директор Музею Революції Гідності Ігор Пошивайло: «Ми співпрацюємо з командою допомоги об'єктам культурної спадщини американського Смітсонівського університету, які моніторять 26 тисяч нерухомих об'єктів культурної спадщини України. Вони проаналізували супутникові світлини до 24 лютого і в кінці лютого. Ці фото показали, що

навколо знищених, зокрема, історико-краєзнавчого музею в Іванкові на Київщині та літературно-меморіального музею Григорія Сковороди (фото руїн музею показано у Додатку-Б) на Харківщині не було пошкоджених споруд. Ракети прилетіли саме в музеї. Тому можна говорити, що низка культурних об'єктів навмисно обстрілюються» [6].

Російські окупанти грабували українські музеї, вивозячи експонати під виглядом евакуації. Директор Херсонського художнього музею співпрацювала з окупантами, сприяючи мародерству [9, ст. 64]. Метод «клептоманії» для москви є звичним, у часи імперії історичні цінності вивозились до метрополії, тому античні пам'ятки та скіфські багатства знаходяться в Ермітажі. У СРСР знахідки експедицій осідали в Ленінграді чи Москві, поширеним було взяти пам'ятку з провінції на реставрацію та не повернути [1, ст. 93].

Через недостатність державної підготовки та обмежені ресурси багато музеїв зазнали значних втрат. Директори музеїв часто брали на себе відповідальність за евакуацію, але не всі змогли врятувати свої фонди. Великих втрат зазнала і музейна спільнота, загинули зокрема від обстрілу директорка Куп'янського краєзнавчого музею Ірина Осадча та у бою директор краєзнавчого музею у м. Мени Віталія Крутого [2, 5].

Знищення українських музеїв, просування ідеології «старшості братнього народу», нетерпимість до української культури й мародерство підкреслює умисність московської політики культурного протистояння та терору. Прийняття «законів», які дозволяють «вилучати» об'єкти української культурної спадщини, які зберігаються в музеях на окупованих територіях, тільки доводить цю свідому політику.

У 2024 боротьба за ідентичність триває, а тематика все більше привертає увагу суспільства, восени в Музеї історії міста Києва була проведена виставка "На сторожі Святої Софії", де показано масштаби руйнувань українських музеїв росіянами (напр., Херсонського, музею Шухевича та інші).

Згуртованість музейників допомогла зберегти культурну спадщину України під час війни. Вони ризикували життям, щоб захистити символи нашої ідентичності.

Список використаних джерел та літератури

1. Белей Л. Сім втрачених скарбів півдня. *Локальна історія*. 2023. № 2. С. 93–96.
2. Білаш К. Музейна евакуація: що пішло не так? *LB.ua*. URL: https://lb.ua/culture/2022/06/19/520455_muzeyna_evakuatsiya_shcho_p_ishlo_tak.html (дата звернення: 11.11.2024).
3. "Братня" навала. Війни Росії проти України XII - XXI ст. 2-ге вид. Київ: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. НАН України, 2018. 248 с.
4. Іванченко Г. М. Музеї під час війни: виклики та потреба оновлення. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2024/muzei17_09.pdf (дата звернення: 11.11.2024).
5. Карбунар Н. На фронті загинув директор Менського краєзнавчого музею Віталій Крутий. *ГЛАВКОМ*. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/nafronti-zahinuv-direktor-mensko-ho-krajeznavchoho-muzeju-vitalij-krutij-1000820.html> (дата звернення: 11.11.2024).
6. Куницький О. Евакуація культури: чи можна було врятувати втрачені об'єкти – DW – 10.02.2023. *DW.com*. URL: <https://www.dw.com/uk/evakuacia-kulturnih-cinnostej-do-i-pid-cas-vijni-ci-mozna-bulo-vratuvati-vtracene/a-64658810> (дата звернення: 11.11.2024).
7. Смагіна А. Удар по культурі: 10 музеїв, які постраждали від російської агресії. *Рубрика*. URL: <https://rubryka.com/article/ukrainian-museums-destroyed-war/> (дата звернення: 11.11.2024).

8. 2024 об'єкти культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію. *mcsc.gov.ua*. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/2024-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury-zaznaly-poshkodzhen-chy-rujnuvan-cherez-rosijsku-agresiyu/> (дата звернення: 11.11.2024).
9. Kliushnychenko O. Challenges of war for museums in Ukraine. *Vita antiqua*. 2023. Т. 14. С. 60–71. URL: <https://doi.org/10.37098/va-2023-14-60-71> (дата звернення: 11.11.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Б

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ РОСІЇ У ХОДІ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Паливода В.О.

Завідувач відділу державної та громадської безпеки
центру безпекових досліджень
Національного інституту стратегічних досліджень
(м. Київ)

Актуальність теми полягає в тому, що спецслужби РФ відігравали значну роль у підготовці агресії РФ проти України і сьогодні беруть активну участь у сприянні діям окупаційної армії на території нашої держави.

Метою дослідження є висвітлення ролі спецслужб РФ в агресії проти України, визначення проблем всередині них та їхніх слабких сторін, що важливо для протидії окупаційній армії.

Тематикою діяльності спецслужб РФ займалися експерти: Дж. Фітсанакіс, Б. Панчевські, А. Солдатов, І. Бороган (США); Дж. Вотлінг, Ш. Волкер, Н. Рейнольдс (Велика Британія); А. Явор, Я. Раубо (Польща); Х. Грозєв (Болгарія), А. Барнеа (Ізраїль).

Джерельною базою для підготовки матеріалу слугували дослідження та виступи в електронних ЗМІ зарубіжних експертів у цій галузі та самого автора.

Починаючи з часу окупації Росією Криму та створення нею маріонеткових режимів на території частини Донбасу, спецслужби РФ активізували свою участь у проведенні розвідувально-підривної діяльності проти України.

У 2014 р. ФСБ направила у т. зв. ДНР і ЛНР опергрупи, завданням яких була протидія СБУ, контроль за керівництвом сепаратистів, вербування агентури серед місцевого населення. Тут також діяли підрозділи спецпризначення ФСБ, які через низьку ефективність та втрати були виведені на базу постійної дислокації.

Після початку повномасштабного вторгнення військ РФ, в окупованих містах з'явилися опергрупи ФСБ, у складі яких були молоді та недосвідчені офіцери. Згідно з наказом директора ФСБ, усі підрозділи мали виділяти не менше 10 % особового складу на участь у «СВО».

Також в Україну із Сирії прибули офіцери Департаменту військової контррозвідки (ДВКР) ФСБ, завданням яких стала протидія українській розвідці, вербовка нових агентів і зміцнення військової дисципліни. Прогресуюча деморалізація армії РФ проявлялася у випадках т. зв. «дружного вогню», жертвами якого стали й співробітники ФСБ [3].

Військова розвідка (ГРУ) зазнала більших втрат, ніж ФСБ, і теж перекидала в Україну офіцерів із Сирії, які мали досвід проведення операцій проти місцевих повстанців, однак у реаліях війни в Україні він був малоефективним.

Незважаючи на триваючу війну, спецслужби РФ досі не створили єдиного інформпродукту і не сформували розвідспівтовариства. Росіяни мають проблеми з аналізом розвідданих та обміном інформацією, що пов'язано з неорганізованістю, відсутністю взаємодовіри, страхом перед потенційними невдачами та хаосом в управлінні військами. Після низки провалів ФСБ, В. Путін визначив ГРУ провідною спецслужбою на війні з Україною, але в РФ все ще є інші органи, які конкурують і конфліктують між собою.

Спецслужби РФ мають значний вплив на політичному рівні та можливості контролю над інформацією, ділитися чи не ділитися якою вони вирішують самостійно. При цьому, все-таки бояться наслідків того, що може не сподобатися В. Путіну.

Крім ФСБ, за внутрішню безпеку в РФ теж відповідають МВС, Федеральна служба охорони та Росгвардія, які мають власну агентуру. Між цими структурами існує конкуренція, і вони намагаються «наглядати» одна за одною. Для В. Путіна це – комфортна ситуація, тому що виключає монополію однієї служби на надання йому інформації.

У самій РФ і на тимчасово окупованих територіях України періодично відбуваються диверсії та ліквідація колаборантів, що є результатом діяльності української сторони. Проте, в окремих випадках, можливо, це – результат зведення рахунків і спроби дискредитації один одного всередині спецслужб РФ.

ДВКР ФСБ не здатна впоратися з масштабною корупцією у ЗС РФ. Наприклад, отримання державних контрактів на переоснащення військових комплексів, озброєнь тощо на 70 % було пов'язане з т. зв. «відкатами». Не виключено, що серія вибухів і пожеж у РФ була інспірована причетними до корупції та розкрадань особами. Влада РФ зацікавлена у збереженні цього у таємниці, тому інформація про факти надзвичайних подій оприлюднюється, але результати розслідувань не розголошувалися [1].

Проблемою для спецслужб РФ є «кримінальні силовики», зокрема генерал В. Золотов і глава Чечні Р. Кадилов. Вони вороже ставляться до федеральних силовиків через наявність у тих власних «армій», тому, наприклад, Р. Кадилов конфліктує з керівництвом ФСБ, яке він намагається дискредитувати і змінити за допомогою ГРУ [3].

Останнім часом до проблемних ситуацій у спецслужбах РФ додалися ще й втечі співробітників за кордон. Так, понад 130 осіб, які служили у ФСБ, МВС, МО, органах прокуратури і судах, змогли виїхати на Захід у пошуках політичного притулку. Колишній бойовик ПВК «Вагнер» О. Злодєєв у Франції надав свідчення про передачу найманцям техніки та озброєння від МО РФ, а також проходження ними підготовки на базі бригади спецпризначення [2].

Водночас американські експерти мають інше бачення ситуації щодо спецслужб РФ. На їхню думку, як не парадоксально, саме ФСБ може повернути собі домінуючу роль у силовому блоці. Вбивство Д. Дугіної, підрив Керченського мосту та операція ЗСУ у Курській області стали шоком для росіян. ФСБ хоче скористатися цією можливістю, «реанімувати» репутацію, підірвану на початку війни, коли надана нею розвідінформація, як виявилось, не відображала реальної ситуації в Україні [4].

На Луб'янці запевняють В. Путіна, що швидко нейтралізують агентурні мережі, створені Києвом. ФСБ супроводжує свою діяльність медіа-заходами. Так, у день підриву Керченського мосту було оприлюднено відео нібито агента СБУ з переносними ЗРК «земля-повітря» під Москвою.

В. Путін надав ФСБ нові повноваження щодо організації та координації заходів із забезпечення безпеки транспортних шляхів через Керченську протоку, енергооб'єктів окупованої АРК та газопроводу з Краснодарського краю до Криму. Досі за це відповідала Росгвардія.

Проте, якщо атаки на територію РФ триватимуть, для ФСБ це стане серйозною проблемою, яку В. Путін може вирішити у більш кардинальний спосіб, включно з реорганізацією та призначенням нового керівництва.

Висновок: участь спецслужб РФ у підготовці агресії проти України та участі в ній засвідчила, що їхні прогнози щодо розвитку подій виявилися помилковими через втрату професіоналізму та бажання догодити Кремлю навіть шляхом надання сфабрикованих даних.

Список використаних джерел та літератури

1. «50-70% выделенных денежных средств оставалось в карманах людей, которые отвечали за закупки». Эксперт о коррупции в армии РФ. URL: <https://www.currenttime.tv/a/vydelennyh-denezhnyh-sredstv-ostavalos-v-karmanah-lyudey-kotorye-otvechali-za-zakupki-ekspert-o-korrupsii-v-armii-rf-/32100329.html> (дата звернення: 19.10.2024).

2. Основатель «Гулагу.нет» Осечкин - о беглецах из спецслужб РФ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5fGpMYIMZbc> (дата звернення: 19.10.2024).

3. Adam Jawor. Rosyjskie służby z zadyszka, ale do przodu. Kto wyjdzie na prowadzenie? URL: <https://infosecurity24.pl/za-granica/rosyjskie-sluzby-z-zadyszka-ale-do-przodu-kto-wyjdzie-na-prowadzenie> (дата звернення: 19.10.2024).

4. Andrei Soldatov, Irina Borogan. The Shadow War: Putin Strips Spies of Ukraine Role. URL: <https://cepa.org/article/the-shadow-war-putin-strips-spies-of-ukraine-role/> (дата звернення: 19.10.2024).

РАШИЗМ ЯК НОВІТНЯ ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ

Пархоменко Д. В.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю аналізу новітніх екстремістських ідеологій у контексті сучасних політичних викликів. Рашизм як ідеологічна платформа впливає на світовий порядок та політику, викликаючи нові конфлікти та посилюючи агресивні імперські амбіції сучасної Росії. Дослідження цього феномену дозволяє не лише окреслити його витoki, але й протистояти його поширенню на міжнародній арені.

Метою дослідження є визначення ідеологічних засад рашизму, його історичних передумов, сучасних проявів та наслідків для глобальної безпеки. Крім того, робота ставить за завдання порівняти рашизм з іншими політичними ідеологіями та обґрунтувати його екстремістську сутність.

У роботі використано наукові праці українських та іноземних дослідників, які вивчають сучасні політичні ідеології, такі як Остап Кривдик, Ігор Гарін та Костянтин Дорошенко. Також опрацьовано нормативні документи, зокрема проєкт Постанови Верховної Ради України щодо визначення політичного режиму в Росії як рашизму [4]. Аналіз джерел та наукових публікацій дозволив сформулювати авторське визначення поняття «рашизм».

На політичній арені світу все глибше укорінюється і намагається поширювати свій вплив нова ідеологічна платформа – «рашизм». Для подальшого дослідження цього феномену необхідно розуміти, що саме вона означає, які цілі вона ставить перед собою та які амбіції намагається реалізувати.

Тому доцільним буде порівняти її з іншими світовими ідеологіями, щоб мати чітке уявлення про те, які небезпечні екстремістські навантаження несе в собі ця ідеологема «руського миру».

Для належного аналізу терміну «рашизм» слід дослідити походження цього поняття та звернути увагу на підґрунтя політичного світогляду, яке воно передає. Сам рашизм історично мав попередника – «росіянізм», який представляє собою відгалужену екстремістсько-москвофільську течію російської політичної думки, і про що вперше у своїй книзі «Минуле і думи» згадував російський письменник Олександр Герцен. [1, с.45] Офіційним носієм такої ідеології стала фашистська Народно-Національна партія Росії, яка стояла на наступних засадах росіянізму: поширення популізму, ностальгування за радянським минулим і за царсько-імперською добою, расова окремішність і велика особливість, простежується певний месіанізм російського народу, а також велика увага приділялася ідеям «зеленої Росії», тобто національному екологізму. Такі, умовно кажучи, лозунги ця партія намагалася поширювати через власні видання «Я рускій», або «Наследіє предков», проте широкої підтримки мас цей рух не отримав. Однак це створило гарний фундамент для укріплення і укорінення вже новітньої ідеології під назвою рашизм, для якого позиції росіянізму стали ідеологічною базою.

Протягом короткого періоду часу достатньо відомий чеченський політичний і військовий діяч Джохар Дудаєв після розпаду СРСР неодноразово наголошував на тому, що найголовніша мета Росії – повернення всіх колишніх країн СРСР під сфери власного впливу і в майбутній перспективі – відновлення СРСР. [1] Способом реалізації такого плану країна-агресор обрала експансійну кампанію, від якої постраждала Ічкерія внаслідок двох воєн. З роками наступними цілями таких імперських амбіцій стали Грузія у 2008 році і Україна з 2014 року.

Термін рашизм почав активно поширюватися саме під час загарбницької війни Росії з Грузією, а більш детального обґрунтування отримав під час початку війни з Україною. Незаперечним є той факт, що своїми витокami рашистська

ідеологія сягає від початку пострадянського простору і вбачає в собі рішучі дії у вигляді воєнних «спецоперацій».

Підсумовуючи все вищезазначене, можна надати авторське визначення такої новітньої ідеології: рашизм – це екстремістсько-росіяністська ідеологія, політика та практика пострадянської Росії, в основі якої покладена ідеологема «руській мір», стрижневою думкою якою є ідея відновлення Радянського Союзу, осердям якого є завоювання України та інших країн, які так чи інакше входили до його складу і в якій місцеве населення володіє і спілкується російською мовою, що дає певні підстави виправдовувати свої «захисницькі» наміри по «звільненню» цих земель і надання їм власної протекції. Така, за своєю суттю, шовіністична ідеологія, дозволяє російським правлячим елітам стверджувати своє історичне покровительство, зверхність над іншими «братськими народами» і породжувати цілий ряд наративів і метанаративів для посилення власної пропаганди.

Сьогодні осердям такої ідеології є ключова політична сила, на основі якої формується чинний уряд РФ – політична партія «Єдина Росія», гасла якої прописуються в дусі «Кордони Росії ніде не закінчуються!» [1, с. 112. Ця політична партія є втіленням всіх імперських амбіцій і планів, які несе в собі «рашизм».

Керуючись розумінням сенсу, що вбирають в себе погляди екстремістського типу, не виникає жодних сумнівів щодо істинного призначення такої новітньої політичної ідеології. Для наочності аргументації є релевантним проведення невеличкого порівняльного аналізу рашистської ідеології з іншими панівними течіями, які визнані всім цивілізованим світом – це консерватизм, лібералізм, соціалізм, націоналізм, клерикалізм та навіть інші екстремістські ідеології – фашизм та нацизм. В основі всіх цих ідеологій покладене їх основне завдання – інтерпретація і відображення основних людських цінностей, а саме свобода, рівність, справедливість, а також політичні цінності, такі як демократія та влада.

Наприклад візьмемо для аналізу те поняття, без якого фактично не можна уявити собі нормальне існування індивіда – свобода. Класичний лібералізм стверджує, що свобода – це основоположне невід’ємне природне право людей, яке має зберігатися за ними в першу чергу. Консерватизм в свою чергу не заперечує таке визначення, проте стоїть на засадах того, що свободу потрібно всіяко обмежувати, оскільки зловживання нею призведе до поспішної модернізації майбутнього, а це, у свою чергу, жодним чином не корелюється з поглядами самих консерваторів. Націоналізм прагне свободи для власної нації і для її власного розвитку, клерикалізм жадає свободи для того, щоб люди самостійно обирали свій шлях віросповідання і могли долучати до нього інших так само вільних людей, соціалізм в будь-яких своїх проявах також постійно ратує за свободу. З нацизмом і фашизмом зовсім інша справа, оскільки перші своєю політикою синхронізації, а другі власною корпоративною системою намагалися всіма зусиллями викоринити поняття свободи і трактували її як щось неважливе, що розбещує і руйнує суспільний лад. І тут варто акцентувати увагу на наступних аспектах цих екстремістських течій: фактично поняття рівності і справедливості вони також заперечували, проте, як і поняттю свободи, вони надавали власні визначення, аргументації, чим і сформували цілісний окремий світогляд, який і досі знаходить своїх прихильників у різних куточках світу [1, с. 102]. Проте з рашизмом, який також є ідеологією екстремістського типу, зовсім інша справа, оскільки ця ідеологія не трактує в своїх будь-яких проявах значення цих важливих та основоположних тезисів для людства. Проте, знову ж таки, помітним і суттєвим водночас є той факт, що ті ж Чеченські війни або війну в Україні рашистська ідеологія «путінської Росії» виправдовує, оскільки це та сама «необхідна міра» для побудови «світлого майбутнього» на основі «світлого минулого», яке колись оточувало нас за часів СРСР. Популізм, яким послідовники рашизму так активно користуються в своїх політичних компаніях та воєнно-терористичні дії проти людства – ось головна причина, яка служить деідеологізації цієї екстремістської течії. Саме тому такий світогляд все ж таки

важко назвати класичною ідеологією, яка захищає людські цінності, яка допомагає людям крізь призму власних переконань краще збагнути світ, а, радше її основний спектр діяльності – виправдовування дій власних послідовників.

Рашизм є новітньою екстремістською ідеологією, що поєднує елементи радянського імперіалізму та російського націоналізму. Основою цієї ідеології є концепція «руського миру», яка виправдовує військову агресію, порушення суверенітету інших держав та зневагу до міжнародного права. На відміну від класичних ідеологій, рашизм не має чітко сформованих позитивних цінностей, а спрямований на виправдання агресивної політики сучасної Росії. Розуміння сутності цього явища є критично важливим для його ідентифікації та боротьби з ним.

Список використаних джерел та літератури

1. Гарін І. Російський фашизм. Київ: Фоліо, 2018. 480 с.
2. Дорошенко К. Рускій мір – ересь чи неонацизм? *Суспільне медіа*. URL: <https://suspilne.media/222989-russkij-mir-eres-ci-neonacizm-rozbiraetsa-kostantin-dorosenko/> (дата звернення: 10.06.2024).
3. Кривдик О. Рашизм. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2010/05/18/5050708/> (дата звернення: 10.06.2024).
4. Проект Постанови Верховної Ради України «Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму...». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41531> (дата звернення: 10.06.2024).

НА ПЕРЕДОВІЙ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ ТА ПІДТРИМКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНИ

Піскорська Г.А.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю факультету журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Член Національної спілки журналістів України.

Honorary Principal Fellow, Centre for Advancing Journalism, School of Culture and Communication, Faculty of Arts, the University of Melbourne

Українські медіа, як і сама країна, переживають одні з найскладніших часів у своїй історії, коли російська федерація веде повномасштабну війну вже понад три роки. З перших днів російської агресії журналісти перебувають у надзвичайній небезпеці. Вони сміливо йдуть на цей ризик, щоб висвітлити унікальний досвід і мужність українців, документуючи злочини агресора та даючи голос тим, хто заслуговує на те, щоб бути почутим. Підтримка журналістів групи ризику є одним із пріоритетів Національної спілки журналістів України (НСЖУ). Відповідно до статуту НСЖУ є національною, всеукраїнською творчою спілкою, яка об'єднує журналістів та інших працівників медіа, які професійно займаються журналістською діяльністю. Виступає як творчий суб'єкт, незалежний, громадський, неприбутковий, безпартійний. НСЖУ налічує понад 19 000 членів і має регіональні організації по всій Україні. Зазначу, що Київська спілка журналістів, членом якої я є багато років, налічує понад 4 тисячі членів.

Мета цього дослідження – визначити виклики та ризики, з якими стикаються працівники українських ЗМІ, а також оцінити діяльність незалежної профспілки журналістів щодо підтримки медійників в екстремальних умовах воєнного часу.

За даними Bloomberg, на даний момент у світі існує 183 регіональні конфлікти, що робить висновки та практичні знання цього дослідження цінними для журналістів та їхніх професійних осередків в умовах великого ризику. Для України дуже важлива інформаційна підтримка закордоном. Тож, тимчасово перебуваючи через російське вторгнення в Австралії, мій обов'язок — привернути увагу до війни в Україні та життєво важливої роботи українських журналістів через виступи в медіа та на конференціях Асоціації журналістів Австралії у Перті, Сідней та Мельбурні [5].

Методи дослідження передбачають аналіз та систематизацію контенту з відкритих джерел, формулювання аналітичних тез та використання статистичних даних. Це дослідження базується на численних матеріалах, що детально описують роботу НСЖУ та її регіональних організацій, доступних через веб-сайти, сторінки в соціальних мережах та інших каналах. Крім того, містить інформацію безпосередньо від керівництва та членів Київської спілки журналістів, які видали книгу «Україна: журналісти на передовій» [2].

Російські окупанти вбили щонайменше 103, понад 30 потрапили в полон і десятки піддалися незаконним арештам, тортурам і нелюдському поводженню [1]. Тому Національна спілка журналістів України та міжнародні донори, зокрема Міжнародна федерація журналістів, зосередилася на практичній допомозі журналістам під час війни [3]. З цією метою було створено гарячу лінію для працівників ЗМІ, які працюють або планують працювати на передовій. За цією гарячою лінією журналісти можуть вирішувати питання, пов'язані з отриманням акредитації у Збройних Силах України, а також запропонувати вдосконалення роботи в зоні бойових дій. Нещодавно НСЖУ розробила ініціативу «Цивільні журналісти допомагають колегам у погонах», яка спрямована на підтримку прес-офіцерів та працівників прес-служб військ. Ці колеги в погонах допомагають цивільним журналістам під час фронтових поїздок, даючи їм змогу документувати подвиги українських героїв та російські

військові злочини. В рамках цієї ініціативи Спілка організовує прес-конференції та забезпечує прес-служби на фронті автомобілями підвищеної прохідності.

НСЖУ також наголошує на безпеці, проводячи семінари та тренінги з безпеки, надаючи засоби захисту напрокат і пропонуючи тактичні аптечки для журналістів. Важливим інструментом підтримки та реалізації програми є мережа центрів журналістської солідарності. Ці невеликі регіональні центри, розташовані у прифронтових містах, таких як Харків, Запоріжжя та Дніпро, а також у Києві, Івано-Франківську, Львові та Чернівцях, пропонують приміщення та співробітників, призначених для допомоги журналістам.

Одним із ключових пріоритетів є відродження медіа на прифронтовій та деокупованій території. Більше третини ЗМІ по всій Україні були змушені припинити свою роботу з початком масштабної війни. НСЖУ за підтримки міжнародних партнерів намагається сприяти відновленню та модернізації ЗМІ хоча б на прифронтовій та деокупованій території [4].

Спілка допомогла профінансувати перший вихід друкованих видань з початку повномасштабного вторгнення та рекомендувала донорам для подальшої підтримки 32 місцевих прифронтових газет. Керівництво НСЖУ в Україні та закордоном наголошує на невід'ємній приналежності локальних медіа до системи критичної інфраструктури та необхідності їх присутності в усіх програмах відновлення країни.

Діяльність Спілки з висвітлення Великої війни в Україні та роботи журналістів справді надихає. У рамках ініціативи «Журналісти важливі: історії життя та роботи в умовах війни» відтворено спогоди професіоналів-медійників. Серед надважливих справ під час війни – зміцнення міжнародних зв'язків і допомога від партнерів. Цей напрям розвивала керівна ланка НСЖУ. Голова НСЖУ представляв її на форумах і зустрічах у країнах ЄС (Франція, Німеччина, Польща), у США – на майданчику Генеральної асамблеї ООН у Нью-Йорку. У співпраці з міжнародною організацією «Civil Rights Defenders» надано важливі

матеріали для міжнародних кампаній і судових процесів з метою притягнення винних до відповідальності.

За три роки війни українська журналістика витримала екзистенційне випробування, продемонструвала, що вона може вистояти навіть у найскладніших умовах. Основні зусилля Співки були спрямовані на забезпечення безпеки журналістів та надання всебічної допомоги регіональним відділенням та редакціям. НСЖУ також розвивала мережу центрів журналістської солідарності з міжнародними партнерами, сприяла творчій діяльності, забезпечувала професійне навчання, співпрацювала з міжнародними громадськими організаціями.

Список використаних джерел та літератури

1. «Журналісти важливі» ЗВІТ НСЖУ про роботу 2023 року. URL: <https://nsju.org/novini/zhurnalisty-vazhlyvi-zvit-nszhu-pro-robotu-2023-roku/> (дата звернення: 14.11.2024).
2. Список журналістів, які загинули від початку повномасштабної російської агресії (оновлено). URL: <https://nsju.org/novini/arman-soldin-stav-14-ym-mediapraczivnykom-shho-zagynuv-pry-vykonanni-profesijnyh-obovyazkiv/> (дата звернення: 14.11.2024).
3. Україна: журналісти на передовій /Сорока М., Бондар Ю., Малієнко А. Харків: Фоліо, 2023. 498 с.
4. Hrybenko O. Intermediaries of change: How media-focused non-governmental organizations shape meta-journalistic discourse in Ukraine. Sage Journals Journalism 2024, Vol. 0(0) 1–19 p. 1-19.
5. Piskorska G. Why Ukraine is winning the media war. URL: <https://360info.org/why-ukraine-is-winning-the-media-war/> (дата звернення: 14.11.2024).

ІСТОРИЧНА ДОКУМЕНТАЛІСТИКА В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: (2022 – 2024 рр.)

Позняков О.П.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри воєнної історії України
Навчально-наукового інституту
воєнної історії
НУОУ, м. Київ

Актуальність проблеми обумовлена тим, що історична документалістика, зокрема документальне кіно, є засобом фіксації подій, фактів та емоцій війни, які сьогодні переживає український народ в умовах російсько-української війни (2022–2024 рр.). Розглянуті фільми не лише закарбовуються в пам'яті поколінь українців про героїзм та трагедії епохи, а й вплинуть на формування міжнародного проукраїнського нарративу, на протипагу російській пропаганді. Отже, історична документалістика є потужним засобом донесення правди про війну до внутрішньої. Актуальність теми обумовлена осмисленням документальних творів у контексті історичної науки та культурної пам'яті, а також їх впливу на формування громадської думки в суспільстві

Мета. Дослідити феномен історичної документалістики під час російсько-української війни (2022–2024 рр.), її роль у збереженні історичної пам'яті, формуванні громадської думки та протистоянні інформаційної агресії. Проаналізувати жанрові, тематичні та ідеологічні особливості документальних кінострічок, а також їхній вплив на сучасну історіографію війни.

Короткий опис джерельної бази та історіографії. Джерельна база досліджень складається з документальних кінострічок, створених у період 2022–2024 років, які висвітлюють події російсько-української війни, а саме, це фільми “20 днів у Маріуполі”, “Перехоплені”, “Рік”, “Суперсила», “Довга доба”, “День українського добровольця” та інші. Кожна з цих стрічок є унікальним

історичним джерелом, що відображає реальні події, свідчення очевидців та учасників війни.

Історіографія охоплює дослідження, які вивчають специфіку історичної документалістики, її місце в джерелознавстві та роль у збереженій пам'яті. Окрему увагу приділено аналізу впливу кіно на суспільну думку і формування міжнародного середовища України як держави, що бореться за свободу. Увага зосереджена на роботах українських і міжнародних істориків, кінознавців та культурологів, які досліджують феномен документального кіно в період збройної агресії.

Детальний аналіз таких джерел і підходів дозволяє комплексно оцінити історико-культурну та суспільно-політичну роль документального кіно під час війни.

Основний текст тез

Історія війни РФ проти України пишеться сьогодні: факти, події, явища та закономірності фіксуються і зберігаються у низці джерел: речових, писемних, усних, масових і особових. Така галузь історичної науки як джерелознавство досліджує їх природу і специфіку.

Документальне кіно (фільми) в основу яких покладено зйомки реальних подій і осіб обіймають в історичному джерелознавстві важливе місце - на перетині масового і особового. Їх історична цінність полягає в донесенні до аудиторії глядачів сучасними засобами кіномистецтва різноманітного тематичного наративу війни, духу епохи, емоцій і почуттів свідків трагічних подій і учасників героїчних звершень.

Вибіркове ознайомлення з змістовним наповненням фільмографії про російсько-українську війну дозволяє сформулювати певні проблемно-тематичної напрямки неігрових (документальних) фільмів:

- документальні фільми про злочини російських окупантів на окупованих територіях.

Здобули найбільше визнання на міжнародному рівні. Найвідоміший – це оscarоносний «20 днів у Маріуполі» (англ. 20 Days in Mariupol) — документальний фільм про російську облогу Маріуполя у лютому-березні 2022 року під час повномасштабного вторгнення РФ до України. Створений українською командою у складі військового кореспондента, відеографа Мстислава Чернова, фотокореспондента Євгена Малолетки та продюсерки Василиси Степаненко. Здобув «Оскар» у 2024 році в категорії «Найкращий повнометражний документальний фільм» і став першим фільмом-переможцем від України.

Інша відома документальна кінострічка Оксани Карпович «Intercepted» («Мирні люди») – розкриває жорстокість російських окупантів в Україні. Отримав спеціальну відзнаку від екуменічного журі у секції Forum на 74-му Берлінському кінофестивалі. Він також отримав спеціальну згадку від журі Amnesty International. Згідно з анотацією, "розлогі картини зображають руйнування, які спричинила війна в Україні", а "перехоплені телефонні розмови між російськими солдатами та їхніми сім'ями — шокують";

- панорамні документальні кінострічки про події російсько-української війни, військові операції Сил оборони України (оборона Києва, звільнення Харківщини та Херсона).

Приклад - документальна стрічка українського журналіста, ведучого та мандрівника Дмитра Комарова, - “Рік” (Year) що розповідає про події російського вторгнення. Проєкт складається з інтерв'ю українських військових та політиків, зокрема, Президента України Володимира Зеленського, начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України Кирила Буданова, Головнокомандувача ЗС України Олександра Сирського.

“Суперсила” (Supergower) - документальний фільм голлівудського актора і режисера Шона Пенна та кінопродюсера Аарона Кауфмана, що розповідає про події повномасштабного військового вторгнення рф в Україну. Знімання фільму розпочались ще у 2021 році — тоді планували розповісти

про політичний шлях Володимира Зеленського. Втім, після 24 лютого 2022 року, проєкт зосередився довкола бойових дій. У фільмі є інтерв'ю українських високопосадовців та військових, а також кадри з передової та наслідки військового вторгнення.

- документалка про особисті історії людей, для людей і про людей під час війни.

Документальний фільм “Довга доба” (The Hardest Hour) — це особисті історії людей, які вони зняли на відео 23 лютого 2022 року та на початку повномасштабної війни. Стрічку створили з хроніки, яку українці надіслали режисеру Алану Бадоеву. В картині використали матеріали близько 12 тисяч громадян. Прем'єра стрічки відбулась 9 лютого 2024 року — за кілька днів показу фільм зібрав понад півмільйона гривень на реабілітацію важкопоранених військових.

Перший повнометражний фільм об'єднання "Вавилон'13" періоду великої війни "День українського добровольця" режисера Володимира Тихого розповідає про один день повномасштабного вторгнення росії в Україну — 14 березня 2022 року. 14 березня — день українського добровольця, його відзначають в Україні з 2017 року. У 2022 році свято не відзначали через повномасштабне вторгнення. Це був час, коли на околицях Києва росіяни громили будинки мирних жителів, точилися бої, а столичне метро було заповнене киянами, які переїхали туди жити, рятуючись від російських ракет та снарядів. У стрічці зображена одна доба з життя попспівачки, відеоінженера, історика, реставраторки, вченого-полярника та пенсіонерки — всі вони були змушені радикально змінити своє життя.

Звісно, що це далеко не повній перелік документальних фільмів про російсько-українську війну які потребують подальшого фахового вивчення. Отже, українське кіно презентує правдиву історію боротьби за свободу перед всім світом і має значний вплив на волю і почуття захисників і тих хто допомагає боронити нашу Батьківщину.

Список використаних джерел та літератури

1. Детектор медіа. Історія як зображення: матеріал та образ.
<https://detector.media/withoutsection/article/42639/2009-01-16-istoriya-yak-zobrazhennya-material-ta-obraz>
2. Сім українських фільмів про російсько-українську війну: документальні, ігрові та анімаційні стрічки, які вийшли у 2023 році
https://zaxid.net/statti_tag50974/
3. Це 5 документальних фільмів про війну в Україні
<https://nashkiev.ua/culture/tse-5-dokumentalnih-filmiv-pro-viinu-v-ukraini>
4. Правда і нічого, крім правди: 10 українських документалок про велику війну
<https://rubryka.com/article/ukrayinski-dokumentalky-pro-velyku-vijnu/>
5. Документальні фільми про російську війну в Україні, які варто показати знайомим іноземцям
<https://suspilne.media/culture/430548-dokumentalni-filmi-pro-rosijsku-vijnu-v-ukraini-aki-varto-pokazati-znajomim-inozemcam/>

РОЛЬ ДОБРОВОЛЬЦІВ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ НА ПРИКЛАДІ ТАРАСА ДАВИДЮКА

Поп'як О. Г.

Студентка,

Західноукраїнський національний університет

Актуальність. У російсько-українській війні, яскраво виділився добровольчий рух. Цей феномен бере свій початок з XVI століття.

Згадаймо 1651 рік – битва під Берестечком, яка є зразком звитяги та патріотизму молодими українськими козаками-добровольцями [10].

Ще пригадаймо феномен визвольних змагань у 1917-1921 роках, під проводом Вільного козацтва, які в подальшому стають «ядром» війська УНР бо допомагали доукомплектовувати частини армії УНР [9].

А подія 1918 року – бій під Крутами, який із честю прийняло 300 молодих, виснажених студентів-юнаків [2].

Ще 1942-1956 роки – військово-політичне формування УПА, яке теж було сформоване із вмотивованих добровольців, які воювали на два фронти – проти нацистської Німеччини і радянської влади [6].

Ну і найбільш відомим український добровольчий рух стає у 2014 році [3].

Мета: показати життєвий, бойовий шлях Тараса Давидюка, та спонукати для подальшого дослідження цієї тематики у різних аспектах.

Основний виклад. Тарас Дмитрович Давидюк – педагог, вчитель історії, журналіст, політолог, пластун, громадський діяч із активною життєвою позицією. Та найголовніше – щирий патріот, доброволець, військовослужбовець і захисник.

Ще зі шкільних років Тарас виявляв свою активну позицію свідомого українця-патріота. Він вивчав історію України й рідного краю, чудово знав українську поезію. Особливо любив творчість Оксани Забужко.

2013-2014 роках був активним учасником Революції гідності. А після стає на захист України в добровольчий батальйон «Гарпун» (АТО).

Повернувшись, працює вчителем історії, займається вихованням молоді в Пласті. Тарас часто казав: «Історію творимо ми самі. А для того щоб її творити правильно, потрібно знати чи хоча б розбиратись в ній хоч трішки. Та головне – чітко розуміти, що для тебе є Україна». Цього він вчив власним прикладом учнів на уроках. Пам'ятаю, якось зустріла його пізно ввечері, коли йшов зі школи. На моє здивування він сказав: «Якби не було кому розповідати про історію нашої країни, не було дітей, яким це цікаво, то тоді б я був впевнений, що ми, як країна і нація, приречені на неминуче знищення. Але сьогодні я переконався, що дітям цікава доля рідної країни, значить ми на вірному шляху!»

Те, як Тарас Давидюк умів найнудніші теми «розбавити» влучними жартами, і завершити розмову «сторінкою історії» з глибокою вірою у світле майбутнє та розуміння, що потрібно виховувати патріотизм у дітях. Жартуючи

казав: «Із старіків совок не викинеш і не виб'єш! А от у молодь патріотизм – вкладеш».

На мої розпитування про його досвід майдану і АТО він із посмішкою та гордістю розповідав про згуртований народ, про своїх друзів-побратимів і його головна фраза: «А якщо не я, то хто? Якщо не ми, то хто?».

Тарас Дмитрович є зразком патріота і свідомої людини-українця. Адже із початком повномасштабного вторгнення він залишив свою обожнювану роботу вчителя, свою багатогранну журналістку діяльність і чудово знаючи «смак» війни і «присмак» смерті, пішов у розвідувальний батальйон ЗСУ.

Будучи там у «гарячих точках» продовжує вести сторінки в соціальних мережах, досліджувати історію рідного краю (це видно по дописах на його сторінках), працювати редактором у «Горить.інфо» [5], спілкуватись із молоддю та своїми друзями.

29 вересня – день заручин Тараса із Тетяною Луценко. Та менше ніж через місяць – 3 листопада, Рівне сколихнула тяжка звістка, про загибель Давидюка Тараса, під час виконання бойового завдання у підтримку контранаступу, поблизу села Роботине Запорізької області.

Тарас Давидюк – не просто Герой, а взірець, приклад великого патріотизму та любові до рідної Батьківщини, краю, діяльності й людей загалом.

10 лютого 2024 року у Рівному презентували книгу «Розвідник» (автор Микола Федоришин – культуролог та дослідник історії) про Тараса Давидюка, як про Людину-Титана [7]. На превеликий жаль, свою мрію про написання книги з історії України із власних досліджень, Тарас не встиг втілити.

Також у його честь в місті Рівному перейменовано вулицю [1].

Висновки. Отже, варто завжди пам'ятати слова: «Якщо не ми, то хто?» Якщо ми не виховаємо любов до своєї Батьківщини і патріотизм у молодого покоління, то будемо й надалі мати потребу в революціях. Тож «...борімося – поборемо! Нам Бог помагає! За нас правда, за нас слава і воля святая!» [8].

Список використаних джерел та літератури

1. Горинь інфо. «Вулиця імені Тараса Давидюка: комісія підтримала перейменування однієї з вулиць Рівного». URL: <https://horyn.info/news/vulyczya-imeni-tarasa-davydyuka-komisiya-pidtrymala-perejmenuvannya-odniyei-z-vulycz-rivnogo/>
2. Исторична правда. «Бій під Крутами: відомі й невідомі сторінки» URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/2014/01/29/141189/>
3. Інтерактивна програма з історії України «Тиждень». «Революція Гідності». URL: <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/pislya91/revolucia-gidnosti>
4. Посилання сторінку Facebook Тараса Давидюка: URL: <https://www.facebook.com/davydiuk.taras>
5. Посилання на «Горить.інфо». URL: <https://horyn.info/>
6. Радіо Свобода «УПА: коротко по головне» URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30667647.html>
7. Суспільне Рівне. ««Розвідник»: у Рівному презентували книгу про загиблого військового, пластуна Тараса Давидюка». URL: <https://suspilne.media/679898-rozvidnik-u-rivnomu-prezentuut-knigu-pro-zagiblogo-vijskovogo-plastuna-tarasa-daviduka/>
8. Тарас Григорович Шевченко «Малий Кобзар». – Київ: «Веселка», 1979. – 150с. або URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev139.htm>
9. Український інститут національної пам'яті. «Як формувався український добровольчий рух. В Інфоцентрі Музею Майдану відбулася тематична дискусія» URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/yak-formuvavsya-ukrayinskyu-dobrovolchyy-ruh-v-infocentri-muzeyu-maydanu-vidbulasya-tematychna-dyskusiya>
10. BBC NEWS Україна. «Битва під Берестечком: як поразка козаків, яку прославляла Москва, об'єднала українців» URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-history-57651619>

РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ З ПОЧАТКОМ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ

Сандригось Н. С.

Студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Сучасна російсько-українська війна суттєво відрізняється від інших. Адже у ній значну роль відіграє інформаційна складова, значення якої, зважаючи на стрімголовий прогрес розвитку технологій, щоденно зростає все більше. З цього й формується й актуальність даної роботи.

Метою даної роботи є дослідити розвиток дезінформації з лютого 2022 року та її вплив на українське суспільство та міжнародну підтримку.

Тематика російської пропаганди серед української історіографії є доволі актуальною, проте, зважаючи на щоденні зміни, більш важливим джерелом виступають медіа.

Одним з найбільш негативних наслідків розвитку інформаційних технологій є значне зростання можливості продукування неправдивої інформації, створеної навмисне – дезінформації [4].

Росія почала викривляти інформацію не з початку повномасштабного вторгнення в Україну, а робила це й десятки років до цього. Таким чином, вона поширювала такі наративи як «недодержава», «утиски російськомовного населення», «укрофашисти» та інші [2]. Проте, порівнюючи 2014 та 2022 роки, кількість дезінформації збільшилася в рази. До прикладу, у перші місяці повномасштабного вторгнення деякі телеграм-канали публікували до 700 повідомлень на добу [1, с.46].

Згідно з дослідженням команди «Детектор медіа» протягом липня 2022 року було зафіксовано 376 дезінформаційних повідомлень в українському

просторі. Що ж до інших країн світу, то серед “лідерів” за кількістю російської пропаганди країни Балтії, Угорщина, Словаччина та Польща [6].

Більше того, на це почали виділяти ще більшу кількість коштів. За даними «Детектор медіа», порівнюючи період лютий-травень 2021 року з аналогічним у 2022, сума збільшилася в 3,2 рази [2].

Щодо форм поширення дезінформації, то Росія використовує як текстовий, так і аудіо- та відео- формати. Однією з найсучасніших форм є так звані діпфейки – підроблені аудіовізуальні записи, створені за допомогою штучного інтелекту [4].

Що ж до основних наративів, поширених у липні 2022 року, то вони здебільшого стосувалися подій російсько-української війни, наслідків економічних санкцій та маніпуляцій на тему військової допомоги [6]. Фактично, ці меседжі залишаються актуальними й протягом всього періоду повномасштабної війни та дотепер. Саме цю системність та повторюваність, дослідниця Марія Сагайдак, вважає специфікою російської дезінформації [5].

Найчастіше ж для поширення дезінформації з початку повномасштабного вторгнення Росія використовує “фейковий фактчекінг”. Чого лише вартує сайт wagonfakes.com, на якому буквально перетворюють правдиві факти на брехню [7].

Інформаційно-медійне середовище України станом на 2022 рік було міцнішим у порівнянні з початком війни у 2014 році, вже були створені певні механізми реагування на інформаційні загрози. На міжнародному рівні країни швидко визнали загрозу дезінформації в контексті повномасштабної війни Росії проти України. [3, с.74]. Проте важливо і надалі протистояти дезінформації, поширенню фейків та російських наративів.

Список використаних джерел та літератури

1. Горбик Р. Ефективність протидії російській дезінформації в Україні в умовах повномасштабної війни : аналітичний звіт. *Український інститут медіа та комунікації*. 2023. С. 66.
2. Дезінформація, пропаганда і все, що між ними: як розпізнати і захиститися. *Детектор Медіа*. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/201754/2022-08-10-dezinformatsiya-propaganda-i-vse-shcho-mizh-nymy-yak-rozpiznaty-i-zakhystytysya/> (дата звернення 29.10.2024).
3. Дунаєва Л. М. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. *Політикус : наук. журнал*. 2022. № 5. С. 73-78.
4. Миколайчук Б. Епідемія дезінформації: чому фейки стали частиною нашого життя і як «вакцинуватися». *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi/> (дата звернення 28.10.2024).
5. Про що цього року брехала Росія: фейки, дезінформація та вкиди про російсько-українську війну і як їм протидіяти. *Суспільне Культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/636550-pro-so-cogo-roku-brehala-rosia-fejki-dezinformacia-ta-vkidi-pro-rosijsko-ukrainsku-vijnu-i-ak-im-protidiati/> (дата звернення 28.10.2024).
6. Укронацисти для Чехії, біолабораторії для Північної Македонії та русофобія для Грузії. Аналізуємо російську пропаганду в 11 європейських країнах. *Детектор Медіа*. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/202419/2022-09-01-ukronatsysty-dlya-chekhii-biolaboratorii-dlya-pivnichnoi-makedonii-ta-rusofobiya-dlya-gruzii-analizuiemo-rosiysku-propagandu-v-11-ievropeyskykh-krainakh/ (дата звернення 29.10.2024).

7. Fake 'fact-checks' seek to obscure Russian role in war. *France 24*. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20230216-fake-fact-checks-seek-to-obscure-russian-role-in-war> (дата звернення 29.10.2024).

ВЗАЄМОДОПОМОГА В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВІДБУДОВИ ЗРУЙНОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Симоненко І.М.

Провідний фахівець

кафедри етнології та краєзнавства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В українській і зарубіжній літературі щороку зростає кількість праць, присвячених народній культурі. Сусідську взаємодопомогу в селянському побуті українців етнологи досліджували, використовуючи невелику кількість джерел. Ця тема розглядалася не проблемно, а описово, тому не була достатньо розкрита. З огляду на висловлене, вважаємо тему актуальною й необхідною для комплексного розуміння.

Мета полягає в аналізі взаємодопомоги, у відбудові зруйнованих українських домогосподарств під час російсько-української війни.

Література, яка пов'язана з взаємодопомогою присутня у багатьох етнографічних і етнологічних працях. Наукове зацікавлення цією тематикою розпочалося ще у ХІХ ст. Автори згадували про «толоку» у контексті участі селян у жнивварських роботах. Звичаї взаємодопомоги були описані в працях видатних українських народознавців, як Павло Чубинський і Микола Сумцов. Починаючи з другої половини ХХ ст. в українській історіографії з'явилося чимало праць з народної культури українців: двотомне дослідження «Українці», підготоване до друку Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та

етнології ім. М. Т. Рильського НАН України та видання «Народи світу», до написання якого були залучені провідні народознавці [3].

В умовах російської агресії відбувається масове знищення населених пунктів України, а разом – матеріальної і духовної культурної спадщини. Обсяги зруйнувань, «миттєва бідність» через руйнування домогосподарств актуалізують досвід взаємодомоги, вироблений продовж століть.

Давній український звичай «Толоки» – це феномен української нематеріальної культурної спадщини, який є важливим складником традиційного способу життя, носієм історичної пам'яті. Основним її моральним принципом було добровільне надання безкоштовної допомоги односельцям [5, с.158-160].

Бувало, на толоки йшли лише чоловіки, щоб виконувати найважчі роботи: орання, будівництва хати, копання криниці. Жіночі «толоки» – де господині дерли пір'я, лушили кукурудзу. Спільні толоки влаштовувалися на жнива.

Толочани не завжди працювали заради щедрого пригостання, траплялося так, що господар не міг нічого їм запропонувати, а допомогти все одно було потрібно. Ніхто не знає, що станеться з ним завтра, тому у народі казали: «Без толоки, як без руки – ні хати не зробиш, ні сіно не скосиш». Працювали за спасибі – адже щире спасибі варте найважчої роботи.

Часто виходили у святкові дні або в неділю, тільки не на день шанування того чи іншого святого [5, с.160]. «Якщо працювати на себе в цей час було гріхом, то допомагати іншому – святою справою» [4, с.102-107].

За традицією мазати хату розпочинали з середини. Якщо на толоку прийшло багато людей, то «хату обхвачували відразу всю» і, до обіду вона була помазана [6, с. 319]. «Знадвору хату мазали глиною. Замість робили біля хати, в землі викопували глибоченьку лунку і місили ногами. Додавали води, підкидували соломи, кінського кіз'яку та глею, аби суміш для мазки була міцною [2]. В народі

говорять, що з цими компонентами стіни при підсиханні не будуть тріскатись. Цікава технологія була і для побілки хати з вулиці: «Розчин крейди робили на молочній сироватці. Тоді поверхня стін була наче скло, її не «обтьопував» дощ, вода скочувалась і хата стояла біла» [2].

Як писав один з найвизначніших етнографів Хведір Вовк: «... майже до самих північних меж України рублені дерев'яні хати обмазані глиною та білені крейдою, чого ми не находимо ні в білорусів, ні в Великоросії» [1, с.117].

Мазка хати проходила в декілька етапів. Перший етап – валькування, обмазували глиною всю хату. Другий етап – під дощечку. Третій етап – вигладжування тонким шаром глини, для вирівнювання стін. Підготовчий період також займав досить тривалий час. Заготівлю глини проводили в кар'єрах за селом. Потім господарі обходили односельців і кликали на допомогу.

Віншування учасників толоки полягало в доброму харчуванні, під час якого господарі дякували, промовляючи такі слова: «Спасибі люди добрі, що допомогли». Кількість страв була різною, але багатою: борщ, капуста, тушкована картопля з м'ясом або гречана каша, риба, котлети, налисники, пиріжки, узвар чи кисіль» [6, с.320].

Неділь дві хата сохла, потім запрошували людей на другу мазку. Жодна толока не обходилась без дітей.

У толоці знайшли виявлення традиції колективної праці, які формували суспільну свідомість, готовність прийти на допомогу ближньому. Така готовність, допомагає українцям і сьогодні в справі розбудови та захисту країни. Сучасні події змінили бачення людей. Безкорислива поміч вважається найменшою вдячністю. Кожна добра справа не лишається непоміченою чи неоціненою. Українці згуртувалися, стали чуйними один до одного.

Прикладами сучасної «толоки» під час війни може бути: волонтерство, допомога у прибиранні вулиць, подвір'їв, розборі завалів, відновлення

постраждалих населених пунктів, розбудова реабілітаційного хабу для військовослужбовців та їх сімей чи, незначний донат. Молоді хлопці та дівчата весь день розбирають сміття біля зруйнованих будинків, а ввечері слухають виступ коміка біля спаленого будинку культури.

До взаємодопомоги долучаються і школярі. Вони висаджують квіти на могилах, де перепоховані тіла закатованих та вбитих українців у теперішній російсько-українській війні.

Кожен, хто доєднується до благодійних справ наближає нашу Перемогу. Від малого до старого, від заходу до сходу, від півночі до півдня об'єднався український народ заради одного: майбутнього України. Ця згуртованість доводить нашу незламність, любов до свободи, чим і вражає світ не одне століття.

Список використаних джерел та літератури

1. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології. К.: Мистецтво, 1995. С.117.
2. Литвиненко – Орлова Н. «Проща до Української Хати». URL: <https://kobza.com.ua/ukrajinske-slovo-murmansk/1775-proshcha-do-ukrajinskoji-haty.html> (дата звернення: 07.03.2017).
3. Народы мира: историко-этнографический справочник. /за ред. Ю. В. Бромлей. М.: Советская энциклопедия, 1988. 674 с.
4. Скуратівський В. Берегиня. К.: Радянський письменник, 1987. С.102-107.
5. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. /за ред. А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін. К.: Либідь, 1994. С.158-160.
6. Шкіра М. Толока – давній звичай колективної допомоги *Переяславіка*. 2012. Вип. 6(8), С.318–319.

КОНСЦІЄНТАЛЬНА ВІЙНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Сухіна В.В.

Студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Серед викликів, перед якими постала Україна, коли 24 лютого 2022 року вперше за період своєї незалежності опинилася в умовах воєнного стану, на окрему увагу заслуговує інформаційна консцієнтальна війна, яка стала сьогодні важливою складовою частиною російсько-української війни. В історії людства консцієнтальна війна – не нове явище, адже завойовник-агресор завжди прагнув знищити інтелектуальний ресурс, систему духовних цінностей, пам'ятки та культурну спадщину свого супротивника. Нині ця війна в умовах російської агресії проти українського народу реалізується не лише в ракетних ударах по наших освітніх закладах, музеях та осередках національної культури, а й у різних маніпуляційних практиках в інформаційному просторі: поширенні дезінформації, політичних та історичних фейків, міфів, спотворенні та перекручуванні фактів, які дискредитують Україну та знижують її авторитет в очах міжнародної спільноти, тим самим виправдовуючи повномасштабне вторгнення на українську територію та формуючи відповідне ставлення світу до підтримки України в цій війні. Виникає питання: як протистояти інформаційній консцієнтальній війні, розв'язаній російською федерацією ще від часів Майдану 2014 року, і захистити українське суспільство від моральної дестабілізації, деструктивного та агресивного психологічного впливу на масову свідомість із ціллю руйнування ціннісних основ українців та їхньої здатності до самоідентифікації. Саме ця проблема зумовлює **актуальність** теми нашого наукового дослідження.

Мета цієї наукової праці – розкрити поняття консцієнтальної війни в різних аспектах, окреслити основні загрози консцієнтальної війни в умовах воєнного стану в Україні, а також визначити інструменти інформаційно-психологічного захисту й способи протидії цій війні на державному та особистісному рівнях.

Поняття "консцієнтальна війна" має синкретичний характер, тому є об'єктом дослідження різних наукових галузей: філософії, психології, історії, політології, теорії соціальних комунікацій, медіалінгвістики тощо. Явище консцієнтальної війни, її сутність і прояви аналізували у своїх працях такі вчені-дослідники, як Ю. Горбенко, Г. Почепцов, Г. Задорожний, В. Портніков, М. Остапенко, А. Колодій, Р. Гула, І. Передерій, В. Сажко та багато інших. Зокрема, в економічному аспекті консцієнтальна війна є "... чи не найголовнішою формою реалізації глобальної фінансово-інтелектуальної влади, представники якої мають свої особливі егоїстичні інтереси й прагнуть до безмежного світового панування [2, с.199]; з погляду історичного розуміння сутність консцієнтальної війни полягає в "...руйнуванні універсально духовних констант населення держави-конкурента, тому культурна спадщина, бібліотечна, музейна й архівна системи держави... стають об'єктами впливу та маніпуляції в умовах ведення консцієнтальної війни" [1, с.7]. Щодо засобів реалізації консцієнтальна війна є однією з найефективніших форм інформаційної війни, коли в ЗМІ, соціальних мережах протягом тривалого часу в імпліцитній формі застосовуються різні техніки маніпуляції та інформаційно-комунікативні технології, тобто так звана психотропна зброя, спрямована на ураження свідомості реципієнтів та їхню деідентифікацію. Саме такою зброєю є "... слово, інформація, мова, через які відбувається вплив на створення образу дійсності у свідомості людей і формується ставлення до неї (установки, переконання тощо), сприйняття ... опонентів, створення образу ворога" [3, с. 9].

Тож серед основних загроз інформаційної консцієнтальної війни для українського суспільства в умовах воєнного стану можна виокремити: руйнування стійкої системи загальнолюдських цінностей і моральних принципів

та заміщення їх різноманітними псевдоцінностями; ураження свідомості та зміна норм поведінки як окремої людини, так і цілої спільноти; "переписування історії" – фальсифікація історичних фактів і подій, їхнє свідоме перекручування та викривлення. Ми є свідками того, як російська влада вже не одне десятиліття "... використовує історичну політику як інструмент для політичної мобілізації населення, підтримання рейтингів першої особи, а також із метою дезінтеграції українського суспільства" [1, с. 27]; хаотизація картини світу, сіяння паніки та страху через дезінформацію та ворожі наративи в медійному просторі, психологічна деформація українського суспільства тощо.

До засобів протидії консцієнтальній війні, яка набула особливої фази загострення в умовах повномасштабного вторгнення РФ до України, ми відносимо:

- організацію інформаційно-психологічного захисту українського суспільства та покращення його морального стану шляхом контролю за дотриманням якості висвітленої інформації в ЗМІ, її достовірністю, правдивістю та об'єктивністю, рівнем емоційного впливу на реципієнтів;

- не лише оперативне подання інформації, яка стосується негативних явищ, пов'язаних із воєнними діями в країні, а й демонстрація "...бачення передусім перспективи розв'язання кризової ситуації, яка є предметом повідомлення, тобто плану дій, а не тільки виявлення стурбованості"[4, с. 362];

- підвищення рівня медіаграмотності українського населення, впровадження в освітній процес загальноосвітніх закладів і вишів спецкурси, окремі предмети з інформаційної безпеки, спрямовані на розвиток умінь і навичок проведення фактчекінгу, виявлення фейків і т.п.;

- активізацію патріотичної та історичної тематики, народно-поетичної символіки у різних видах мистецьких творів, вияв психологічної та емоційної підтримки суспільства через унікальний національний інформаційний продукт, терапевтичний контент тощо.

Отже, розробити ефективні засоби протидії загрозам і негативним наслідкам інформаційної консцієнтальної війни в умовах воєнного стану в країні сьогодні можна лише за умови комплексного підходу до вирішення цього питання як на державному, так і на особистісному рівнях.

Список використаних джерел та літератури

1. Гула Р. В., Передерій І. Г., Сажко В. В. Вітчизняні архіви, бібліотеки та музеї як об'єкт і суб'єкт консцієнтальної війни в умовах збройної агресії РФ проти України. Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. праць. Харків: ХДАК, 2022. Вип. 62. С. 2 – 34.

2. Задорожний Г. В. Консцієнтальна війна – провідна форма геоекономічного підкорення свідомості як нового предмету праці в умовах неоліберальної глобалізації. Вісник економічної науки України. 2021. №1 (40). С. 199 – 206.

3. Остапенко М. Консцієнтальна війна як елемент гібридної війни. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. 2022. Том 22. № 32. С. 5 – 12.

4. Снитко О. Інструменти інформаційно-психологічного захисту суспільства в умовах війни: лінгвістичний вимір. Стилїстика модерного часу: колективна монографія до ювілею Заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Лариси Шевченко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. С. 360 – 375.

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ НАСЕЛЕННЯ ПРИФРОНТОВОГО ХАРКОВА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ РАКУРС

Сушко В.А.

Кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України (м. Київ)
член Спілки етнологів та фольклористів м. Харкова

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стало каталізатором сучасних націєтворчих процесів в Україні, початок яким був закладений у 1990-ті роки і які відтоді відбувалися досить складно. Навіть події Революції Гідності та початок війни в масі більше актуалізували локальну ідентичність («ми – харків'яни», «я люблю цю землю», «Батьківщина і держава – це не одне й те саме»). Проте початок повномасштабного вторгнення різко змінив ситуацію й привернув увагу до саме визнання національної ідентичності містян – українців різного етнічного походження. Мем-анекдот «лягли мы спать 23 февраля – а прокинулися 24 лютого» дуже вірно ілюструє цю ситуацію. Спроби спілкування з родичами з країни агресора тільки загострювали безповоротність вибору. Цей вибір значна частина харків'ян підтвердила вступом до лав Сил Оборони України та ще більше – приєднанням до волонтерського руху. Від 24 лютого 2022 р. у Харкові започаткувалося чимало волонтерських гуманітарних ініціатив (допомога старшим людям [4], тваринам [5, 9], постраждалим, дітям [2, 7]), які окрім закриття потреб, що постали, ще й демонстрували ідентичність: так, Харківська синагога навесні 2022 р. пропонувала гуманітарну допомогу не лише іудеям та етнічним євреям, її працівники підкреслювали єдність та спільність усіх харків'ян.

Джерельною базою нашої розвідки є результати наших інтерв'ю та опитувань мешканців Харкова, автоетнографічні матеріали та спостереження, а

також аналіз соціальних мереж, якими стали користуватися впродовж 2022-2024 рр. більшість містян різного віку. Мешканцями Харкова ми вважаємо як людей, які жили у місті до 24.02.2022 р. і нині проживають у місті чи евакуювалися з нього, так і тих, кого евакуювали до Харкова впродовж 2022 р.

Виявом національної ідентичності є творчо-мистецькі заходи, які проводяться до українських народних свят календарного циклу [6], виступи колективів автентичного виконавства [1], театральні вистави, художні імпрези (виставки [8], творчі майстер-класи та зустрічі, радіо- та телепередачі, публікації в авторських каналах у соціальних мережах).

Сучасні культурно-мистецькі практики (пасивні – у якості глядача / споживача культурно-мистецького продукту – та активні – участь у творчо-мистецьких імпрезах та практиках) доводять, що зміни стосуються не тільки політичних уподобань, а й загально-соціальних та особистісних сфер. Значна частина міської художньої та технічної інтелігенції, а також містян різного фаху перейшла не лише у професійній сфері, а й у побуті на українську мову. Особливо радує свідоме спілкування з дітьми. Великим попитом користуються мистецькі заходи, які – за безпекових обмежень – можна назвати велелюдними, адже бажаних завжди набагато більше, ніж тих, хто встиг зареєструватися для участі. Влітку 2024 р. навіть була спроба відновити піші екскурсії по місту. Відновив не лише публікацію дослідницьких матеріалів у Facebook, а й видавничу діяльність і публічні виступи відомий харківський краєзнавець Андрій Парамонов.

Кількість переглядів, реакцій та вподобайок на сторінках бібліотек та культурних установ Харкова (наприклад, Харківського обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва та особистих сторінках його працівників; Харківського літературного музею; Харківської обласної станції юних туристів; особиста сторінка Сергія Жадана та інших) доводить велике зацікавлення історичними подіями, етнографічними явищами та особами української культури минулого та сьогодення.

Можна говорити навіть про певне відновлення театрального життя міста у 2023–2024 рр., яке хоча й не може, звичайно, зрівнятися з насиченістю до повномасштабного вторгнення, але порадувало харків'ян навіть прем'єрами для дорослих і малих глядачів.

Таким чином, можемо твердити про сучасний виразно-український характер духовних запитів жителів міста, як у сфері художньо-мистецькій, так і гуманітарній науково-популярній.

Список використаних джерел та літератури

1. Галина Лук'янець. URL: <https://www.facebook.com/HalynaLukianets> (дата звернення 01.11.2024).
2. ГО «Український професійний розвиток» (2022 р. – «Професійний розвиток Харкова»). URL: <https://www.facebook.com/profrozvytok.ukraine> (дата звернення 01.11.2024).
3. Каріне Єсипенко. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100007884882535> (дата звернення 01.11.2024).
4. Наталка Маринчак. URL: <https://www.facebook.com/vetra.smi> (дата звернення 01.11.2024).
5. Незламний гуртожиток. URL: <https://www.tiktok.com/@trusiki.bobra?t=8jbnZOUfyg1&r=1> (дата звернення 01.11.2024).
6. Фольклорний гурт «Муравський шлях». URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057153022281> (дата звернення 01.11.2024).
7. «Харків метро». URL: <https://t.me/Kharkivmetro> (дата звернення 01.11.2024).
8. Харківський художній музей. URL: <https://www.facebook.com/artmuseum.kharkiv> (дата звернення 01.11.2024).
9. Черуґа. URL: <https://www.tiktok.com/@cheruha030?t=8jINfPiuluP&r=1> (дата звернення 01.11.2024).

10. Dasha Khrisanfova. URL: <https://www.facebook.com/fonkhrisan> (дата звернення 01.11.2024).

ПЕРЕБІГ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У 2022-2024 РОКАХ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ ТА ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Фігурний Ю. С.

кандидат історичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник,

Науково-дослідний інститут українознавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми. Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. й триває наразі, є величезним випробуванням для України й українців, оскільки ворог намагається знищити Українську державу й українську політичну націю. Тому вченим треба вивчати її екзистенційну сутність, причини та перебіг, щоби пришвидшити перемогу над рашистами.

Метою дослідження є стислий аналіз перебігу російсько-української війни у 2022-2024 роках, осмислення викликів для сьогодення та посилення національно-патріотичного виховання громадян України.

Російсько-українська війна є предметом осмислення багатьох дослідників. Зокрема її причини й перебіг аналізуються у працях таких науковців як Я. Балановський [8], П. Гай-Нижник [1; 5], В. Горбулін [2], Л. Залізник [3], А. Киридон [8], І. Краснодемська [1; 5], Є. Магда [4], І. Рущенко [6], С. Троян [8], Ю. Фігурний [1; 5, 7], О. Чирков [1; 5], Л. Чупрій [1; 5] О. Шакурова [7] та інші.

Виклад основного матеріалу. Воєнна кампанія Сил оборони України (далі – СОУ) у 2022 р. у цілому була успішною. Спочатку був зупинений т. зв. «путінський бліцкриг». Незважаючи на деякі успіхи збройних сил російської

федерації (далі – зс рф) у першому півріччі, СОУ вдалося стабілізувати лінію бойового зіткнення, накопичити військовий потенціал й у другому півріччі перейти в успішний контрнаступ. СОУ успішно провели дві контрнаступальні офензиви – вересневу Харківську й літньо-осінню Херсонську. Внаслідок яких були звільнені майже всі терени Миколаївщини, Харківщини й вся правобережна частина Херсонщини разом з Херсоном.

Ворог зумів зупинити український контрнаступ, лише мобілізувавши у зс рф понад 500 тисяч своїх громадян та напруживши власні мілітарні ресурси.

2023 мав стати роком остаточної перемоги України, звільненням тимчасово окупованих територій включно з Кримом й вихід СОУ на кордони України 1991 р. Чому так не сталося: 1) економіка України не була перебудована на «військові рейки»; 2) союзники України не бажали тотального програшу російської федерації (далі – рф), вони боялися ймовірного застосування кремлем ядерної зброї і можливого розпаду рф, тому постачання високоякісної зброї здійснювалося ними повільно й у недостатніх кількостях; 3) влада рф провела досить успішну роботу над помилками, військово-промисловий комплекс запрацював на повну потужність внаслідок величезних фінансових надходжень від продажу енергоносіїв, економіка, банківська сфера, суспільство не відчули у повній мірі тягаря західних санкцій й продовжували розвиватися більш-менш стабільно; 4) українське громадянське суспільство після шокової мобілізації 2022 р., у 2023 було заколихане промовамі політиків про переможний контрнаступ ЗСУ, який остаточно знищить окупантів.

Попри всі ці проблеми СОУ у 2023 р. зупинили вугледарський, часовоярівський, куп'янсько-лиманський, авдіївський наступи зс рф та витіснили російський флот із західного чорноморського театру воєнних дій.

Воєнна кампанія СОУ у 2024 р. стратегічно була успішною, незважаючи на те, що на деяких ділянках фронту ворог мав тактичні просування. Головний підсумок 2024 р. – Україна вистояла й системно готується до деокупації тимчасово захоплених агресором територій. Ще 10 жовтня 2023 р. зс рф

розпочали свій контрнаступ під Авдіївкою, який згодом переріс у фронтальний наступ на більшій частині лінії бойового зіткнення. За цей час ворог захопив Авдіївський і Вугледарський укріпрайони, 10 травня 2024 р. розпочав раптовий наступ і намагався створити плацдарм (т. зв. «буферну зону») на півночі Харківщини та вів активні наступальні дії на Донеччині й Луганщині з метою завдання великих втрат й остаточного знищення СОУ.

Тимчасові невдачі СОУ прямо й опосередковано пов'язані з такими факторами: 1) зовнішньо-міжнародний, внаслідок міжпартійної боротьби у Сполучених Штатах Америки, майже на півроку (з кінця 2023 р. до середини 2024 р.) американська військова допомога Україні надавалася у мізерній кількості; 2) внутрішньоукраїнський, лише з 18 травня 2024 р. почав діяти дуже важливий для СОУ Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», який хоча й значно поліпшив мобілізаційні питання, але не зміг у повній мірі посприяти поповненню лав СОУ мотивованими й підготовленими воїнами, у той час як на фронті проблема поповнення й ротації особового складу підрозділів залишається дуже актуальною.

Курська наступальна операція СОУ, яка розпочалася 6 серпня 2024 р. й триває наразі, вкотре показала високий стратегічний і тактичний рівень планування військового керівництва та якісну фахову підготовку українських воїнів. У веденні сучасної маневреної війни українській армії нема рівних, все впирається лише у ресурси – людські й матеріальні.

Президент України Володимир Зеленський 16 жовтня 2024 р. під час виступу у Верховній Раді оприлюднив План перемоги. Він складається з п'яти пунктів (геополітичного, двох військових, економічного та безпекового).

Також, для пришвидшення перемоги над рашистами треба консолідувати українську політичну націю та значно посилити національно-патріотичне виховання громадян Української держави.

Висновки. Маємо надію, що виважена політика української влади, потужна військова й фінансова допомога країн-партнерів, консолідація української

політичної нації, значне посилення національно-патріотичного виховання, яке актуалізує мобілізаційний ресурс СОУ, допоможуть згуртувати громадян Української держави для перемоги над зс рф.

Список використаних джерел та літератури

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики. Київ: «МП Леся», 2016. 586 с.
2. Горбулін В. В. Світова гібридна війна: український фронт. Київ, 2017. 496 с.
3. Залізник Л. Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки й суть російсько-української війни 2014 р. Київ: Шлях, 2014. 168 с.
4. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків, 2015. 304 с.
5. Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки. Київ: «МП Леся», 2018. 435 с.
6. Рущенко І. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога. Харків, 2015. 268 с.
7. Fihurnyi Yu., Shakurova O. Russian-Ukrainian War and Ethno-Cultural Processes in Ukraine. Monograph. LAMBERT, 2022. 136 p.
8. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. Riga, Latvia, 2022. 680 p.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1: КУЛЬТУРА В УМОВАХ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	
<hr/>	
ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ВИШИВАНОВОГО (ВІЛЬГЕЛЬМА ФРАНЦА ЙОЗЕФА КАРЛА ФОН ГАБСБУРГА-ЛОТАРИНЗЬКОГО)	
Зелененька І. А.....	11
ОСМИСЛЕННЯ ПОДІЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ В ТЕАТРАЛЬНИХ ПОСТАНОВКАХ	
Земляна Є.В.....	21
ПОНЯТТЯ «УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ» В ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ СТЕПАНА БАНДЕРИ	
Кириловець О. В.....	24
РІЗДВЯНА ОБРЯДОВІСТЬ ПІД ЧАС ПОДІЙ ЄВРОМАЙДАНУ	
Коняєва К.І.....	28
УКРАЇНСЬКА АУДІОКУЛЬТУРА ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, СУЧАСНІСТЬ	
Кочержук Д. В.....	32
УКРАЇНСЬКІ ОСВІТНЬО-НАУКОВІ ОСЕРЕДКИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ЯК ЦЕНТРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ (1917–1930 РР.)	
Кучер А. О.....	36
ВПЛИВ МУЗИКИ НА МІЖНАРОДНУ ПІДТРИМКУ УКРАЇНСЬКИХ РЕВОЛЮЦІЙ	
Лисичина Н. В.....	41

ВУЛИЧНЕ МИСТЕЦТВО ДНІПРА У МЕМОРІАЛІЗАЦІЇ ПОДІЙ УКРАЇНСЬКИХ РЕВОЛЮЦІЙ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ Нетеса М.В.....	44
КІНОКАРТИНА «ДОКУМЕНТИ ЕПОХИ» (1928 Р.) ЯК ПРИКЛАД РАДЯНСЬКОЇ ВІЗІЇ НА ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1917 – 1921 РОКІВ Пелипенко М. А.....	48
ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ НА НАДДНІПРЯНЩИНІ Романюк Р. О.....	52
ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ В СОЛОВЕЦЬКОМУ ТАБОРІ Сміян А. О.....	55
МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО І ФУТУРИЗМ: ПОШУКИ НОВОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ІДЕОЛОГІЧНОГО ТИСКУ Фокіна К. О.....	58
ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ НА КОЛЕКТИВНУ ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНЦІВ Шеховцова-Бурянова В. А.....	63
ПЛЕЙЛИСТ АТО Щербак А.В.....	67
РОЗДІЛ 2: УКРАЇНСЬКІ РЕВОЛЮЦІЇ В СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОМУ, СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ТА ЕТНІЧНОМУ ВИМІРАХ	

**РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ ЯК КРОК ДО ВІДНОВЛЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ**

Бабинець І.І.....72

**ПЕРШИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ З'ЇЗД І ЙОГО РІШЕННЯ
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНІЗАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ**

Бабійчук Р.Ю.....78

**РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ В ЗАПОРІЖЖІ (ЛИСТОПАД 2013-КВІТЕНЬ
2014 РР.)**

Береза М. С.....81

**МІСТО СТОРОЖИНЕЦЬ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1914–1918
ТА В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.**

Гадинко О. О.....87

**БОРОТЬБА АРМІЇ УНР ПЕРІОДУ ДИРЕКТОРІЇ (ЛИСТОПАД 1918 –
ЛИСТОПАД 1920 Р.Р.) У ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ
СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ІСТОРИКІВ**

Губський С. І.....91

РЕВОЛЮЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ ЗМІН: ДОСВІД УКРАЇНИ

Євдоченко І. В.....95

МОДЕРНІ РЕВОЛЮЦІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Катрун Т.І.....98

**ЄВРОМАЙДАН НА ЗАКАРПАТТІ: ЯК «СРІБНЕ СЕРЦЕ» БИЛОСЯ В
ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКОМУ РИТМІ**

Лазарчик В.В.....101

БІЙ ЗА ВОЗНЕСЕНСЬК 1920 р.: УСПІШНА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ АРМІЇ УНР	
Нікулін А. О.....	106
ГЕРОЇ АРМІЇ УНР З ЛУГАНЩИНИ: ЄВГЕН БІЛЕЦЬКИЙ, ПАВЛО ГРЕЧИШКИН, ДМИТРО ЛІНИЦЬКИЙ, СЕМЕН ЛОЩЕНКО	
Новосел Н. С.....	110
АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ НА ЧЕРКАЩИНІ В 1919-1922 РР. : НА ПРИКЛАДІ ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	
Онофрійчук М.М.....	113
ФАЛЬШУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОШОВИХ ЗНАКІВ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ 1917–1921 РОКІВ	
Парган Н.О.....	116
УЧАСТЬ АРМІЇ ГРЕЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ КАМПАНІЇ КРАЇН АНТАНТИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ(СІЧЕНЬ-КВІТЕНЬ 1919 Р.)	
Пігнаста Д. С.....	120
ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (УЦР) В ОЦІНКАХ ДМИТРА ДОРОШЕНКА	
Протуренко В. О.....	124
ДЕМИД РОМАШКО: ЗАПОВНЕННЯ ПРОГАЛИН ПОХОДЖЕННЯ	
Радіо М.В.....	128
ЖІНКИ У БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНУ: ДІЯЛЬНІСТЬ ОТАМАНШИ МАРУСИ СОКОЛОВСЬКОЇ	
Сукач А. Р.....	131

ВАСИЛЬ ТЮТЮННИК ТА СЕРГІЙ ДЯДЮША ЯК ВИЗНАЧНІ ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ПОЛТАВЩИНІ	
Ярошенко В. Д.....	135
РОЗДІЛ 3: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ І РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ	
<hr/>	
НАСЛІДКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У МОЛДОВІ (2024) ДЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	
Бойда А. В.....	139
ПРОРОСІЙСЬКИЙ ВПЛИВ НА ПОЛІТИКІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА НАСЛІДКИ СТОСОВНО ДОПОМОГИ УКРАЇНІ	
Деревляний Д. В.....	141
ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА В СУДАНІ ЯК ЩЕ ОДИН ФРОНТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ	
Дойчик М.В.....	145
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ Д. ТРАМПА (2017-2021 РР.)	
Кудасюк М. І.....	149
ПОЗИЦІЯ ТА ЗАХОДИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ ЩОДО ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ (2014–2022 РР.)	
Кузьменко Е.К.....	153
ПОВСТАННЯ МАУ МАУ АБО ЯК ІЗ РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ СТАТИ ТЕРОРИСТАМИ	
Маліновський Р.М.....	158

ВНЕСОК ЯРОСЛАВИ СТЕЦЬКО У СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ (СЕРЕДИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Отрошко Л. Г.....162

БОРОТЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ІРЛАНДІЇ В ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Пирог В.Є.....166

РОЗДІЛ 4: «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА (2014-): ВИКЛИКИ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ»

BRAZILIAN FIGHTER IN UKRAINE

Cavalcante Junior, Claudio.....172

А ЧИ ЗНАВ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИКУМ ПРО ПЛАНИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ДО УКРАЇНИ РАНІШЕ?

Білоус Є. В.....177

СПОДІВАННЯ ТА ПРОРАХУНКИ У ДИПЛОМАТИЧНОМУ ВИРІШЕННІ ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2022)

Гайданка С.А.....182

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ВИКЛИКИ ТА ДОСВІД МИНУЛОГО ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ

Горохов С.В.....186

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ НЕРУХОМОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ХАРКІВЩИНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022-2024 РР.

Єрмак Є.Р.....191

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ (2022 – ?)	
Івасюта Ю.В.....	196
ФІЛЬМ ВПЛИВ(«ІМРАСТ») ТА РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ	
Карімов Н. В.....	199
УРБИЦИД ЯК СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	
Коваленко А. І.....	203
БОРОТЬБА ЗА ІДЕНТИЧНІСТЬ: РОСІЙСЬКІ АТАКИ МУЗЕЙНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНИ	
Ляшенко О. Р.....	207
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ РОСІЇ У ХОДІ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ	
Паливода В.О.....	212
РАШИЗМ ЯК НОВІТНЯ ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ	
Пархоменко Д. В.....	216
НА ПЕРЕДОВІЙ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ ТА ПІДТРИМКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНИ	
Піскорська Г.А.....	221
ІСТОРИЧНА ДОКУМЕНТАЛІСТИКА В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНІ: (2022 – 2024 рр.)	
Позняков О.П.....	225

РОЛЬ ДОБРОВОЛЬЦІВ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ НА ПРИКЛАДІ ТАРАСА ДАВИДЮКА	
Поп'як О. Г.....	229
РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОЇ ДЕЗИНФОРМАЦІЇ З ПОЧАТКОМ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ	
Сандригось Н. С.....	233
ВЗАЄМОДОПОМОГА В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВІДБУДОВИ ЗРУЙНОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ	
Симоненко І.М.....	236
КОНСЦІЄНТАЛЬНА ВІЙНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ	
Сухіна В.В.....	240
ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ НАСЕЛЕННЯ ПРИФРОНТОВОГО ХАРКОВА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ РАКУРС	
Сушко В.А.....	244
ПЕРЕБІГ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У 2022-2024 РОКАХ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ ТА ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ	
Фігурний Ю. С.....	247